De Bataven

door

Felix Dahn

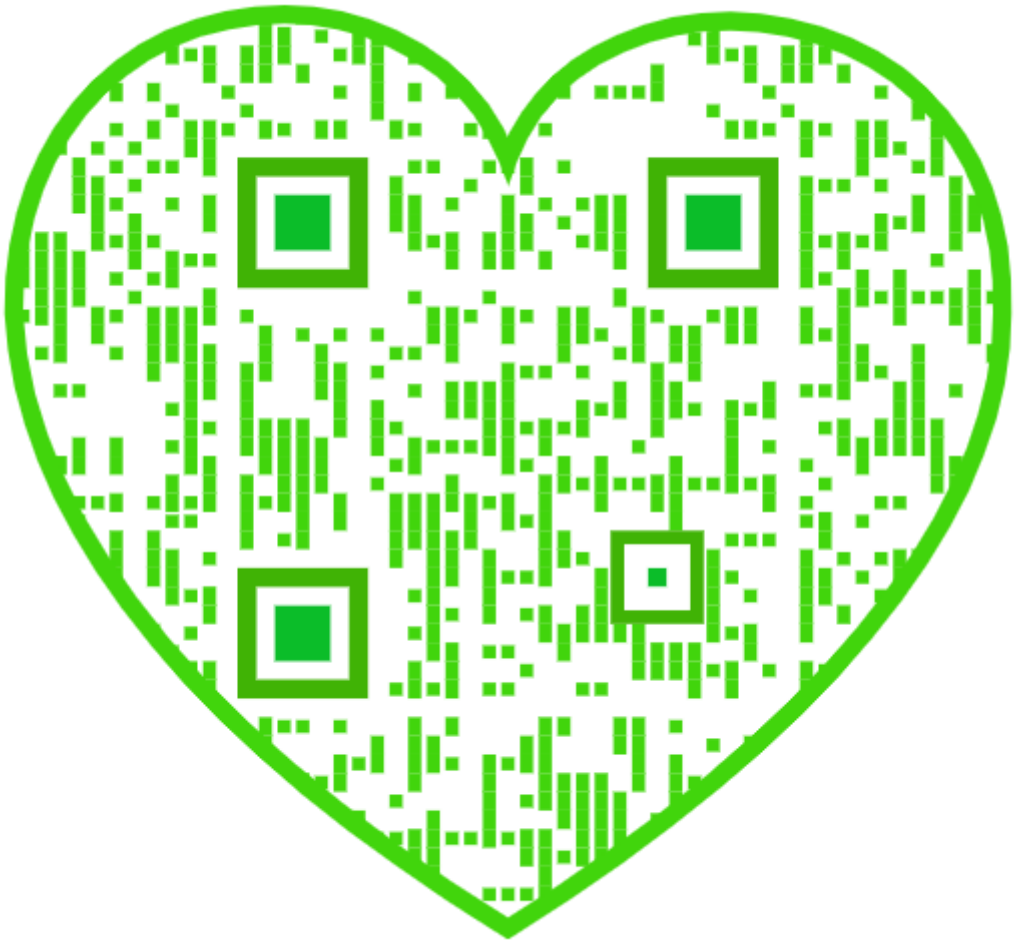

DE BATAVEN.

I.

Mede verschenen de volgende Nieuwe Romans van

FELIX DAHN:

DE ONDERGANG DER WERELD. (1000 n. Chr.) 2 dln.

STRIJDENDE HARTSTOCHTEN.

ATTILA. (453 n. Chr.) 2 dln.

TOT DEN DOOD GETROUW. (Tijdp. Karel de Groote.)

DE KRUISVAARDERS. (13e Eeuw.)

FELIX DAHN,

DE BATAVEN.

HISTORISCHE ROMAN UIT HET TIJDPERK DER

VOLKSVERHUIZINGEN (A° 69 N. CHR.).

VERTAALD DOOR

MARIE TEN BRINK.

EERSTE DEEL.

(Geautoriseerde uitgaaf.)

SNEEK,
J. F. VAN DRUTEN.
1890.

EERSTE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Daar, waar de Rijn langs talrijke uitmondingen de Noordzee, — „de Germaansche zee" — bereikt, woonden omstreeks het midden der eerste eeuw van onze jaartelling, aan den linkeroever der rivier en op het Bataafsche eiland — dat thans nog naar zijne vroegere bewoners genoemd wordt — de Bataven, en, als hunne buren in 't Noorden, aan den rechteroever van den stroom, de kleinere volksstam der Canninefaten.

Beide, nauw aan elkaar verwante, volken, hadden zich, reeds lang vóór Julius Caesar in Gallië kwam, hier neergezet.

Oorspronkelijk landgenooten der Chatten — de tegenwoordige Hessen — hadden zij, toen hun aantal steeds grooter werd, de oude woon-

plaatsen aan Lahn en Fulda verlaten, en waren langzamerhand — den Rijn af — ver westwaarts getrokken, tot zij zich hier, naast de Galliërs, een nieuw vaderland kozen.

Sedert dien tijd was er in het oerwoud maar zeer weinig gekapt geworden, niet meer dan er noodig was geweest voor de woningen der enkele dorpen, en voor de alleen liggende hoeven, die talrijker voorkwamen, en uit het hout der gevelde, reusachtige boomen kunsteloos opgetrokken werden.

Doch sterker, treffender nog dan het eeuwenoude woud verleenden het water en het oerslijk aan de geheele streek hare eigenaardigheid.

Waar de natuurlijke bescherming der duinenreeks, en de nog weinig voorkomende dijken de zee niet tegenhielden, daar mengde deze, bij iederen vloed ver het land binnenrollend, overal hare zilte golven met het zoetwater der rivier, die, van haar oorsprong af onbeteugeld en vrij voortstroomend, behalve langs hare drie voornaamste armen, ook nog door zeer vele andere, elk jaar — en ieder jaargetijde — wisselende vertakkingen, de zee zocht te bereiken.

Naast het grootste, in het bijzonder aldus genaamde „eiland der Bataven", lagen er bijgevolg nog zeer vele groote en kleine eilanden, welke door groene gordels van donker riet en van lichtgetinte weiden omgeven, en door hooge boomen beschaduwd werden, tusschen de breede armen en smalle aderen van den geweldigen stroom. Deze, toenmaals nog veel waterrijker dan thans, ook ver boven zijne monden zeer dikwijls uit zijne bedding, die wel de breedte van een meer had, tredend, drenkte de nooit geheel uitgedroogde, zich mijlen ver uitstrekkende moerassen met zijn overvloed.

Alleen de landzaten, met de gesteldheid van het land vertrouwd, kenden zoowel de wadden, de ondiepten, de doorwaadbare plaatsen voor man, paard of wagen, als de diepten, waar booten door deze steeds wisselende verwarring van zeewater, rivierwater en moerassen, langs duinen boschgrond hun weg konden vinden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Zoo was dan ook de hoeve van Brinno, een Canninefaatsche edeling, door eeuwenoude boomen en moerassen omgeven.

Slechts op een pijlschot afstands van de omheining, welke in het vierkant tot manshoogte om de hofstede opgetrokken was, en uit stevig ingeheide, door een vlechtwerk van taaie wilgetwijgen dwars verbonden eikenhouten palen bestond, was het bosch door verbranding en omkapping geveld.

Naar het woud, dat zich aan alle kanten achter deze open plek verhief, vloeiden deels uitgestrekte, trillende poelen, deels smalle slijkstroompjes, zonder zichtbaren oorsprong, of zichtbare uitmonding — en ginds schitterden er in de zonnestralen, die maar even door de reusachtige kro-

nen van eiken, elzen en olmen heen konden breken, kringronde kolken vol zwart moeraswater van eene huiveringwekkende ondoorzichtigheid, dat, volkomen stilstaand, tot aan het hart der aarde scheen te reiken.

Slechts langs één weg — van uit het Zuidoosten — kon men door het woud den eenzamen vroonhof naderen. Hij was door steenen, hier en daar ook wel door stronken en takken meer aangeduid dan begaanbaar gemaakt, door het dichte, lage hout heen gebroken, en alleen daar, waar het hoog noodzakelijk was, tegen den verraderlijken drassigen grond door ophoogend zand, of door gestampte klei verzekerd, maar zeer dikwijls moest men een grooten sprong over het rimpelend moerasslib wagen, om weder vasten grond onder de voeten te krijgen.

Noordoostelijk, achter de hoeve, liep een smalle arm van den Rijn. Ontelbare watervogels van alle soorten, van den slanken reiger met zijn koninklijken pluimentooi af, tot aan het onaanzienlijke waterhoen toe, zwommen en stonden tusschen de ver boven manshoogte ondoordringbaar dichte biezen, waarin een smalle doorgang

voor de booten gesneden was. In den modder der boschpoelen lagen kudden wilde zwijnen; dikwijls werden zij opgeschrikt door den stampenden oeros, die in den troebelen, tragen stroom beschutting tegen de zonnewarmte en de stekende muggen zocht, en somtijds richtte de eland met zijne hooge gestalte, die bijna in den voortijd scheen thuis te behooren, zijne breede schoften uit het riet op. —

Uit het bosch kwam men over het met gras begroeide voorplein bij de hoofddeur van het huis aan. Boven dezen ingang prijkte of dreigde de zwarte, ruige kop van een wilden stier; aan zijne beide ontzaglijk groote hoorns waren gouden, zilveren, bronzen armringen gestoken: — de veroverde sieraden van verslagen vijanden.

Daarboven was in de dwarsbalken der deur het huismerk uitgesneden: een strijdhamer. Dit teeken was een voet lang, met menie geverfd, en door zijne helroode kleur, op verren afstand zichtbaar.

De deur gaf onmiddellijk toegang tot het voornaamste vertrek van het gebouw, de hal; ook zij vormde, evenals de geheele hofstede, een vierhoek.

Aan iedere zijde in de lengte stonden zes houten pijlers, die, bont beschilderd, het dak droegen.

Op den achtergrond, in het midden, verhief zich, eenige treden hoog, een getimmerte, door uitgesneden hekwerk omgeven: de hoogzetel van den heer des huizes. Over den statigen houten stoel was eene groote berenhuid gespreid; rechts en links van den zetel waren eveneens met huiden bedekte banken voor de aanzienlijkste gasten geplaatst; eene lange, smalle tafel, waarop vele drinkhoorns en bekers prijkten, was voor den stoel en de banken geschoven. Aan den voet van den hoogzetel, juist in het midden der geheele hal, bevond zich de vuurplaats, tegelijkertijd het huisaltaar, uit opgestapelde groote steenen tegels bestaande. De rook zocht zich door de openingen tusschen de dakbalken een uitweg; hij vond hem echter niet altijd dadelijk, zooals de diep bruine en vaalzwarte kleur der besmookte balken getuigde.

De twaalf pijlers en het hekwerk om den hoogzetel waren zoowel met wapenen voor den oorlog en gereedschappen voor de jacht, als

met buitgemaakte voorwerpen rijk behangen en versierd.

Buiten, in het dichte oerwoud, begon reeds een zwoele zomeravond te vallen; in de hal waren vijf mannen bijeen.

Op den hoogzetel zat een reus van veel meer dan zes voet lengte.

Het breede hoofd, de stierennek, werden door kort kroezend, glanzend rood haar omgeven: het zag er uit als vlammend vuur, en was prachtig om te aanschouwen.

Een breede baard van eene eenigszins lichtere kleur hing langs het eveneens rood wollen buis over zijne borst tot aan den gordel van buffelleder, welke twee handen breed, en met slagtanden van everzwijnen en ronde gouden platen rijk versierd was.

Aan den gordel sloot zich eene korte broek van sterk, uit hennep vervaardigd linnen aan, die boven de knie met lederen riemen werd vastgemaakt.

Dit was — behalve de schoenen van boombast, die kruiselings over de enkels waren vastgebonden, — de geheele kleeding van den heer des huizes.

De beenen waren naakt, evenals de forsche armen, om welke zilveren banden zich in spiralen wonden.

Tusschen den gordel stak een wichtige werphamer van harden syenietsteen, met kort handvat.

Aan de linkerzijde van den reus waren twee mannen gezeten, beiden eveneens in Germaansche kleederdracht, terwijl de gast aan den rechterkant — een man van ongeveer vijf-en-veertig jaar — onder den Bataafschen krijgsmantel, die op zijn linkerschouder door eene schoone Etruskische spang werd samengehouden, de Romeinsche tunica droeg.

„De maaltijd is afgeloopen," — begon de man op den hoogzetel. — „Vult thans nogmaals den beker en — hoort mij dan aan. Laat den hoorn met mede rondgaan, Sido. Hoe? Ledig? — Waar is mijn broeder? He! Brinnobrand, wat voert ge toch uit?"

Toen kwam uit een houten beschot op den achtergrond een jongeling naar voren, zoo wonderbaar schoon, dat ieder, die hem voor de eerste maal zag, vol verrassing den blik op hem moest vestigen.

Hij was, hoewel vijftien jaar jonger dan de heer des huizes, nog bijna een half hoofd grooter dan deze, zoodat hij nagenoeg zeven voet lang kon zijn.

Terwijl de oudste broeder, die omtrent veertig jaren telde, een krachtigen, gedrongen lichaamsbouw had, was de jongste slank, hoog opgeschoten, den ijpeboom gelijk. Zijne lange, golvende, glanzende lokken en zijn korte baard hadden een veel lichteren, meer het blond naderenden rooden tint. Zijn edelgevormd gelaat was wit als het aangezicht eener jonkvrouw, en als met een rozig waas overtogen, en eene verblindende blankheid hadden de hals en de armen, die uit het lichtgroene gewaad te voorschijn kwamen; maar de uitdrukking van de blauwe oogen — met de opmerkelijk groote, zwarte appels — was vreemd: de blik scheen steeds in de verte te staren.

De jongeling droeg een grooten, vijf voet langen lederen zak op zijn schouder.

„Wat sleept ge daar naar binnen, broertje?" — vroeg de heer des huizes. Met medelijden liet hij zijn oog onderzoekend op den binnentredende rusten.

„Wijn! — Voor *hem!* — Hij drinkt alleen wijn — evenals Wodan."

En hij wenkte met zijne trouwhartige, kinderlijke oogen den gast in de Romeinsche tunica toe, slingerde met éénen ruk den zwaren zak van zijn schouder, als ware hij een stuk speelgoed, en zette hem rechtop. Hij wilde thans de koorden aan het boveneinde met zijn lang mes doorsnijden, maar de vreemdeling beduidde hem zwijgend, dit niet te doen.

Toen vlijde de jongeling zich aan diens voeten op den grond neder, en legde zijn hoofd tegen de knie van den man.

„De knechten," — begon de eigenaar der hoeve opnieuw, — „mogen nu niet meer binnenkomen en ons gesprek hooren. Wij zullen de hoorns zelf inschenken. Maar ook aan de deuren mogen zij niet luisteren."

Hij wilde opstaan, om onderzoek te doen.

„Blijf! Zij luisteren niet!" — sprak zijn broeder, zonder op te kijken.

„De knechten zijn sluw!" — sprak waarschuwend de oudste der gasten: — een man met grijs haar en een Frieschen mantel.

„Zij kunnen niet luisteren, Ulemer!" — riep de jonge reus geheimzinnig glimlachend uit.

„Waarom niet, broeder?" — vroeg de heer des huizes.

„Er is er een, die ze aan elkander gebonden heeft — alle tien! — met de voeten. — En die heeft ze buiten op den dorschvloer naast elkander gelegd, en de touwen van den eersten en van den laatsten aan pinnen vastgemaakt. Zij kunnen niet opstaan! Maar zij zijn wat in hun schik, want iemand heeft hun de volle kruik met mede gegeven. — Spreek thans, broeder Brinno! er is iemand, die luisteren wil. Maar hij weet al, wat er komt."

En hij maakte eene beweging, alsof hij een slag gaf, met een krachtigen zwaai van den rechterarm; daarop lachte hij, en rekte de forsche ledematen uit.

Vol smart rustte de blik van den oudsten broeder op de heerlijke gestalte: — „Ook dat — ook hem heeft Rome . . . !" — sprak hij zacht met bitteren wrok. Hij haalde diep adem, en begon luide:

„Zeker vermoeddet gij wel, jachtgenooten, dat

ik u — die deels van zooverre komt — niet alleen om den beer te vellen, in mijne woning heb genoodigd. Ik heb ander wild op het oog."

„Het is de wolvin, de verscheurende!" — riep de Fries grimmig, dronk uit den hoorn van den oeros, en gaf hem door. — „Doe bescheid, Sido!"

De aangesprokene was een schoone jonge man van Brinnobrand's jaren; zijne gestalte was korter en meer gedrongen dan die van den anderen jongeling; zijn haar, donkerder dan dat der overige Germanen, was naar achteren gekamd, en op den kruin in een bos samengebonden, die op het achterhoofd nederhing. Zijn wambuis van kostbaar donkerbruin ottervel was met goud benaaid. Ook zijne wapenen, die tegen den muur stonden, hadden rijkere versierselen dan die der anderen; naast zijn zwaard hing eene kleine driehoekige harp aan een der draagbalken.

„Aan u, Friezen en Bataven," — begon Brinno weder, — „behoef ik niet te zeggen, wat gij, wat wij sedert drie menschenlevens voor Rome gedaan, door Rome geleden hebben. Maar gij, vriend Sido, gij, die in onze streken onbekend, van verre tot ons kwaamt, — gij moet het hoo-

ren, moet het ginds aan de uwen vertellen. Want in de hoeven der Markomannen zal men niet mogen zeggen, dat wij hier aan den snelvlietenden Rijn lichtzinniglijk, zonder reden, verdragen en trouw breken. U is de gave van den zang geschonken: men roemt uwen harpslag, koningszoon! welaan, een grimmig lied vol haat zult ge daarginds zingen van onze trouw en van de belooning, die de Romeinen ons gaven.

„En ook gij," — hier wendde hij zich mismoedig tot den gast in de tunica — „ik weet, dat ge mij nog altijd wederstreeft — ook gij, Chlogio, Chariovalds zoon, moet voor uw schranderen, maar al te lang vorschenden blik, al datgene, wat u wel is waar nauwkeurig bekend is, door den bliksem van mijn toorn verlicht zien!"

„Bedoelt ge mij?" — antwoordde de aangesprokene ontwijkend. — „Ge weet toch, dat ik Claudius Civilis heet."

DERDE HOOFDSTUK.

„Nu weldra tachtig winters geleden," — vervolgde de heer des huïzes, — „toen de Romeinen voor de eerste maal den Rijn overstaken, om de Germanen aan gene zijde te onderwerpen, bevonden zij, dat het hun niet zou gelukken verder voorwaarts te dringen, en bleven wij Bataven, Canninefaten, Friezen hun vijandig, ja, wij weigerden hun ons land en onze wateren. Toen wendden zij zich tot onze vaderen met geslepen woorden, met rijke geschenken; de stiefzoon van den keizer, Drusus, noemde ons de vrienden van het Romeinsche volk. De koningen, de edelen uit onze landstreken, werden genoodigd in de weelderige steden van Gallië, in de kampen der legioenen met schitterenden wapendosch. Zij zaten aan den disch van

den zoon des keizers. Weldra werden zij naar Rome zelf ontboden: — aan hunne vingeren glansde de ring der Romeinsche ridders . . . "— Brinnobrand knikte, en wees op de hand van Civilis. —

„Zij werden met gouden ketenen getooid en — geboeid! En velen van hen, door de bekoring van het vreemde begoocheld, huwden Gallische, Italiaansche vrouwen, anderen werden door Romeinsche geslachten als kinderen aangenomen, zooals uw grootvader, Chlogio, door het geslacht der Claudiussen. — En kwamen zij dan terug uit de zalen aan den gelen Tiber — dan waren zij betooverd!

„Er loopt een gezegde onder onze volken: „Wie Rome ziet, sterft of wordt Romeinsch!"

„Niet alleen de Romeinsche tunica, — ook Romeinsche denkbeelden hadden zij aangenomen! Hunne oogen, die vroeger alleen aan het groen der wouden gewend waren, moesten wel verblind worden door al den glans van purper, marmer, goud en elpenbeen. En toen, bekend met de kunst: overredend te spreken, pralend in Romeinsche wapenen, in Romeinschen tooi, gaven zij, op de overoude maalsteden onder

de hooge esschen teruggekeerd, den eenvoudigen, plompen mannen in berenvel en buffelhuid, de verdragen in bedenking, die de sluwe heerschers te Rome geschreven hadden. De onnoozele helden, die hun land niet hadden verlaten, wisten ze heelemaal niet te verklaren. Maar de koningszoon, de edeling, die ze had medegebracht, raadde zoo nadrukkelijk, ze aan te nemen! Hij wees op de geschenken, die hij van den imperator voor zich, voor zijn gevolg, voor de vrouwen in zijn vaderland van de keizerin ontvangen had. Hij meldde, hoe, wanneer wij maar wilden, de Romeinsche kooplieden zeer spoedig wijn en veel betere wapenen, dan die, welke wij hadden, en kostbaarder kleederen in het onbeschaafde moerasland zouden brengen, hoe de legioenen zelf — voor ons! — straatwegen door de wouden leggen, bruggen over de rivieren slaan, kunstige kanalen van de eene rivier naar de andere graven zouden. Maar zij vertelden ook, dat, toen reeds op de markt te Rome, onder hooggewelfde marmeren bogen, op eene metalen tafel tusschen de namen der volken, welke de keizer onder zijne bondgenooten het meest

eerde, den naam der Friezen en der Bataven prijkte.

„En zij riepen — en toen zij zoo deden, spraken zij de waarheid — dat er geen roem, geen rijkdom, geen genot op aarde bestond — die een dapper man in dienst van Rome niet deelachtig zou kunnen worden.

„En terwijl zij zoo spraken, stonden de goede dwazen met hunne reuzenlichamen en kinderharten om hen heen, leunend op hunne schilden, met open oogen en ooren, en luisterend vol stille verbazing.

„Zij betastten het Romeinsche borstharnas van den redenaar, zij proefden den vurigen drank uit de meegebrachte kruiken: — en bij honderdtallen, bij duizendtallen weldra boden zij zich den keizer aan, om in zijn leger ingedeeld te worden, en al onze gouwen sloten bondgenootschap, en verdragen van vrede en vriendschap met Rome.

„En ziet, het was en werd alles — in den beginne! — zooals Rome beloofd had.

„De legioenen kwamen in onze moerassige bosschen, legden straatwegen aan, zoo recht, als-

of er pijlen langs geschoten moesten worden, bouwden trotsche, gewelfde bruggen, velden de reusachtige eiken onzer wouden, sleepten steenen en aarde aan, richtten vaste legerplaatsen met grachten en wallen op. Wij hielpen ijverig mede, — tegen rijke betaling — en toen alles gereed was, zie, toen lag er op ons land een onafschudbaar net, een juk van steen en ijzer.

„Door onze wegwijzers geleid, drongen Drusus en zij, die na hem kwamen, jaar op jaar door ons land en door de gouwen der Friezen, tegen de nog vrije Germanen. Voor Rome hebben menigmaal onze jongelingen, — vertrouwd zijn zij met het water, en vreugde scheppen zij in het zwemmen, — Weser en Elbe en de rivieren op het Britsche eiland doorkliefd.

„En toen vóór twee menschenleeftijden de groote Cherusker, door Wodans geest bezield, zoovele volken daarginds bewoog op te staan, en hen eene glorierijke overwinning deed behalen, toen de verschrikte imperator te Rome in zijne verbeelding Gallië reeds door Germanen bezet, Italië bedreigd zag, toen, toen alles wankelde — bleven wij trouw!

„En toch, Chlogio, was uwe moeder, de edele vrouw, de zuster van den Cheruskischen held zelf!

„Maar uw vader Chariovald en Donarbrand, mijn vader, hielden zich aan het verdrag met Rome. Ja, toen Germanicus kwam, om Varus en de legioenen te wreken, toen zwommen onze ruiterafdeelingen over de breede Weser, daar waar haar water zich met de meeste kracht in kolken draait, en daar viel, door Cheruskische werpsperen, de bloem van Chariovalds scharen, en onze aanzienlijkste strijders.

„Ver in Brittannië, in het moeras der Demeten, ligt mijn vader: — hij viel voor Rome. En wanneer Claudius Civilis zijn linkeroog mist. . ."

„Opdat hij ook hierin Wodan gelijk zou zijn!" — viel de jongeling hem in de rede, tot Civilis opziend.

„Dan heeft hij het voor Rome verloren: in den strijd tegen de Siluren trof hem een pijl."

Civilis trok de schouders op. — „Van oudsher betrachtten wij den plicht, die heldenaard ons oplegt!" — sprak hij kort.

„En wat deed Rome?" — schreeuwde Brinno

woest. — „Het beefde niet terug voor bedrog en meineed! Evenals alle volken, bejegende het ook ons alzoo! Ja, in den beginne, toen het juk nog niet gereed was, — toen hielden zij hun gegeven woord. Maar thans — wat doen zij thans?

„Niet als bondgenooten, als knechten behandelen zij ons! Hunne legaten, hunne tribunen berooven ons zooveel zij maar kunnen, en, zijn hunne ten hemel schreiende schanddaden niet langer te bemantelen, dan vertrekken zij, en worden door nieuwe plaaggeesten afgelost. Gij zucht, Chlogio, want ge kunt het niet loochenen. Door verdrag is het getal manschappen bepaald, dat wij leveren moeten, maar in de laatste jaren hebben zij — met geweld! — zooveel troepen gelicht, als zij maar konden bijeenbrengen. En het allerafschuwelijkste — men kan het niet uitspreken bij de heilige vlam van den haard! — is, dat zij onze schoone knapen, voor zij oud genoeg zijn om in het leger te dienen, medenemen naar hunne legerplaatsen, ja, tot zelfs naar Rome, en hen — tot schrik der kuische goden! — verleiden of dwingen, aan hunne verfoeilijke euvel-

daden deel te nemen. En als teeken, dat zij over ons — evenals over de geheele aarde! — heerschappij voeren — planten zij overal, waar zij zich maar kunnen indringen, hunne gouden adelaars, die zoo trots en zeker op hunne dwarsstang rusten, als de adelaars van hun dondergod naast diens troon. Hoezeer haat ik ze, die adelaars, die afgoden der legioenen! Met moeite bedwing ik mij, wanneer ik ze zie zweven, die trotsche onderscheidingsteekenen van trotsche geweldenaars. Zou het mij ooit in mijn leven te beurt vallen, er een met deze hand van zijne plaats te rukken? Dan ging ik er gaarne in hetzelfde oogenblik mede naar Walhalla.

„Het scheen van oudsher onze roem en trots, dat wij den Romeinen alleen dienstplichtig waren, hun geene schatting betaalden: thans heffen zij echter belastingen van ons, evenals van de sedert lang onderworpen Galliërs, en eischen van ons schraal moerasland hetzelfde als van hunne rijkste provinciën in Azië. De inner der belastingen ontvoert den vrijen man het laatste rund van zijne weide, en rukt der vrouw haar barnsteenen sieraad van de borst. Zullen wij dit nog

langer verdragen? Moeten wij de slaven van Rome worden, evenals Syriërs en Indiërs?"

„Neen, dat willen wij niet!" — riep Ulemer, zijn mantel terugwerpend, en allen stemden met hem in — behalve Civilis.

De jongeling aan zijne voeten sprong op van de trede des hoogzetels, op welke hij gezeten had. — „Neen!" — riep hij met schrille stem. — „Er is er een, die het ook niet wil! Hij slaat ze dood, allen! Zoo!" — En hij deed een dreunenden slag op den vloer der hal neerkomen: en zoo groot was de kracht geweest, waarmede hij dit gedaan had, dat zijne vuist in het harde leem afgedrukt stond.

Verbaasd zag Sido naar den jongen reus met de heerlijke ledematen, het schoone gelaat en den starenden, vreemden blik. Brinno echter sprak vol medelijden:

„Ja, mijn arme broeder! Eens de trots niet alleen van ons geslacht, van de geheele gouw! Ook hem — ook hem heeft Rome verwoest!"

„Wat bedoelt ge?" — vroeg de gast, met een blik vol deelneming.

„Het is vlug gezegd, het afschuwelijke. Eene

vrouw — eene Romeinsche uit Gallië, dat spreekt van zelf! — eene getrouwde vrouw — en dat ook spreekt van zelf bij Romeinschen! — ontbrandde in verlangen naar den jongeling, die blank was als Paltar, sterk als Donar. Hij keerde haar den rug toe, en schudde zijne trotsche lokken van walging. Toen kocht zij voor veel geld een minnedrank van eene Gallische tooverkol, en schonk het bij den eerstkomenden maaltijd, te Xanten, in zijn wijn. Wee ons! Liefde kon het kooksel niet door het bloed van den kuischen jongen man doen tintelen — maar het ontnam hem zijn verstand. Met schuim op de lippen sprong hij van de tafel, en danste schril lachend in de zaal rond. Sedert dat uur is hij niet meer zooals — vóór dien tijd. Dikwijls spreekt hij geheel verward. Maar waarlijk, ge moest hem eens hooren — gij harpspelende held! — hij slaat de harp, en vindt nog stafrijmen, die schooner zijn, — ja, aangrijpender dan ooit. De grijze toovenares — niet de Romeinsche vrouw, — kreeg berouw over hare daad. Toen zij op sterven lag, liet zij mij roepen, en deelde mij alles mede. Ik vloog van hare legerstede weg naar de villa van den stad-

houder — want zijne echtgenoote had hem vergiftigd — ik zou haar met deze hand geworgd hebben .... maar daags te voren was zij met een gladiator gevlucht."

„Heette zij niet Lucretia?" — vroeg Sido. — „Ik meen van haar gehoord te hebben, toen mijn vader mij naar Rome zond, om de achterstallige jaargelden te halen. Zij werd daar de minnares van een keizer, toen van zijn veldheer . . ."

„Ha ja, Lucretia!" — riep de krankzinnige lachend. — „Zij is zeer schoon! Oogen heeft zij als kolen, haar als de nacht, en een golvenden boezem. Maar giftig is zij als de nachtschaduwbes. Iemand zou haar niet willen kussen. Waar is zij — de blonde godin — met de ster op het voorhoofd?" — eindigde hij droomend, en weder, als zocht hij iets, in de verte starend.

Brinno knikte. — „Ja, ja! Zij is de zuster der schoonste vrouw in Gallië."

„Dus — naar ik van alle zijden gehoord heb," — sprak de koningszoon, — „van Claudia Sacrata, de gemalin van een druïde?"

„De druïde," — zeide Brinnobrand glimlachend, — „is een goede man. Hij gaf mij eens een Per-

zischen appel. Maar van binnen was hij bedorven, — ik bedoel den appel."

„Wekt deze Romeinsche schanddaad nu uw toorn niet op, o Civilis?" — vroeg Ulemer.

„Heeft het Romeinsche rijk hem vergiftigd?" — antwoordde deze kort.

„Ge bedoelt," — riep Brinno opstuivend uit, — „dat, wat alleen mij, alleen de mijnen treft . ."

„Zeker niet. Wat, door de boosaardigheid eener vrouw één man lijdt, mag niet . . ."

„Ha!" — viel de vertoornde man hem in de rede, en blies in zijn vollen baard, — „waart gij dien éénen man, dan spraakt ge anders."

„Neen Brinno. En dat weet ge immers?"

„Ja, ik weet het! Vergeef mij," — sprak de reus goedhartig. — „Ik ben nu eenmaal . . ."

„Veel te spoedig vuur en vlam! Niet zonder grond komt er van geslacht tot geslacht in uwe namen van branden en brand voor, en niet te vergeefsch is uw stamvader de roode dondergod!" — antwoordde Civilis met een glimlach, die zijn gelaat, waar zooveel geest uit sprak, eene schoone uitdrukking gaf, en greep de hand, die zijn vriend hem aanbood.

VIERDE HOOFDSTUK.

„Ge kunt niet loochenen, Civilis," — begon Ulemer. de Fries — „dat Rome ons allen sedert lang zwaar doet lijden door zijn onrechtvaardig geweld."

„Daarom" — antwoordde deze, — „hebben wij, volgens het besluit, dat op den laatsten ding genomen is, gezanten aan den keizer gezonden, — waaronder zich mijn broeder bevindt — om onze klachten over te brengen. Brinno heeft ons veel geschaad, door onvoorzichtige woorden, door bedreigingen. Men twijfelt aan den Tiber aan onze trouw, men vreest een opstand, men —"

„Men heeft een slecht geweten!" — wierp Brinnobrand er plotseling tusschen in, met een blik, die thans van scherp inzicht getuigde. —

„Evenals Lucretia bij het gastmaal! Toen ik haar — na dien dronk, dien ik als vuur door mijne aderen voelde vloeien — snel aanzag . . . kon zij mijn blik niet doorstaan."

„Hoe verstandig kan hij spreken en denken, nietwaar?" — zeide Brinno en streek met zijne hand over het haar van zijn broeder, die hem genaderd was, om hem zijn hoorn vol te schenken.

„En daarom" — riep Ulemer Civilis toe, — „hebt ge zelfs uw eigen oudsten zoon als gijzelaar naar Rome gezonden — en dat wel vrijwillig!" —

„Zeer edel en zeer dwaas!" — oordeelde Brinno.

„Niet dwaas. Want ik zal Rome trouw blijven."

„Altijd?"

„Ja, altijd! Tot Rome — begrijp mij wel, niet een Romein, — Rome ons en onze verdragen ontrouw wordt."

„De verdragen zijn reeds geschonden!" — riep Brinno.

„Door slechte ambtenaren, niet door Rome!

Daarom ook heb ik — met mijn broeder — al onze bezwaren opgesteld — vele rollen heb ik volgeschreven — en ze samen, met het oorspronkelijk geschrift onzer oude verdragen, naar Rome gezonden. Zoodra men daar mijne woorden gelezen heeft, zal men ons opnieuw recht doen wedervaren."

„Ik zou wenschen," — sprak Brinno grommend, — „dat men uwe klachten ongelezen verwierp. Dan werden wij ten minste van Rome bevrijd."

„En dan, kortzichtige held, en dan?" — sprak Civilis verwijtend. — „Sla toch eens een blik rondom u! Zie naar onze stamgenooten aan gene zijde van den Rijn. „Barbaren" noemt de Romein hen met recht. En zie dan eens naar ons! Wanneer onze hallen niet meer ruwe hutten zijn, ons vaatwerk niet meer met de hand uit leem vervaardigd wordt, onze mantels niet langer wolfshuiden, onze wapenen geene schilden van wilgenteen en staven, die men in het vuur hardde, zijn, wanneer onze edelingen in Rome's taal schrijven . . ."

„En denken!" — viel Brinno hem in de rede. — „Ja, helaas! Maar ik verwensch de marmeren

hallen en de zwaarden met gouden gevesten en den Falernerwijn. Laat den blik eens door deze hal wijden! Dunkt zij u zoo onbewoonbaar? En toch ziet ge geen stuk Romeinsch werk. Dat zijn de listen, waarmede zij de Galliërs zoo gemaakt hebben, als zij zijn. Wel zijn zij niet langer barbaren! En nog veel minder worden zij Romeinen, maar wel een mengsel van beiden, van Gallische ijdelheid en Romeinsche genotzucht, maar niet van Romeinsche kracht en tucht. Moeten ook wij zulk een weerzinwekkend mengelmoes worden, en evenmin echte Germanen als echte Romeinen zijn? Romeinsche listen zoowel als Romeinsche kuiperijen hebben zich een weg gebaand onder ons volk. Uwe eigen familie . . . maar ik zwijg! Ik wil u geen leed doen."

„Laat uwe verachting voor de Galliërs niet te groot zijn, Brinno!" — sprak Ulemer waarschuwend. — „Dichtbevolkt is het groote land, dat zij bewonen. En lafhartig zijn zij, waarlijk! ook niet. Machtig kan hunne hulp zijn, wanneer zij zich aan onze zijde scharen. Men zegt, dat zij groote plannen beramen."

„Ja," — antwoordde Civilis glimlachend — „maar zij spreken er veel te veel en te luid over, om hem tot stand te brengen. Neen, Ulemer! Van alles, wat Brinno sprak, weegt dat het zwaarst, wat hij over de Galliërs gezegd heeft. Maar juist dit lot — volkomen onderwerping door de vernietiging van onzen volksaard — dat zullen de verdragen, de plechtig bezworen verdragen, voorkomen. Brinno heeft gelijk: het is beter te leven, zooals zij, die aan de andere zijde van den Rijn wonen, dan te worden als de Galliërs — de slechte navolgers en tegelijk de slaven van Rome. Gallië echter, o vriend Ulemer, zal nooit meer aan de Galliërs toebehooren."

„Wat moet er dan van worden?"

„Eene Romeinsche bezitting! Of, wanneer het stijgende gebrek aan akkergronden de onzen dwingt, over den Rijn te trekken, misschien eenmaal eene Germaansche. Wanneer in waarheid Rome ons eenmaal, evenals deze Galliërs, onder het juk wilde brengen, dan . . ." — Hij bleef steken.

„Nu, wat dan?" — vroeg Brinno.

„Dan, bij Arminius, die thans uit Walhalla op ons nederziet!" — zijn grijs oog fonkelde — „dan zou Rome in mij een vijand vinden, als het nog geen bestreden heeft sedert Hannibal, en vooral sedert Arminius! Maar, wat maak ik mij toornig! Mijn oom, mijn vader, mijn broeder en ik — den arbeid van ons leven hebben wij op Rome gebouwd, en eerder stroomt de Rijn naar zijn oorsprong, dan dat Rome ons vertrouwen beschaamt. Binnenkort zijn onze gezanten terug, en . . ."

Daar klonk buiten woest rumoer.

Men vernam in de hal den hoefslag van verscheidene ijlings naderende paarden op den met takken belegden weg door het bosch.

Nu en dan kletterde een wapen.

Thans hoorde men duidelijk, in den tongval der Bataven roepen: — „Help! Te hulp, Brinno! Help, Brinnobrand!"

Gastheer en gasten grepen naar de tegen den muur staande speren, of trokken de korte zwaarden uit de schede en stormden de hal uit, over het voorplein naar buiten.

Daar zagen zij eerst aan den iets hooger

gelegen zoom van het woud, twee Romeinsche ruiters te voorschijn komen — het waren Afrikaansche boogschutters uit Numidië. Zij deinsden terug en hielden hunne paarden in, toen zij bemerkten, dat eene overmacht van gewapende mannen hen uit de hoeve tegemoet kwam stormen, doch alvorens zij omkeerden, en in het woud verdwenen, schoten zij hunne lange, van de hoorns der antilopen gemaakte bogen af op een voor hen vluchtenden ruiter, die in het lager liggende voorland thans eerst in den gezichtskring der helpers kwam. De vluchteling trachtte blijkbaar door de laatste krachtsinspanning van zijn hijgend ros de omheining der hoeve te bereiken.

Beide schoten troffen.

Paard en ruiter stortten enkele schreden van den ingang neder. Een der rieten pijlen, — die wel de lengte van een arm hadden — was het paard door de manen in den hals, de andere den ruiter tusschen de schouders gedrongen.

De mannen sprongen op hem toe, en trokken den gewonde van onder den woest om zich heen trappenden hengst.

„Katwald! Hoe? Gij? Door Romeinen vervolgd?" — riep Civilis.

„Wie is het?" — vroeg de Markoman.

„De schilddrager van zijn broeder!" — antwoordde Brinno, terwijl hij, door Brinnobrand bijgestaan, den wankelend voortgaande langzaam in de hoeve leidde.

„Wat is er met mijn broeder gebeurd? Met mijn zoon?"

„Beiden zijn dood!" — steunde de gewonde. — „Uw broeder onthoofd, uw zoon — wee!"

„Bij alle goden!" — riep Civilis. — „Wat is er met Childerik geschied?"

„Hij heeft zich zelven gedood, om aan afschuwelijk geweld te ontkomen."

Toen gaf de vader een luiden schreeuw, greep met beide handen in zijn grijzend haar en stortte buiten kennis op het aangezicht neder.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Geruimen tijd daarna zat Civilis — lang had zijne verdooving geduurd — in de hal naast den gewonden man, die op een leger van biezen was nedergevlijd. Brinno had den pijl met zaakkundige hand uitgesneden, Brinnobrand den uitgeputte met wijn en spijzen verkwikt; de andere gasten stonden in somber stilzwijgen om hem heen.

Toen nam Civilis het woord. Zijne stem was, evenals de uitdrukking zijner trekken, sterk veranderd — hij scheen plotseling jaren verouderd: hij sprak zeer langzaam, elk woord wegend: — „Katwald, getrouwste onder de getrouwen! Gij moogt niet spreken. Neen! Spaar uzelven! Beweeg alleen het hoofd! Ik zelf wil al die ongelooflijke dingen, die ge straks — door

pijn gefolterd, — tusschen de op elkander geklemde tanden uitgestooten hebt — ik zelf wil het — kort — herhalen; gij zult alleen „ja" knikken, of, wanneer ik verkeerd verstaan heb, het hoofd schudden. Maar, o Katwald! — ik smeek het nadrukkelijk! — let nauwkeurig op! Bevestig niets, wat niet buiten allen twijfel gebeurd is! Want bij het zwaard van Arminius! — van uwen hoofdknik hangt het lot eens volks — van meer dan één volk! — af. Stroomen van bloed zal een gebaar van u doen vloeien of tegenhouden. Ge begrijpt mij?"

„Ik begrijp u!" — steunde de gewonde man smartelijk.

„Ook gij anderen — luistert naar elk mijner woorden, en let op zijn ja of neen. — Dus! — gij allen — mijn broeder — mijn zoon — de drie andere edelingen — en het gevolg, — gij bereiktet Rome zonder tegenspoed. Ja? Gij moest lang wachten, vóór gij een vrijgelatene, — neen? — een slaaf dus! — van den imperator Vitellius te spreken kreegt. En gij hadt toch doen melden, dat gij gezanten der Bataven waart? Ja? Dat wist men dus? Hebt gij er den imperator ook

aan herinnerd, wie voor hem den laatsten, den bloedigen, moorddadigen veldslag, — ginds te Bedriacum bij Cremona — tegen Otho, gewonnen hebben?

„Ten laatste kreegt gij gehoor, doch niet Vitellius zelf stond u te woord, maar zijn broeder en de praefectus praetorio. — Evenwel eerst nadat gij bij den gastvriend mijns broeders vele duizenden sesterzen opgenomen hadt, om den deurwachter van den praefect, ja, om dezen zelf om te koopen? Bij dit onderhoud was ook nog een legaat tegenwoordig — hoe heette hij? O, ik smeek u, man, sterf niet, vóór gij mij dezen naam nog ééns genoemd hebt!"

„Mummius Lupercus!" — sprak de gewonde schilddrager luide.

„Mummius Lupercus!" — herhaalde Civilis grimmig, maar zeer zacht. — „Ik ken hem."

„Uit den veldtocht naar Brittannië!" — riep Brinno. — „Herinnert ge u nog, Chlogio? Een zinnelijk, maar een dapper man."

Civilis knikte zwijgend en vervolgde:

„De legaat schepte terstond behagen in mijn schoon kind. Hij prees zijne blanke huid, zijne

zachte wangen. Hij beloofde zijne voorspraak voor onze zaak bij den keizer. Hij noodigde Childerik — hem alleen — bij knapen van zijn leeftijd — in zijne villa bij Tibur. Mijn zoon echter vatte tegenzin tegen den man op. Hij sloeg de uitnoodiging af. Men liet u gaan. Weer moest gij lang op antwoord wachten. Eindelijk werdt gij allen door een tribuun met eene gewapende eerewacht afgehaald, om naar het palatium te gaan. In den voorhof werd het gevolg achtergelaten. Mijn broeder, mijn zoon, de drie andere edelingen werden voor den imperator — voor den imperator zelf! — gebracht. Daar waren de legaat en de praefectus praetorio. En Vitellius de imperator — geef thans acht, Katwald! want niet het bloed mijns broeders, dat van mijn zoon — dat is het ergste! — de imperator zelf verklaarde, dat hij alle verdragen met ons nietig verklaarde. Hij noemde ons barbaren, overwonnen barbaren, dus die geene rechten konden doen gelden, en genoegen moesten nemen met alles wat Rome ooit van ons zou willen vorderen. Is het niet zoo?

„En mij, den steller van het overmoedige ge-

schrift, dat zich op ons recht verhief — hij verscheurde het daarbij, nietwaar? — mij moest gij in ketenen uitleveren, mijn hoofd moest vallen, de majesteit des imperators had ik beleedigd. En toen mijn broeder en de edelingen in toorn ontbrand, verklaarden dat elk woord in dit geschrift ook hun woord was, toen beval de imperator — hij zelf! — hen in boeien te slaan, in den kerker te werpen en als des doods schuldig bij den senaat aan te klagen. En zoo gebeurde het. En zij zagen u slechts nog één keer terug, toen zij — in ketenen — over den hof gebracht werden. Mijn zoon echter werd als gijzelaar — ter bewaking — aan Mummius Lupercus toevertrouwd. Hij nam hem — door vele krijgslieden omringd — mede naar zijn huis in de stad. En gij, trouwe Katwald, gij volgdet van verre, hen door de zuilengang nasluipend. En spoedig daarop hoordet gij zijn hulpgeschrei en — o! o!" —

„Houd op, vriend!" — riep Brinno, — „dat kan een vader niet beschrijven. — En plotseling werd in een hoog hoekgebouw, dat veel van een toren had, een luik opengestooten, en toen stortte

op het plaveisel van den marmeren hof de knaap neer, en verpletterde zich het schoone hoofd en zeide u stervend, dat het monster hem vrijheid en gouden schatten beloofd had, wanneer hij aan de schandelijke euveldaden van den Romein wilde deelnemen, en Childerik had hem daarop in het gezicht geslagen. Toen wierp de woedende praetor zich op hem, hij echter koos den dood."

„Mijn zoon, mijn lieve zoon!" — steunde Civilis nog eens. Maar toen richtte hij zich snel op, en vervolgde: — „En ge zijt van zijn lijk weggesneld om uwe reisgenooten weder op te sporen, en u met hen naar het vaderland te spoeden. Toen hebt ge nog het hoofd van mijn broeder, en der drie andere gezanten op de ijzeren punten van den tarpejaanschen kerker zien steken. En ge hebt gezien, hoe de beulen de onthoofde rompen aan lange haken naar den Tiber sleepten, en hoe Romeinsche deernen de naakte lijken tot het mikpunt harer dartelheid maakten, en ze schaamteloos verminkten. Dat alles hebt ge gezien, duidelijk gezien, Katwald? Zweer het bij de goden!"

„Ik zweer het bij Wodan!" — herhaalde de gewonde, en hief de rechterhand mat in de hoogte.

„Nu, vriend!" — riep Brinno, losbarstend, en Civilis, die in doffe smart verzonken was, bij den schouder schuddend — „Broeder en zoon belasten u met den plicht, bloedwraak op Rome te nemen. Roep de Bataven te wapen! Is het nog niet genoeg?"

„Neen," — antwoordde Civilis, zich langzaam oprichtend, — „daarvoor is het nog niet genoeg. Dat trof slechts mij, mijn huis, — een booswicht, en wellicht — een waanzinnige man in het purper der imperators, waren de daders. Ik zal hem gaan zoeken, dezen Lupercus. Ik zal in Rome aan senaat en volk vragen, of" —

„O, lieve heer!" — viel Katwald hem in de rede — „zij hebben reeds geantwoord. Ik heb nog niet alles kunnen melden."

„Wat? . . . Wat zal ik nog moeten vernemen?"

„Toen wij in Romeinsche mantels gehuld — onze gastvriend gaf ze ons, opdat wij gemakkelijker zouden kunnen ontkomen — nog éénmaal

naar het plein voor den kerker slopen, om de hoofden van onze heeren te zien, toen wemelde daar veel volk door elkander, en het scheen, alsof men in afwachting van iets bijzonders was. En plotseling schalde de tuba en uit de deuren van het paleis naast den kerker trad op de bovenste trede der breede marmeren trap een stoet, uit mannen bestaande, die van goud en wapenen glinsterden, en een heraut — of een dergelijke man — las luide uit eene rol het volk voor: — „De senaat van Rome heeft besloten en de imperator heeft bekrachtigd, wat hier — in tegenwoordigheid van gindsche bloedige hoofden — aan het volk van Rome verkondigd wordt! Van nul en geener waarde zijn de verdragen met de volksstammen der Bataven en Canninefaten, der Friezen, Sugamberen en Gugernen. Door vermetel verzet tegen het rijk der Romeinen, hebben deze barbaren al hunne rechten verbeurd; alleen door zich onvoorwaardelijk aan de genade van Rome over te geven, kunnen zij nog het lot, dat deze vier mannen getroffen heeft, van hun aller hoofden afwenden, deze vier mannen, die, onder den schijn, als gezanten hierheen te komen, het

gewaagd hebben, de opstandelingen te vertegenwoordigen. Spreek, volk van Rome, zijt ge het eens met imperator en senaat?"

„En toen schreeuwde iedereen, kinderen en grijsaards en allen: — „Zoo zij het! Zoo zij het! Heil den imperator! Heil den senaat! Wee den barbaren!"

„En weder schalde de tuba, de schitterende stoet verdween, maar de duizenden om ons heen sprongen en schreeuwden en klapten in de handen. Wanneer de razende menigte ons herkend had — dan zouden wij niet levend daar vandaan gekomen zijn. Wij vluchtten ongemoeid de stad uit, en kwamen zonder letsel in ons vaderland terug. Maar het schijnt, dat een bevel, ons op te vangen, ons voorgegaan was. Weinige uren geleden hield eene afdeeling Numidische ruiters ons op de brug over de Nabalia aan, en de aanvoerder vroeg ons, vanwaar wij kwamen en waarheen wij gingen. Op onze eerste antwoorden wenkte hij de zijnen, ons te grijpen: wij stoven uit elkander. Wat er van mijne tochtgenooten werd, — ik weet het niet. Mij zetten twee der ruiters na tot — tot hierheen."

Uitgeput zweeg de man, en zonk op zijn leger terug.

„Hij mag van geluk spreken!" — fluisterde Brinno. — „Zij waren van de tweede bende, met de roode helmbossen."

„Wat bedoelt ge?" — vroeg Sido.

„Die van de eerste — met de zwarte paardestaarten — hebben pijlen, die onvoorkomelijk dooden, zij het dan ook langzaam, zoodra zij de huid maar geschramd hebben."

Civilis echter sprong thans op. Een sombere gloed lag in zijn oog. Hij trok een gouden ring van zijn vinger — niet dan weerstrevend verliet het sieraad de plaats, waar het zóó lang geglansd had — legde hem op den rand der vuurplaats, nam Brinno's hamer, die door dezen aan een pijler gehangen was, en verbrijzelde met één slag den ring in vele stukken.

„Wat doet hij? Wat beduidt . . .?" — vroeg de jonge koningszoon.

„Het was de ring der Romeinsche ridders," — antwoordde Ulemer, — „de imperator Claudius stak dezen aan zijne hand."

„Ja, na onze overwinning op de Siluren," —

voegde Katwald erbij, op de ellebogen steunend.

„Heil ons!" — jubelde Brinno. — „Nu is hij eindelijk een der onzen. God Donar, sleep hem thans mede voort!"

„Nog niet, Donar!" — sprak Civilis heesch, toonloos, geheimzinnig. — „Eerst bij de losbarsting. Thans — en nog lang! — zal een ander mij leiden. Mijne jaren en jaren lange verblindheid — wil ik goed maken. Ik zweer het! Ik laat baard en haren groeien, tot — tot ik eene onuitgesprokene gelofte vervuld heb. Maar gij, god der hoogste gerechtigheid, wijl gij sluwheid met sluwheid straft, doortintel mij met uw geest, gij — Wodan van Walhalla!"

TWEEDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Waar in het groene land der Brukteren de Lippe onder de diepe schaduwen van het oerwoud murmelend voortkabbelt, daar verheft zich, dicht bij den linker-, den zuidelijken, oever een overoude, reusachtige esscheboom tot duizelingwekkende hoogte.

Deze droeg, rondom den stam aangebracht, een vreemd, geheimzinnig getimmerte.

Eerst vijftien voet boven den grond — tot daar waren de takken verwijderd — begon het luchtige gebouw, dat in twee verdiepingen verdeeld was.

Dwars over de takken waren op deze hoogte om den zwaren stam, dien vijf mannen niet konden omspannen, dunne planken gelegd en

vastgemaakt: zij vormden den vloer van de eerste en ruimste verdieping.

Vijftien voet daarboven was op gelijke wijze een tweede, smallere, niet zoo ver van den stam uitstekende vloer gelegd, dien men van den eersten langs eene lichte ladder bereikte. De opening in de zoldering der eerste afdeeling, aan de Oostzijde sluitbaar door eene draaischijf, was slechts groot genoeg, om eene slanke gestalte door te laten.

Vijftien voet boven de tweede verdieping liep het dak, dicht tegen den boomstam aangetimmerd, naar het Noorden, het Zuiden en het Westen, steil hellend naar beneden, echter over de benedenste verdieping vooruitspringend, zoodat de afvloeiende regen deze nooit kon bereiken.

Ver nog boven het dak uit verhief zich de top van den ontzaglijken boom, tot in de wolken. Onzichtbaar verloor hij zich hier, want de hoogste takken zijner lagere buren sloten hem voor de blikken dergenen, die aan zijn voet stonden, af. Slechts de adelaar, de drijvende wolken en de dwalende sterren aanschouwden den door geheimenissen omzweefden kroon des booms.

Maar in de twee verdiepingen drong geen blik onvergund. Zwaar zeildoek, donkergeel en donkerrood in de eerste, lichtgroen en donkergroen in de tweede afdeeling, aan langs de takken bevestigde koorden hangend en gemakkelijk dicht of open te trekken, verborg, wat zich daar binnen bewoog, of liet, teruggeslagen wanneer men dit wenschte, lucht en licht binnenstroomen.

Ook scheen het alleen door de van boven neergelaten ladder mogelijk te zijn, de onderste verdieping te bereiken. Was deze ladder opgetrokken, dan kon de stam, die zonder takken, en niet te omspannen was, niet beklommen worden.

Zoo vormde de reusachtige boom niet alleen een luchtige woning, maar ook een burcht, welks bewoners tegen hun wil niet te naderen waren.

Zijne wortelen drenkte de esch in eene kleine bron, die, in de onmiddellijke nabijheid van zijn voet, tusschen het dichte, fluweelzachte woudmos opborrelde en zacht murmelend, onder wuivende, hooge varens haren weg in zuidwestelijke richting naar de rivier zocht, die men van den boom uit, duidelijk zien kon.

Hier, aan de Lippe, lag ook de eenige menschelijke woning, heinde en ver. Vriendelijk was de ligging der aanzienlijke hoeve onder de breede kronen der linden, en blijkbaar behoorden ook de booten, die, op den linkeroever aan wilgetronken vastgebonden, op het vlietende water dansten, tot haar gebied.

Op een afstand van dertig schreden was de esch in het rond afgepaald. Een wit, sierlijk uit hennep gevlochten koord, ter dikte van een vinger, nagenoeg tot manshoogte om de stammen der boomen, of, waar deze ontbraken, om slanke, in den grond gestooten speerschachten geknoopt, zonderde deze ruimte als een gewijd gebied af. Natuurlijk was daardoor de toegang slechts voor diegenen versperd, welke de heiligheid van deze afgezonderde ruimte vroom eerbiedigden.

Maar zulk een ontzag scheen inderdaad elke stoornis verre van de gewijde plaats te houden.

Diepe rust, heilige vrede, heerschten in het rond. Geen klank van het leven der menschen drong tot hier door.

Wanneer de boom in zijn getimmerte een be-

woner borg, dan moest ook deze van zeer stillen aard zijn, want — hiervan getuigden de sporen in het zachte mos en in het zand aan de bron — dikwijls waagden zich ook de schuwste diertjes van het oerwoud op de omheinde plaats, welke, door menschen bijkans nimmer betreden, het schoonste gras en de geurigste kruiden opleverde.

Zoo was het ook in den vroegen morgen van dezen aanbrekenden zomerdag.

Nog was de glinsterend heldere glans der morgenster niet door de stralen van het daglicht verbleekt, nog overtoog den geheelen hemel een nagenoeg kleurloos schemerlicht, een onbestemd grauw. Slechts in het verste Oosten vertoonde zich eene ternauwernood zichtbare, smalle, lange streep van eene vale, dofgele kleur — het eerste licht van den jongen dag.

Allengs, langzaam, kwam de streep hooger en hooger.

Niets scheen overigens veranderd.

Maar toch wel! Terwijl in de laatste uren van den zoelen nacht ook niet het zwakste zuchtje gewaaid had, de boomen hunne zwartgroene,

ernstige kruinen onbeweeglijk omhoog gestrekt, en zelfs hunne uiterste twijgen zich niet geroerd hadden, alsof zij in den slaap van menschen en dieren deelden, wekte thans zachtkens een koele wind uit het Oosten de sluimerenden. Eerst kuste hij de kleinste, de nog lichtgroene blaadjes der beuken wakker, zoodat zij, schuchter lispelend en fluisterend, zich heen en weer wiegelden. Het geheimzinnige, flauw weerklinkende sidderen der lucht, dat, zacht trillend, het eerste opstijgen van het zonlicht begeleidt, deed zich vernemen.

Ook de tot nu toe spiegelgladde oppervlakte der kleine boschbron aan den voet van den esscheboom, krinkelde onder deze windvlaag. Sneller en met luider gekabbel gleden de golfjes over de gladde kiezelsteenen in hare bedding, over het donkergroene mos der oeverzoomen.

Warmer, krachtiger tint kreeg thans het eerst zoo bleeke geel in het Oosten. Reeds werd het even door een teeder rood doorgloeid — daarin verdween de glans der morgenster.

Thans schoot de eerste lichtstraal, eene lichtende speer gelijk, door het wazige geelrood, en trof verguldend, van beneden naar boven,

de hoogste kronen der boomen van het oerwoud.

Toen ontwaakte, door het sterke waaien van den morgenwind geschud, op den zwiependen tak van den grootsten eik aan den stroom, waar hij zich voor dien nacht eene rustplaats gekozen had, een adelaar. Het was een vischarend; hij schudde eerst zijne bruine vederen, sloeg toen de breede wieken uit, en streek met langzamen, majestueuzen vleugelslag de opgaande zon tegemoet. Als zilver glinsterden, van onderen af door het licht beschenen, de van binnen witte slagvederen. Met een luiden, schellen kreet: „ka-i, ka-i!" begroette hij, de koele morgenlucht inzuigend, het jonge licht, en zijn eigen vernieuwd leven.

Dit bleef langen tijd het eenige geluid, dat weerklonken had.

Want eerst nadat de zon zóó hoog gestegen was, dat hare stralen van boven af de heide, die den uitersten zoom van het woud naar de rivier toe begrensde, troffen, drongen zij door de hooge, van zwaren dauw glinsterende halmen, onder welke de slanke veldleeuwerik, bij het invallen der eerste avondschemering ver-

stommend, gedoken was. Thans steeg het lieve vogeltje, het eerst ontwakende, de wekheraut der geheele gevleugelde zangerschare, zijn helder klinkend lied orgelend, blijmoedig op naar den blauwen hemel.

Nu volgden zij weldra zijn voorbeeld, alle de anderen: de boschleeuwerik, de wachtel in de golvende tarwe der naburige hofstede, het roodstaartje en de winterkoning, het sijsje en de meerle, de boschzanger, de vink en de ekster. En van den heiligen esch zelf klonk het kirren der wilde tortelduif.

Thans vielen de bolsters van ettelijke vruchten des naasten beukelaars, dof neerzinkend, op het zachte woudmos; een blazen, dwarrelen, een wegglippen en jagen in de hevig schommelende twijgen — de strijd van een roodachtigen en een zwartbruinen eekhoorn om hun ochtendmaal. En toen weder — overal stilte. — —

Na eene geruime poos ruischte er iets tusschen de dichte heesters, geheel in het hart van het woud. Afgevallen dorre takjes knakten, braken onder vaste stappen op den grond, die hier door harde wortels doorploegd was.

Ver uit het nog duistere kreupelhout kwam langzaam een troepje reeën aangeloopen. Het waren drie reegeiten, elk met een jong. Trouw volgden zij het smalle pad, dat het wild zich hier tusschen de hazelaars, kornoeljestruiken en hagebeuken door, gebaand had.

Aarzelend, omzichtig voortschrijdend, leidde de oudste, de sterkste ree, de kleine kudde. Hoog en sierlijk hief zij den linkervoorpoot op bij iedere nieuwe, voorzichtige schrede; den slanken hals terugtrekkend, den neus omhoogheffend, zoog zij snuivend de lucht in, snuffelde eerst, en keek dan naar alle zijden rond. Voor zij de beschutting van het laatste kreupelhout verliet en zich op de door de zon beschenen open plek begaf, verkende zij nogmaals den omtrek. Niets ontging haar; noch het vlugge muisje, dat pijlsnel over de knoestige wortelen van den esch wegschoot, noch het zachte neervallen van de schalen der beukenoten op het mos, ja, zelfs niet de donkerbruine kever met zijne vertakte sprieten, die gonzend op den bast van een vermolmden eik vloog. Eerst nadat zij zich overtuigd had, dat wat zij zag en hoorde haar niet

deren kon, zette de ree den poot neder en trad, de oplettend volgenden leidend, weer eene schrede verder. Thans stonden zij alle in den zonneschijn — hoe glansde de kortharige, roodbruine zomervacht!

Vreemd — het gespannen koord had haar niet doen terugdeinzen. Zonder bezinnen waren zij er onderdoor gegaan. En zij verschrikten ook niet, toen op den esch een geruisch ontstond. De zijvoorhangsels der bovenste verdieping werden duidelijk hoorbaar op zijde geschoven.

Slechts één blik wierp de voorste ree daarheen, en liep toen zonder schroom verder naar de bron, want hier pleegden zij 's morgens te komen drinken.

Rustig bleven zij bij het heldere water staan — dikwijls evenwel hief nu die, dan deze van het troepje den kop naar den kant, vanwaar het geluid kwam — toen hoog van den boom, door de stilte van het oerwoud, door de koele, reine morgenlucht, zilveren tonen welluidend klonken — dat was harpgetokkel. En na eenige grepen zong eene jonge, liefelijk klinkende stem. — Plechtig, heiligend zweefden

de kuische klanken als van den hoogen hemel neder:

„Vol eerbied en ootmoed,
Begroet ik u blijde,
Algoede goeden!

Weer met de weelde
Des lieflijken lichts,
Hebt gij, verheev'nen,
Zalig gezegend,
Alles, wat ademt.
Ik dank u, in deemoed.

Beschut en beschermt
Ook verder in vrede
Der breedschoudrigen Brukteren
Vreugdscheppend volk.

Maar mij, uwe dienstmaagd,
Helpt toch, gij hoogen,
Hoeden en heelen
In 't u huldigend hart,
In wee en in vreugde,
Uw en mijn, zoo heilig geheim.

Laat mij nog langer,
Voor de vèr-wonende vrienden,
Maar vooral voor mijn volk,
Huiv'rend van hope,
Vermoedend voorzien
Uwen eeuwgen

Wijs wakenden wil,
En voor de talmende toekomst,
Uw wegwijzend, wrekend besluit!
Aan u, wakenden, wil willig
Wéléda zich wijden!"

Nogmaals weerklonken daarop, breeder zwellend dan te voren, onder volle, sterke grepen, de snaren der harp — thans verstomden zij, zacht natrillend; met omhoog gestrekte koppen luisterden de reeën aan de bron. — — —

TWEEDE HOOFDSTUK.

De laatste toon der sidderende snaren was ternauwernood weggestorven, toen langs den stam van den esch, door middel der smalle, thans neergelaten ladder, eene witte gestalte naar beneden gleed.

Het was eene slanke, ranke, fiere jonkvrouw.

Zij lichtte het witte, lange, met dunne draden van matgoud doorwerkte, wollen gewaad even met de linkerhand in de hoogte, toen zij zich over het sterk bedauwde gras naar het wed der reeën begaf.

Hoe zacht zij ook naderde, toch bemerkten de waakzame dieren haren tred. Zij hieven de kopjes van het stroomende, heldere water, maar verschrikten niet. De meesten bleven rustig staan, en begonnen opnieuw te drinken, de ree-

geit echter, die de anderen geleid had, en haar jong, draafden haar tegemoet, en zochten snuffelend naar hare geopende rechterhand. Zij strekte deze naar de dieren uit, en om strijd likten de roode tongetjes het vurig begeerde zout dat de jonkvrouw hun, het hoofd neigend, bood.

Toen de reeën zich gretig verkwikt hadden — ook de overigen waren langzamerhand dichterbij gekomen, en hadden zich om de geefster gedrongen, — klonk plotseling uit de verte, van den rivierkant, de schetterende, waarschuwende roep van den meerkol, van den zwarten grenswachter, die onvermoeid aan den zoom des wouds de wacht houdt, en wantrouwend — tot ergernis van den jager — ieder, die nadert, aankondigt. Dadelijk daarna spoedde de schuwe vogel zich met haastigen vleugelslag over de open plek heen naar het dichtste gedeelte van het oerwoud.

Onmiddellijk, bij den eersten kreet van den meerkol, zetten alle reeën zich in beweging. Met hooge, groote sprongen vluchtten zij naar het Zuiden, vanwaar zij waren gekomen. Licht vlogen de ouden over het gespannen snoer heen,

de jongen schoten er onder door. Nog trilden en wiegelden de bovenste takken der hazelaars en reeds waren de vlugge dieren in de verte, in het duistere lage hout verdwenen. —

De jonkvrouw hief het hoofd op, en zag scherp naar het Westen, want vandaar was de waarschuwende vogel gekomen.

Wel stond de zon achter haar, maar de weerkaatsing van de stralen door de witte stammen der berken en de lichtgekleurde schorsen der beuken was zóó schel, dat zij haar verblindde; zij hief dus de linkerhand boven de oogen, en keek steeds uit.

Nog verliep er een geruime tijd, tot op het smalle boschpad, dat naar de hoeve aan de rivier leidde, twee mannen zichtbaar werden.

Zij moesten achter elkander loopen; het smalle, tusschen het kreupelhout uitgehakte wegje was niet breed genoeg voor twee menschen, al gingen zij schouder aan schouder.

Zoodra de voorste uit het kreupelhout op de open plek gekomen was, liet de eenzame bewoonster van den esch gerustgesteld de hand zinken, en ging den naderende langzaam tegemoet.

Thans verscheen de tweede op het grasveld. Één oogenblik bleef de jonkvrouw staan, zij streek met de hand over het blanke voorhoofd — zij aarzelde, maar onmiddellijk daarop schreed zij weder verder, zoo kalm als te voren. Met behulp van een bemosten steen, die uit het water omhoogstak, trad zij over de bron, op den linkeroever.

Nu eerst kwamen uit het dichte lage hout nog twee gestalten, een zeer jong meisje en een derde man.

Nog vóór den eerste der bezoekers had de jonkvrouw de afsluiting bereikt. Zij maakte den knoop bij een jongen elzeboom los — langzaam gleden de beide einden van het witte koord op den grond, vrijen toegang verleenend.

DERDE HOOFDSTUK.

Desniettemin bleef de voorste der mannen eerbiedig staan, eer hij zich binnen het gewijde oord begaf.

„Wees welkom, Welo!" — sprak de jonkvrouw bemoedigend. — „Wees den goden en Weleda welkom, gij en . . ." — zij aarzelde, en eindigde daarop zachter — „en allen, die ge brengt."

Een gloeiende blos steeg den jongen man in het gelaat, toen hij, over het touw heenstappend, voor haar trad.

„O Weleda, — gij en de goden, gij zijt één!" — sprak hij. — „Dikwijls denk ik, dat gij uit Asgardh in menschengedaante zijt nedergedaald. Maar ergens op eene geheime plek — wellicht op uwen esch daar boven — hebt gij uw zwanen-

hemd verborgen, en plotseling zult ge weder met ruischende vleugelen wegzweven. Zeg haar toch, dat zij bij ons moet blijven, Civilis!"

De jonkvrouw vestigde thans de groote, staalgrijze oogen op haar tweeden gast.

Civilis kwam naar voren, en sprak, haar kalm de rechterhand reikend:

„Ja, wij hebben u noodig."

Zij nam zwijgend zijne hand, en drukte haar krachtig.

„Als twee wakkere strijdgenooten!" — dacht Welo, die den blik niet van haar afwendde. — „Maar reeds ook daarom prijs ik hem gelukkig."

Nu was ook het jonge meisje naderbij gekomen.

„Weledamarka!" — riep de jonkvrouw verheugd. Zij legde beide handen op de schouders der sierlijke gestalte. — „Hoe zelden laat ge u zien, mijn vroolijk zonnestraaltje!"

Het meisje, dat ongeveer zestien jaren oud was, rekte zich omhoog in haar lichtblauw, kort linnen kleedje, dat boven de enkels eindigde, hief hare twee handen op, vatte zóó Weleda's

kin en streelde haar teeder. — „Ach! — Wie zou wagen, dikwijls in uwe nabijheid te komen?"

Thans was ook de man, die achter het kind voortliep, ter plaatse, en aanschouwde nu geheel van nabij de jonkvrouw. Een schok voer hem door de leden. Zonder één woord te vinden, boog hij vol ontzag het helmdragende hoofd, en drukte de rechterhand tegen zijne borst.

Weleda beantwoordde zijn eerbiedigen groet met een handgebaar, dat ook hem welkom heette, keerde zich om, en schreed met Weledamarka vooraan in de richting van den esscheboom.

Maar de vreemdeling aarzelde, hij durfde haar niet volgen.

Welo bemerkte het, hij liet de meisjes met Civilis vooruitgaan, en trad op hem toe.

„Wat is er, Sido? Trof u de pijl van een alf?"

Maar de Markoman schudde het hoofd. — „Deze," — sprak hij langzaam, met den vinger wijzend — „deze daar! — is geene aardsche vrouw!"

„Toch! Mijne nicht! Het eigen kind van den broeder mijns vaders. Maar wel is het waar —

dat zij anders is dan alle anderen. — Kom, ge kunt hier niet vastwortelen."

Niet dan langzaam volgde de vreemdeling.

„Toen haar oog mij trof," — begon hij zacht — „als eene flikkerende ster! — drong die blik tot op den bodem mijner ziel. Wee dengene, die voor dit oog verschijnt, onedele gedachten verbergend! Hij zou van schaamte moeten vergaan. — En haar mond — zoo streng, zoo trotsch als Frigga's lippen, en toch, als die van Freia zoo bekoorlijk! En zie dat haar! Zie, hoe het loshangend over nek en schouders en rug ver over den gordel, tot aan de buiging harer knie reikt! Nooit zag ik zulk eene kleur. Met goud vergelijken wij anders de lokken onzer vrouwen, maar deze zijn bijkans wit, zoo licht als de zonneschijn! En welk een kroezig gekrul tusschen de zachte golvingen! En die slanke, jonkvrouwelijke, koninklijke gestalte! En deze zwevende gang! Eene golf gelijk komt zij aanruischen en verwijdert zij zich. En —"

„Houd op, Sido! Gij tergt mij, gij verbittert mij met uwe welsprekende woorden, zonder het te vermoeden. Ik . . . ook ik zie dat alles, zag

het, sedert — sedert ik geen kind meer ben! Al mijne gedachten verwijlen bij haar — onophoudelijk! — bij dit wonderbare meisje, dat zoo nauw aan mij verwant is, hare woonplaats zoo dicht bij de mijne heeft, en mij toch zoo onbereikbaar ver als Freia's ster schijnt."

„Hebt ge haar dit nooit gezegd?"

„Een man, Weleda van liefde spreken?"

„Welnu, zij is toch geene priesteres. En was zij het — nog maar kort geleden is de priesteres van Tanfana gehuwd. Er is geene enkele hinderpaal!"

„Dat is ook zoo! Maar — zie haar aan! Wie kan zich harer waardig achten? Haar oog — ik zou het niet gaarne willen zien flikkeren, wanneer men tot haar van kus of omarming sprak. — Zij! — Ik geloof, dat zij een der goden haar hart geschonken heeft, en deze misschien, komt dikwijls in dit eenzame woud tot haar. Want dat zij ongevoelig zou zijn — geloof ik niet! Somtijds, wanneer zij denkt, dat men niet op haar let, zie ik hare oogen, die trotsche, koele oogen, zoo droomend voor zich uit staren, zoo verlangend, zoo —"

„Ik sla hem dood, die haar verwerft!" — barstte de Markoman los.

„Daar zou ik het meeste recht op hebben, ik, de voogd der vroeg wees geworden jonkvrouw!" — sprak Welo lachend. — „Maar ik vrees, dat ons beiden — een derde voor zou zijn."

„Wie? — Zij spreekt daar zoo druk met Civilis — hij wellicht?"

„O neen! Hij denkt alleen aan zijn volk en thans aan oorlog en aan Rome. Hij had reeds lang naar hare hand kunnen dingen. Zij was de beste vriendin zijner vrouw, en heeft deze langen tijd trouw verpleegd in zijne hal. Jarenlang is hij reeds weduwnaar. Beiden denken daar niet aan."

„Nu, wie dan?"

„Brinnobrand!"

„De gek?"

„Noem hem niet zoo! Op dat punt ten minste, is hij niet gek, de arme jongen! Hij had haar lief, vóór hij het vergif dronk. Wat de drank hem ook heeft doen vergeten, — niet dit gevoel. En één ding heeft hij — met u gemeen! — en dat ontbreekt mij!" — eindigde hij zuchtend.

„Dat is?"

„De gave een lied te dichten! De zangkunst. Ja, elk weet, koningszoon, dat gij ieder ander overtreft in het vinden van schoone liedstaven — dat deed, dat doet ook thans nog — hoewel dikwijls verward en onsamenhangend — Brinnobrand. Zie, toen gij daar straks zoo welsprekend haar preest — toen benijdde ik u daarom. Ik voel, ik zie, ik draag het met mij rond — dat alles — weldra vijftien winters lang, en kan het niet zeggen . . . en gij ziet haar voor de eerste maal, en kiest de juiste woorden, om haar te beschrijven!"

„Maar zeg mij — hoe kan zij — hier — midden in het woud — leven?"

„Ik zorg voor haar. Ik en mijne zuster. Wij brengen haar, van tijd tot tijd, wat zij noodig heeft."

„Evenwel — deze onvergelijkelijk schoone vrouw — eenzaam — in deze wildernis — zonder bescherming?"

„Geen Romein kan," — antwoordde Welo, — „uit het Westen, op verscheiden mijlen afstands naderen, zonder dat onze wachten aan de gren-

zen van het bosch het bemerken, en de tijding snel in deze landstreek verbreiden. En de Germaan bestaat niet, die het zou wagen, de hand aan Weleda te slaan! Geen voet treedt, zonder hare goedkeuring, binnen de afgesloten ruimte! Ieder zou vreezen, op hetzelfde oogenblik door de goden ter aarde te worden gestrekt."

„Maar de wilde dieren? Beer, en oeros, en wolf?"

„Nog nimmer werd zij bedreigd. Het witte koord boezemt hun vrees in. De goden zorgen in hunne wijsheid voor alles. Ook zouden wij in de naburige Weelhoeve haar noodsein hooren: den slag der bijl tegen het getimmerte op den boom."

„En in den winter —?"

Welo schudde het hoofd. — „Eerst wanneer Paltar zegevierend de Lippe-gouw is binnengetrokken, gaat zij naar het woud. En met de vallende bladeren van haar esscheboom daalt zij ook neder."

„En dan? Woont zij dan, gelukkige jongeling, onder het dak van uwe hal?"

„Er naast. Enkele schreden daar vandaan

staat een oude toren, zeker eens door onze vaderen als wachttoren gebouwd, om de rivier te kunnen afkijken. En in deze woning brengt zij het koude jaargetijde door, even eenzaam als op den boom het warme.

„En leefde zij altijd zoo?"

„Neen! Eerst sedert zij zich geheel aan den dienst der goden gewijd heeft. Sedert twee, drie jaar. — Maar stap thans vlugger aan! Civilis wenkt. — Wij zullen vernemen, wat de uitslag van zijn gesprek met de profetes is!"

VIERDE HOOFDSTUK.

Weldra zetten nu ook Welo en de Markoman zich naast de anderen op eene der ruwe houten banken, die dicht bij den esch in een halven kring om eene groote, ronde tafel getimmerd waren. Deze tafel bestond uit den stam eens eikebooms, dwars doorgezaagd en overdekt met een zwarten leisteen, welke door middel van eenige oude, vroeger in schilden gebezigde pinnen, op het hout bevestigd was.

„Dit is de jongeling, over wien ik u gesproken heb," — zeide Civilis, — „Sido, de zoon van Garibrand, den koning der Markomannen, in het verre Bajuhemum."

„Wees welkom, strijdgenoot!" — sprak de jonkvrouw, met het hoofd knikkend.

Hij bloosde. — Toen streek hij snel over het

gloeiende voorhoofd, en sprak: — „O jonkvrouw, hoe gaarne zou ik dit willen worden — maar . ."

„Gij weet nog niet, of uw vader, uw volk, tot nu toe met Rome in vrede, wanneer gij teruggekeerd zult zijn in koning Garibrands hal, met u zullen instemmen, u zullen volgen? Nietwaar, dit wildet ge tegenwerpen. Maar ik zeg u, jongeling; zij zullen u volgen! Aan de zijde van Bataven en Brukteren zullen de Markomannen vechten. Reeds zie ik u. Ge staat naast Civilis, aan den kant, waar hij zijn schild houdt — ge heft de speer omhoog — zij vliegt, zij treft — en de centurio valt."

Zij sprak, zonder op een der aanwezigen acht te slaan. Tusschen hen door scheen zij ver in de verte te zien.

Siddèrend zweeg de jongeling, met geweldige slagen bonsde zijn hart.

„Voorwaar!" — riep Civilis uit. — „De geest der voorspelling spreekt uit deze wonderbare jonkvrouw. Zij ziet het toekomstige, ja, zij hoort wat er verre van haar geschiedt. Ik wilde haar mededeelen, wat wij in Brinno's hal besloten hadden — zij echter viel mij in de rede en zij —

zij! — vertelde mij, wat daar gebeurd is!"

„Ja, zij weet alles!" — riep Weledamarka, met lichte huivering uit.

„Niet Wodan zelfs weet alles!" — gaf zij, hoofdschuddend, ten antwoord. — „Die alles wist — alles! die moest wel daardoor sterven!" — sprak zij langzaam en treurig tot zich zelve. — „Slechts enkele zaken — brokstukken — losse gebeurtenissen vermoed ik, raad ik!" — vervolgde zij thans weder levendiger. — „Daar is waarlijk niets wonderbaars in! Ik geloof, dat alle menschen zoo, wat komen zal, kunnen raden, wanneer zij maar — evenals ik! — in de stilte der eenzaamheid nederdalen tot diep in hunne ziel!" — Peinzend zweeg zij.

„Zoo was zij reeds als kind" — sprak Welo. — „Dikwijls heeft mijn vader het mij verteld. Zij speelde afgezonderd van de anderen, dwaalde ver in het woud rond, of zat alleen in eene dansende boot, op de murmelende rivier tusschen de wiegende biezen . . . zoo zat zij en droomde."

„Ja. En veel raadde ik zoo, wat de anderen niet opmerken in de drukte van het leven om hen heen, of ook wel door de gejaagdheid en

driften van hun eigen hart, dat zoo velerlei begeert. Ik — ik begeer — voor mij — niets. Wanneer ik dat, wat komen zal, wil raden, dan verzamel ik in mijne gedachten alles, wat ik van hetgeen geschied is, weet, bijzonder van de oorzaken. Dan sluit ik de oogen en vraag mijzelve ernstig: — „Welke voorstelling van de toekomst ziet ge? Wat zal er gebeuren?" — Helaas! Al te dikwijls blijft het antwoord in gebreke. Uit golvende, voorbijtrekkende nevelen, uit grauwe schaduwen wil geen beeld te voorschijn komen, waarneembaar voor het oog. Somtijds echter schiet mij een gloed uit het hart naar het voorhoofd, mijne slapen kloppen; bevend gevoel ik dat de godheid mij aanraakt, en ik zie volkomen duidelijk, wat er in de verte geschiedt, wat in de toekomst geschieden zal."

Allen hadden met eerbied geluisterd.

„Ja," — sprak Civilis, — „iets, als eene heilige, voorspellende kracht, woont in de vrouwen. Zij, met haar teeder, rein gemoed staan den hemel nader dan de mannen; met de gedachte aan de toekomst vervuld, begrijpen zij den wil der goden en het weefsel van het noodlot. Wie

evenwel van alle meisjes of vrouwen, die ik ken, zou Weleda in reinheid en grootheid van ziel evenaren, haar, wier hart nooit voor een aardschen wensch sloeg? Niet, als gewoonlijk mannen zich tot vrouwen richten, nader ik u derhalve met mijne gedachten, wanneer gij verre van mij zijt, of sla ik u gade, als gij voor mij staat. Neen, zooals wij opzien tot de sterren, die met wonderbare helderheid, maar koud en gevoelloos, op ons nederblikken."

De jonkvrouw sloeg hare lange, blonde wimpers neder. Na eene poos begon zij met een ternauwernood merkbaren glimlach: — „Nu, het was ditmaal niet moeielijk te raden, wat er in Brinno's hal gebeurd is. Ik ken u, sedert vele jaren, Claudius Civilis. En veel beter ken ik u, dan gij u zelven. Want, steeds u alleen in het heil van uw volk verdiepende, hebt ge u nooit den tijd gegund, uw eigen hart te onderzoeken. Ik echter, had daar genoeg tijd toe, vele winters achtereen, in uw huis, gedurende lange nachten, aan de legerstede der zieke, als verpleegster uwer arme vrouw. En later menigen langen zomerdag hier in de eenzaamheid tusschen de groene,

zacht ruischende toppen der boomen. Ik ken u als — als alleen de goden u kennen! En ook de eenige, de groote dwaling in uw leven, uw geloof aan Rome! Doorwaakte nachten, vele uren lang heb ik deze uwe verblindheid bestreden . . ."

Verwonderd keek Civilis op.

„Niet luide! Niet in woorden u aanvallend, — ik, u! — hoe zou dat kunnen! — Maar ik deed het onophoudelijk, stil denkend. En lang reeds wist ik hoe alles gaan zou. Want ik wist, dat het hoogste, waar ge voor leeft, dat, wat u geheel vervult — ja uw alles — ook reeds vóór Imma stierf! — uw volk is. En ook wist ik, dat ge eens den waren aard der Romeinen zoudt leeren kennen. Want Rome te doorgronden en te haten," — hier flikkerde haar grijs oog toornig, dreigend — „dat hebben de goden mij als geschenk in de wieg gelegd."

Verbaasd vroeg de vreemdeling: — „Maar verklaar mij toch! Hoe komt het, dat gij, jonkvrouw! die ver van oorlogen, ook ver van de beraadslagingen der volken leeft, zulk een diepen, onbewusten haat tegen Rome koestert, met

een wantrouwen vol doorzicht de woorden, die het als vriend tot ons richt, opneemt, terwijl anderen — mannen, die deelnamen aan oorlog en beraadslaging, mannen, die de stad aan den Tiber zelf hebben leeren kennen . . ."

Hij bleef steken.

„Zeg het maar, vriend!" — sprak Civilis — „terwijl Claudius Civilis zich jarenlang liet begoochelen. Zij is mijne meerdere, en bezit een mannelijken geest!"

„O, waarlijk niet!" — riep Weleda smartelijk uit. — „Ik, zou een mannelijken geest bezitten, — uwe meerdere zijn? Welk eene onmogelijkheid! — Neen, de haat, de argwaan, het wantrouwen hebben eene eenvoudige oorzaak. Ik was een kind van zeven winters — dat is achttien jaar geleden. — Mijn vader had na langen strijd, kort vóór het feest der godin Ostara, met de Romeinsche veldheeren te Asburg in naam zijner gouw — de Lippe-gouw — vrede gesloten. Plechtig, bij hunne goden Jupiter en Mars hadden de legaten hem voor hunne adelaars bezworen, evenals de onzen bij Wodan en Tius op hunne wapenen. Een vroolijk feest ver-

eenigde in den Ostaranacht voor de eerste maal na vele jaren van bangen oorlogstijd, edelingen en veldheeren van onze en van de naburige gouwen in de hal mijns vaders. En plotseling klonk daar — het was na middernacht — wij kinderen sliepen sedert lang — verschrikkelijk wapengekletter, de tuba schalt, kreten van woede, weldra van smart, treffen ons oor, reeds slaat het schijnsel van vlammen in ons slaapvertrek, mijne moeder, mijne oudere schoone zuster, mijne beide kleine broeders en ik, wij vluchten door de achterdeur het woud in. Ver in het rond verspreidt de gloed van ons brandend huis licht; het is door ruiters omgeven, snel hebben twee hunner ons ingehaald. Naar mijne zuster, naar mijne moeder grijpen zij het eerst, bij de haren willen zij de gillende vrouwen met zich voortsleepen. De beide knapen vallen de paarden in den teugel, — helaas! vóór onze oogen worden zij doorstoken. Mijne zuster wordt medegesleurd, aan mijne moeder gelukt het, zich los te rukken, zij grijpt mij bij den arm, en wij ontkomen in het bosch. De meineedige legaat heeft mijn vader — zoo

verhaalde ons een trouwe knecht, die, zwaar gewond, voor dood, naast hem nederviel! — met eigen hand op onzen drempel geveld. Mijne moeder vluchtte hierheen, naar onze bloedverwanten, de Welingen. Hier voedde zij mij op — en in welke richting, met welke herinneringen! In haat tegen Rome. Meermalen hoorde ik haar de geschiedenis van dien nacht van vlammen en moord mij en anderen verhalen. Zij liet mij haat en wraak tegen Rome zweren! Het was overbodig! Droomend en wakend zie ik de vlammen uit ons dak slaan, mijne broeders bloedend neervallen, mijne zuster bij het haar naast het paard voorttrekken, ik hoor haar jammerend hulpgeschrei, tusschen het doffe tubageschal der zegevierende Romeinen. Ha! ik zie en hoor het thans en ik beef, maar niet meer van smart, neen, van toorn."

Zij zweeg, snel ademhalend, haar trotsche boezem golfde.

„En zoo overtrof" — klaagde Civilis, — „het meisje jarenlang den rijpen man!"

„Dat evenwel Wodan u te zijner tijd het trouwelooze Rome zou onthullen — dat wist

ik ook. En toen mij nu Welo van zijn veer de tijding bracht — hij had een Amsivaar overgezet, die uit Romeinschen dienst, naar zijn vaderland terugkeerde — van wat er te Rome gebeurd was, hoe zij de verdragen verscheurd hadden, — toen wist ik ook, wat Civilis, zoodra hij dit vernam, in Brinno's hal doen zou."

„Ja," — sprak deze peinzend bij zich zelven, — „gij kent mij goed."

„Wien zou Weleda kennen, zoo niet u? Wie zou u kennen, zoo niet Weleda?"

„En gij keurt alles goed, wat ik gedaan heb?"

„Ge moest handelen, zooals ge gedaan hebt."

„En nietwaar!" — riep Welo levendig, zich in het geprek mengend. — „Wij zullen overwinnen?"

Met groote oogen, wrevelig bijkans, keek de jonkvrouw hem aan.

„Die vraag is overbodig!"

„Waarom overbodig?"

„Omdat ge toch zóó handelen moest, als ge

dit deedt, doet, en doen zult, ook wanneer het voorbeschikt was, dat gij daardoor uw ondergang bewerktet."

„Dat is eene duistere, ja, een sombere uitspraak," — antwoordde Welo, de donkerblonde lokken schuddend.

„De toekomst is duister, neef! Slechts enkele bliksemstralen verlichten — somwijlen — een deel voor den blik der profetes. Strijdt, omdat ge moet, — overwint, indien ge kunt!"

In hevige gemoedsbeweging stond zij op; allen verrezen.

Civilis trad met het meisje een paar schreden terzijde.

„Voor mij zeggen deze woorden genoeg," — sprak hij. — „Maar voor de anderen? Voor de groote menigte? Moet deze Markoman niets helderders, niets opwekkenders, uit Weleda's mond in zijn vaderland melden? Wilt ge de runen niet werpen? Het zou goed zijn, de speren der Markomannen te winnen."

Zij knikte. — „Daartoe zijn geene runen noodig. Sparen wij de vragen aan de goden voor den nood. Zij willen niet, dat men hen dik-

wijls ondervrage. Ter rechter plaatse, ter rechter ure zal ik daar niet mede aarzelen. De Markoman echter . . ."

Zij sprak hare gedachte niet verder uit, en liep, Civilis wenkend, haar te volgen, naar de anderen.

„Ge hebt alles gehoord!" — sprak zij luide. — „Sido, gij zijt, naar ik vernomen heb, een harpenaar, een zanger. Maar hij is geen zanger, die geen held is."

„Dank, jonkvrouw, voor dit woord!" — met stralende oogen riep hij dit uit.

„Welaan, willen de sterke Markomannen ons alleen tegen Rome laten strijden? Gelooft niet, dat ge veilig zijt, wijl ge verre woont. Het verterende Romeinsche vuur — zal als een boschbrand in dor hout ook u aantasten, zoodra eenmaal de voorste stammen door het moordende vuur verteerd zijn. Men moet ze smoren vóór zij veld winnen."

„Dat zijn niet de woorden van een meisje!" — sprak Civilis. — „Dat is de wijsheid eens konings."

„U roept uw eigen nood," — vervolgde Weleda levendiger, — „en luider nog de eer, uw

plicht als held! Zoudt ge onze gevechten werkeloos willen aanzien, daar gij — nog eene wijle — veilig zijt? Gij hebt het gehoord — ook u zag ik in het beeld, dat Wodan voor mij ontsluierde! Gij stondt naast Civilis — uwe speer vloog — zij trof. Spreek, harpenaar, koningszoon, — wilt gij Weleda logenstraffen?" — Vlammen flikkerden uit hare oogen op den jongeling.

Toen wierp deze zich, hartstochtelijk, medegesleept, voor haar op eene knie neder, rukte zijn zwaard uit den gordel, strekte het hoog ten hemel, en riep: — „U is mijn volk, evenals dit zwaard! Ik zweer het! Ik breng u de Markomannen!"

DERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

In de stad Langres — toenmaals Andematunum — de hoofdplaats van den Gallischen volksstam der Lingonen, verhief zich als het grootste gebouw de tempel van Apollo Grannus, eene — naar het gebruik van den tijd in die provincie — uit Romeinsche en Keltische voorstellingen geboren godheid van het licht.

Evenals de god zelf, kenmerkte zich zijne vereering, zijn dienst en zijn tempel door eene vermenging van deze twee bestanddeelen.

Het gebouw, dat op een tamelijk aanzienlijken heuvel, ongeveer in het midden der door hooge muren omgeven stad, opgericht was, deed zich in de eerste plaats als een Grieksch-Romeinschen monopteros kennen. Verscheidene treden voerden naar ééne rij Jonische zuilen, welke van

het witgele marmer uit de Pyreneën gemaakt waren. — Dit voorgedeelte bleek echter weldra eene onlangs toegevoegde versiering te zijn. De tempel zelf, op den top van den heuvel, paste geenszins bij den grootschen ingang. Het was een kringrond, tamelijk klein, uit slecht gebrande tegels, ja, uit ruw, hard leem onregelmatig opgestapeld hoog gebouw, dat wel een toren geleek, zonder dak, tegen regen en sneeuw slechts door lederen huiden, die men er dwars overheen kon spannen, beschutbaar, en met enkele smalle reten in de muren, welke in plaats van vensters dienst moesten doen. Ongetwijfeld was het nagenoeg donker in het heiligdom, welks somberheid en barbaarschheid bij de edele Helleensche zuilen scherp afstaken.

Niet fraai en zonder verhouding tot den engen, steil omhoogstrevenden tempel, had men daar onmiddellijk aan weerszijden eene reeks tamelijk lage bijgebouwen aan toegevoegd. Het waren het woonhuis van den hoogepriester, de vertrekken, in welke men de gereedschappen voor de godsdienstoefening bewaarde, de stallen der offerdieren, ook de kerkers; waarin de menschen,

die men voor het grootste, heiligste offer bestemde, bewaakt werden.

Zoo ruw en plomp het huis van den hoogepriester van buiten er ook uitzag, — een morsig leemen gebouw, op vele plaatsen met losse tegels gelapt, waarbij zeer vreemd het opschrift afstak, dat in gouden letters, ter dikte van een vinger, aldus luidde: „Dit is de woning van den aan den god gelijken opperdruïde" — de vertrekken daarbinnen prijkten, Romeinsch ingericht, met rijke, maar al te rijke pracht. De barbaarsche overdaad, de oude Keltische smakeloosheid, die in bovenmatig aangebrachte, bonte, schitterende versieringen, in roekelooze verkwisting van edele metalen, van kostbare stoffen behagen schepte, had hier onbeteugeld geheerscht.

In de lage eetzaal waren door den heer des huizes enkele vertrouwde vrienden voor den avonddisch bijeengebracht. De muren van het vierkante vertrek had men bekleed met kostbaar Synnadisch marmer, „pauwensteen", wit en violetkleurig gevlekt, terwijl de korte, dikke zuilen, die ruw in honigkleurig Aziatisch albast uitgehouwen waren, de zoldering droegen, wier

vakken uit platen van ondoorzichtig, op de wijze van cameeën geslepen, witg las bestonden.

Een sterke geur van zware wijnsoorten en van al te vele, om de zuilen gewonden en over de kussens gestrooide bloemen, hing drukkend in deze ruimte. Daarbij mengde zich de walm van Indisch reukwerk, dat men in plaats van in enkele korrels, met volle handen op de daardoor verdovende vlammen gestrooid had, die van den ivoren kandelaar met platte, schildpadden schaal, omhoog flikkerden.

De gezichten der aanwezigen gloeiden, door den verhittenden wijn hoogrood gekleurd. De klimopkransen om de slapen schenen weinig bescherming tegen de krachten van Bacchus verleend te hebben.

Het minst opgewonden was de gastheer, een man van nog geen zestig jaren.

Hij had zijn safraangeel, met goud, zilver, paarlen en bonte edel- en halve-edelgesteenten overladen priesterlijk gewaad ook bij dit vertrouwelijk maal niet afgelegd; het omhulde, hoe wijd het ook was, niet dan spannend, het zware, maar veel meer opgeblazen dan krachtig ge-

spierde lichaam. De ziellooze trekken van zijn groot gelaat waren opgezet, zijne doffe oogen vermochten slechts, wanneer hij zich hiertoe inspande, een scherper blik te werpen. Maar dit geschiedde dikwijls, te dikwijls, want klaarblijkelijk had de hoogepriester een ongemeen hoogen dunk van zich zelven, van zijn gewicht voor geheel de wereld, en het was waarlijk zijne schuld niet, als de overige stervelingen deze meening niet deelden. Want elke zijner bewegingen werd — ook thans, ook hier — met plechtstatigheid ten uitvoer gebracht, het onbeduidendste woord met zooveel nadruk gesproken, als behelsde het eene gewichtige voorspelling, en de arme, diep in de vette, glad geschoren wangen schuilende oogen, werden dan met geweld opengesperd, zonder evenwel daardoor, zooals toch het doel was, meer uitdrukking te vertoonen. De kaalheid van het dikke, ronde, korte hoofd werd zorgvuldig door een krans van mistelbladeren bedekt, welke uit dunne, gouden plaatjes bestond, die bij iedere beweging luide, maar met onaangenamen klank tegen elkander sloegen.

Het naast bij hem, op het met donkerroode

zijde overtrokken tafelbed, lag een man van ongeveer dertig jaren, wiens donkerbruin kunstig gekruld haar zoo zoet naar zalf van Chios rook, dat de tegenover hem rustende gastvrouw telkenmaal haar gelaat zijwaarts keerde, als hij zich dichter tot haar wendde. Zijne kleedij bestond uit eene vreemde vermenging van krijgshaftigen tooi en opgesmukte pronkerigheid. De zachte sandalen van Indisch weefsel, bij den knoop op de wreef door paarlen samengehouden, verbaasden zich wellicht over de nabuurschap van metalen beenstukken, die echter met zeer fijn uitgevoerd Korinthisch werk praalden, en blijkbaar meer tot versiering dan tot bescherming dienden.

Midden in vredestijd droeg de held een rijk verzilverden Romeinschen helm met trots gebogen, dreigenden kam. Een Medusahoofd prijkte op het voorstuk, en de bos van helrood geverfd paardenhaar was maar al te schrikwekkend uitgevallen. Hij had den helm bij het binnenkomen op het hoofd gehouden — deze verlengde dan ook aanmerkelijk zijne gestalte van middelbare grootte — en eerst later op een kus-

sen gelegd; de krijgshaftige helmbos rook naar dezelfde zalf als zijn haar.

De tweede gast, iets jonger dan de heer des huizes, nam het met het gastmaal klaarblijkelijk ernstiger op dan de overigen, zelfs zette hij het op eigen hand voort. Terwijl de talrijke, in bonte kleuren gekleede slaven de eetschotels en drinkschalen wegdroegen, was het dezen dikbuik gelukt, ongemerkt eene groote, zilveren kruik vol zwartrooden wijn, een schildpadden beker en eene pastei met gemeste lijsters op den ingelegden vloer, achter zijne hoek-sofa, te bergen, en terwijl de anderen zich in het gesprek verdiepten, verdiepte hij zich, behendig voortetend, steeds weder in spijs en drank. De schrandere oogen keken opgeruimd rond en de schoon gevormde mond, welken een geestige glimlach goed stond, was ongetwijfeld gewend, niet alleen veel fijns met behagen te nuttigen, maar ook met behagen veel fijns te zeggen.

Tegenover de drie mannen lag op een alleenstaand rustbed onachtzaam, verleidelijk neergeworpen, eene schitterend schoone, bijna te weelderige vrouw.

Juist niet veel van de zwellende vormen, van het melkwitte vleesch bedekte het rijke gewaad van donkergele zijde uit „Sina". In het midden van den boezem werd het door een breed kleinood van gloeiend roode robijnen gesloten, terwijl een ketting van deze zelfde steenen den vollen hals en nek omsloot. Het zware, doch niet zeer fijne haar van het diepste zwart, was aan het achterhoofd omhoog gekamd en vormde op den kruin een hoog, spits toeloopend kapsel; een snoer blinkend witte paarlen slingerde zich door de donkere vlechten, die, als van de hooge, staande luchters het licht der fakkels daarop neerviel, evenals ravenvlerken in donkerblauwe, zwartblauwe kleur schenen te glanzen. De bedwelmend schoone vrouw steunde met den linkerelleboog op den zijrand van haar tafelbed, bij welks violetten tint haar kleed schitterend afstak, en liet het fraaie hoofd in de geopende hand rusten. De blanke, zeer gevulde bovenarm werd door de vingerdikke kronkelingen eener slang uit gedegen goud, met diamanten oogen, viermaal omwonden.

De aanblik der trotsche vrouw was overweldigend.

Jammer, dat de uitdrukking van het gelaat dit prachtige schepsel noch goed, noch gelukkig deed schijnen.

Op het lage, gladde voorhoofd was, tusschen de streng regelmatig gebogen, zwarte, slechts een weinig te zware wenkbrauwen, — vóór den tijd — een nauw zichtbare rimpel gegroefd; de vleugels van den forschen, rechten neus trilden menigmaal door eene niet volkomen te verbergen aandoening; de volle, zwellende mond was meermalen even geopend, als in onbevredigd afwachten; de amandelvormige zwarte oogen, zwemmend in blauwachtig wit, keken onder de lange, opwaarts gebogen wimpers doelloos rond. Geen der aanwezigen klaarblijkelijk hield den blik of de gedachten — of de droomen? — der zwijgende vrouw bezig. Lang uitgestrekt rustte haar rechterarm in haar schoot. Zonder twijfel leed zij — al was het alleen onder de onverschilligheid tegenover alle dingen en menschen, die haar omringden.

Zoo lette zij er ook niet op, dat de oogen der eenige buiten haar aanwezige vrouw gespannen, bewonderend op haar rustten.

Deze had zich van het tafelbed opgericht, en zat thans op een lagen stoel aan de andere zijde der zaal. Haar gewaad was eenvoudig, zonder versiering, het glanslooze haar droeg noch eenig kleinood, noch een feestelijken krans. Onvoordeelig kwam de bescheiden gestalte daarin uit. Hare gelaatstrekken waren niet leelijk, maar onderscheidden zich ook door niets; alleen kregen zij menigmaal eene bijzondere uitdrukking, wanneer zij de zielvolle bruine oogen geheel opende, dan kwam er leven in het bleeke, magere gelaat — het scheen dan als gewijd, als gelouterd door een licht, dat, anders streng verborgen, thans zegevierend uit de diepte harer ziel straalde.

Na lang en zwijgend de schoone vrouw aangekeken te hebben, zuchtte zij onhoorbaar: — „Hoe schoon is zij! O, slechts een zwakke weerschijn daarvan . . ."

Zij was zoo geheel verzonken in aanschouwen en peinzen, dat zij opschrikte, toen de heer des huizes haar aansprak. Zij bloosde, en dit gaf eene liefelijke uitdrukking aan het zachte gelaat. — „Wel, Epponina? Weder zoo bij hem met al uwe gedachten? Ook wanneer ge mijne vrouw

aanziet — dan denkt ge daarbij toch alleen aan Sabinus."

De gestoorde vrouw kromp ineen. Met hare schuchtere oogen wierp zij een snellen blik op de vrouw des huizes, bekommerd, hoe deze de woorden van haar gemaal zou opnemen.

Maar zij schenen op deze in het geheel geen indruk gemaakt te hebben. Nauwelijks hief zij den vollen, zacht geronden kin een weinig omhoog; langs de omkrullende lippen speelde iets als een trek van geringschatting, of was het een onderdrukte geeuw?

Epponina streek de eenvoudige, lichtbruine haarvlechten naar achteren en zweeg.

„Ja, Gutruates!" — riep de jongste der beide gasten, over zijn glad gezalfden snorbaard strijkend — „ge hebt gelijk. Het is ongehoord! Tien jaren weldra is zij zijne vrouw, en nog altijd heeft zij hem lief! Geheel ouderwetsch! Als in den tijd onzer voorouders!"

„Ja, ja!" — sprak de andere gast glimlachend, de handig verborgen, thans ledige zilveren schotels op zijde schuivend, — „op en top Penelopeia! Maar ik vrees" — vervolgde hij met wel-

willend medelijden, — „dat haar Odysseus reeds meer dan ééne Kalypso ontdekt heeft."

De schuwe vrouw verbleekte.

„Uwe gemeste lijsters, o vertrouweling van Apollo, die den god des lichts gelijk zijt!" — vervolgde de dikke man, en zond de laatste bete eene hartige teug wijn na — „zijn de malschte in geheel Gallië, Spanje en Italië. Onder al uwe priesterlijke mysteriën heeft het geheim harer toebereiding de meeste waarde."

„Begin niet met godlasteringen, Tutor!" — vermaande de heer des huizes zijn vinger omhoog heffend, maar hij glimlachte gestreeld.

„Toch is het zoo!" — vervolgde de gewaarschuwde. — „Ook gij beschouwt het als het heiligste, naar het schijnt. Bij het offer aan het altaar van Grannus laat ge u wat gaarne door uwe dienende priesters vertegenwoordigen — bij de toebereiding der lijsters ontbreekt ge nooit aan het altaar — uwer keuken!"

„Ge kunt het niet laten geestig te willen zijn!" — sprak Gutruates.

„Wanneer ik den mond niet met iets beters dan mijne woorden gevuld heb. Natuurlijk! Hoe

oordeelde Cato over ons Galliërs? In twee dingen munten wij uit, zeide hij, in vurigen moed en in geestige gezegden. Daar nu de roem van Trier, onze Classicus, en de trots der Lingonen, Epponina's gemaal, alles wat iemand tot een held kan maken — of ten minste den uiterlijken tooi daarvan! — vooruit in beslag hebben genomen, bleef mij arme slechts de troost van mijne magere geestigheid en mijner vette maaltijden."

Daar weerklonk buiten op den marmeren vloer der voorhal een haastige tred.

Epponina's oog richtte zich in hetzelfde oogenblik naar het blauwe gordijn van den ingang.

„Ei, hoe goed kent zij zijn gang! Hoe bloost zij van geluk!" — riep Classicus lachend uit.

„Ook Claudia," — sprak Tutor, — „weet den tred van haar echtgenoot te herkennen. Maar zij draagt met meer kalmte de vreugde zijner nadering." — En de blik, die hij op de vrouw des huizes sloeg, was niet zeer vriendelijk.

„Ja, dat is Sabinus!" — zeide de priester, met het hoofd knikkend — „Hij beloofde te komen, zoodra de legaat hem zou hebben laten gaan."

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het gordijn werd driftig weggeslagen, en haastig trad hij binnen, Epponina's gemaal.

Het was een man van ongeveer dertig jaren, met schoone, eenigszins weeke trekken, en onrustige, donkere oogen. Het al te levendige spel zijner gebaren kwam nooit tot rust. Hij begeleidde zijne woorden met snelle bewegingen van zijne handen of van enkele vingers.

Bij zijn binnentreden opende Claudia voor de eerste maal hare oogen geheel. Zij ving zijn eersten blik op en dit was niet moeielijk, want verlangend had zijn oog haar gezocht.

Tutor merkte dat nauwkeurig op. — „De god des lichts maakt zijne priesters blind, naar het schijnt," — bromde hij, — „en doof bovendien."

Epponina had het gezien. Op haar was geen straal dezer rustelooze oogen gevallen.

Sabinus snelde, niemand begroetend, dadelijk naar het midden der zaal.

„Gutruates!" — riep hij. — „Ik heb uwe slaven uit de voorhal weggezonden!"

„Wat mij betreft, is het goed!" — zeide Tutor. — „Er is toch niets meer naar binnen te brengen. Ook zou het bijkans geene weldaad meer voor mij zijn."

„Want wat ik — ik alleen — te weten ben gekomen," — vervolgde Sabinus met vuur, — „wat ik u ga berichten, waarover wij thans te beraadslagen hebben, mag door geene andere ooren gehoord worden. Verheug u, Claudia Sacrata! Het gewichtige uur nadert. Rome valt, en Gallië maakt zich in triomf van vrijheid, roem en macht meester. Geheel de wereld ziet naar ons!"

Hij sprak zeer snel en opgewonden; thans drukte hij zijne linkerhand op de borst en strekte de rechter met uitgespreide vingeren in de hoogte.

„Ge komt dus van Hordeonius?" — vroeg Classicus.

„Heeft hij berichten uit Rome?" — sprak de gastheer.

„En welke berichten! Trompet-, — neen bazuinstooten voor iederen waren zoon van Gallië!"

Hij sloeg zijn scharlakenrooden, met zilver bestikten mantel, die in breede plooien om hem hing, terug, opdat hij de armen nog vrijer zou kunnen bewegen. Daarbij raakte de met een gesneden steen versierde haak op zijn linkerschouder los, de mantel gleed naar beneden. Epponina sprong van hare zitplaats, om hem op te vangen. Hij wierp hem haar met een onverschilligen hoofdknik toe.

„Hoort dus!" — Hij boog het schoone hoofd in den nek terug. Iets theatraals scheen hem eigen te zijn; evenwel was het geene gemaaktheid, maar voor hem zijne aangeboren wijze van zich voor te doen.

„De oude legaat, die een blind vertrouwen in mij stelt, liet mij ijlings roepen — daarom, schoone Claudia, was het mij onmogelijk aan uw feestelijken maaltijd te verschijnen. Waarlijk, niets geringers dan het vaderland kon mij zoo onhoffelijk doen schijnen, na eene uitnoodiging van u

te dralen! Ik vond hem omringd door al zijne veldheeren. Onthutst staken zij de hoofden samen, de hoogmoedigen. Alleen Vocula scheen volkomen kalm — zooals altijd."

„De vermetelste van allen!" — sprak Classicus op bitteren toon.

„En met recht!" — voegde Tutor er bij. — „Want onder deze Romeinen is hij het meest Romein. — Wist ik nu maar," — vervolgde hij tot zich zelven sprekend, — „welke gelijkenis het is, waaraan deze zwarte Claudia mij voortdurend herinnert."

„Niet dan ongaarne" — vervolgde Sabinus — „deelde Hordeonius mij mede, wat nog een diep geheim is. — „Dienstgeheimen! Aan niemand moogt gij ze verraden!" — dit drukte de stumper mij op het hart."

Epponina keek waarschuwend naar haar echtgenoot. Zij zuchtte, men sloeg er geen acht op.

„In Italië, in Rome stort alles in. Ge weet, hoe legioen tegen legioen gewoed heeft, bij den bloedigen ondergang van keizer Otho. Tot heuvels hoopten zich de lijken in den moorddadigen slag bij Bedriacum. Maar ook nadat de

veelvraat Vitellius den van bloed druipenden troon bestegen had, — ook toen is de rust er niet teruggekeerd. Hij beeft, en hij heeft reden te beven. Overal smeult en knettert het onder de asch; overal, in iedere provincie, van Brittannië tot Syrië, van België tot Tripolis ducht de tiran een opstand der legioenen, de verheffing van den een of anderen heerschzuchtige. In Italië, in Rome zelf, vreest hij de dolken van samengezworenen. En dus heeft hij thans bevolen — luistert, vrienden! — alle Romeinsche cohorten zoo spoedig mogelijk naar Italië te zenden."

„Goddank!" — riep Classicus, en sprong op. — „Dan zijn wij vrij!"

„Zonder één zwaardslag — dat is het beste ervan!" — zeide Tutor. — „Maar de Bataven?" — voegde hij er bezorgd bij.

Op verachtelijken toon antwoordde Sabinus: — „Vreest gij deze ruwe barbaren?"

„Dom zijn zij!" — riep Classicus.

„Zij zijn niet volkomen zóó schrander, als wij gelooven, dat wij zijn!" — antwoordde Tutor. — „Dat ware ook voor stervelingen te moeielijk. — Nu weet ik het!" — riep hij plotse-

ling luide uit. — „Weet ge, verheven lijsterbereider, op wie uwe echtgenoote gelijkt — maar sprekend, zeg ik u, om de eene niet van de andere te onderscheiden?"

„Houd ons niet op met uwe aardigheden!" — sprak Classicus grommend. — „Het vaderland . ."

„Kan nog een weinig op u wachten! Welnu, raadt!"

„Op welke godin?" — vroeg Sabinus.

„Op geene godin. Maar op een wonderbaarlijk monster. Ja, ja! Ik zag eens in de kooi van het circus te Rome eene zwarte wijfjespanter —"

Zij, wie de vergelijking gold, bewoog zich ternauwernood merkbaar, en keek even naar hem op.

„Zeer schoon — een weinig traag, tot zij bloed kon likken — ontevreden met hare kooi en haren oppasser, die in verte zelfs niet op een god geleek — en over het geheel hoogst huiveringwekkend gevaarlijk."

„Laat mijne vrouw buiten spel. Stoor niet weder! Dus ge denkt, dat de Bataven . . .?"

„Bah!" — sprak Sabinus. — „Aan de spits mijner ruiters veeg ik ze in één aanval weg."

„Juist!" — riep Classicus. — „Terug met hen over den Rijn, vanwaar die hongerlijders gekomen zijn. Ontwijd is de heilige grond van Gallië, zoolang de voet des vreemdelings hem betreedt!"

„Het land onzer vaderen, het zal weder ons land worden!" — juichte Sabinus. — „Laten wij elkander omhelzen, wapenbroeder! Laten wij elkander gelukwenschen!"

En levendig sloot hij Classicus in zijne armen, zij kusten elkander op de wangen.

„Het verbaast mij," — zeide de priester, — „dat de Romein u dit alles heeft toevertrouwd."

„Hij moest wel! Hij verlangde van mij, dat ik de geheele krijgsmacht onzer stamgenooten zou te wapen roepen. Ik mijne Lingonen, aan u, Classicus, zal hij hetzelfde voor de bevolking van Trier bevelen. Wij moeten — in de plaats der legioenen — den Rijn tegen de Germanen beschermen, en de passen in de Alpen voor Vitellius bezetten."

„Welaan, wij zullen ze bezetten!" — riep Classicus. — „Maar niet voor Vitellius! Geen Romein zal meer van gene bergen in het schoone

Gallië nederdalen! Is het niet zoo, vriend Gutruates?"

Maar deze schudde ontstemd het hoofd. Het verdroot hem, dat de jongere mannen, de leeken, zoo geheel eigenmachtig, zonder zijne leiding, wilden handelen.

„Het zal u niet gelukken!" — zoo sprak hij zijne meening uit. — „Men moet van te voren den wil der goden trachten uit te vorschen. De goden, vrees ik, ook de onzen, zijn voor Rome. Sluw hebben zij het aangelegd, de veroveraars. Onze eigen goden, die ons moesten helpen, hebben zij voor zich gewonnen, door ook voor dezen naast hun Jupiter en hun Mars beeldzuilen op te richten. Ik heb ze daar zelf zien staan! Een oud woord van druïden-wijsheid zegt: Gallië dient Rome, zoolang de goden van Gallië op het Capitool staan."

„Welnu!" — riep Sabinus, zijne geestdrift niet langer intoomende, en beide handen omhoog werpend. — „Wees getroost, vrome priester! Laten wij elkander nogmaals gelukwenschen, edele vrienden! Want hoort — het Capitool — is bij den laatsten strijd van burgers tegen burgers te

Rome verbrand — het ligt in puin en asch. En verbrand zijn ook alle goden van Rome en van alle volken, wier beelden daar door Rome geplaatst waren!"

Thans stond Gutruates, in hevige ontroering, op. — „Dat is een groot teeken!" — sprak hij plechtig. — „Want gij moet nog iets anders weten. De druïden hebben van geslacht op geslacht eene orakelspreuk bewaard, en wel sedert de dagen van Brennus, toen deze geheel Rome verbrandde, — maar het Capitool niet vermeesteren kon. Daar, in den tempel van Jupiter, ligt het geheim van Rome's macht verborgen — een van den hemel gevallen schild, dat de zonen van Romulus onoverwinbaar maakt. In de maand van den god des oorlogs dragen de priesters het in feestelijken optocht door de stad. Vallen de goden van het Capitool, dan zullen zij het schild verbrijzelen, en dan is ook Rome's val onvermijdelijk!"

Allen, ook Epponina, waren getroffen, medegesleept door deze verkondiging. Alleen Claudia schoof kalm, maar met wrevel, het hoofd op den rand van haar leger terug.

„Ja, het uur kwam!" — riep Classicus. —

„En snel handelen is thans noodzakelijk! Vooral wat u betreft, Gutruates!"

„Waarom?" — vroeg deze met onverstoorde welgevallige statigheid. — „Natuurlijk belast ik mij met de wijding der strijders en hunner wapenen. Vóór het mij goeddunkt aldus te handelen . . ."

„Zoo?" — viel Tutor hem in de rede. — „Kent gij, een priester, zoo slecht den aard des priesters? Denkt ge, dat uw oude mededinger, de hoogepriester van Teutates te Arvern . . .?"

„Juist!" — sprak Classicus thans. — „Meent ge, dat Eporedirix u den voorrang niet betwisten zal? Zoodra hij verneemt . . ."

„Gij hebt gelijk!" — riep de heer des huizes uit. — Geheel zijn dik gelaat werd rood. Bange haast en ijverzuchtige toorn verdrongen de plechtige kalmte zijner houding. — „Dat kan men van dien afgunstigen, onbeschaamden, ijdelen, verwaanden, neen, opgeblazen, man verwachten! Roept — nog dezen nacht! — de voornaamste ridders bijeen, die de meeste voetknechten kunnen wapenen. Ik zal de druïden verzamelen, en —"

„Maar," — zeide Sabinus, — „voor wij beproeven, hen in onze plannen te doen deelen, moeten wij hun toonen, dat de goden ons gunstig gezind zijn."

„Ja!" — voegde Classicus hier bij. — „Zij moeten iets zien! Die spreuk betreffende het Capitool — dat is niet voldoende — voor het volk."

„Dat is zoo!" — sprak Tutor, zeer ernstig met het het hoofd knikkend. — „De domheid en het wonder moet men met de handen kunnen grijpen, anders zijn zij niet echt."

„Goed!" — sprak de druïde plechtig. — „Ge ziet, niets gelukt zonder de priesters — ik bedoel, de goden!"

„Het is volkomen hetzelfde," — meende Tutor. — „Doe u toch geen dwang aan."

„Zonder mij gaat het niet. Voor ieders oog — Tutor heeft gelijk! — moeten de heilige hoenderen eten. Wat dunkt u, Claudia?" — vroeg hij, plotseling angstig wordende. — „Het zal toch goed uitvallen? Is de tarwe gereed?"

Thans antwoordde Claudia koel — zonder zich te verroeren, — het was haar eerste woord: — „De hoenderen zullen de tarwe opeten. —

Zullen de Romeinen daarna niet u opeten?"

Met verontwaardiging verwierpen de drie mannen deze gedachte. Alleen Tutor vertrok zijn gelaat tot een half goedkeurenden glimlach. — „Sluw is zij ook!" — mompelde hij. — „Zou Gutruates zijn testament al gemaakt hebben? Ik had het op den dag mijner bruiloft met haar gedaan."

Verbaasd, met groote oogen, keek Epponina intusschen naar de vrouw des huizes. — „Twijfelt zij aan hare afgoden?" — sprak zij zacht.

Maar haar onrustige echtgenoot drong reeds tot verdere besluiten: — „Er is nog veel te bepraten. Vóór alles de verdeeling der rollen — en van den buit."

„Het is duidelijk," — zeide Tutor, — „dat gij hiervoor de meeste haast maakt, Sabinus!"

„Ons doel moet zijn," — vervolgde hij met vuur, en deze geestdrift stond hem toch goed, zij veredelde zijne trekken, — „een groot rijk te vormen, waartoe alle zonen van Grannus, Teutates en Hesus zullen behooren. Niet alleen de Galliërs tusschen Rijn en Pyrenaeën — alle Galliërs, ook die in Spanje, die, welke ginds

op de Britsche eilanden wonen, de Galaten in Azië, al onze broeders, waar zij zich op aarde mogen bevinden, moeten onder één bestuur vereenigd worden!"

„Ja, een Groot-Gallië, een groot Gallisch koninkrijk!" — bekrachtigde Classicus.

„Wat?" — riep Sabinus met fonkelende oogen opstuivend, en streek met al zijne vingeren door zijn krullend haar. — „Slechts een koninkrijk? Rome zou een keizer hebben en Gallië niet? Neen! Een Gallisch keizerrijk moet gesticht worden!"

„Goed!" — zeide Tutor. — „Namen kosten niets en doen veel, vooral bij onze landslieden. Zij houden nu eenmaal van schoon klinkende woorden. Op eenige meer of minder mogen wij niet zien, wanneer wij de Galliërs willen winnen."

„Wie echter," — vroeg de druïde, — „wie zal keizer van Gallië worden?"

Met eene bange uitdrukking rustten Epponina's blikken op haar gemaal, toen deze antwoordde: — „Wie? Zonder twijfel hij, wien keizerlijk bloed door de aderen rolt."

Wrevelig sprak Classicus: — „Aha! Aha! Wel zegt men — voornamelijk in uw geslacht, Sabinus, zegt men het! — dat uwe betovergrootmoeder eens den onderwerper van Gallië behaagd heeft door hare schoonheid en hare . . ."

Hij aarzelde. Tutor hielp hem verder. — „Nu, zeggen wij, hare voorkomendheid. Zij heeft . . ." — Hij werd door eene schichtige beweging van Epponina op deze opmerkzaam, hij zag hoe zij haar gelaat blozend afwendde, — hij zweeg.

„Neen, deze veelgekwelde vrouw," — sprak hij onhoorbaar, — „moogt gij niet verder kwellen, Tutor. Het is hard, zeer hard, eene geestigheid te smoren — maar het moet."

En, een vast besluit nemend, zich zelven overwinnend, klemde hij zijn lippen op elkaar.

Doch Sabinus riep thans met luide stem: — „Welnu, wat aarzelt ge? Zij schonk den grootsten man der geschiedenis, den wereldveroveraar, een zoon: — mijn overgrootvader!"

„Dat strekt haar — en u, weinig tot eer!" — antwoordde Classicus heftig. — „Want zij was niet Caesars echtgenoote."

„Maar integendeel veeleer die van een ander!" — voegde Tutor erbij; dit kon hij toch niet verzwijgen.

„Welnu!" — riep Sabinus, een smeekenden blik van Epponina niet bemerkend. — „Was Alkmene niet Amphitryons vrouw, toen zij Zeus Herakles schonk?"

„Ja, daar is toch een klein onderscheid bij!" — zeide Tutor zeer ernstig. — „Van uw overgrootvader weet men geene heldendaad te noemen, dan deze eene, dat hij — de vader van uw grootvader werd."

„En is het bij geval iets roemrijks," — vervolgde Classicus grommend, — „van onzen onderdrukker af te stammen, den slachter onzer vaderen? Hoevele honderdduizend Galliërs heeft hij gedood? Wij zouden Rome's juk afwerpen, opdat een bastaard-nazaat van den onderdrukker, van den vreeselijkste aller Romeinen, over ons zou regeeren? Nooit! Van de oude koningen te Arvern, die eens over geheel Gallië geheerscht hebben, stamt mijn geslacht. Ik heb recht op het Gallische koningschap."

„Dan zal het zwaard tusschen ons beslissen!"

— riep Sabinus, en greep naar het rijk vergulde gevest van dit wapen. — „Maar, om het bloed van onze volken te sparen — in een ridderlijk tweegevecht."

„Goed!" — antwoordde Classicus. — „Kom! Kom dadelijk mede naar buiten!"

„Zoudt ge niet zoo goed zijn, te willen wachten, tot wij over het vrije Gallië spreken kunnen, vóór gij elkander daarvoor de halzen afsnijdt?" — riep Tutor.

„Maar waar zal de hoofdstad van Gallië zijn?" — vroeg Gutruates bedachtzaam.

„Te Arvern, de oude koningsstad!" — antwoordde Classicus.

„Dat nooit!" — antwoordde de heer des huizes. — „Opdat deze niet te beschrijven Eporedirix hoogepriester zou worden, en de heilige mistels op zijn purperen kleed zou dragen? Dat ontbrak er nog aan! Neen, hier, deze stad —"

„Geduld!" — vermaande Tutor. — „De lijster Gallië is nog niet in uwe hand! Twist niet reeds over den haard, waarop gij haar zult braden. In ieder geval, o opperkok van den god des lichts, zult gij haar toebereiden! Overigens — wat mijn

buikje ook daartegen brommen mag — ik doe toch mede."

„Gij hebt vroeger getoond, een dapper krijgsman te zijn!" — zeide Classicus.

„En gij hadt steeds een hart voor het vaderland!" — sprak Sabinus. — „Niet alleen voor lekker eten, zooals ge wilt doen gelooven."

„Ja!" — zeide de gastheer, genadig knikkend. — „Vriend Tutor doet zich altijd minder edel voor, dan hij is. Waarom?"

„Dat zal ik u zeggen, hooggeprezen vriend der goden! Dat doe ik uit ijdelheid, om iets bijzonders te schijnen. Mijne lieve landgenooten doen zich altijd edeler voor, dan zij zijn —"

„Oho!" — kwam Sabinus er tusschen.

„Ik zeg niet — alleen voor de menschen. Veeleer maken zij dit zichzelven wijs. Ook gij, Sabinus, kunt onmogelijk heerlijker zijn — ja, wellicht nauwelijks zóó heerlijk! — als ge denkt dat ge zijt. — Ik volg u dus in het kamp, in den slag. Maar waarom? Ik vrees, alleen daarom, omdat ik mij herinner, welk een onvergelijkelijk goeden eetlust en uitstekende spijsvertering mij het leven in het veld toenmaals verschafte. In dien

tijd honger en dikwijls niets te eten: nu kostelijk gebraden lijsters en — bijna — geen honger."

„Laten wij thans echter heengaan!" — zeide Sabinus. — „Wij naar de ridders, gij, Gutruates, naar de druïden!"

Allen bogen voor de gastvrouw, en gingen heen. Epponina achter haar echtgenoot.

Claudia had slechts met eene bijkans onmerkbare beweging van het hoofd de afscheidsgroeten beantwoord. Zij bleef kalm liggen, slechts éénmaal diep ademhalend, toen ook Gutruates, de laatste, verdwenen was. —

DERDE HOOFDSTUK.

Niet lang bleef zij alleen.

Weldra ruischte het voorhangsel tusschen de gele zuilen van den ingang — Sabinus keerde haastig terug.

Hij wierp nog een blik achter zich in de voorhal, daarop stormde hij op Claudia toe, en drukte een hartstochtelijken kus op hare lippen.

Hij herkreeg niet zoo spoedig zijne vrijheid.

Want de tot nu toe volkomen onbeweeglijke vrouw hief thans de beide volle armen op, sloot de handen achter zijn hals samen en hield hem zoo langen, langen tijd omstrengeld.

„Vindt ge niet," — sprak zij met half gesloten oogen, toen hij zich ten laatste losgemaakt had, — „dat deze stomme taal uwer lippen wijzer was, dan al de vele woorden, die gij zooeven gesproken hebt?"

„Zoeter zeker. Maar . . ."

„Ook wijzer. Mijne kussen brengen u in geen gevaar."

„Wie weet? — Gutruates . . ."

„Vreest ge hem?"

Sabinus stoof op: — „Een Gallische ridder en vreezen!"

„Ja, wees volkomen zonder zorg. Hij — „Zijne opgeblazenheid!" — dezen titel heb ik gedurende een slapeloozen nacht voor hem uitgedacht . . . houdt het niet voor mogelijk, dat men een sterveling of ook een god boven den grooten Gutruates van Andematunum zou kunnen verkiezen. En wanneer hij ooit argwaan opvatte . . ."

„Mijn zwaard . . .!" — riep Sabinus.

„O wat ik u bidden mag! Kalmte!"

Zij glimlachte, maar haar minnaar vond dezen glimlach niet aangenaam.

„Ik wist wel, dat ge terug zoudt komen!" — vervolgde zij. — „Maar hoe kondt gij aan de zachtmoedige Epponina ontsnappen?"

„Bespot haar niet!" — zeide hij ernstig. — „Zij is beter, dan wij beiden te zamen."

„Nu, dat wil juist niet veel zeggen. En zij zal wel belooning voor hare deugden vinden — na haar dood — in dien hemel, waaraan de oude Jood te Athene haar vele jaren geleden heeft leeren gelooven."

„Het was geen Jood, het was een Christen. — Maar bespot ook hem niet! Nog niemands taal maakte op mij zulk een indruk als de woorden van dien man."

„Gelukkig duurde die indruk niet lang!"

„Helaas neen! Ik ben te lichtzinnig, dorst te veel naar genot."

„Gelukkig voor mij! — Want „Zijne opgeblazenheid" tot gemaal en een treurigen Christen tot vriend — men zou er bij kunnen bevriezen. — Maar ook uwe Gallische staatkunde van zoo straks . .!" — pruilend krulde zij de lippen om.

„Ik zag wel, dat gij niet voor de zaak zijt."

„Neen! Waarlijk niet!"

„Waarom? Zal het u niet gelukkig maken, uw vriend als imperator van Gallië te zien?"

„Eigenlijk niet! Want ik zal hem als imperator minder zien. En wordt een kus zoeter onder den diadeem?"

„Claudia! Denkt ge dan aan niets dan aan. .?"

„Liefde. Ik ben eene vrouw."

„De schoonste der wereld!"

„Ten minste in Gallië, naar men zegt. Dus! Genieten, zooveel het karige leven der ach! zoo korte jeugd vergunt — al het andere is dwaasheid. Want" — zij aarzelde — „want na den dood gaapt het niets! Ontbinding — vernietiging! — Afschuwelijk!"

Zij huiverde.

„Hoe? En de zielsverhuizing? De heiligste leer van uw echtgenoot?"

„Wordt iets ongeloofelijks geloofwaardiger, omdat een stumper er aan gelooft?"

„Ge moest hem niet beschimpen!" — sprak Sabinus, onaangenaam aangedaan. — „Het valt mij zwaar, hem te bedriegen. Mocht ik hem tot een tweegevecht om u uitdagen! Waart gij zijne weduwe! — Maar nog is hij uw echtgenoot!"

„Waarom is hij het?" — riep zij, zich plotseling op de ellebogen oprichtend, en de zwarte oogen fonkelden boosaardig, als die eener toornige slang. — „Omdat hij mij, toen ik een kind was van twaalf jaren, mijn voogd afgekocht

heeft. Niet uit liefde, of alleen omdat hij behagen schepte in mijne ontluikende schoonheid. O neen! Hij kon mijn grootvader zijn. Neen! Omdat een van zijne onnoozele orakels verkondigd had: „Wie de dochter van Luctorix omarmt, zal geheel Gallië beheerschen!"

„Mijne Claudia! En dit woord — eerst thans —?"

Wrevelig het hoofd schuddend, viel zij hem in de rede: — „Maar mijn vader heeft twee dochters achtergelaten!"

„Lucretia en gij, beiden even schoon!"

„Maar ik ben drie en een half jaar jonger," — deelde zij hem, dit er snel tusschen voegend, mede. — „Niet om schoonheid van uiterlijk, niet om de waarde van inborst bekommerde hij zich, alleen om die uitspraak. Het toeval besliste — vergeef mij, de goden! Of nog juister: de hoenderen!"

„Hoe dat?"

„Welnu, vóór onze oogen lieten zij de domme dieren de door Lucretia en mij gestrooide tarwe oppikken: — van de mijne aten de vervloekte beesten het eerst en ik werd de vrouw van

den ouden druïde. Moet ik hem liefhebben?"

„Neen, mij!" — riep hij heftig. — „Want ik — ik voel het — ben geroepen, geheel Gallië te beheerschen! Maar waarom hoor ik heden voor de eerste maal . . . — waarom deeldet ge mij die orakeluitspraak niet sedert lang mede?"

„Het was niet noodig. Ik beviel u ook zonder dat. En zou ik u datgene mededeelen, wat uwe ijdelheid . . . Niet? Nu, laten wij zeggen: uwe eerzucht of uwe liefde tot het vaderland — het is allemaal hetzelfde! — nog eerder tot dezen opstand zou gedreven hebben? Nu zijt gij er toch eenmaal in gemoeid" — sprak zij zuchtend — „nu moogt ge ook die uitspraak kennen."

„Ge staat mij in voor de overwinning!"

„Volstrekt niet! En zelfs al was dit zoo . . .! — Deze zaak zal u veel van mij verwijderd houden. En dat" — zij zeide het langzaam, nadrukkelijk, als waarschuwend — „dat is — misschien — niet verstandig."

Zij zweeg peinzend. De donkere oogen keken hem voorbij, als zoekend, in de toekomst.

Hij bemerkte het niet. Zijne gedachten waren geheel met de orakeluitspraak vervuld.

„Ha! — riep hij, — „toch wilt gij het! Ge wilt mij zien schitteren, zien heerschen."

„Geenszins. Ik zeide het immers reeds! Ik wil slechts één ding."

„En dat is?"

„Voelen, dat ik u met onweerstaanbare macht beheersch!" — fluisterde zij hartstochtelijk. — „Dat wil ik en anders volstrekt niets. — Bovendien," — eindigde zij langzaam, — „bovendien geloof ik niet aan orakels en goddelijke teekens."

„Hoe? Ook niet aan de heilige hoenderen?"

Claudia lachte, en hare witte tanden schitterden: — „Aan die?"

„Ja zeker! Zij zullen toch zonder twijfel eten, om mijne overwinning te verkondigen?"

„Wanneer ge het nu bepaald verlangt, zullen zij eten. Maar ik waarschuw nogmaals. Gij zult de kroon niet deelachtig worden. En Claudia zult ge, zoo ge naar deze streeft, verliezen!"

„Waarom zou ik niet zegevieren?"

„Gij zijt niet opgewassen tegen deze Romeinen."

„Ik! Zelf een Romein! Van Caesars bloed!"

„En, wanneer gij hunne legioenen werkelijk uit het land gedrongen hadt, — denkt ge, dat de Germanen er u dan in het bezit van zouden laten?"

„Die barbaren!"

„Zijn zeer sterk. — Ook zijn zij schoon. — Mijne zuster," — zij sprak weer in gepeins — „had volkomen gelijk."

„Waarin? Wat bedoelt ge?"

„Die jonge Bataaf — hij was schoon als een Apollo — maar niet als die van Gutruates! — Als een van marmer, dien ik eens in Rome gezien heb!"

Zij sloot de oogen, zich overgevend aan het genot der herinnering.

„Weet ge, wat Tutor van dat avontuur zeide? — „Jammer, dat die barbaar liever gek, dan verliefd werd!" — Maar spreek, hoe bedoeldet ge dat met de heilige hoenderen? Ge zeidet zoo bepaald: — „zij zullen eten."

„Zij zullen!" — antwoordde Claudia, korzelig.

„Hoe kunt ge dat weten? Gij, die niet aan voorteekenen gelooft . . ."

„Hoe zou ik aan voorteekenen gelooven, wanneer ik ze maak?"

„Claudia! De hoenderen van den god . . . Hebt gij ze in uwe macht?"

„Neen! Maar wel mijne hoenderen. — Luister! Zeven volkomen witte hennen heeft de god Grannus. Zij worden geregeld gevoederd, dag uit, dag in, zoodat alleen de wil van den god bijzonderen honger of tegenzin, wat het voeder betreft, bewerken kan — is het niet zoo? Goed! Nu heeft echter Claudia — toevallig! — ook zeven hennen: ook — toevallig! — geheel witte. Zij zijn op eene plaats verborgen, die nimmer betreden wordt door den voet van den met de goden gelijkgestelden priester. Komt nu de dag der ondervraging nader — ik weet hem steeds lang vooruit! — en wil ik een gunstig voorteeken, dan laat ik mijne lieve diertjes honger lijden, tot zij de wanhoop nabijkomen. In het tegenovergestelde geval laat ik ze met geweld volstoppen door een tempelslaaf, den oppasser der goddelijke hoenderen, die mij veel vuriger aanhangt dan den god — en diens hoogepriester. Hij verwisselt het heilig pluimgedierte met het mijne en wanneer het goed

gaat, dan eet het dadelijk, zoodat het hart van alle vromen in Gallië popelt. Eens heeft zulk eene gevederde wichelaarster zich daarbij dood geprofeteerd — of liever: gegeten. — Ge ziet het, uwe overwinning — of ten minste de voorspelling daarvan! — ligt in deze hand."

Zij reikte hem hare goed verzorgde, blanke, zachte vingeren. Met eene huivering keek hij strak naar de schoone vrouw.

„Claudia," — stamelde hij, — „ge zijt . . ."

„Schrikaanjagend? Nietwaar?" — zeide zij glimlachend.

„Ja, maar de godin, die over mijn lot te beschikken heeft!" — Hij boog zich neer, en kuste hare hand.

„Goed, dat ge het inziet. Vergeet het nooit! — Maar luister! — Hoort ge de metalen bekkens dreunen? Gutruates roept zijne huisgenooten voor het nachtgebed. Daarbij mag ik niet ontbreken. Ga! Ik zal voor u bidden. En — voor de magen mijner hoenderen!"

VIERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Eenige dagen later zaten in Brinno's hal de vrienden bijeen en beraadslaagden over de stappen, welke nu verder zouden genomen worden.

Ongeduldig schudde de heer des huizes de roode lokken. — „Te lang" — sprak hij ontstemd, — „stelt gij het begin van den strijd uit. Ik zou wel . . ."

„Broeder!" — zeide Brinnobrand, van zijn arbeid opziend, hij sneed met een scherp mes aan een slank esschestammetje, dat de schacht van eene speer worden moest — „Hebt ge iemand niet zelf geleerd: eerst traag talmend doelen met spitse speer, vóór ge haar suizend verzendt?"

„En," — sprak thans Ulemer de Fries, — „heeft het talmen niet reeds bewezen, nuttig te

zijn? Hebben wij niet intusschen van de verweg wonende Markomannen de toezegging gekregen, dat zij hun koningszoon met zijn gevolg en wie zich bij hem wil aansluiten, tot ons zullen laten gaan? Moeten wij niet het antwoord van de andere, aan gene zijde des Rijns wonende volken, afwachten?"

„Maar ieder uur kan toch van Rome het bevel komen," — zeide Brinno tot Civilis, — „u, krachtens dat genomen senaatsbesluit, uit te leveren. Wat doen wij dan?"

„Dat loopt nog zoo'n gevaar niet!" — antwoordde Civilis troostend. — „Ge weet, dat Hordeonius, de legaat, mij zeer genegen is."

„Daar heeft hij ook reden toe!" — sprak Brinno. — „Ge waart meer Romeinsch gezind dan de Romeinen!"

„Toen ik hem verklaarde, dat ik mij vrijwillig naar Rome wilde begeven . . ."

„Ongelukkige!" — riep Brinno uit. — „Ge wildet u zelven en ons allen ten gronde richten? Want wat zijn wij zonder u? Een reuzenlichaam — zonder hoofd."

„Toen verbood hij mij dat, zooals ik van te

voren wist, dat hij doen zou. Hij nam het op zich, mij in Rome te vertegenwoordigen, mijne zaak te bepleiten, mijne — voorloopige — afwezigheid te verontschuldigen. Ik las den brief, waarin hij verklaarde, dat ik hier in Gallië onontbeerlijk ben, om de heethoofden . . ."

„Zooals ik!" — riep Brinno lachend uit, en ledigde zijn drinkhoorn.

„In bedwang te houden, het geheele volk niet in zijne trouw te doen wankelen. Daarmede is tijd gewonnen."

„Wanneer intusschen maar niet . . ." — zeide Brinno. — „Als zij ons streven ontdekten!"

„Onder ons is geen verrader," — sprak Civilis.

Daar hoorde men van den voorkant der hoeve snelle schreden naderen: Katwald rukte de deur der hal open: — „Vlucht!" — riep hij. — „Door de achterdeur! In de booten! De rivier over! De Romeinen naderen! Vele cohorten! Overal in het woud kletteren en blinken hunne wapenen."

Allen, behalve Civilis, sprongen op. Brinno greep naar zijn steenen hamer, die aan den muur

hing. — „Vluchten?" riep hij. — „Uit de hal mijner vaderen? Neen! Wat willen zij aan mijne haardstede? Dat zal ik hen vragen!" — En hij zwaaide zijn wapen.

Civilis trok zacht zijn arm naar beneden. — „Rustig, vriend! Wellicht dreigt er nog in het geheel geen gevaar. Maak het niet zelf. Zet u neder — allen! — ook gij Brinno!"

Even hoorde men buiten eenige wapenen tegen elkander stooten, daarop werd het weder volkomen stil.

„Zij luisteren!" — fluisterde Brinnobrand.

Civilis knikte hem toe, hief waarschuwend den wijsvinger tegen Brinno op, en begon met luide stem in het Latijn te zingen, wat vertaald ongeveer aldus luiden zou:

„Door Alpensneeuw, door Parthisch zand,
Draagt onvermoeid van schreden
't Romeinsch legioen het vaderland
En Rome's recht en zeden.

Ons is, waarheen de veldheer toog,
Een vaderland verrezen:
Wij volgen, waar onze ad'laar vloog,
Heel de aard moet de onze wezen.

Voorspeld is uit orakelmond
Dat we op dit woord vertrouwden:
Zóó lang zal Rome op 't wereldrond
Zijn heerschappij behouden, —

Zoo lange gaan van pool tot pool
Steeds Rome's dapp're zonen,
Als op 't ommuurde Capitool
De hooge goden tronen."

Nauwelijks was de laatste toon van het lied weggestorven, of de deur werd naar binnen opengestooten, en twee Romeinsche legeraanvoerders schreden over den drempel. Talrijke krijgslieden werden verderop zichtbaar.

De voorste van de twee, en klaarblijkelijk de hoogste in rang, was een oudachtig heer, die den zwaren helm, het met talrijke eereteekenen versierde pantser zichtbaar niet zonder moeite droeg; de slappe trekken, het mat blikkend oog maakten niet den indruk van scherpe wilskracht.

Dicht achter hem volgde een jonge krijgsman van echt Romeinsch ras. Zijn hoofd was rond, zijne gestalte nauwelijks van middelbare lengte: het kort krullende, zwarte haar werd door zijn

helm bijna geheel bedekt; uit de donkere oogen flikkerden vuur en vastberaden moed. Niet juist vriendelijk of minzaam zwierven zijne blikken van den eenen naar den anderen Germaan.

„Welkom in deze hal, mijn veldheer!" — riep Civilis opstaand, daar Brinno, zonder zich te verroeren en tamelijk barsch rondkijkend, op den hoogzetel bleef.

Goedkeurend knikkend, sprak de Romein: — „Wij hebben gehoord, wat gij zongt. Een krijgslied der onzen! In de legerplaats van het eerste legioen, te Bonn, is het ontstaan. Onze weg leidde ons dicht langs deze hoeve, waar — zooals het toeval ons verried — verscheidene uwer edelingen bijeen zijn. En zoo wilde ik u meteen in persoon eene gewichtige tijding brengen. De imperator heeft bevolen . . ." — hij aarzelke.

Zijn geleider keek nog scherper en uitvorschender naar Civilis, in wiens trekken hij trachte lezen; maar deze waren onbeweeglijk, als versteend.

„Vitellius heeft bevolen, de geheele legermacht der Bataven, Canninefaten, Sugamberen,

Gugernen, Friezen — al uwe manschappen, te voet en te paard, dadelijk naar Gallië te zenden."

„Dat kan niet!" — riep Brinno, onstuimig opspringend. — „Daar hebt ge het, Civilis!"

Ook Ulemer kon zijne ontsteltenis niet verhelen.

Alleen in Civilis' gelaat zocht de jonge Romein vergeefs naar eenige aandoening. Dus wendde hij zich tot Brinno.

„En waarom kan dat, wat Rome beveelt, niet ten uitvoer worden gebracht?" — vroeg hij dezen op dreigenden toon.

De heer des huizes wilde heftig antwoorden, maar Hordeonius nam eerder het woord.

Angstig beide handen uitstrekkend, waarschuwde hij: — „Kalm, Vocula, mijn jonge vriend! Geen twist tusschen bondgenooten! Alles in vrede. Het is waar," — vervolgde hij, zich tot de Germanen wendend, vergoelijkend, — „het bevel komt onverwacht, is hard . . ."

„Het kan niet ten uitvoer worden gebracht!" — herhaalde Brinno. — „Vele, vele duizenden van ons volk — veel meer dan de verdragen

verlangen, — zijn in de laatste jaren voor u gevallen! En nu zouden nogmaals? Nu zouden onze laatste krachten . . .?" — Toorn verstikte zijne stem.

„Bedaar!" — sprak Civilis. — „Zij zijn nog niet weg."

„Wie zou zich verzetten, tegen wat de imperator gebiedt?" — vroeg Vocula dreigend, en fronste het voorhoofd.

„Wie, o dappere legaat? — Nu, misschien . . . een andere imperator!"

„Hoe bedoelt ge dat?"

De schouders ophalend, antwoordde Civilis: — „Zij wisselen snel in deze dagen."

Met verbazing zag Hordeonius hem aan, vatte zijn arm, en mompelde zacht: — „Merkwaardig! Zou hij reeds . . .? Maar neen! Nog kan geen bode tot hiertoe . . .! Gij hebt," — sprak hij thans luid, — „de gave, een blik in de toekomst te kunnen werpen, Claudius Civilis. Volg mij! Een woord met u alleen."

Hij keerde zich om, opende de deur der hal, en wenkte Civilis, hem te volgen.

Daar schoot Brinno, onder voorwendsel, eene

drinkschaal voor Vocula van den wand te krijgen, zijn vriend voorbij. — „Daar hebt ge het!" — beet hij hem toe. — „Als al onze krijgslieden . . ."

„Zij zijn nog niet weg, herhaal ik u," — fluisterde Civilis, en volgde Hordeonius over den drempel.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Buiten op het voorplein liepen de beide mannen lang heen en weer.

Gedurende hun gesprek weerklonk menigmaal, van den zoom van het naburige woud, waar de cohorten op hunne aanvoerders wachtten, het gehinnik van een paard, het kletteren van wapenen. Een lange, sombere blik wierp de Bataaf dan daarheen.

„Het verheugde mij," — begon Hordeonius, een aanloop nemend, — „u, toen ik onvrijwillig voor uwe deur luisterde, dat lied te hooren zingen. Een lied kan geene onwaarheid bevatten. Men zingt alleen wat het hart vervult. Ik zal naar Rome schrijven, hoe gij gezind zijt, ook wanneer ge u — onbewaakt — met uwe stamgenooten vermaakt. Gij zijt ons trouw!"

„Hebt-ge daaraan getwijfeld?" — vroeg Civilis, en bleef plotseling staan.

„Neen, toch niet, neen!" — sprak de legaat, hem bij den mantel vattend, en hem dringend, weder voort te gaan. — „Niet ik, maar anderen . . ."

„Vocula!"

„Nu ja. Men kon toch vreezen . . . Nadat uw broeder, uw zoon . . ."

„Eerst mijn volk, dan mijn geslacht, zoo heb ik altijd gedacht."

„Jawel, jawel! Maar juist ook uwe bloedverwanten . . .!"

„Mijne eigen neven, Julius en Cajus Briganticus, hebben mij bij u aangeklaagd?" — sprak Civilis bitter. — „O welk een smaad!"

„En dan — ook uw volk is getroffen. De imperator heeft de verdragen vernietigd."

Civilis vertrok geene spier van zijn gelaat onder den onderzoekenden blik van den Romein, maar hij kon niet voorkomen, dat het bloed hem in de wangen schoot. — „Ja," — sprak hij daarop, met moeielijk verborgen grampschap, — „dat was slecht gehandeld van Vitellius."

Plotseling bleef de legaat staan: — „Goed! Zeer goed gezegd! Vitellius. Ja, dit heeft Vitellius gedaan, niet Rome."

Dit maakte indruk op den Germaan. Hij sloeg de oogen neder, om zijne aandoening te verbergen.

„En," — vervolgde Hordeonius, de wandeling voortzettend, zacht, bijna fluisterend, — „wat de eene imperator gedaan heeft . . ." — hij keek angstig naar alle kanten rond, — „dat . . ."

„Dat kan een andere ongedaan maken!" — sprak thans Civilis, even zacht.

„Gij wordt door de goden verlicht!" — zeide de oude man verbaasd. — „En gij handelt wijs, — wijzer dan men van een barbaar mag verwachten — door niet Rome te laten boeten, voor wat alleen een keizer deed."

Diep werd Civilis' hart door dit woord getroffen.

Nog éénmaal deden zich die sterke, gedurende een geheel menschenleven gekoesterde bewondering en liefde voor Rome, gelden. De stem der vaderlandsliefde scheen hem toe te fluisteren: „Ge moogt uw bloed niet wreken, ge moet uwe

wraak aan uw volk ten offer brengen. Wanneer in waarheid slechts een keizer, wanneer niet Rome zelf . . ."

Maar verder dacht hij niet. Plotseling stond — hij wist niet hoe het kwam! — voor het oog zijner verbeelding eene ranke jonkvrouw, door lichtblond haar omgolfd. Hij zag haar waarschuwenden blik flikkeren.

„Weleda! Weleda!" — sprak hij half luid tot zich zelven. — „Heb dank!"

„Wat zeidet ge? — Maar luister thans. Weinig liefde, weinig achting geniet — hij — ik noem hem niet. Wij kennen hem! Wij hebben beiden onder hem gediend, toen hij nog legaat was hier in Gallië, in Keulen. Hij — op den troon van Augustus! Hij mest zich vet, de veelvraat, en het rijk zuigt hij uit. Zijne neven, piepjonge knapen, verheft hij tot de hoogste waardigheden in het palatium te Rome — grijsaards echter, die zich verdienstelijk maakten, met litteekenen bedekt zijn —"

„Laat hij in het barbaarsche Gallië den Rijn bewaken tegen grimmige Germanen."

Met welgevallen knikte de legaat, en hernam:

— „Het is ook alleen — omdat hij bang is, niet omdat het noodig is voor het rijk — dat hij, evenals onze vier legioenen," — verwonderd zag Civilis op — „ook uwe troepen thans naar Rome roept."

„Hij koestert vrees . . . voor een nieuwen tegenstander?"

„Weder geraden! — En weet ge — maar stil! Nog is het een geheim, dat levensgevaarlijk is om te bezitten! — Vermoedt ge, gij die doorzicht in zoovele dingen hebt, voor wien hij beeft?"

Maar Civilis schudde het hoofd.

Wel had hem onmiddellijk een naam op de lippen gezweefd: — maar voorzichtig sloot hij den mond. — „Hij moet hem noemen!" — dacht hij.

„Nu, er zijn toch in het rijk niet zóóveel mannen, die den troon waardig genoemd kunnen worden."

„Niet altijd zij, die hem het meest waardig zijn, beklimmen hem."

„Waar! Zeer waar gezegd. Maar, — wanneer ge kiezen moest, wien zoudt ge dan noemen?"

„Hij kan toch niet zich zelven bedoelen?" —

overlegde Civilis — „Vraag mij dat niet!" — sprak hij vervolgens. — „Hoe zou ik, de barbaar, over het Romeinsche rijk — ook maar in gedachten! — beschikken!"

„Welnu dan! Herinnert ge u nog onzen gemeenschappelijken veldtocht in Brittannië tegen de Siluren en de Demeten, aan wie wij in dertig gevechten twintig steden ontnamen? Wie was toen onze aanvoerder?"

„Dus hij, dien ik gedacht had!" — sprak Civilis tot zich zelven. — „Er waren er twee," — antwoordde hij aarzelend. — „Petillius Cerialis en. . . ."

„Flavius Vespasianus!" — fluisterde hem de Romein in het oor.

„Gij hebt hem genoemd, niet ik." — Hij fronste het voorhoofd. — „Vespasianus!" — zuchtte hij zacht, en peinsde: — „Dat zou een harder strijd geven dan met den brasser Vitellius."

„Men zegt," — vervolgde Hordeonius, — „men fluistert in Rome — men schrijft . . ."

„Dat wil dus zeggen — men heeft u geschreven!"

„Stil! Bij alle goden!"

„De balken dezer hal hebben ooren noch mond. — Dus — den stadhouder van Gallië, den aanvoerder der beste legioenen, den beproefden staatsman en veldheer: — Hordeonius Flaccus, zijn ouden wapenbroeder, wilde Vespasianus voor zich winnen."

„Tegenover u helpt geen loochenen!" — gevoelde de oude man zich gedrongen te zeggen. — „Maar zwijg nog, anders . . . Vocula heeft nergens begrip van dan van den dienst, gehoorzamen en vechten."

„Dat is veel!" — bracht Civilis in het midden.

„Maar gij zelf — wat zijn uwe gedachten over dit alles? Een man als gij, meende ik, kan niet aarzelen tusschen een verkwister en —"

„Een vrek!" — riep Civilis glimlachend uit, maar onder dien glimlach verborg hij zeer ernstige gedachten.

„Gij weifelt?" — vroeg Hordeonius ongerust. — „Gij aarzelt? — In ieder geval! — vergeet dit niet — niet mijne gezindheid, slechts een gerucht heb ik u medegedeeld. — Ook Vitellius heeft veel vóór zich."

„Jawel! Bij voorbeeld vooreerst nog de macht! — De macht en het recht, ons beiden alleen terwille van dit gesprek het hoofd voor de voeten te leggen."

„Dat dit geen voorteeken zij!" — riep Hordeonius huiverend. — „Roep niet zulke bloedige beelden op!"

„De legioenen van Vitellius, die bij Bedriacum overwonnen, zijn dapper en voltallig!" — sprak Civilis, als overwoog hij dit met bekommernis.

„Zeker, zeker! Maar desniettemin! Vespasianus zal overwinnen — zonder eenigen twijfel!"

En toen de Bataaf hem vragend aanzag, vervolgde hij: — „Talrijke goddelijke teekenen verkondigen het. Vele brieven brengen mij daar berichten van. Reeds bij zijne geboorte riep een offerpriester: — „Een imperator ligt hier in de windselen!""

Civilis trok de schouders op. — „Dat is negen-en-vijftig jaar geleden! En nog altijd ligt hij in de windselen!"

„Een stier, die zich losgerukt had, verjoeg

onlangs al de slaven van zijn landgoed, stormde op hem, die aan den disch lag, af, en strekte zich, den nek voor den weerloozen man buigend, aan zijne voeten neder. — Meer nog: kort vóór Otho en Vitellius ginds bij Bedriacum elkander bestreden, had er hoog in de lucht, zóó, dat beide legers hen konden zien, een gevecht tusschen twee gieren plaats. Die, welke zich aan Otho's zijde — in het Zuiden — bevond, stortte dood ter aarde, de andere hief een triomfeerend gekrijsch aan. Maar plotseling kwam uit het Oosten een derde strijder suizend aangevlogen — een arend — en verscheurde den overwinnaar. Nu, Vespasianus komt uit Judaea — uit het Oosten."

„Als hij komt!" — antwoordde de Bataaf twijfelend.

„En eindelijk — door alle landen gaat reeds sedert geruimen tijd de godsspraak, dat hij, die de wereld beheerschen zal, uit Judaea moet komen. Hebt ge daar niets van gehoord?"

„Zeker wel! — Maar de Joden, die, op dat woord vertrouwend, opstonden, werden bloedig gestraft."

„Niet de Joden werden bedoeld, maar Vespasianus, die zegevierend uit Judaea naar Rome trekken zal. Begrijpt ge dat dan niet?"

„Ik begrijp, wat ge wenscht, Hordeonius!" — gaf Civilis ten antwoord, — „vurig wenscht, en hoe ge door dien wensch geleid, teekenen en uitspraken verklaart." — Hij had intusschen zijn besluit genomen. — „En dus zult gij, Hordeonius!" — sprak hij thans vastberaden, — „het walgingwekkende monster, dat Vitellius heet, door mijne dappere Bataven tegen uw voortreffelijken vriend beschermen?"

„Heb dank voor dit woord!" — jubelde de Romein. — „Het geeft hem geheel in mijne hand!" — dacht hij, — „nu kan hij niet meer terug!" — „Neen," — vervolgde hij, — „dat wil ik juist niet doen."

Civilis haalde diep adem — „Gered!" — fluisterde hij zacht.

„Nog moet de beslissing door talmen uitgesteld worden."

„Volkomen mijne meening!" — sprak Civilis, met het hoofd knikkend.

„Maar, wanneer wij handelend op moeten treden, wilt ge mij dan met al uwe Bataven bijstaan?"

„Dat kan ik, helaas! niet beloven. Mijn oude erfvijand, Claudius Labeo, en mijne neven zullen steeds rechts gaan, wanneer ik mij links wend."

„Zij mogen niets vernemen, vóór alles beslist is!" — zeide de Romein. — „Want zij hangen Vitellius zeer aan, hij heeft hen ook tot hooge rangen verheven, en rijke geschenken vereerd. Maar gij — wilt gij — uit liefde tot mij! — mij helpen, om uwe Bataven en de andere Germanen hier te lande, aan onze zijde te brengen?"

„Dat — dat weet ik nog niet. Daar moet ik eerst goed over nadenken."

„Ik smeek er u om, hoort ge dit? Ik, de legaat, in naam van Rome! En Vespasianus zal u mild beloonen."

„Niets daarvan! — Maar gij — smeekt mij daarom — in naam van Rome — tot heil van Rome? Welnu dan — ziehier mijne hand! Ik vecht niet voor Vitellius — nooit! — en de

Bataven? — Goed, zij zullen niet oprukken, wanneer ik het verhinderen kan."

„O Civilis — wat — wie — zal u dat kunnen vergelden?"

„Het eind van dezen strijd! — En mijn volk."

DERDE HOOFDSTUK.

Het huis van Civilis, dat met den voorkant aan een arm des Rijns gelegen was, verschilde zeer van Brinno's uit eikenhout opgetrokken hoeve.

Het was een steenen gebouw, naar Romeinsch voorbeeld door Romeinsche slaven voltooid, dat slechts hier en daar aan het oud Germaansche huis herinnerde, voornamelijk door de omheining van palen, die ook hier het gebouw omgaf, en door de „hal", het voornaamste der vertrekken, dat in de plaats van het Romeinsche atrium trad.

Ook stond deze woning niet, als de vroonhof van Brinno, alleen. Rondom verhieven zich kleinere gebouwen, en bij deze was Romeinsche invloed minder zichtbaar. Het waren de hutten der eigenhoorigen, der hofhoorigen, en der

vrijen, die op onlangs ontgonnen gronden van het erf des rijken edelings waren opgetrokken. Vooral langs de rivier stonden deze lagere huisjes met hunne daken van biezen en mos zoo dicht naast elkander, dat zij een soort van dorp vormden.

Van de omheining naar de rivier toe lag eene weide, het voor dit jaar braak liggende gedeelte van het landgoed. Goed verzorgde, glanzend roodbruine runderen, van edel ras, weidden hier in menigte. Velen lagen in het hooge gras, van hunne rust genietend, en op hun gemak herkauwend.

Stralend daalde de zon in het onbewolkte Westen, den breeden waterspiegel van den koninklijken, hier reeds met een zeeboezem vergelijkbaren stroom, prachtig verguldend.

Het was volkomen windstil. De hooge, buigzame biezen aan den oever stonden onbeweeglijk. Zonder geruisch stroomde het diepe water voort. Slechts van tijd tot tijd sprong een visch van de gladde oppervlakte omhoog, naar de muggen happend, die in dichte zwermen boven de rivier dansten.

In een smal kanaal, waarmede de bewoners der streek dezen arm des Rijns — de Waal — met den IJsel verbonden hadden, en dat dwars door het volkomen vlakke weide- en moerasland liep, werd eene kleine rivier-boot, hoog met hooi beladen, stroomopwaarts getrokken. Vier sterke knechten, met breede lederen riemen over de borst, sleepten haar, langzaam over het jaagpad loopend. Zij begeleidden hunne gelijkmatige schreden met een eentonig, maar welluidend gezang, dat hen hielp, in de maat te blijven. Aan den slanken mast — een jongen pijnboom, dien men niet van de naalden zijns kroons beroofd had — gespannen, glansde het vierkante, donkergele, bijkans bruine zeil, dwars door de zonnestralen getroffen, in warmen gloed.

Uit een klein, groen eiland, dicht bij den oever, klonk het melodische lied van den rietvink. De vrede van den avond rustte op het met gulden licht overstroomde landschap — het was heerlijk om te aanschouwen.

Vóór de omheining aan de weide zat op eene bank, die uit berketakken met lichtkleurige

schors samengevoegd was, Civilis in huisgewaad, zonder mantel, zonder wapenen. Tegenover hem stond een schoone, slanke knaap, die ongeveer twaalf jaren tellen moest, en wiens donkerblonde lokken in lange golvingen van zijn onbedekt hoofd over zijne schouders vloeiden. De gespierde armen waren naakt, evenzoo van de knie tot den voet de stevige beenen. Zijn lichtblauw linnen kleed liet ook den hals en het bovenste gedeelte der borst onbedekt, en toch, hoewel steeds aan de zonnestralen blootgesteld, was de huid van den knaap verblindend blank.

Hij legde thans zijn boog van ijpenhout en een paar lange pijlen, prijkend met de vederen van den grauwen reiger, uit zijne hand op de bank en streek het zware haar van zijne verhitte slapen.

„Maakt het lange haar u warm, Merowech?" — vroeg de vader, teeder met zachte hand het blonde hoofd streelend.

„Een weinig!" — antwoordde de knaap. — Maar dat is niets. Ik draag het gaarne. Ik vind het heerlijk, dat ik het dragen mag!"

„Waarom?"

„Nu, Katwald zeide — ik houd veel van Katwald, vader! — dat het lang in den nek golvende haar het fiere onderscheidingsteeken, — het voorrecht! — der mannen uit ons oud koningsgeslacht is. Want onze voorvaderen — en dit wist ik van . . . nu, uit een anderen mond! — droegen den koningsstaf in deze gouw der Bataven sedert onheuglijke tijden, — sedert ons volk uit het Oosten hierheen is getrokken — tot . . . tot hoe lang eigenlijk, vader?"

„Tot de Romeinen hier kwamen."

„Altijd hebt ge mij het haar afgeschoren, heel kort, zooals de Romeinsche knapen het dragen. Het was nu weer sterk aangegroeid, maar toen ik u — dat is nu vele weken geleden! — bij het begin der zomerwarmte aan de schaar herinnerde, toen zeidet ge, mij over de lokken strijkend, ernstig: — „Gewen er u aan! Nog langer zult ge het in het vervolg dragen!" — Maar ook gij, vader, hebt, meen ik, uw haar en zelfs uw baard reeds sedert lang niet meer gekort."

„Ik deed daaromtrent eene gelofte, mijn kind!" — sprak hij kort.

„Katwald dacht . . ." — hij aarzelde.

„Nu, wat heeft de trouwe man u gezegd?"

„Dat ge mijne lokken niet alleen uit eerbied tegenover onze voorvaderen vrij laat groeien, neen, als een teeken voor de toekomst, als eene uitdaging voor de Romeinen, en . . ."

„Ge houdt niet van de Romeinen?"

„Neen waarlijk niet! Ik haatte hen, nog vóór zij mijn oom en mijn broeder vermoord hadden!"

„Dat is het ergste niet wat zij deden!"

„Ik weet het! Ik weet het! Katwald heeft mij gezegd, waarom gij, wij allen, de Romeinen moeten haten — omdat zij ons niet langer trouw zijn, de verdragen met ons volk verbroken hebben. Ik haat hen, sedert . . ."

„Nu, sedert hoe lang, gij, die nog maar zoo weinig winters telt?"

„Sedert zij, sedert Weleda voor mij zorgde, toen moeder ziek was. Zij zong mij in slaap met oude liedjes en vele, vele avonden vertelde zij mij in mijn slaapkamertje, terwijl gij vóór in de hal met den legaat en zijne tribunen tafeldet,

van de gevechten der Germanen met de legioenen aan gene zijde des Rijns, van den grooten held Arminius — dien ik, waar Romeinen bij waren, niet noemen mocht! — en van den nederlaag van Varus. En vroeg ik, waarom gij, vader, ook niet tegen de overmoedige geweldenaars streedt, dan legde zij den vinger op den mond, en sprak: — „Geduld! Eens zenden de goden ook dezen dag." — O vader, waarom is zij niet meer bij ons?"

„Zij is — na den dood van uwe arme moeder — daarheen, waar zij thuis behoort, naar hare bloedverwanten, teruggekeerd."

„O, hoe heerlijk kon zij vertellen! Niet alleen van gevechten en oorlog, maar ook van onze goden. En van de stralende godinnen — zoo mooi. Ik zag ze vóór mij bij hare zacht gesproken woorden, de fiere Frigga, de liefelijke Freia — zij vertoonden zich in Weleda's gestalte. Kan zij niet weer eens bij ons komen?"

„Zij heeft thans geen plicht meer bij ons te vervullen. En gaarne luistert zij in de eenzaamheid naar wat de goden haar verkondigen. Ik ben haar echter dankbaar, dat zij in de jaren,

toen ik nog blind . . .! Nu weet ik eindelijk, hoe ge aan de norschheid kwaamt, waarmede ge mijne Romeinsche gasten bejegendet of ontliept. Weleda dus!" —

„Ja, en Katwald hielp trouw mede. Zie maar eens hier, vader, — nu zult ge er niet meer boos om worden, tot nu toe heb ik het voor u verborgen, — wat hij voor mij ingekerfd en gekleurd heeft, met menie en oker, met weede en roet." — Hij sprong naar een hoogen stapel van allerlei hout, die naast het huis opgehoopt was, trok daar voorzichtig eene vlakke ronde schijf uit te voorschijn, en bracht deze aan zijn vader. — „Kijk! Een hoofd — ik heb het Vocula genoemd! — onder een Romeinschen helm, met trotschen paardestaart. Katwald gaf haar mij, en zeide: — „Ge treft den eekhoorn in zijn sprong, den specht in zijne vlucht, den zwemmenden zalm in den stroom — laat ze springen, vliegen en zwemmen — mik voortaan op deze schijf, Merowech!" — En zie eens, hoe dikwijls ik al getroffen heb, op honderd schreden afstand!"

„Mijn zoon!" — sprak Civilis, en keek hem

onderzoekend in het levendige, blauwe oog, — „nog staat ons de keuze vrij. Beslis! Verbrand deze schijf, die al te veel verraadt, scheer uw haar weder af, leef hier vreedzaam voort als tot nu toe in onze ruime woning, waar welvaart en rijkdom heerschen, waar ge alles, wat uw jong hart begeert, in overvloed vindt. Nog is het tijd! Nog kunnen wij den vrede met de Romeinen bewaren! — Ge weet dat ze zeer machtig zijn, zij beheerschen de geheele wereld."

„Of?" — vroeg de knaap ongeduldig.

„Of laat uw haar groeien, afstammeling van koningen, die wellicht zelf eens koning van uw volk zult zijn, verlaat met mij dit schoone, rijkversierde huis en de uitgestrekte korenvelden en al onze have, om dit nooit weder, of als puin en asch, terug te zien! Want gemakkelijk dringen de legioenen tot hier door."

Toen betrok het open gelaat van het kind. — „Alles? — Alles nooit weder terug zien? Ook Witvoet niet, mijn klein paardje, en Grijp, mijn lieven valk?"

„Ook uw paard en uw valk ziet ge mis-

schien nooit terug. Gij volgt mij echter met alle mannen uit onze gouw naar het woud, naar de rivier, naar de vrije zee, om te strijden, onophoudelijk te strijden met de Romeinen, tot zij het land geruimd hebben, of tot de laatste van ons verslagen op zijn schild ligt. En bedenk dit wel: — „Het is onzeker, of gij Bataven zult overwinnen," — verkondigde Weleda zelve, — „zeker alleen, dat gij den roem, die helden toekomt, verwerven zult!" — Spreek Merowech, mijn kind! — kies!"

Toen wierp zich de knaap onstuimig aan zijne borst, en riep: — „Kom vader! Dadelijk! Kom mee naar het woud! En naar den strijd!"

En hij sloot zijn zoon aan zijn hart, en sprak: — „Hebt dank, groote goden, voor dit kind! Mij moogt gij met onheil straffen voor de schuld, die ik door mijne lange verblindheid op mij heb geladen, maar dit jonge hoofd — ziet op ons neder, bewakers der menschen! — het is zonder schuld! Ik wijd het aan ons volk! Beschermt Merowech, en in hem de toekomst der Bataven!"

VIJFDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

De zomer-zonnekeer was genaderd.

Het groote feest van het midzomeroffer vereenigde op dezen dag, den vier-en-twintigsten van Wiedemaand, ieder jaar de markgenooten der Bataven en der Canninefaten, die allen zeiden af te stammen van Wodans zoon Tius, den oorlogsgod.

Aan dezen in het bijzonder was de plechtigheid gewijd, nadat eerst de houtstapel van zijn broeder Paltar, den schoonen god des lichts, die op dien dag stierf, was in brand gestoken.

Maar ook de naburige en bevriende volksstammen, als de Groote-Friezen die ten Oosten, de Kleine-Friezen die ten Westen van den IJsel wonen, de Friesche Marsaten, de oostelijke buren der Canninefaten, de Sugamberen en Gu-

gernen welke zich tegenover den Roermond op de beide oevers der Maas ophouden, waren door gezanten of door vrijwillige gasten vertegenwoordigd.

De plaats, waar het feest gevierd werd, het aan den oorlogsgod gewijde oord, bevond zich in een heilig woud, hetwelk nog nimmer door eene bijl aangeraakt, en op de landspits gelegen was, die Maas en Waal vóór hare vereeniging omspoelden. De beide stroomen sneden het onbewoonde eiland volkomen van het verkeer der bewoners uit de omliggende Bataafsche gouwen af. Slechts enkele priesters, wachters en dienaren van het heiligdom, hielden zich hier op. Zoo lag de gewijde plek in het kille oerwoud, geheimzinnig en eenzaam, terwijl hare heilige stilte slechts tijdens de beide groote feesten van den winter- en van den zomer-zonnekeer, verstoord werd. Over wadden en door middel van veerponten, met den winter-zonnekeer ook wel over het sterke ijs, — bruggen overwelfden de vrije wateren nog niet — waadden, reden, voeren dan zij, die uit het Zuiden kwamen, over de Maas, de bezoekers uit het

Noorden over de Waal, naar het stroomeiland. Iedere vrije, weerbare man van deze en der bevriende volksstammen mocht hier verschijnen. Maar ook vrouwen en meisjes en knapen in groote getalen sloten zich in wagens, te paard en te voet bij de mannen aan, mochten zij ook al gedurende de rechtspleging en de beraadslaging de maalstede niet betreden. — Buiten deze plek hielden zij verblijf onder vlug opgeslagen tenten en lichte houten hutten, gedurende het zomerfeest echter zonder eenig ander dak dan het dichte loof der reusachtige, breedgetakte boomen. En was er recht gesproken, en had men raad gehouden, dan stroomden ook die gasten, om aan het offermaal, aan zang en dans deel te nemen, naar de heilige maalstede, welke dan een vroolijken, bonten, feestelijken aanblik bood.

Het oerwoud was maar door enkele voet- of rijpaden doorsneden, behalve van het Westen naar het Oosten. Hier liep tusschen kreupelhout en struikgewassen uitgekapt, een rijweg, breed genoeg voor vier naast elkander gespannen runderen. Over dezen weg rolde,

door priesters bestuurd, de heilige wagen, die daarna op eene breede veerpont geschoven, over de Maas de gouwen inreed, wanneer, geruimen tijd na den winter-zonnekeer, in Sprokkelmaand ongeveer, de vriendelijke goden weder op aarde teruggekeerd waren. Slechts de hoofden der half bedekte, op den tentwagen staande godengestalten, werden dan voor de blikken van het eerbiedige volk zichtbaar.

Het eigenlijke heiligdom was — in het midden der gewijde plek — eene oeroude, reusachtige linde, in welker kroon de stamvader dezer volken, de oorlogsgod Tius, zich een zetel had gekozen. Geen nieuwsgierig oog was in staat hem hier te bespieden. Met ondoordringbare dichtheid vlochten, loodrecht en dwars, de takken des booms zich door elkander, en ook de naastbij staande boomen grepen van alle zijden in dit dichte dak van twijgen en bladeren.

Een beeld van den god ontbrak hier.

Als belichaming of in ieder geval als zinnebeeld en kenmerkend teeken van zijn wezen gold een oud, kort zwaard van vuursteen, dat in

het duistere verleden door de voorvaderen uit het land der Hessen medegenomen was op hun tocht naar de lagere gedeelten des Rijns. Gedurende het gansche jaar zorgvuldig door de priesters in een der hutten achter den gewijden boom bewaard, werd het bij offerfeesten in plechtigen optocht afgehaald, in wit linnen gewikkeld, rondgedragen, dan ontbloot en eindelijk vóór de heilige linde geplaatst, met den greep naar onderen. Echter niet in den grond, maar in een soort van altaar, namelijk in een in het midden doorboorden, grooten, donkeren, platten steen van zwart bazalt, die — zulke vond men niet in het gebied der Rijnmonden! — eveneens uit het vroegere vaderland, als een stuk daarvan, uit de streken aan de Fulda, was medegebracht. De sage liep, dat, toen de wagen, welke den steen droeg, op deze plek voor de toenmaals ook reeds trotsche, jonge linde aangekomen was, de drie witte paarden, die hem trokken, stil bleven staan, en door geen middel te bewegen waren, voort te gaan. Aldus had de god de plaats aangeduid, waar hij, in de nieuwe vestiging zijns

volks, wonen wilde. Vóór den boom had men tot halve manshoogte een heuvel van zoden opgestapeld, en op den vierkanten top van dezen was de steen plechtig nedergelegd geworden. Heilige struiken, ook de doorn, met welken men de mutserds voor de lijkverbranding omgaf, waren aan alle vier kanten geplant. Zij woekerden en bloeiden thans met de weelderigheid, die de volle zomer hun verleende. Menige oude, ingetrokken, donkerroode vlek, was op het steenen zwaard zichtbaar. Zij waren afkomstig van het bloed der dieren, met welke het bij ieder offerfeest besproeid werd. De maalstede om den heiligen boom besloeg eene groote, kringvormige ruimte. Zij werd door eene „speerhaag" omgeven. Deze bestond uit een aantal speerschachten, die loodrecht, met de spitsen naar boven, in den boschgrond geslagen, dwars door andere, aaneengebonden lansen op iets meer dan halve manshoogte, met elkander vereenigd waren. De touwen, hiervoor gebezigd, waren, om de macht, die de volksvergadering over leven en dood heeft, met menie rood geverfd.

Op de ruimte tusschen de linde en het steenen altaar stond een hooge stoel met geheel rechte rugleuning en links en rechts vooruitspringende armleuningen, die in gebeeldhouwde drakenkoppen uitliepen. Hij was getimmerd uit de takken, die de storm in den loop veler jaren van dezen onuitroeibaren boom gebroken had. Een scharlaken rood kleed lag over de zitting gespreid: het was de plaats des rechters. Boven, langs de rugleuning, vertoonden zich ingekerfde runen, van dezen inhoud:

„HIER TRONEN EN DAGEN TIUS
VAN DEN ECHTEN ALDING
EN DE DRIE EDELE ASAGINNEN."

(Dit wil zeggen de verkondigsters van het recht, de Nornen.)

Aan den rechterkant leunde een blinkend witte staf tegen den stoel. Ook deze was uit een ontschorsten twijg der linde vervaardigd. Zijne spits werd door eene uitgesneden, grijpende hand gekroond.

Binnen de speerhaag verhieven zich, eveneens

in een kring daar geplant, hooge staken, welke de kale schedels van paarden, van langhoornige rammen, kromhoornige stieren en breedgebouwde elanden droegen, die in de laatste jaren hier waren geofferd. Vele hoorns en gewijen waren licht verguld, en ook hingen er verwelkte kransen aan, waar de wind ruischend doorheen speelde.

Uit de dikke takken van den heiligen boom staken, dwars daartusschen gelegd en stevig eraan vastgebonden, verscheidene vlaggen en wonderlijke veldteekenen der volksstammen en van enkele hunner gouwen, welke, in vredestijd hier geborgen, bij de uitbarsting eens oorlogs van den boom genomen werden. De teekens waren van verschillende soorten — dikwijls de golvende staart van een zwart of een wit, van een bruin of van een rossig paard, aan eene slanke speer onder de spits gebonden, of ook — het gemeenschappelijk veldteeken van vier of meer verbonden gouwen — vier zulke paardestaarten en vlokken uit de manen, aan ééne schacht verbonden. Maar ook afbeeldingen van dieren ontbraken niet. Zij waren ruw, maar

met scherpe waarneming der waarheid van het leven uitgesneden en op dwarsplanken boven de schachten, door middel van pinnen, met deze verbonden. Daar dreigden de heilige dieren van Wodan: de adelaar, de raaf, de wolf; maar ook Donar's beer richtte zich op; Freir's ever toonde zijne slagtanden; Loki's losch dook, tot den sprong gereed; het zonnepaard van Paltar hief zijn hoef omhoog; en het hert van Ullr boog, op het punt toe te stooten, den trotschen kop met het zestienmaal vertakte gewij.

Geelgrauw schemerde het in den vroegen morgen na den korten zomernacht. Ternauwernood drong het vale licht door de hooge boomen en dichte heesters tot het hart van het woud door. Vóór den zodenheuvel lagen verkoolde spaanders en twijgen in menigte, de overblijfselen van Paltar's vuur, boven hetwelk den avond te voren de twaalf aan den god geofferde rammen — van elk der verbonden gouwen één — aan het spit waren gebraden. Daarna hadden verloofde jonge paren hand in hand menigen stouten sprong over de opkrinkelende

vlammen gedaan, en de voorspoed of tegenspoed van den toekomstigen echt was uit de koenheid of de onzekerheid, waarmede de gewaagde sprong gedaan werd, door de omstanders voorspeld. Maar ook de paarden en de runderen, de bespanning der wagens, had men door het „noodvuur" gedreven, om hen voor het komende jaar tegen ziekte of onheil te beschermen. Eindelijk had menige jonge feestgenoot eene in het midden doorboorde, vlakke houten schijf aan den rand door het offervuur laten ontvlammen, en dan het brandende hout, een zinnebeeld der zonneschijf, met eene door het gat gestoken speerschacht zoo hoog hij kon de lucht in geslingerd, onder wenschen voor zijne liefde, of geloften voor stoutmoedige daden. Ook naar de vlucht dezer schijven werd geluk of ongeluk voorzegd.

De eersten, die de gerichtsplaats betraden, waren Civilis en Ulemer. Eerbiedig de ouderwetsche steenen aksten naar beneden houdend, lieten de wachters van het heilige oord, welke sedert middernacht de offerplaats bewaakt hadden, de beide edelingen door een der drie ope-

ningen in de speerhaag binnentreden. In het Oosten, het Zuiden en het Westen waren namelijk twee van de rechtopstaande speren niet door eene dwarsche verbonden. Uit het Noorden, „den kouden hoek", vanwaar geen heil te verwachten was, mocht noch wilde iemand de maalstede betreden.

„De zon van dezen dag dus," — sprak de Fries, zijn mantel van zeehondenvel terugslaand, — „zal eindelijk de beslissing zien. Lang genoeg hebt ge ons allen tegengehouden."

„En mij zelven!" — antwoordde Civilis. — „Vergeet dat niet! Denkt ge, dat, wijl mijn mond zweeg, mijn hart niet naar wraak verlangde, gedurende deze laatste weken? Hoe dikwijls ontwaakte ik niet plotseling, uit den droom opschrikkend, met gebalde vuist, en dien naam roepend: — „Mummius! Mummius Lupercus!" — Maar ik moest wachten. En heden — wie weet, of ik het zal mogen wagen!"

„Waarvan zult gij het laten afhangen?"

„Van het terugkeeren der boodschappers, welke ik uitgezonden heb, en van de aankomst — van anderen, die ik verwacht, die

ik niet missen kan. Wel heb ik allen op het hart gedrukt, heden — hier! — te verschijnen. Maar, word ik ook slechts in één opzicht teleurgesteld — en gemakkelijk kunnen de cohorten hier oorzaak van zijn — Vocula te Mainz heeft waakzame oogen! — dan is de dag van heden verloren, en vele, vele volgende dagen bovendien. Maar zelfs wanneer mijne boden, mijne helpers komen — de stemming der menigte kan men niet vooruit berekenen. Want de vrees voor Rome is groot — en waarlijk niet zonder reden! — in onze gouwen, die dicht bij de legerplaatsen en kasteelen der legioenen liggen. Hoe dikwijls heeft men de Romeinen niet zien overwinnen, en door vreeselijke gruwelen op anderen wraak nemen! Ook hangen velen Rome aan uit dorst naar voordeel, naar goud en genot!"

„Dat is zoo! In uwe eigen gouw uw oude mededinger, Labeo! Zelfs in uw eigen geslacht uwe neven! Waar zij wel mogen zijn? Gisteren en eergisteren zag ik geen spoor van hen. Dat dunkt mij onheilspellend. Wat voeren zij uit?"

Civilis trok de schouders op. — „Niets goeds! En werkeloos zijn zij niet! Ook dat moet ik afwachten!"

En ernstig beraadslagend liepen de twee mannen op en neer.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Terzelfder tijd reden op den linkeroever der Maas, over een der smalle boschpaden, uit het Zuiden komend, naar een veer toe, drie mannen in rijke Romeinsche kleederdracht. Romeinsch waren ook hunne wapenen en de toomen, zadels en stijgbeugels der kostbare Lusitaansche paarden. Zij spraken onder elkander in de taal der Bataven.

Zij lieten zich, met hunne rossen, door den veerman, wiens lange haren geheel grijs waren, en diens knecht, overzetten. Aan den anderen kant gekomen, betaalden zij — in Romeinsche munten — met zulk eene kwistige vrijgevigheid, dat de oude man verbaasd opkeek, en hen bedankte. — „Dat Wodan er u voor loone!" — sprak hij, terwijl hij de drie ruiters

hielp, hunne paarden van de vlakke, breede, aan beide uiteinden stomp afgeronde boot op het vochtige oeverzand te ontschepen. — „Wat zijt gij toch rijk, gij edelingen!"

„Niet wij!" — sprak de oudste der aangesprokenen, een man van in de vijftig jaren, wiens scherp geteekende Romeinsche trekken zeer kwalijk bij zijne blauwe, Germaansche oogen pasten. — „Niet wij! Maar Rome is rijk, onnoemelijk rijk!"

„Wij zijn het alleen," — vervolgde de jongste, zijn paard bij den teugel vastgrijpend — „omdat Rome ons begiftigt!"

„Ons beloont voor onze trouw!" — eindigde de derde, van den rand der boot met behulp zijner lange speer op den oever springend.

„Wee ons!" — begon de jongeling weder, — „wanneer wij den bond met Rome verbreken."

„Dan verarmen eerst wij en — met ons — spoedig gij allen!"

„Gij zijt een vrije!" — sprak de oudste der mannen, het trotsche hoofd met den Romeinschen helm in den nek werpend. — „Dat ziet

men aan uw haar. Gaat ge niet mede naar den alding? Over gewichtige zaken zal heden beslist worden. Brinno en . . . anderen! — willen ons overhalen, de onzinnigste besluiten te nemen! Op elke stem komt het heden aan. Laat den knecht bij het veer blijven, en kom met ons mede!"

De veerman wierp een langen blik van onder zijn zware wenkbrauwen op den spreker, vervolgens op de beide anderen. — „Ik wilde de pont niet verlaten!" — antwoordde hij. — „„Knechten zijn sluw", zegt een oud, waar spreekwoord; men zal mij voor heel wat veergeld bedriegen. Maar thans — nu ik uwe woorden gehoord heb — thans ga ik naar den alding."

Hij begaf zich weder in de boot, haalde uit eene bergplaats onder den voorsteven een zwaard te voorschijn en stak het in zijn breeden gordel. Een mantel van het grofste, donkergele zeildoek — het was zonder twijfel een afgedankt zeil — met een riem samengebonden, wierp hij over den linkerschouder. Want bij zijn werk droeg hij slechts eene korte kniebroek

van ongelooid leder; zijne borst, zijne armen en beenen waren ontbloot, sterk behaard en donkerbruin gekleurd door den gloed der zonnestralen, door de buitenlucht, door wind en bijtend zoutwater. Doch met zoo weinig kleederen verscheen niemand op den ding. In de plaats van eene speer nam hij den zwaren stok in de hand, met welken men de boot afstiet, en die in een sterk gebogen haak eindigde.

„De oude veerman gelijkt wel de nikker, de stroom-alf zelf!" — fluisterde de jongeling. — „Vindt ge ook niet, Labeo?"

Deze knikte zwijgend. Daarop zette hij zich in het rijk met goud bestikte, Spaansche zadel, en sprak tot den schipper: — „Ga maar vooruit, wij kennen den weg! — En wij hebben nog veel te praten, Briganticus!" — vervolgde hij, toen de man vóór hem tusschen het kreupelhout verdwenen was.

„Ja!" — antwoordde de middelste der drie mannen. — „Ik heb het reeds tot mijn broeder gezegd, toen de zon opging: — „Cajus, zie haar maar goed aan, misschien ziet ge haar heden niet meer ondergaan!""

„Ja, Julius heeft gelijk!" — antwoordde de jongste, met zacht bevende stem. — „Groot is de macht, die onze gehate bloedverwant door zijne woorden op het volk weet te oefenen. — Zeker heeft hij Wodan dikwijls voor de gave der welsprekendheid geofferd! — Lichtelijk sleept hij de menigte mede!"

„En Brinno, de razende Canninefaat, dorst naar bloed!" — vervolgde nu Julius Briganticus.

„Dat is zoo!" — zeide Claudius Labeo. — „En meer nog dan naar dat der legioenen, naar het bloed der afvalligen, der verraders, zooals hij ons schimpend zal noemen."

„Ja, met een beklemd gemoed maak ik dezen rit!" — zuchtte de jongste Briganticus.

„Ga dan naar Civilis!" — sprak zijn broeder hem ontstemd toe. — „Vraag hem vergiffenis. Hij zal ze u geven, zonder twijfel! Hij speelt gaarne den edelmoedige voor het volk. En gij moogt u dan in de genade verheugen, met gebogen hoofd onder hem te dienen!"

„Nooit!" — riep Cajus uit. — „Dat juist

wil ik niet verdragen! Heden maken wij er een einde aan. Hebt ge de elzetwijgen medegebracht?"

„Hier zijn zij, onder mijn mantel!" — antwoordde zijn broeder. — „Wel zijn ook de Romeinen — waarlijk! — geene zachte meesters. Maar toch buig ik mij liever voor den vreemde, voor wien geheel de aarde buigt, dan voor onzen gehaten neef, onzen hoogmoedigen bloedverwant, die, van denzelfden grootvader stammend als wij, geheel de sibbe, geheel de gouw, geheel het volk aan zijn wil wenscht te onderwerpen. Weg met hem! — Zoo!" — En hij sloeg met de schacht zijner speer den top van eene hooge distel af, die aan den weg stond.

Labeo keek met innerlijke voldoening naar de beide broeders. — „Ge haat hem nog wel bitterder dan ik, geloof ik. En toch heeft ons geslacht sedert de dagen onzer voorvaderen, reden, uwe sibbe te haten. Wij waren het oudste koningshuis, tot gij ons verdrongt."

„Weet ge dan niet," — vroeg Julius, — „dat haat tusschen vreemden slechts zout,

maar haat tusschen bloedverwanten gal is? Hij mag niet tot dezen oorlog doen besluiten, dezen oorlog, in welken al onze rijkdom zou verloren gaan. Mijne gevulde korenschuren staan dicht bij Xanten — in den eersten nacht van den opstand, werpt een centurio er de straffende fakkel in!"

„Nog zwaarder dan dat," — sprak Labeo, — „weegt het andere gevaar. Wanneer deze oorlog uitbreekt, — dan wordt Civilis de ziel van den strijd en het hoofd van onze gouw, ja van alle gouwen. Dan zullen wij ons nimmer meer onder het volk der Bataven kunnen doen gelden."

„Zoolang ik leef, zal dat niet gebeuren!" — riep Julius. — „En dus voorwaarts, vrienden! Geeft uwen paarden de sporen, opdat wij ter rechter tijd ons doel bereiken. Vergeet niet, reeds voor de alding begint, in stilte onder de markgenooten te verspreiden, wat Hordeonius beloofd heeft . . ."

„En waarmede Vocula dreigde!" — voegde Cajus erbij. — „Zelfs niet den naam Bataven zal Rome laten bestaan, zoo wij het wagen

op te staan. Voorwaarts! En weg met Civilis!"

Alle drie gaven den rossen de sporen, en spoedden zich, vol ongeduld, dieper het woud in. —

DERDE HOOFDSTUK.

Intusschen waren de stralen der zon overwinnend door de wolken van vochtigen damp en witachtigen nevel, die in het Oosten boven de Maas hingen, gedrongen, en haar gulden schijnsel viel thans tot op de maalstede.

Deze werd nu spoedig met de bewoners der verbonden gouwen, maar ook met mannen van de naburige volksstammen gevuld. De meesten hadden zich reeds den dag vóór den zonnekeer in den omtrek van deze plek bevonden, uit de verweg gelegen landschappen echter kwamen nog steeds nakomers aan.

Civilis en Ulemer werden door zeer velen aangesproken, die van de beter onderrichte, verder ziende edelingen zekerheid trachtten te verkrijgen omtrent de menigvuldige, dikwijls

tegenstrijdige geruchten, welke door de marken liepen. Want dat in Italië, in Rome, maar ook in Gallië van allerlei werd voorbereid, dat vermoedden, vreesden of wenschten niet weinigen.

Terwijl Civilis naar deze vragen luisterde, en ze ontwijkend beantwoordde, dwaalde zijn oog herhaaldelijk langs den breeden straatweg naar het Oosten, waar zich, ver buiten de gerichtsplaats en het lage hout, op een open grasveld een begroeide heuvel verhief, wel is waar slechts tot eene bescheiden hoogte. Maar, wijl hij geheel vrij lag, verleende hij ver in het rond uitzicht. Op den top des heuvels stond, leunend op zijne speer, de hooge gestalte eens jongelings. Deze keerde der maalstede den rug toe, maar onafgebroken zag hij uit naar het Oosten, vanwaar de groote weg, en naar het Zuiden of het Noorden, van welke beide zijden een rij- of voetpad langs den heuvel over het grasveld naar den heiligen boom liep. Onbeweeglijk stond de man. Scherp teekende zich de donkere omtrek van het slanke lichaam tegen het rondom stralende morgenlicht af.

Langzamerhand kwam er op de gerichts-

plaats orde in de tot nu toe dooreen golvende menigte. Van zelf verdeelde deze zich naar sibben of gouwen, of naar den volksstam, waartoe zij behoorde, en plaatsten allen zich in de rondte naast elkander, het aangezicht naar het altaar en den boom gekeerd.

Ook verstomde allengs het luide gegons van stemmen. Het werd stil in den kring. In afwachting keken de vele honderden mannen naar den steeds nog ledigen rechterstoel, naast welken zich thans priesters in verschillend gekleurde wollen mantels plaatsten.

Ulemer begaf zich uit de schaar der Friezen naar Civilis. — „Het is niet goed," — sprak hij waarschuwend, — „nog langer te dralen. Mijne stamgenooten worden ongeduldig; den terugweg, dien zij te maken hebben, is lang! Wij moeten beginnen."

Civilis wierp een vragenden blik naar den heuvel. Roerloos stond de eenzame jongeling daar.

„Laten wij nog wat wachten!" — sprak hij. — „Ge hebt zooveel invloed op de uwen."

Maar de Fries schudde het grijze hoofd. — „De vrijen beginnen wrevelig gestemd te wor-

den. En dan zijn zij moeielijk te besturen. Bovendien, het zal niet aan tegenstanders ontbreken. Zie, die mannen, die juist schijnen aan te komen, en aan al uwe Bataven de hand reiken — zijn dat niet . . .?"

„Ja," — antwoordde Civilis, na een scherpen blik. — „Dat zijn mijne neven en Labeo. — Goed, dat Cajus Briganticus verschenen is."

Toen kwam de oudste der priesters van den stoel naar de beide edelingen toe. Het was een grijsaard met langen, witten baard. Zijn nog zwaar, zilverkleurig haar werd door een breeden hoofdband van verguld metaal, met diep ingehamerde runen, bijeengehouden. — „Ik talmde," — sprak hij, — „volgens uw wensch, zoolang het kon, Civilis! Maar nu . . ."

„Begin, priester!" — antwoordde deze. — „Dus moet het zijn!" — Hij voegde zich bij de Bataven zijner gouw. Somber keerden zijne drie tegenstanders zich van hem af. Ulemer ging naar de Oost-Friezen, aan den tegenovergestelden kant.

VIERDE HOOFDSTUK.

De „sinnist" — de oudste der priesters — trad thans voor den rechterstoel, en wenkte de gerichtsboden, welke, twaalf in getal, lange staven en sterke, uit teenen gevlochten, strikken in de handen houdend, zich achter den stoel hadden geplaatst.

Twee van hen — eveneens grijze mannen — gingen naast den priester staan. De eene hief een rond schild, bekleed met oerossenhuid, in het midden voorzien van een zwaar metalen beslag, en dat zeer oud scheen te zijn, aan den linkerarm in de hoogte. Daarop deed de tweede met de steenen spits eener ouderwetsche speer drie slagen op het metaal neerkomen, die dreunend in het rond weerklonken.

Onmiddellijk ontstond eene volmaakte stilte

onder de omstanders. Het begonnen woord werd niet ten einde gesproken, geen wapen kletterde meer.

De priester sprak thans:

„Boden, gij beiden,
Vóór anderen sinds oudsher
Kundige kenners
Van het richtsnoer des rechts, —
Boden, ik bid u:
Wijst mij de waarheid!
Is 't thans de tijd,
Eenen echten alding,
Van breedschoud'rige Bataven
En kaankundige Canninefaten,
Heden te houden?
Zegt het mij zeker,
Geen waarheid mij weigrend!"

Toen antwoordden de twee oudste gerichtsboden, het schild en de speer omhoogstrekkend, volkomen gelijktijdig sprekend, als uit één mond:

„De dag deugt,
En de stonde strookt,
Om thans te houden,
Een echten alding
Van breede Bataven en hunne bloedsbroeders
En van alle anderen,

Die trotsch zijn op Tius,
Hun stoutmoedigen stamvader!"

„Waarom wijst gij zóó? Weet gij een „dewijl" voor uw woorden?"

„Wijl gisteren kwam
Te keeren des zomers zalige zon."

En de man met de speer vervolgde:

„Wijl gisteren — nog gloeit en glimt
De overgebleven asch —
Paltar's vuur flikkerde
In lichter laaien."

En weder sprak de eerste:

„Wijl nog klimt de klare,
De ziende vrouw Zonne,
Sinthgund's schoone zuster,
Ver van het Westen,
Ver van haar val!"

En de tweede eindigde:

„Wijl gisteren de goede,
De mild glanzende maan,
Zich in volheid vertoonde!"

Maar de priester begon opnieuw:

„Dus deugt dan de tijd! —
Nu vraag ik u beiden, boden, verder:
Is 't hier het oord, een echten alding te openen —

Is passend de plaats,
Is deez' ruimte de rechte?"

Eenstemmig gaven beiden bescheid:

„Deez' ruimte is de rechte, richtig ringvormig!
Naar gewijde gewoonte
In de luwte der linde,
Die de schaduw schenkt,
Haars koninklijken kruins
Aan het hoog' heiligdom!"

Toen herinnerde de sinnist:

„Zoo heft dan hoog
Aan de schacht het schild,
Het tronende teeken,
En blinkende beeld,
Van schut en scherm
Der rechtvaardige rechtspraak!"

De beide gerichtsboden schoven de speer aan den binnenkant door de riemen, aan welke men het schild kon vasthouden, knoopten het hier met roode koorden vast, en stieten daarop de lange schacht achter den rechterstoel in den zachten, met mos bedekten boschgrond.

De priester keerde daarop zijn gelaat naar de plaats van den rechter, en begon:

„Ledig nog lijkt mij
De statige stoel:
Zegt: door wien zal hij bezet worden?"

De eerste gerichtsbode antwoordde:

„Hij zal niet bezet worden
Door gunst, noch door geweld" —

De tweede vervolgde:

„Doch door wien de vrijen,
Zich willen verkiezen" —

En beiden te zamen eindigden:

„Die alleen is in den alding
De rechte rechter!"

De priester vroeg verder:

„Nu welaan, wijst mij dan naar waarheid!
Naar welk recht zal de rechter richten?
Naar wetten, die hij zelf ontwierp?
Of naar zulke, die wij ons zelven zetten?"

Deze vraag bracht groote beweging onder de twaalf gerichtsboden. Ook de tien anderen traden nu naar voren, zoodat zij op eene rij stonden, en dreigend, luid, spraken alle twaalf, zoodat de de twaalf stemmen plechtig samen klonken:

„Den roekeloozen rechter
Met zelf ontworpen wet,

Den sluwen, slimmen — verslaat hem
Met woedende wapenen!
Immers is hij uwer vrijheid felste vijand!
Rechtvaardig recht is alleen dat, wat rest,
Geërfd van de oude, eedle voorouders,
In de breede borst,
Van het vrije volk.
Dien rechter rijken roem,
Die daaruit schept den schittrenden schat,
De borrelende bron,
Den stevigen, standvastigen steun,
Van gerechtigd, rechtvaardig recht! —
Bekranst en bekroont met kostlijke kruiden
Met blaadren en bloesems
Zijn heerlijk hoofd.
En Forsete, de zoon van den vader der zege,
De goede god der rechtvaardige rechtspraak,
Zette hem op den stoel,
En sterke hem den staf!"

Thans traden alle twaalf boden, de staven naar omlaag houdend, achter den rechterstoel terug.

De priester sprak:

„Nu is er nog iets:
Den rechten rechter,
Wijs te verkiezen.
De verkiezing wel waardig
Dunkt mij vóór anderen één:

Dikwijls reeds droeg hij
Te dezer stede den staf.
Ik noem u den naam niet —
Zegt gij hem mij zelf —
Van den edeling uit het oude
Het heerlijke huis,
Uwer koene koningen!"

„Civilis! Civilis! Claudius Civilis!" — klonk het luide uit de monden der omstanders. In het gejuich en het kletteren der tegen elkander slaande wapenen stierf het morrende — „Neen!" — van enkele losse stemmen weg.

Civilis trad uit zijne verzamelde markgenooten naar voren, naar het midden van den kring. Nog een vergeefschen blik naar den heuvel, een onderdrukten zucht — en toen sprak hij:

„Gekoren is de keuze, —
Onder eede beloof ik allen,
Rechtvaardig te richten,
Geen afkeer te koestren,
Geene gunst te gunnen:
Zoo helpen mij in Walhal de Hoogen!"

Toen snelden de gerichtsboden vol ijver op hem af. De eerste nam hem den helm, met

den enkelen, dreigend naar voren staanden adelaarsvleugel, af, en drukte hem een dichten krans van groote klimopbladeren op het hoofd. Een tweede verwisselde zijn bruinen strijdmantel met het wijde, blinkend, witte wollen kleed van den rechter, een derde gaf hem den staf in de hand en allen te zamen geleidden hem naar den rechterstoel.

Vóór hij zich nederzette, sprak hij: — „Zegt mij, vrije mannen, mag hij op deze plaats gaan zitten, die tegen een der omstanders wel niet eene klacht te klagen, maar toch eene vraag te richten heeft?"

„De rechter mag vragen, wat en wien hij wil!" — riepen de gerichtsboden, en allen gaven hunnne instemming te kennen.

„Zoo win ik tijd!" — dacht Civilis, terwijl hij plaats nam. — „Dus richt ik mij met eene vraag tot — waar zijt gij? — tot Cajus Briganticus!"

Eene rilling van ontsteltenis liep door de honderden mannen. Menig Bataaf slaakte een uitroep van verbazing, of wel van toorn.

De opgeroepene echter trad naar voren, en

gaf op trotschen toon ten antwoord: — „Hier sta ik, uw neef en uw vijand!"

„Is het waar," — begon Civilis kalm, — „wat geloofwaardige buren mij berichten? Hebt gij uwe korenvelden aan den IJsel, sedert onheuglijke tijden het goed, waar onze voorvaderen, die daar het eerst den grond ontgonnen hebben, ons erfgenamen van maakten, aan den graanhandelaar uit de stad der Ubiërs, Lucius Longinus, verkocht?"

„Dat heb ik gedaan. Wilt gij het misschien verhinderen?"

„Dat wil ik!"

„Dan moet ge u haasten!" — riep de jongeling op hoonenden toon uit. — „Hij heeft de landen reeds in bezit genomen!"

„In dat bezit zal hij niet lang blijven. Ik verzet mij tegen dezen koop! Aan mij, uw naasten zwaardmaag — na uw eenigen broeder — hadt gij den vóórkoop moeten aanbieden, eer gij met iemand, die ons niet in den bloede bestaat, die ons vreemd is, onderhandeldet. — Doch dat behoort in ons gouwgericht te worden behandeld. In den alding wilde ik alleen

aan alle wapendragende mannen toonen, hoe gij, uit snoode winzucht, het oeroude recht van ons volk schendt!"

Thans trad Julius toornig naar voren, naar de zijde zijns broeders. — „Wij echter willen voor den alding iets anders toonen — onzen haat, onzen onpeilbaar diepen haat, tegen u, arglistige neef! — Wel bindt de sibbe anders met den heiligsten band — met hare breuk zal eens de wereld vergaan! — Maar aan u verbonden zijn — dat is ondraaglijk! — En dus — in tegenwoordigheid van allen, die hier kwamen — verscheuren wij, ik en mijn broeder, den band der sibbe, die ons aan u ketende. Als vreemden staan wij voortaan tegenover u, als vijanden, als wolven tegen het hert. Wij doen afstand van onze rechten op eedhulp en erfdeel, op voogdij, weergeld en bloedwraak!"

Hij haalde van onder zijn mantel verscheiden dunne elzetakken, ter lengte van een arm, nog van groene bladeren voorzien, gaf de helft aan zijn broeder, en beiden spraken thans haastig dooreen, toornig, zoodat zij niet, als het ge-

bruik wilde, op het duidelijk verstaanbaar zijn der woorden letten:

„Evenals ik u breek,
Taaie twijg
Van den eerwaarden els,
Uit welken de wakende Wijzen eens
In Midgaard der menschen moeder maakten,
En uit den edelen esch
Den moedigen man: —
Zoo ontknoop en ontbind ik
Voor immer en eeuwig
Iedren band en bindenden bond
Die tot thans mij aan uwe
Sibbe verzelde!"

Onder het zeggen dezer woorden braken zij boven hunne hoofden de elzetwijgen, en wierpen de stukken naar de vier winden.

Een diep stilzwijgen heerschte gedurende deze handeling, die, hoewel zonder twijfel geoorloofd, hoogst zelden onder het volk voorkwam.

Civilis sprak na eene poos: — „De els brak, de band der sibbe scheurde. — Reeds menigeen vernielde, wat zeer spoedig hem berouwde!"

Hij had gedurende de spreuk der neven her-

haaldelijk naar den heuvel gekeken, dien hij van zijne hooge zitplaats gemakkelijk kon zien. Niets bewoog zich daar. Toen wenkte hij een der achter hem staande gerichtsboden, bij hem te komen, en fluisterde hem iets toe. Dadelijk verliet deze de afgepaalde ruimte.

De rechter vervolgde: — „Verder gaat de ding voort. Ik vraag: wil een vrije klagen op den alding? — Hij trede naar voren en verheffe de hand. Doch onthoudt dit: over gouwgenooten wordt op den gouwding recht gesproken. Slechts gouwgenooten uit verschillende gouwen bestrijden elkander op den alding."

Thans kwam de grijze veerman uit de schaar zijner bloedverwanten, wierp den bootshaak in zijne linkerhand, hief de rechter omhoog en sprak: — „Ik handhaaf mijn recht! Ik zou oorzaak hebben eene klacht in te brengen tegen de visschers der noordergouw. Dikwijls leggen zij 's nachts hunne netten in mijn vischwater, ten Zuiden van de groote rietvelden der Ran. Maar thans — wil ik niet klagen. Dikwijls geeft zulk een strijd onder naburige gouwen aanleiding tot langdurige vijandschap. Het is

nu noodzakelijk, dat er vrede zij onder ons allen — dit eerbiedig ik. Maar omdat ik niet, wat mij op het hart ligt, wil verzwijgen, daarom, rechter! wijs ik op mijn recht."

Hij liet zijne hand dalen, en trad terug in de rijen der zijnen.

Een gemompel van goedkeuring liep door den kring, en menige blik, menige uitroep vol verwijt gold den neven van Civilis.

Deze knikte van zijn stoel den visscher toe, en sprak: — „Dit is wijs, Uffo, en welgedaan! Eerst uw volk — dan uwe visschen. Eerst zijne grootheid, dan uw recht. Geene klacht anders?"

De mannen zwegen, ook die, welke gekomen waren, om de eene of andere aanspraak te doen gelden. Het voorbeeld had eene sterke werking, en met ingenomenheid fluisterde menigeen tot zijn buurman: — „De rechter heeft gelijk — eerst de grootheid uws volks, dan uw recht. — Eerst uw volk, dan uwe visschen."

„Ik zal het onthouden, en thuis aan mijn zoon meedeelen."

En dat woord werd een spreekwoord in

geheel Nederland. Het is van geslacht op geslacht overgegaan. In dagen van strijd tegen Spanjaarden en Franschen werd het aangehaald en opgevolgd door het moedige volk.

Daar zich thans geen klager meer meldde, kwam Ulemer uit de kleine schaar van Friezen, die hem vergezelden, naar voren. Zij waren kenbaar aan het „gefriesde" kleed, dit wil zeggen: aan de bij den halszoom en den benedenrand van franje voorziene mantels, welker kleuren: blauw, bruin, donkergroen en donkergeel, naar de gouwen en de landschappen verschilden.

Hij wendde zich tot den rechter, en sprak: — „Het gericht liep ten einde, Bataven en bloedverwanten van Bataven! Maar niet alleen wordt een alding gehouden, om recht te spreken — ook over de welvaart des volks, over oorlog, vrede en verbond, wordt er beraadslaagd en beslist. Dus zijn wij, Friesche mannen uit al onze gouwen — van de Ems in het Oosten, tot het meer Flevo in het Westen — gezonden geworden naar dezen uwen alding,

om u voor te slaan, het oude verbond te vernieuwen, dat tusschen ons bestond in de dagen der vaderen — eens" — eindigde hij met geheime bedoeling — „in de dagen der vrijheid!"

„Thans barst het los!" — zeide Civilis tot zich zelven, en zag verlangend uit naar den heuvel. Op dezen stonden twee mannen, maar beiden keerden, zonder zich te bewegen, der gerichtsplaats den rug toe.

Woorden van instemming werden na de toespraak van den gezant door vele mannen in de vergadering geüit. Maar slechts zeer korten tijd werden zij gehoord. Opgewonden trad Claudius Labeo naar het midden van den kring en riep den rechter toe: — „Vergunt Civilis nog, dat zijn vriend weersproken worde?"

Deze verwaardigde hem met geen enkel woord. Hij gaf met den staf zijne toestemming te kennen.

„Eerst wil ik den gezant eene vraag doen!" — begon Labeo. — „Een verbond, zeidet ge. Welnu, welk verbond? Voor vrede of voor oorlog?"

Ulemer aarzelde. Hij keek naar Civilis. Deze trok waarschuwend de wenkbrauwen samen.

„Antwoord, Fries!" — sprak Labeo. — „Of durft ge niet?"

Toen barstte Ulemer toornig uit: — „Een wapenbond, trouw tot in den bloedigen dood!"

„Hoort gij het, mannen?" — riep Labeo. — „Het is gesproken, het vermetele, het noodlottige woord, dat het sedert lang dreigende verderf los zal knoopen uit de banden, waarin het wijselijk was vastgelegd. Een wapenbond! Tegen wien? Ons beschermt tegen alle vijanden Rome — Rome, dat ons daarom verboden heeft, buiten dien bond, nog andere verbonden aan te gaan. Tegen wien dus is deze wapenbond gesloten? — Bataven, gij allen, die aan de kust der zee woont! Laat mij tot u spreken in woorden, die gij zooals geen ander volk verstaat, gij, die u in de nabijheid der zee ophoudt. Welaan, de zee, de zee is — Rome. Rijkdom, geluk en welvaart — de zee brengt ze ons volk van scheepvaarders — de zee en Rome. Maar denkt ook aan iets anders. Dicht bij de zee — onder haar spiegel, liggen onze

velden en hoeven. Wat beveiligt ze, wat beschermt ons leven? Alleen de dijk, de stevig opgeworpen dijk. Welnu, Rome is ook de alles bedreigende, alles verzwelgende zee. Geheel de aarde heeft zij zegevierend overstroomd. De dijk, die alleen ons beschermt, is ons verbond met Rome. Een moedwillige, een misdadige steek in den dijk — en de springvloed van het verderf stort zich over ons heen, en begraaft ons allen. Het vermetele woord, dat gij straks hebt hooren uiten — het was een steek in den dijk! Reeds hoor ik den stroom der legioenen in de verte dof komen aanbruisen. Maar ik stop de scheur, ik alleen, met mijn lichaam, ook al werd mijn leven bedreigd! Ik waarschuw u! Verbreekt den vrede met Rome niet!"

Eene diepe stilte volgde op deze woorden. Dat beeld, uit het volksleven gegrepen, aan het eigenaardige der ligging van het land ontleend, maakte indruk, voornamelijk op de mannen der zuidelijke en oostelijke gouwen. Want deze landstreken lagen zóó open voor het geweld der Romeinsche wapenen, en zóó dicht

in hunne onmiddellijke nabijheid, als het strand bij de duinen voor de branding der zee.

Civilis zag duidelijk de werking der waarschuwing. Hij haastte zich haar te bestrijden.

„Op welke schrikbeelden wijst gij daar? Onze wapenen, ook verbonden met die van andere volken, willen slechts ons recht handhaven. Of is het verboden, ons alleen ook maar onze rechten te herinneren, en de dagen der vrijheid?"

„Dat wil zeggen" — riep Labeo grimmig, — „de dagen, toen uwe vaderen den koningsstaf droegen! Doch eer gij heerschappij over ons zoudt voeren . . ."

Daar trad Julius Briganticus naar voren, en riep: — „Ik vraag kort en zonder omwegen, geef mij kort en zonder omwegen bescheid. Wilt gij, dat wij de verdragen met Rome, de plechtig bezworen verdragen, verbreken?"

„Rome heeft ze verbroken!" — antwoordde Civilis kalm. — „Weet ge dat niet?"

„Jawel! Maar waarom?" — sprak thans de

jongste Briganticus. — „Omdat gij en uw broeder aanmatigende brieven aan den imperator geschreven hebt!"

„Niet op u, mannen!" — begon Julius nu weder — „is Rome vertoornd. Levert hem uit, en gij zult weder des keizers gunst genieten, als vroeger!"

Maar daar verhief zich een wrevelig, toornig gemor onder de vergaderden.

„Nooit, dat nooit!" — klonk het. — „Smaad en schande!"

„Gij gingt te ver!" — fluisterde Labeo hem toe! — „Laat mij . . . En wie is het," — riep hij met luide stem — „die u nu opeens tot eene breuk met Rome aanzet? Dezelfde Claudius Civilis, die jaren, jaren lang, als geen ander, door woorden en daden heeft willen toonen, hoezeer hij Rome aanhing! Wilt gij zulk een wankelmoedigen leider volgen!"

De waarheid, die deze woorden behelsden, viel niet te loochenen. Civilis bespeurde aan het verstommen, het zwijgen van zijne vurigste aanhangers, dat zij zwaar wogen. Hij sprak: — „Is hij een wijs man, die bij zijne

dwaling volhardt, ook nadat hij haar heeft ingezien, alleen omdat het zijne dwaling was?"

„En waarom, zegt hij haar te hebben ingezien? Sedert wanneer doet hij dit?" — riep Julius.

„Sedert zijn broeder en zijn zoon in Rome den dood gevonden hebben!" — vervolgde Cajus.

„En wat," — eindigde Labeo — „wat zeidet ge ook weer, kort geleden? „Eerst uw volk, dan uw recht!" Maar gij wilt slechts uwe sibbe wreken!"

„Dat is niet waar!" — riep Ulemer, snel naar voren tredend. — „Ik zweer het bij de goden! Ik was tegenwoordig, toen de tijding kwam. Ook nadat hij vernomen had, welk afschuwelijk lot zijne bloedverwanten ondergaan hadden, bleef hij Rome aanhangen. Eerst toen hij hoorde, hoe keizer, senaat en volk ook de verdragen schonden, veranderde zijne gezindheid."

Door deze toespraak bleek de menigte zeer getroffen te zijn. Maar Labeo liet niet toe, dat de gewichtige woorden in de gemoederen diepen wortel schoten. — „Mij goed!" —

riep hij dadelijk daarop. — „En wat zal thans gebeuren, nu hij van inzicht veranderd is? Spreek, Civilis! Verbreek dit zwijgen! Wat draalt gij, waarop wacht gij? Zult gij voortaan den keizer trouw zijn of niet?"

Aller oogen waren in spanning gericht op hem, aan wien deze vraag gedaan werd. Dit bemerkte hij. Thans moest hij spreken.

Nog één blik naar den heuvel. Zie, daar bevond zich maar één man op den top, degene, die er het eerst gestaan had. Hij keerde zich naar de maalstede toe, en zwaaide zijne speer boven zijn hoofd.

Civilis sprong van zijn stoel, richtte zich in zijne volle lengt op, en vroeg met luide stem: — „Den keizer? Welken keizer?"

„Er is maar één!" — antwoordde Labeo.

„Lang is het reeds geleden, dat Otho stierf, door zijn eigen staal doorboord!" — voegde Julius er aan toe, en Cajus eindigde: — „Wij zullen Vitellius dienen, die alleen in het rijk gebiedt!"

„Gij dwaalt!" — sprak Civilis op vasten toon. — „Twee keizers strijden om Rome en het rijk.

Maar gelooft niet mij — gelooft dezen getuige!"

De uitgezonden gerichtsbode schoof een man door de oostelijke opening in de speerhaag. Het was Katwald, bedekt met stof, men kon zien, dat hij eene lange reis gemaakt had. Hij snelde naar het midden van den kring, en hief, het woord verlangend, de hand tegen den rechter in de hoogte. — „Hoort mannen!" — riep hij. — „Ik kom van Neusz, uit de legerplaats van Hordeonius. Tegenover Vitellius heeft zich een andere keizer geplaatst. Flavius Vespasianus is zijn naam. Alle oostelijke provinciën vielen hem reeds toe, en vele legioenen. Vitellius wankelt op zijn gouden stoel."

Een vervaarlijk rumoer barstte los. De vrienden van Rome verbleekten. Maar Labeo bedwong zijne aandoening, trad naar voren, en sprak: — „En al ware het zoo —."

„Het is zoo, zoon eener Romeinsche moeder!" — riep Katwald toornig. — „Ik zweer het! — ik heb het van Hordeonius zelf vernomen. Twijfelt ge?" — En hij greep naar zijn zwaard, de rechter wenkte hem met zijn staf — toen liet hij zijne hand zinken.

„En wanneer het zoo is," — vervolgde Labeo, — „wat dan? Welke verandering brengt dat voor ons? Of de rechtmatige keizer overwinnaar blijft, of deze indringer — het is voor ons hetzelfde. Want Rome blijft, wat het is, hoe zijn imperator ook heeten moge. Rome echter, dat weet gij allen, Rome — ik herhaal het — is onze rijkdom. Dat wij niet als halfnaakte hongerlijders door moerassen waden, zooals de barbaren aan gene zijde des Rijns, wij danken het aan Rome!"

Plotseling stormde Uffo, de veerman, op hem los, en slingerde eene handvol gouden munten voor zijne voeten. — „Daar!" — schreeuwde hij. — „Neem uw Romeinsch goud terug, waarmede ge mijne stem wildet koopen! Beter arm en vrij, dan een knecht, die goud bezit!" — En onstuimig hief hij den zwaren boothaak omhoog.

Hoonend antwoordde Labeo: — „Wilt ge misschien de Romeinen met dat stuk hout verslaan?"

„Niet allen, maar velen. Bekijk het oplettend, dit stuk hout, en den haak aan het uit-

einde. Hij kan wat van de Romeinen vertellen! Midden in vredestijd drong de legaat — onze beschermer! — met zijne scharen tot mijne rieten hut door — hij had daags te voren, toen hij overvoer, mijne blonde Ansa gezien — en roofde de jonkvrouw. Haar geschrei trok mijne aandacht, terwijl ik bezig was met visschen. Met mijne boot spoedde ik mij naar het oorlogsschip der Romeinen. Dezen lachten, van het hooge boord op mij neerziend — zij waren immers honderd tegen één! Mijn kind strekte in wanhoop de handen naar mij uit, toen greep ik naar haar — met dit stuk hout! — sloeg den haak in haar gordel en sleurde haar naar beneden — midden uit de krijgslieden — naar omlaag in den stroom, en hield haar zóó lang en zóó diep onder water, tot zij voor eeuwig gered was voor den legaat. Ik trok het schoone lichaam op, dood, maar onbevlekt. Zoek mij nu nog eens met Romeinsch goud te winnen!''

Uitroepen van toorn en bijval werden aan alle zijden gehoord. Labeo vond niets te antwoorden. De oudste der broeders echter riep:

— „Zijne bijzondere wraak moet men — dit leerde ons Civilis! — aan zijn volk opofferen. En ons volk, het gaat verloren in den strijd met Rome. Gallië siddert onder den ijzeren tred van vier legioenen."

„En naast deze dertigduizend Romeinen," — viel Cajus in — „zullen alle zonen van dat land tegen ons strijden, alle Galliërs van den Rijn tot de Pyreneën, vele honderdduizendtallen. Welk deel der menschheid maken dan de twaalf gouwen der Bataven en Canninefaten uit, dat zij het durven ondernemen, de Romeinen, die heerschappij over geheel de aarde voeren, te bevechten?"

„Wij zijn geen vijftienduizend speren sterk, en, rekenen wij de Friezen erbij — onze eenige bondgenooten," — voegde Labeo er aan toe — „dan brengen wij het tot dertigduizend man! — Daarmede zoudt ge Rome en geheel Gallië willen trotseeren?"

De getallen waren juist, de overmacht van Rome reeds dikwijls gestaafd — de waarschuwing werkte. Civilis maakte zich gereed, te antwoorden, maar, vóór hij kon spreken, drong

een hoornstoot van den heuvel tot zijn oor, zwak wel is waar, doch niet te miskennen.

Hij keek naar de verte. Het was de wachter op den heuvel, die, het gelaat thans der maalstede toekeerende, nog steeds blies en met uitgestrekte speer op den weg tusschen den heuvel en den heiligen boom wees.

Ook de menigte vernam thans de tonen des hoorns, en iets later het hoefgetrappel van snel naderende paarden over den harden weg, die op vele plaatsen door boomwortelen overkruist werd. Terwijl aller oogen nu naar het Oosten zagen, en zachte en luidere vragen, uitroepingen van verbazing, van nieuwsgierigheid, geüit werden, kwam een ruiter op een rood paard in suizende vaart aanrennen. Vóór de speerhaag sprong hij van zijn ros, en stormde naar het midden der vergadering.

„Brinno! Brinno!" — klonk het hem in het rond tegemoet. — „Ja, hij mocht niet ontbreken! Waar was hij? Waarom komt hij eerst nu?"

Maar buiten adem drukte de sterke man de hand op het hevig kloppende hart. Hij

hijgde naar lucht. Civilis gunde hem tijd, zijne geregelde ademhaling te herkrijgen. Daarop riep hij: — „Brinno, Donarbrand's zoon, vanwaar komt gij?"

„Van Keulen!"

„En wat brengt gij?"

„Vrijheid! Vrijheid en verlossing! In geheel Gallië verscheuren de legioenen elkander in bloedige gevechten. „Voor Vitellius! Voor Vespasianus!" klinkt het in alle legerplaatsen en kasteelen van Metz tot Toulouse. Op alle heerbanen, waar zij elkander ontmoeten, strijden zij, aan iederen kant met Romeinsche krijgskunst, met Romeinsche zwaarden, adelaars tegen adelaars! Ha! ternauwernood gun ik het dezen roofvogels, dat zij elkander vermoorden! Maar er zal er nog wel een overblijven voor mijn hamer! In Nimwegen, in Xanten, in Asburg, in Neusz, in Keulen, in Bonn, in Remagen, in Andernach, in Coblentz, in Bingen, in Mainz, in Trier staan Romeinen tegen Romeinen gewapend tegenover elkander!"

„En Hordeonius?" — vroeg Labeo verbleekend.

„Werd te Neusz door zijne eigen cohorten gedood, daar hij hun trouw aan Vespasianus wilde doen zweren."

„Maar Vocula? Dillius Vocula?" — klonk de vraag van Julius.

„Als slaaf verkleed ontkwam hij met moeite aan de verwoede krijgslieden."

„En de Galliërs?" — riep Cajus met angst.

„Ja, de Galliërs!" — zoo wendde Labeo zich weder dringend tot den Canninefaat. — „Zijn zij voor Vitellius of voor Vespasianus?"

„De Galliërs? Ha! die zijn voor Gallië! Zij willen één groot Gallisch rijk stichten — onder een keizer of koning. Langres, Trier, Metz, Toul hebben zich vrij en onafhankelijk van Rome verklaard. En gij!" — riep hij met ongeduld, — „gij aarzelt nog? De lichtzinnige Galliërs staan op, en grijpen naar de wapenen, en gij, Civilis, aarzelt nog steeds?"

Hij was zijn vriend geheel genaderd, en fluisterde hem toe: — „Wanneer begint de strijd?"

„Ter rechter tijd!" — antwoordde deze even zacht. — „Luister! Hoort gij den beurtzang? Eindelijk! Daar had ik op gewacht. Ziet ge, de

top des heuvels is ledig. Wakker heeft uw broeder als wachter uitgezien!"

En reeds zeer dichtbij klonk thans een veelstemmig gezang, eerst van mannen, daarna van vrouwen en kinderen.

Het lied der mannen luidde:

„Dringend drong
Tot onze ooren
Door onze weeldrige wouden
Uwe stem, stoutmoedigen:
„Komt, gij koenen!
Helpt ons, helden,
Ons wreken op Rome!
Veel zult ge vinden,
Waar ge gretig naar begeert!
Schilden te splijten
Vijanden te vellen,
Goud te gewinnen
En bonten buit
En — lieflijker lokkend —
Rijken roem."
En zie wij komen, wij komen!
Menige moedige Markoman,
Tenkteren, dapper en trouw,
Der Usipiërs edele afstamming,
Chauken, en eindelijk Chatten,
Uit het verre

Vaderland, om bijstand
Onzen bloedverwanten te bieden!"

Zoodra het gezang der mannen geëindigd was, vielen het koor der vrouwen en kinderen in:

„Opent, gij edelen,
De hallen en harten,
Verbeidt bereidwillig
De godspraak verkondende gast!
Strooit op de straten
Blaadren en bloesems;
Bekranst en bekroont
Deuren en drempels
Met bloemrijke banden! Tot heiligdom wordt
De schamelste stulp
Welke over de Wala zich welft.
Ja, goede goden waren,
Waar Weleda wijlt en woont!"

Op den breeden rijweg naderde een feestelijke optocht te paard en te voet. Hij bestond uit vele honderden, uit mannen, vrouwen en kinderen. Reeds hadden de ruiters, die vooraan reden, den oostelijken ingang der speerhaag bereikt. Daar sprongen zij van hunne rossen, en trokken, na door de gerichtsboden kort bij den rechter te zijn aangemeld, twee aan twee de maalstede binnen.

Het waren indrukwekkende krijgsmansgestalten, wier verschillende wapenen en kleederdrachten aanduidden, dat zij tot onderscheidene volksstammen behoorden. Allen evenwel droegen — met uitzondering der Saksische Chauken — het haar in den nek naar boven gekamd, en op den kruin in een bundel samengebonden, want zij allen waren Sueven. Zij plaatsten zich tegenover den stoel des rechters in eene rij.

Thans weerklonken buiten, vóór de omtuinde ruimte, levendige begroetingen. De Bataafsche vrouwen en kinderen verwelkomden blijde de naderende vrouwen en kinderen, en voornamelijk een wonderlijk voertuig, dat door het gewemel tot dat oogenblik verscholen was gebleven.

Een breede en korte wagen op twee wielen, alleen aan den achterkant — om het mogelijk te maken, hem te bestijgen — open, aan de drie andere zijden door afgeronde wanden van blinkend, wit ahornhout, tot meer dan halve manshoogte, omgeven, werd voortgetrokken door vier sneeuwwitte, paarsgewijze ingespannen

herten, — twee hadden een gewei, dat veertienmaal, twee anderen een dat zestienmaal vertakt was. Om het gewei en den fier gebogen hals dezer dieren waren wit lederen teugels ter breedte van eene hand, met gouden zoomen, geslingerd. De herten bleven thans, na eene nauwelijks merkbare waarschuwing van het toom, staan.

Op den wagen stond, met lichte hand de teugels houdend, Weleda's hooge, slanke gestalte. Om haar heen hing, in lange, zware plooien, een witte, met goud doorwerkte mantel. Het loshangend, zilver-blonde haar golfde over hare schouders en haar hals. Een krans van lichtgroene beukebladeren, welken men met de steeltjes aaneengestoken had, was de eenige versiering, die zij droeg.

Sido en Brinnobrand, welke ter rechter- en ter linkerzijde naast het voorste span geloopen hadden, snelden nu naar den open achterkant van het voertuig, om haar bij het uitstappen behulpzaam te zijn. Doch, niet door hen aangeraakt, zweefde de jonkvrouw in de handen van Weledamarka, die haar met Welo ontving.

De profetes, door de drie mannen gevolgd, begaf zich naar den ingang der speerhaag.

De drie Romeinsch gezinde Bataven wierpen sombere blikken op den geheelen stoet. Langen tijd hadden zij, verpletterd door de berichten, zwijgend het hoofd gebogen. Thans vermande Labeo zich het eerst: — „Ook dat nog!" — sprak hij tot zijne gezellen. — „Dit meisje, dat allen de oogen verblindt, vóór zij de ooren begoochelt met hare spreuken!"

„Haat tegen Rome is al hare profetessenwijsheid!" — antwoordde Cajus.

„Zij zal niet binnenkomen!" — riep Labeo.

En hij spoedde zich naar het altaar — juist had Weleda den ingang bereikt — hief de hand omhoog, en riep met luide stem: — „Blijf daar, blijf daar, Bruktersche vrouw! Ik vraag, maar niet aan den rechter vraag ik, die — het is volkomen duidelijk! — evenals al die onheilsboodschappen, dezen geheelen optocht hierheen heeft doen komen! — u vraag ik, oudste der priesters, sinnist! mag volgens gebruik en zeden der Bataven eene vrouw de maalstede der mannen betreden?"

In spanning keken allen naar den ouden man. Deze plaatste zich naast den rechterstoel, en sprak:

„Weigert aan vrouwen den weg
Op de richtplaats des rechts!"

„En dus! Gij hoort het!" — riep Labeo.
Maar de sinnist vervolgde:

„Echter eene andere is
De gewone vrouw,
Eene andere de wijze Wala!
Wilt gij verbannen
Uit onzen alding
De goede goden?
Der goede goden
Wil en hun woord wijst ons de Wala:
Voor haar is open de alding!"

Rustig schreed nu de jonkvrouw, die intusschen was blijven stilstaan, de gerichtsplaats binnen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Sido echter, de koningszoon, trad vóór den rechter, boog, wierp zijn donkerrooden mantel af, en begon:

„Slechts voor eene korte rede, rechter, vraag ik verlof! Wat ons, wat mijn gezang u verkondigd heeft — het is de waarheid, niet de vrucht mijner vinding. Maanden geleden reeds liet Claudius Civilis mij gaan, met de opdracht, voor u helpers in een dreigenden, zwaren strijd te werven. Welaan! ik wierf ze! Gewillig volgden mij de mannen. De Brukteren, de geheele krijgsmacht der Usipiërs en der Tenkteren, uitgelezen, vrijwillige scharen van Chatten en Chauken, het gevolg mijns vaders, van koning Garibrand, en vele andere mijner Markomannen — wij allen willen uwe helpers zijn. Ongemoeid

trokken wij over den Rijn, tot onze groote verbazing! De legioenen, die deze rivier bewaken moeten, bestrijden elkander op bloedige wijze. Gedurende onze geheele reis hierheen trad ons geen Romein in den weg. Bataafsche cohorten, welke Hordeonius opgeroepen had, om hem te beschermen, sloten zich bij ons aan, toen zij vernamen, dat de legaat vermoord was. Duizenden volgden ons op den voet, vele duizenden in de wouden tusschen Rijn en Donau maken zich gereed, op te breken. Gij riept, en Wodan zelf zendt ons!"

Een stormachtig gejubel verhief zich na deze woorden. De rijen werden verbroken, de omstanders snelden van alle kanten op de pas aangekomenen toe, en drukten hun de handen.

Civilis liet de opgewondenheid uitrazen. Eerst na geruimen tijd riep hij, door hoornstooten der gerichtsboden, tot rust. Toen de rijen weder als voorheen gevormd waren, stond hij op en sprak: — „Thans, thans is het uur der beslissing gekomen! Ja, wat Labeo zeide, was de waarheid — ik, ik heb deze boden, ik heb deze

helpers van gene zijde des Rijns, ik heb de profetes hierheen geroepen, heb hen verzocht, heden hier te verschijnen. Sedert Rome de verdragen brak, dacht ik slechts aan vrijheid, droomde ik alleen over de wijze, waarop wij het juk zouden afschudden. Wat ik misdeed gedurende mijne lange verblindheid, ik wil het goed maken aan mijn volk. Ziet hoe lang mijn hoofdhaar en baard gegroeid zijn! Ik deed de gelofte — volgens ons volksgebruik — beide niet te korten, zoolang nog een enkele Romein zich op onzen grond zou bevinden!"

Luide toejuichingen en wapengekletter noodzaakten hem te zwijgen. Eindelijk kon hij voortgaan: — „Naar mijne drijfveeren zal mij, waarlijk, niemand vragen! Rome heeft verbond en verdrag verbroken. En moet ik u herinneren, hoe snood het ons reeds vroeger behandeld heeft? Vraagt dezen grijzen veerman naar zijne dochter! Vraagt mij naar mijn bloeiend kind! Bedenkt, hoe zij al onze rechten vertreden, hoe zij ons naar vreemde wetten richten, hoe de lictor en zijne bijl in onze wouden drong, hoe zij vrije mannen gegeeseld, hoe zij ons den

heiligen haard bezoedeld, hoe zij gewijde boomen verbrand hebben! Wilt gij knechten blijven, als Syriërs en Joden? Of wilt gij weder vrij worden, zooals onze vaderen dit eens waren? Dat wilt gij! Welaan, heden kwam de dag, dien de goden zelf ons zenden! Zweert dan hier, voor het zwaard van den oorlogsgod — ieder woord hoort hij, onze goddelijke stamvader! — zweert bij zijn zwaard: — „Vrij willen wij zijn, of te gronde gaan!"

Stormachtiger dan ooit brak de lang ingehouden, hartstochtelijke opgewondenheid der mannen los, nogmaals werden de rijen verbroken. In wilde opgewondenheid snelden allen naar het altaar, strekten de wapenen omhoog, en riepen door elkander: — „Hoor het, Tius! Hoort het, groote goden! Wij willen vrij worden, of te gronde gaan!"

Labeo en zijne twee vrienden wilden van de algemeene verwarring gebruik maken, om zich onbemerkt uit de gerichtsplaats te verwijderen.

Reeds waren zij ongehinderd door verscheidene der naar het altaar dringende troepen ge-

slopen, reeds had Labeo den zuidelijken uitgang nagenoeg bereikt, — toen eene hand met zwaren druk op zijn schouder werd gelegd, en eene krachtige stem: — „Halt!" — riep.

Aller oogen keerden zich naar de richting, waar dit woord weerklonk.

„Halt!" — herhaalde de veerman. — „Waar gaat ge heen?"

Op trotschen toon antwoordde Labeo: — „Het is niet aan u, ons dit te vragen!"

„Maar aan den rechter!" — riep Brinno nu. „Vraag het hun, Civilis!"

Zonder het antwoord af te wachten, sprak Julius: — „Waarheen? Daar, waar onze trouw en onze plicht ons roepen. Wij zijn — evenals gindsche man op den rechterstoel, die niet geschroomd heeft zijn eed te breken — praefecten van ruiterbenden in Romeinschen dienst. Wij gaan ons ambt vervullen!"

„Weg met hen! Weg met de verraders!" — schreeuwden vele honderden, en Uffo hief zijn zwaren haak omhoog.

„Vrede!" — riep Civilis, met eene stem, die door alles heen drong. — „Bewaart den ge-

richts-vrede! Wilt ge hier bloed vergieten?"

De opgeheven zwaarden daalden weder. Maar Brinno schreeuwde: — „Moeten zij ontkomen, om spoorslags den vijanden alles te verraden? Gij beschermt hen, omdat zij uwe bloedverwanten zijn!"

Julius en Cajus Briganticus verbleekten.

Civilis echter sprak: — „Zij zijn dit niet meer! Kijk naar gindsche gebroken twijgen, Brinno! — Het waren elzetakken!"

„Dan zullen zij sterven!" — riep Brinno dreigend, en greep naar den steenen hamer in zijn lijfriem. — „Hun bloed zal op het altaar van Tius vloeien! Ik breng eene klacht tegen hen in!"

En vele stemmen riepen: — „Ja, veroordeelt hen! Offert hen, zij moeten sterven!"

„Neen, leven zullen zij!" — sprak Civilis, hoog zijn staf opheffend. — „Leven om ons te zien zegevieren — dat zal hunne hardste straf zijn. Doch, opdat zij ons geen nadeel zullen toebrengen door verraad, stel ik u het volgende voor: de Friezen moeten hen gevangen met zich voeren, naar hunne kusten, zoover moge-

lijk verwijderd van den oorlog, en hen daar bewaken. Ik bid u, mannen, spaart het bloed onzer stamgenooten! Het zou een slecht begin zijn van dezen strijd!"

Dadelijk gaf de menigte hare instemming met deze woorden te kennen.

Maar Brinno gromde ontstemd: — „Let op mijne woorden! Dat zult ge berouwen! Ons volk kent een spreekwoord: alleen doode slangen bijten niet!"

Terwijl de gerichtsboden de drie gevangenen op een wenk van den rechter in hun midden namen, wendde deze zich tot Weleda, en sprak: — „Tot den strijd om onze vrijheid, — gij hebt het gehoord, jonkvrouw! — werd besloten. Ik heb u niet van te voren naar de toekomst gevraagd, want het is de plicht van den held, voor de eer te doen, wat gedaan moet worden, brenge het heil, brenge het onheil. Zelfs den mogelijken ondergang van ons volk — namen wij op ons. Nu echter, nu wij ten strijde trekken, mogen wij weten of ons overwinning of nederlaag ten deel zal vallen. Nu, profetes! spreek, wat is ons in de toekomst beschoren?"

Zwijgend neeg Weleda met het hoofd, zwijgend wenkte zij Welo en Weladamarka tot zich.

Het meisje ontdeed haar van haar wijden mantel, de barnsteenen spang op den linkerschouder loshakend, en spreidde hem, geheel ontplooid, juist voor haar neer op den bemosten boschgrond, tusschen altaar en rechterstoel.

Welo nam den stormhoed van zijn hoofd en schudde daarin uit een lederen zak, dien hij van den wagen had medegebracht, een groot aantal kleine staafjes van beukenbast. Eene rune was in elk daarvan gesneden.

Eene diepe, vredige, eerbiedige rust trad thans in de plaats voor de luidruchtige woeligheid, waarmede de menigte zich nog even te voren bewogen had. Weleda, gekleed in een wit linnen gewaad, zonder mouwen, hief eerst de armen in stil gebed ten hemel. Daarop wenkte zij Welo, die met een krachtigen zwaai den stormhoed schudde, zoodat een groot aantal der staafjes op den witten mantel vloog. De profetes bukte zich, raapte eenige staven op, bezag ze, en sprak onmiddellijk, met haar vinger de afzonderlijke runen aanwijzend en ople-

zend: — „O. E. A." — Daarop verklaarde zij, zonder bezinnen: — „Onzeker is het einde van alles!"

En herhaaldelijk bukte zij zich nu, nam telkenmale eenige staafjes, las ze, en legde ze meteen uit:

— „Echter zeker is één ding:

„Als helden verwerft ge onvergankelijken roem;

„Drie groote overwinningen:

„Eene overwinning te land;

„Te water eene overwinning;

„En eene overwinning te land en te water."

Zij richtte zich nu op, met glinsterende oogen naar Civilis ziende. — „Zoo spreken de goden. Ik geloof, dat dit voldoende is!" — eindigde zij.

„Ja, het is voldoende!" — riep deze, hare hand vattend, die zij zonder weerstand in de zijne liet. — „Wat wilt ge meer, mijn volk? Drie overwinningen en onvergankelijken roem: — vrijheid of ondergang? Wilt ge mij volgen?"

Toen klonk het dooreen, onstuimig, jubelend: — „Wij willen! Wij willen! Voer ons aan, Ci-

vilis! Voer ons aan, Brinno! Voert ons ten strijde! Doet ons overwinnen! Vrijheid! Vrijheid of ondergang!" — En medegesleept en medesleepend in overweldigende geestdrift, stormden allen op de beide aanvoerders toe, hieven hen op breede schilden en droegen hen juichend driemaal den kring der maalstede rond.

In hare volle lengte opgericht, stond Weleda alleen. Hare anders zoo bleeke wangen gloeiden, haar trotsche boezem ging op en neer. Zij beefde zachtkens, en haar blik hing stralend van vreugde aan Civilis' indrukwekkend gelaat.

ZESDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vele weken later stond te Rome in het „gouden huis", het door Nero op de naar het Zuidwesten gekeerde hoogte van den Esquilijnschen heuvel gebouwde paleis, in het met marmeren platen bekleede schrijfvertrek, een magere man van ongeveer zestig jaar, in deftige kleedij. Hij was bij eene langwerpige tafel van citrushout, die met talrijke brieven en oorkonden bedekt was, bezig, de rollen te ziften en te ordenen.

Sterk van beenderen en krachtig van spieren, was de gestalte van dezen man nog niet door ouderdom gebogen, en langer, dan die van het meerendeel der Romeinen. Alleen het belangwekkende hoofd droeg sterk den stempel der Romeinsche eigenaardigheid. De lijn van den ronden schedel — die niet volkomen door de

dunne, grijze haren bedekt werd — zette zich voort in de buiging van het hooggewelfde voorhoofd. De oogen lagen diep in het hoofd onder zware, lange wenkbrauwbogen. De magere wangen deden de wangbeenderen uitkomen. De forsche, vooruitspringende neus, de krachtig gevormde kin, de mond vol uitdrukking, getuigden vàn vastheid van karakter. De smalle, meestal stijf, ja, als met opzet vastgeklemde lippen, wezen zoowel op tucht en zelfbeheersching, die voorzichtig sedert lang tot gewoonte gemaakt waren, als op bitterheid van gemoed, en ook op harde strengheid — wel is waar niet alleen tegenover anderen. Zeer ernstig blikkend, nam hij thans eene lange rol op, en las. Aan het geopende, door zuilen gedragen venster, dat op den binnenhof van het paleis uitzag, stond een jonge man van ongeveer dertig jaren, wiens gelaat en gestalte eene opvallende schoonheid bezaten, in rijk versierde kleederen gehuld. Kort krullend omgaf het lichtbruine haar het edel gevormde hoofd. In bevallige houding leunde hij met den rechterarm op den schouder eens jongelings van nog geen twintig jaren, wiens

bleeke trekken eene, met dien jongen leeftijd weinig strokende, uitdrukking van onnatuurlijk vroegen ernst, ja, van bitter lijden droegen. De diepzwarte oogen schenen in hunne somberheid slechts rampen in de wereld te zien. Achter dit trotsche, hooge voorhoofd woonden geene vroolijke gedachten meer, maar daarbij sprak er uit de houding van den adellijken jongeling geene loomheid, veeleer voornaamheid, vastheid, geslotenheid.

„Merkt ge nu wel, Cornelius, mijn lieveling!" — begon de oudste der beide jonge mannen met welluidende stem, op gedempten toon sprekend, om den lezende aan de tafel niet te storen, en met zachte hand over het kort geschoren, zwarte haar van den andere strijkend — „dat gij weder zonder eenigen grond dit Romeinsche rijk, dat u even dierbaar is als mij, met onheil bedreigd hebt gezien? Reeds geloofdet gij, dat men geslaagd was in het booze opzet, tweedracht te zaaien tusschen den beste der vaders . . ."

„En den beste der zonen."

„Reeds geloofdet gij, dat het keizerlijk wan-

trouwen mij legioenen en oorlogsvloten tegemoet zou zenden, misschien zelfs beulen! Gij zaagt mij reeds gevangengenomen en — in het gunstigst geval! — door de genade des vaders op het een of ander onherbergzaam rotseiland verbannen. En zie, het was voldoende, dat ik, zoodra ik een duister gerucht vernam, mijn zegevierend leger, het vervolg mijner zegepralen, de dolle Joden en," — hier sprak hij nog zachter, — „zelfs Berenice — zonder afscheid! — verliet, hierheen vloog, alleen, ongewapend, en mij plotseling in de armen mijns vaders wierp, met den uitroep: — „Vader, hier ben ik, uw opstandeling!"""

„Ja, ditmaal gelukte het u, en aan den edelen moed uws harten. Maar mijne vrees was niet ongegrond!"

„Wie echter, wie was de geslepen, lage lasteraar, die mij het hart mijns vaders en den troon wilde ontstelen? Hebt ge geen vermoeden, Cornelius? Zegt ge nog altijd niets, al te veel zwijgende Tacitus?"

De bleeke jongeling antwoordde niet, hij wees met den vinger naar beneden, naar den hof: — „Wie is die laaghartige knaap, die daar ginds

met zijne spitse schrijfstift onschuldige vliegen doorboort, welke zich tegen den muur in de zon koesteren?"

De andere boog zich voorover, en keek naar omlaag: — „Wel, dat is Domitianus, mijn broeder!"

„De vliegen deden hem toch geen kwaad. — Zoomin als gij."

„En toch haat hij mij, ge hebt gelijk. Maar ik wil en zal en moet zijne liefde winnen. Ik zal niet ophouden, hem den gloed, die in mijn hart woont, te doen gevoelen, tot dit ijs gesmolten is!"

Deze woorden, met edele aandoening luider dan de voorgaande gesproken, werden door den ouden man verstaan. Zuchtend legde deze de papyrus neder, en trad naar hen toe: — „Van Domitianus — zonder twijfel! — spreken zij, van mijne zwaarste zorg!" — zeide hij tot zichzelf. Daarna begon hij hardop: — „Met hoeveel genoegen zie ik, Cornelius, dat gij de vertrouwde vriend van mijn Titus zijt! Gij vult elkankander aan als de dag en de nacht. Uw omgang kan u wederzijds niet anders dan nuttig zijn, gij kunt van elkander leeren. Titus, met

zijn te groot vertrouwen in alles, zijne vroolijke, opgeruimde natuur, die overal alleen zonneschijn ziet, en blind is voor de schaduw, van den wonderbaar grooten ernst dezes jongelings. En gij, zoon van mijn armen vriend, gij kondt, gij moest de bijkans ziekelijke somberheid uwer denkbeelden, welke bevreemding wekt, wanneer men aan uw leeftijd denkt, door den glans van levenslust, die van hem afstraalt, laten beschijnen en verhelderen."

„Mijne somberheid wekt bevreemding, mijn imperator?" — gaf de jongeling ten antwoord. — „En gij zelf noemdet zooeven mijn vader uw armen vriend. Gij ziet de rouwkleederen, die ik draag! Van mijn overgrootvader af heeft mijn geslacht onschuldig door uwe voorgangers geleden. Tiberius en Claudius — dat wil zeggen Messalina — en Cajus, dien zij Caligula noemen, Nero en Otho, zij allen hebben het bloed mijner voorvaderen vergoten, of hunne goederen geroofd. En Vitellius heeft mijn vader vermoord, en mij tot een bedelaar gemaakt! Gij, in uwe goedheid, reddet den zoon van den vriend uwer jeugd."

„Ja, dat men u wantrouwde, is begrijpelijk! Van oudsher wist men, dat uwe familie ontevreden was met den regeeringsvorm. Ook gij, lieve vriend, dweept, ik weet het, met de republiek."

„Neen, imperator! Wel is de republiekeinsche staatsinrichting de beste, maar sedert de dagen van den onder de goden opgenomen Julius, vindt men geene Romeinen meer, waardig en bekwaam, de leiders van een gemeenebest te zijn. Een alleenheerscher moeten zij hebben, een goeden of een slechten. Maar de slechten zijn het talrijkst!"

„Dat verhoeden de goden!" — riep Titus levendig.

„De goden? O mijn vriend, ik vrees, dat zij alleen aan ons denken, om ons te straffen. En zij straffen Rome, Italië, het rijk, onophoudelijk sedert den dood van Augustus. Of — dit is meer naar waarheid gezegd — sedert den dood der Scipio's. Het loopt naar het einde. De lotgevallen van den staat voeren hem zijn ondergang tegemoet."

„Nog niet!" — meende Vespasianus glim-

lachend. — „Nog in langen tijd niet! Hoe denkt gij, mijn zoon, over deze voorspellingen?"

„Dat gij ze zult wederleggen, vader!"

„En op nog schitterender wijze gij, mijn lieveling!" — sprak deze, de hand zijns zoons vattend. — „Houdt ge Titus ook voor een boswicht, gij, die de Cassandra van Rome in jongelingsgestalte zijt?"

„Dat dit gezegde geen voorteeken in zich sluite!" — riep Titus verschrikt. — „Cassandra bleek gelijk te hebben."

De jongeling echter sprak: — „Titus? Hij wordt, hij is reeds de lieveling, de vreugde van het menschdom. Maar is hij onsterfelijk? Onlangs droomde ik . . ." — hij huiverde.

„Nu, wat?" — vroegen vader en zoon.

„Dat Titus dood was en opgevolgd werd — niet door zijn zoon!"

„Ik begrijp het!" — sprak Vespasianus.

„Zou een Romein met opgewektheid in de toekomst blikken, wanneer op één Augustus zoovele monsters volgen? Wij worden oud, denk ik dikwijls, het bloed der wolvin heeft zijne kracht verloren. Andere, jonge volken be-

ginnen het hoofd omhoog te steken: Parthen, Daciërs, Germanen!"

„Zwijg, onheilsprofeet!" — riep Titus levendig. — „Deze halfnaakte barbaren! Vader, hij vroeg mijne ondersteuning voor zijn verzoek, de met het Capitool half verbrande staats-archieven te mogen inzien, evenals de nog geredde metalen tafels en de oorkonden in het palatium — maar neen! Als deze jonge vriend der geschiedenis — meer dan de studie van het recht of die der wijsbegeerte trekt zij hem aan! — zich uit ons verleden zulke sombere beelden voor de toekomst vormt, — dan moet men dat verleden voor hem verbergen!"

„Zelf gelooft ge dus" — gaf Tacitus ten antwoord, — „dat nauwkeurige onderzoekingen tot mijne uitkomsten moeten leiden?"

Vóór Titus kon antwoorden, trad Domitianus het vertrek binnen, met overdreven onderdanigheid voor zijn vader buigend, met overdreven vriendelijkheid de beide vrienden begroetend. Hij was van denzelfden leeftijd als Tacitus, en, hoewel niet gelijkend op zijn schitterenden broeder, toch eveneens schoon van aan-

gezicht en gestalte. Maar de gekunstelde bescheidenheid der houding, de gemaakte minzaamheid, waarmede hij sprak, en de valsche blik der kortzichtige oogen wekten al zeer spoedig wantrouwen tegen deze stuitende beminnelijkheid op.

„Mijn heer en gebieder!" — begon hij, — „vergun, dat, als uw deurslaaf, Domitianus u eene tijding brenge. Buiten wacht, in een gesloten draagstoel een man, dien ge bevolen hebt, op dit uur hier te verschijnen. Hij mocht in de straten niet gezien worden. Hij zendt u het teeken, dat hij de ware is — uw eigen ring. Ziehier! Ik bevond mij — toevallig — op den binnenhof, en nam dezen in ontvangst."

„Dat wil zeggen," — sprak zijn vader bitter — „dat ge van den door u omgekochten ostiarius vernomen hebt, hoe iemand in het geheim tot mij geroepen was. Ge zijt nieuwsgierig en vertelt mij leugens. Beide kondt ge laten. De geheele zaak betreft den man, dien ik naar Gallië wil zenden." — Hij trad aan het venster, en gaf een wenk aan de slaven, die daar beneden in grooten getale aanwezig wa-

ren. Dadelijk werd een gesloten draagstoel door den hof naar binnen gedragen.

Op Domitianus' onrustige trekken vlamde een gloeiende blos. — „Naar Gallië?" — riep hij. — „O imperator! Ik had gehoopt! . . . Zie, mijn broeder mocht met u over de Joden triomfeeren. Ik had gedacht, dat gij mij naar Gallië, met den een of anderen legaat, die het ruwe werk doet, zoudt zenden, om ook mij de eer eener overwinning . . ."

Maar wrevelig viel Vespasianus hem in de rede: — „IJdele knaap! Daar valt geene overwinning te behalen, alleen bestemd om den naam van een prins te sieren. Daar zal een strijd gestreden worden, zwaarder dan uw heldhaftige broeder tegen de razende Joden gevoerd heeft. Werd ik niet in Rome gehouden door de zorg voor het geheel, voor dit tot in zijne grondvesten trillende rijk, — want slechts hier, van het Capitool, dat ik met eerbiedige hand uit de asch zal doen herrijzen, kan ik van Brittannië tot het land der Parthen, van den Rijn tot den Atlas zien, — dan zou ik zelf naar Gallië gaan, om de Germanen te tuchti-

gen. Daar ik hier moet blijven zend ik . . ."

„Wien?" — vroeg Domitianus snel. Ook de beide vrienden keken in spanning naar den keizer.

„Den veldheer, die het vlugst gereed is!"

„Cerialis!" — riepen alle drie uit één mond.

„Dien man, die niets ontziet!" — sprak Domitianus waarschuwend. — „Mij dunkt, dat hij zelf naar het purper haakt."

„Cerialis?" — herhaalde Tacitus. — „Ongelukkig Gallië! Wee u, mannen van dat land!"

„Maar nog meer wee u, o vrouwen!" — zeide Titus glimlachend. — „Met bloed en goud alleen is de onderwerper van Afrika niet tevreden. Zijn moordlust, zijne hebzucht, zijne zwelgerijen zijn niets, vergeleken bij zijn onverzadigbaren dorst naar zinnelijk genot."

Vespasianus fronste het voorhoofd: — „Galliërs en Bataven hebben verdiend, vernietigd te worden. Ik zend hun den man, die dit doen zal."

„Goed!" — sprak Tacitus. — „Straf hen, vernietig hen, o imperator! Barbaren zijn zij, en Rome mag hen vernietigen. Want ons hebben

nu eenmaal de goden de aarde geschonken. Er is geen recht tegen Rome. Maar dat gij, groote, rechtvaardige, edele Vespasianus, zulk een werktuig gebruiken moet — dat ziet gij, geeft het bewijs voor mijn woord: de lotgevallen van den staat voeren hem zijn ondergang tegemoet."

„Gij zijt een zieke droomer, Tacitus!" — zeide de keizer ontstemd. Op een wenk van hem verlieten nu alle drie het vertrek.

In de zuilenhal vóór de werkkamer des keizers zagen zij verscheidenen, die een verzoekschrift wenschten aan te bieden, eene vraag te doen hadden, of recht wilden zoeken.

De beide broeders werden eerbiedig begroet, maar terwijl men voor den zooveel jongeren Domitianus vreesachtig, zwijgend uit den weg ging, verdrongen allen zich om Titus. Men poogde zijne handen te vatten, men kuste den zoom zijner toga. Glimlachend, met innemende vriendelijkheid, liet hij dit toe. Van vele kanten werd hem toegeroepen: — „Heil u, gij lieveling der goden!"

Domitianus wierp een blik vol nijd op zijn broeder. Kwaadaardig sprak hij tot Tacitus: —

„Dezen kreet, dezen naam moest mijn beminnelijke broeder niet willen hooren!"

„Waarom niet? Hij wordt te recht zoo genoemd!"

„Zoo? Dan moet hij op zijne hoede zijn!" — eindigde Domitianus op bitteren toon. — „Dat is een slecht voorteeken! Wien de goden liefhebben, roepen zij vroeg tot zich."

TWEEDE HOOFDSTUK.

Intusschen was de ontboden veldheer door de slaven uit den draagstoel geholpen en langs andere wegen — door eene gang, waar anders niemand verscheen — naar de werkkamer des keizers gebracht.

Binnentredende boog hij diep voor den imperator.

Het was een krijgsman van ongeveer veertig jaren, dus in de volle kracht des levens. De rijke kleederdracht der senatoren stond hem voortreffelijk. Zijne lengte overtrof de middelmatige niet, maar de breede, aan Ares of Ajas herinnerende borst, de stevige schouders, de sterke armen maakten den indruk van groote kracht. De korte, vleezige nek, was oorzaak, dat men bij het zien dezer zware, forsche ge-

stalte, aan den bouw eens stiers dacht. Zeer kort geschoren, glanzend donkerbruin haar bedekte zijn hoofd. Het voorhoofd was plat, niet opmerkelijk, maar onder diepzwarte, boven den neus samengegroeide wenkbrauwen keken twee vurige, schitterende oogen. De volle, dikke lippen spraken van onbeteugelde, ongestilde begeerte naar genot. Evenwel, de vaste kin en de korte, rechte neus gaven aan dit gelaat de uitdrukking van eene zich om niets bekommerende vastberadenheid. Dit lichaam en deze ziel hadden veel meer dan anderen beleefd en genoten, hadden vele stormen doorstaan, en het gevolg was slechts een door die levenswijze ten top gevoerd vermogen, ja, eene noodzakelijke behoefte, nog steeds meer te beleven, te genieten, te verwerven. Bovenmatige, onbeteugelde levenskracht en levenslust, woonden in dezen man. Hij scheen een en al kracht. Zulk een indruk kreeg ook de keizer, toen hij dien man, dien hij sedert lang, en zeer goed kende, geruimen tijd zwijgend opnam.

„Ja!" — sprak hij bij zich zelven, — „zij hebben gelijk. Een vreeselijk werktuig! Niet alleen

wat den vijand betreft; gevaarlijk ook voor de hand des sterken, noodlottig voor die van den zwakke, die het zou durven gebruiken!"

Ten laatste wenkte hij hem naderbij te komen. — „Welkom aan den Tiber, Petillius Cerialis!" — sprak hij op zeer ernstigen toon. — „Kunt ge u verklaren, waarom ik u plotseling uit Afrika wegriep?"

„Ik kan het mij denken!" — was het snelle, onversaagde antwoord. Het klonk opgewekt.

„Welnu, waarom?"

„Men heeft mij weer iets ten laste gelegd, imperator!"

„En wat?"

„Ja, wat niet? Het is nu eenmaal zoo. Dit is de vierde provincie, waarin ik . . . werk. Brittannië — Spanje — Syrië — Afrika! De menschen zijn — op dat punt — overal hetzelfde. Zij kunnen maar niet begrijpen, dat ik veel meer wijn en meer vrouwen, en wat buitendien het leven der moeite waard maakt geleefd te worden, noodig heb, dan andere menschen! Veel meer dan ik betalen kan met mijn vermogen, met mijne soldij, of met de geschenken

van vorige — vrijgevige! — keizers! De kleur van uw geld o, Flavius Vespasianus! heb ik tot nu toe nog niet gezien. De Romeinen zeggen, dat men het zelden aanschouwt!"

Hij lachte, zoodat zijne prachtige, witte tanden schitterden. Ook de ernstige, strenge man, zijn rechter, voelde zich gedwongen te glimlachen.

„Welnu, en wat volgt daaruit?"

„Hieruit volgt, dat ik, wat mij ontbreekt, en wat ik noodig heb, om te leven, neem. Zou ik misschien niet moeten leven? Zou uw rijk Cerialis moeten missen? Dat zou toch jammer zijn!"

„Hoe verschaft ge het u?"

„Het liefst ontneem ik het den vijanden, bij Mars en Venus! Waarlijk, liever den vijanden van Rome dan den bewoners zijner provinciën!" — en hij legde, met trouwhartigen nadruk, de forsche rechterhand op zijne borst. — „Maar goede goden! Wij hebben zoo nagenoeg alles op aarde wat eenigszins waard is, veroverd te worden, veroverd. Onze buren, dat wil zeggen, onze vijanden, zijn helaas! louter doodarme halzen! Wat kan men den Britten

ontnemen, die zich met weede blauw verven, en dan denken, dat zij aangekleed zijn? Of den Numidiërs, die zich zelfs niet eens blauw verven? Wat ik als buit kon grijpen — gij kunt het vrij gelooven! — werd door mij gegrepen. Maar — Bacchus weet het! — zelfs den wijn, dien ik voor mijn bad noodig heb — kon ik daarmede niet betalen. Wat nu de barbaren niet verschaffen, dat moeten de bewoners der provinciën opbrengen. Waarom hebben zij ook zulke vreeselijk arme buren? En dat zien zij niet in, de goede lieden aan de Theems en den Nijl, aan den Ebro en den Orontes. En nauwelijks ben ik begonnen eene provincie te beschermen, of zij beschuldigen mij in Rome van afpersingen. En dus zal hij wel weder daar op de schrijftafel liggen: — ik stond er reeds dikwijls voor, de keizer was meermalen een andere, de tafel van citrushout bleef dezelfde! — de vervloekte dikke bundel, die mijne euveldaden veel nauwkeuriger kent dan ik."

Vespasianus knikte: — „Goed geraden! Uw geweten is slecht, maar het slaapt niet!"

„Geweten? Ik wist niet dat ik er een had!

En wanneer ik er een heb — dan is het zeer, zeer goedaardig. Het heeft mij nog nooit gebeten."

„Gij hebt, zegt men, uit tamelijk morsige dingen in Afrika geld weten te maken. Op de mest van de paarden en muilezels in de straten der steden hebt ge belasting gelegd."

„Wat kan ik er aan doen, o Flavius Vespasianus! dat onder mijne handen, evenals onder die van koning Midas, alles tot goud wordt? De staat moest mij daarvoor in het goud zetten. Overigens, wat zeide ook de imperator Vespasianus — men lacht in alle baden om dat goede gezegde! — toen zijn zoon Titus hem toevoegde, dat hij zelfs van de riolen belastingen hief? Hij hield hem een goudstuk voor den neus, en sprak: — „Dat riekt niet!" — Geloof mij, het goud van den mest in Afrika riekt ook niet. De schoonste vrouwen van Carthago glimlachten, als ik het met handenvol in haar schoot wierp."

„Maar," — vroeg de keizer met nadruk, — „riekt uw goud niet somwijlen naar bloed?"

Toen verdween de glimlach van den over-

moedigen mond. — „Ik heb slechts het bloed van barbaren doen vloeien. — Of dat van hen, die zich aan hoogverraad hadden schuldig gemaakt!" — haastte hij zich erbij te voegen, daar hij eene dreigende wolk op het voorhoofd zijns rechters zag verschijnen.

„Zonderling, dat al deze hoogverraders rijke menschen waren!"

„Deze zonderlingheid kwam uw fiscus goed te stade!"

„Maar één maakte eene uitzondering. Die was niet rijk. Hij had echter eene schoone vrouw! — Genoeg! Gij zijt beschuldigd, het bloed van Romeinsche burgers tot slechte doeleinden vergoten te hebben, men eischt uw doodvonnis. Neen! ontken het niet! Onbeschaamde opgeruimdheid past u beter, dan de logen. Er zijn hier genoeg bewijzen tegen u!" — vervolgde hij, een paar papyrusrollen dreigend omhoog heffend. — „Ik kan u op grond daarvan ter dood laten veroordeelen!"

De beschuldigde trok de schouders op: — „Natuurlijk kunt ge dat! Daarvoor zijt ge imperator. Ge kunt het zelfs zonder eenig bewijs.

En ook zonder onderzoek naar mijne schuld, kunt ge mij laten ter dood brengen. Toen ik in den gesloten keizerlijken draagstoel afgehaald werd uit mijn huis, vond ik, dat zij eene huiveringwekkende overeenkomst met een sarkophaag had. Reeds menigeen werd zoo naar het paleis vervoerd en, — niet teruggebracht!"

„Ik ben geen moordenaar!"

„Daarom zette ik mij ook spoedig over die gedachte heen!"

„Ontkent ge, dat ge door die . . . terechtstellingen in Afrika den dood verdiend hebt? Ik raad u — ontken het niet! Zoo ge alles bekent, ben ik geneigd, u uit genade op een rotseiland te verbannen!"

Thans schrikte hij, die hiermede gedreigd werd. Het bloed vloog hem naar het gelaat, ontsteld trad hij eene schrede nader. — „O, dat niet, imperator! Jarenlang op zulk een steen te moeten leven, zonder een anderen dronk dan regenwater, nimmer meer het haar van eene vrouw in de verte te zien fladderen, voor spijs steeds mosselen en op feestdagen

krabben! En de priesters der Christenen, die al zulke eilanden bezoeken, om de gevangenen te troosten! Dat wil zeggen, hun wijs te maken, dat leed het eenige ware genoegen op aarde is! Neen, wees genadig, Vespasianus! liever mijn hoofd, dit hoofd vol opgewonden gedachten, met één slag eraf! In honderd gevechten heb ik het op het spel gezet — en helaas! ook ik moet eenmaal sterven. Maar — ik bemerk weder een vriendelijker trek op het aangezicht van den geweldigen leeuw, die met mij, arm gevangen muisje, speelt! — het zou toch nog jammer zijn van dit hoofd! Beproef, of gij er niet meer voordeel van kunt hebben, wanneer het onder een helm uwe vijanden bedreigt, dan wanneer het op een punt der poort van uw paleis steekt. Geef mij een laatsten proeftijd, waarin ik stoutmoedige daden zal moeten ten uitvoer brengen. Ik ben u een leven schuldig — want die beschuldigingen zijn niet uit de lucht gegrepen — ik wil het mijne duizendmaal voor u wagen!"

Thans trad ook Vespasianus een stap naar voren, zoodat de een den ander, nu zij in elkan-

ders onmiddellijke nabijheid stonden, in de oogen zag. — „Het is te gevaarlijk!" — sprak hij, even het hoofd schuddend. — „Laat de oude leeuw de muis uit zijn klauw los, dan verandert zij zich, ginds in de eene of andere provincie, in een wellicht even sterken, jongeren leeuw, en bijt als dank den dommen, ouden leeuw dood. In ernst, Cerialis! Ik ben voor u gewaarschuwd. De beschuldigingen, waar ik over sprak, zijn de zwaarste niet. Men schrijft mij, dat de troon het doel van uw streven is!" — En scherper dan ooit, drongen de schrandere, grijze oogen in de ziel van den aangeklaagde.

Deze echter barstte in zulk een luid, hartelijk, eerlijk lachen uit, dat de ondervrager geheel verbluft was. — „De troon het doel van mijn streven!" — riep hij, toen hij weer bij adem kwam. — „Neen, dat is te gek! Waarlijk, imperator! gebruik den berichtgever, die u dat geschreven heeft, niet langer als verspieder. Gij, de spaarzame bij uitnemendheid, verkwist uw geld, door zoo iemand in uw dienst te hebben!"

„Nu," — antwoordde de imperator, — „het zou toch niet onmogelijk zijn. Wij hebben op-

standelingen en keizers gezien, die veel minder geroepen schenen, beiden te worden. Gij zijt een uitstekend veldheer, na mij en naast Titus wel de beste, dien het rijk tegenwoordig bezit. Moed, onverschrokkenheid, ja, onbeschaamde vermetelheid hebt ge ook, daarbij — tot nu toe — is het geluk u nimmer ontrouw, en is uwe genotzucht onverzadigbaar! — Wat ontbreekt er aan alle voorwaarden, welke men iemand kan stellen, die naar het purper haakt?"

„Niets dan het verlangen daarnaar!"

„Wie staat borg, dat het niet ontwaakt?"

„Die deugd, die gij, scherpe zielendoorgronder, het laatst genoemd hebt — mijne onverzadigbare genotzucht. Zie, Vespasianus! ik spreek volkomen openhartig tot u. Hield ik het bezit der keizerlijke waardigheid, der heerschappij voor een genot, — dan zou niets mij weerhouden, dat als het eenige doel van mijn streven te beschouwen. Och, of het bezitten van het keizerspurper dat ongemeene genot, die nooit gesmaakte zaligheid ware, waarvan ik droom! Ik zou dan mijn broeder, ja, mijn vader, de rechterhand tegelijk met den schepter afslaan, hoe-

veel eerder dus een vaderlijken weldoener, zooals gij voor mij zijt!"

„Ziet ge, hoe gevaarlijk ge zijt, Cerialis!"

„Niet in het minst! Want ik zeg u, ik houd het niet voor een genot, imperator te zijn, voor de geheele aarde te moeten zorgen in vredes- en in oorlogstijd, en ieder uur van den nacht met schrik te ontwaken om te luisteren, of niet de lieve, trouwe praetorianen komen om mij te vermoorden, daar een andere gek hun een belooning daarvoor beloofd heeft. Ja, een gek — ik mag het zeggen, want gij, men weet het, hebt het purper niet gezocht, niet gekocht. — Een gek, want wat koopt hij? De zekerheid, vergiftigd, gesmoord of doorstoken te worden! Alle imperatoren — maar ook alle, de goede, zoowel als de slechte: Caesar en Augustus, Tiberius en Caligula, Claudius en Nero, Galba, Otho en Vitellius, zij allen stierven door moord of zelfmoord! Ik wensch u van harte toe, Vespasianus! dat gij de eerste uitzondering aan uzelf zult beleven! Ik heb geen lust de proef te nemen. Neen! Wel beschikt de imperator over meer goud, dan ik ooit heb

weten af te persen, — maar ik bedank er voor. Liever eenige millioenen minder, en een leven, dat een paar tientallen jaren langer duurt. Het beetje, dat ik voor mijne nooddruft hebben moet, hoop ik van de barbaren als buit, van de bewoners der provinciën als — vreugdegave, van mijn imperator als loon voor mijne dapperheid te ontvangen!"

Twijfelend beschouwde de keizer den voor hem staanden man. — „Is het mogelijk? Dus alleen genot is het doel van uw denken en werken?"

„Ja, bij de gulden Aphrodite! Maar toch niet alleen kussen en drinken — die twee alleen sloopen te snel de kracht des levens. — Bij de bestorming de eerste op den muur van een Perzischen burcht te zijn, den reusachtigen Germaan of den wilden oeros zijner wouden — dat is hetzelfde! — het korte zwaard in de borst te stooten, ook dat is genot, ook dat is wellust!"

„Maar," — bracht de heerscher in het midden — „het rijk, dit Romeinsche volk? Kan het niet gebeuren, dat u uit edele aandrift de overtuiging medesleept, — of het dwaal-

begrip! — dat de staat onder een onbekwamen caesar te gronde gaat, en gij de eenige, de aangewezen redder zijt? Menig wakkere man is daarom opgestaan."

„Zeker! Bij voorbeeld Flavius Vespasianus. Maar Cerialis is geen Vespasianus. Gij zijt veilig voor mijne vaderlandsliefde. Want ik bezit er geene!"

„Man, zijt ge een Romein?"

„Ja, maar niet een uit de dagen van Camillus. De dierbare Romeinen, die ik om mij heen zie, zij zijn — met uitzondering van enkele, in wier gezelschap ik mij niet plaats — ten volle rijp en ten volle waard, dat zij te gronde gaan. Kan ik Rome kussen als Lucretia, mijne vriendin? Rome drinken als Falerner? Rome is niets, Cerialis alles voor mij!"

Vespasianus trad van hem weg, met eene afwerende beweging zijner hand, zooals men een stuitend voorwerp op een afstand tracht te houden. — „Dat is zeer brutaal," — zeide hij, — „en zeer onedel!"

„Zeker, imperator! Maar voor ons beiden is het goed zoo. Gij ontloopt daardoor een

mogelijken opstand van mij, en ik uw wantrouwen."

De keizer knikte even, en trad naar de schrijftafel. Behalve de walging voor eene zoodanige gezindheid, ondervond hij toch ook eene zekere geruststelling — deze man was inderdaad niet gevaarlijk. De schaamteloosheid, waarmede hij voorgaf, geen enkele edele beweegreden, geen enkele hoogere drijfveer te bezitten, kwam hem klaarblijkelijk uit het hart. — „Men zou dezen dapperen woesteling alle legioenen van het rijk kunnen toevertrouwen!" — dacht hij. — „Ik geloof waarlijk, dat hij ze niet tegen Rome zou doen strijden. — En toch," — begon hij hardop, den brief grijpend, dien hij vóór het gesprek gelezen had, — „zal datgene, wat ik u thans heb mede te deelen, om daarna uw hooggeschatten raad als veldheer te vernemen, uw bloed — niet dat van den Romein dus, maar toch dat van den soldaat — in beweging brengen. Gij kent immers ook Gallië, ja zelfs Germanië?"

„Zeker! Ik heb van Gallië uit Germanië helpen veroveren, en tegen Friezen en Chauken

gevochten. Nooit zag ik blanker vrouwen dan de gevangen Friezinnen!"

„Dan zullen de tijdingen, die gij nu vernemen moet, den strijder in u met toorn vervullen. Ge hebt van de onlusten in Gallië gehoord?"

„Weinig! Men is ver van den Rijn in Afrika!"

„Welnu! Gallië is voor Rome verloren! Een groot Gallisch rijk is gesticht geworden. De Bataven hebben ons driemaal geslagen, en de Germanen stroomen over den Rijn!"

Toen ontstelde de man. — „Wat? Hoe? Bij Mars den wreker! Neen!"

„Ja, zeg ik u! Daarom heb ik u hier geroepen. Ik zelf ken die landen weinig. Gij zult raad geven ten bate van den veldheer, — dien ik daarheen zal zenden!"

„Wien hebt ge deze eer — dit groote, bloedige, benijdenswaardige geluk! — toegedacht?"

„Lucinius Mucianus! Hij is ongesteld. Anders had ik hem, als van zelf spreekt, hier laten komen, om uwe woorden in persoon te hooren!"

„Zoo! Mijn verwoede benijder is het dus! De langzame, oude huichelaar!" — sprak Cerialis ontstemd. — „Maar het is waar," — dacht hij in stilte, — „die heeft hem het eerst tegen Vitellius opgezet. Hij wil hem beloonen."

„De langzame, oude huichelaar," — antwoordde Vitellius berispend, — „is mij trouw, ook aan de spits van zegevierende legioenen."

„Dat zouden andere lieden ook zijn."

„Hoevele legioenen zijn noodig, denkt ge? Maar onthoud dit," — voegde hij er op angstigen toon bij, — „de staatskas is ledig: vierduizend millioen sestertiën ontbreken om haar te vullen."

„Die gierigaard!" — dacht de andere. — „Ik zou de aanvoering van den veldtocht aan den minst eischenden gunnen!" — riep hij, luid lachend, uit.

Vespasianus keek hem met scherpen blik aan. — „Dat doe ik," — antwoordde hij kort, — „op dit oogenblik. — Met hoevele legioenen moet Mucianus zich tevreden stellen, naar uwe schatting?"

„Wacht nu eens, gij beide wangunstige, vrek-

kige, oude schrapers!" — dacht Cerialis. — „Ge zult weten met wien ge doen hebt. — Nu," — sprak hij daarop — „ik zou denken —"

„Niet zoo snel! Wilt ge niet eerst den toestand in Gallië leeren kennen, vóór ge de krachten schat, die noodig zijn om het weder te onderwerpen?"

Cerialis beet zich op de lippen. — „Verschoon mijn ijver. Maar de toorn over deze barbaren..."

„Hij zal nog stijgen, wanneer ge alles verneemt. En waren het alleen de barbaren! Maar onze legioenen! Zij hebben zich zelven onteerd! Het is eene ongehoorde schande! Lees — hier — deze vele rollen. — Maar lees hardop — laat den aanhef weg! — ik zal u ophelderen, wat ge daaruit niet verneemt, en toch moet weten. Ge kent Claudius Civilis?"

„Zeker! Ik heb naast hem gevochten bij het oeverriet van den Severn tegen de Siluren. Een dapper man, en begaafder, dan de barbaren gewoonlijk zijn. Een trouw vriend der Romeinen!"

„Hij is het hoofd van den opstand!"

„Hoe? Onmogelijk!"

„Verbaas u straks. Lees eerst!"

De keizer legde zich op het rustbed naast de tafel neder, en steunde het hoofd in de hand. Cerialis echter trad naderbij, nam den aangeduiden bundel rollen op, en begon te lezen, met steeds toenemende belangstelling, met steeds wassende verbittering.

DERDE HOOFDSTUK.

„„Aan den imperator Flavius," — en zoo voort. Ik zie, dat het Dillius Vocula, de moedige legaat van het XXII^{ste} legioen is, die schrijft."

„Begin daar — waar ik de streep gemaakt heb."

„„Bij gelegenheid eener groote vergadering, in een heilig woud, werden dus Civilis en Brinno tot legeraanvoerders der verbonden volken gekozen. Weldra overviel Brinno aan de kust der Friezen" — kijk, mijne oude vrienden zijn er ook bij! — „in dolle vermetelheid gedurende een stormnacht landend, de winterlegerplaats van twee cohorten, nam, plunderde haar, en stak haar in brand. De schrik ging nu voor Brinno's naam uit. Niet alleen vluchtten onze koop-

lieden en zoetelaars ontsteld van alle straatwegen, de aanvoerders van cohorten verbrandden zelfs alleenstaande burchten, buitenposten, niet in staat ze te behouden. Intusschen had Civilis de mom afgeworpen. Langen tijd had Hordeonius geloofd, — hij bleef in dezen waan tot zijn dood verkeeren . . ." — Wat? Is hij gevallen?"

„De Vitellianen hebben hem te Neusz gedood, toen hij zich voor mij verklaarde!"

„„. . . Dat Civilis slechts tegen Vitellius, den moordenaar zijner bloedverwanten, en voor u, o Vespasianus! naar de wapenen gegrepen had. Maar thans riep hij openlijk tegen Rome ten strijde. Woeste scharen, door allerlei volksstammen gezonden, trokken over den Rijn om hem te helpen. Met Brinno vereenigd greep hij eerst de onzen bij den Rijndijk van Drusus aan. De Germaansche Tongeren in ons leger gingen midden in den slag met vliegende vaandels tot hem over, de Bataafsche roeiers van onze Rijnvloot overvielen plotseling de bemanning aan boord der vaartuigen, en velden haar met roeispanen en bootshaken. Al onze vier-en-twintig

zeilschepen vielen in handen der Bataven. Enkele dagen later sloeg Civilis Rutilius, den legaat van twee vaste legerplaatsen, bij Rinderen met geringe moeite. Want weder verliet midden in het gevecht eene bende Bataafsche ruiters hun aanvoerder, om zich onder hun landgenoot te scharen. Onze Gallische hulptroepen uit Trier wierpen de wapenen weg en vluchtten. Andere cohorten, Bataven en Canninefaten in onzen dienst, welken men den weg naar Civilis versperren wilde, sloegen zich bij Bonn met geweld door onze gelederen, en weldra omsingelden de Germanen onze voornaamste sterkte aan den Rijn, Xanten. Ik trok met hetgeen van het XXII^{ste} legioen was overgebleven, uit, om haar te ontzetten, maar ik kon niet veel uitrichten door den oproerigen geest mijner troepen, die liever tegen elkander, dan tegen de barbaren vochten, terwijl Civilis alomtegenwoordig schijnt. Zonder het beleg van Xanten op te breken, vernietigde hij door eene afdeeling, onder een koningszoon der Markomannen, vier cohorten van de ons trouw gebleven Ubiërs te Duren, door eene tweede, onder een Frieschen

aanvoerder, onze ruiters te Asburg. Wat de Germanen onoverwinnelijk maakt, moet, zeggen mijne geslagen medeveldheeren, eene jonkvrouw zijn." —

„Eene vrouw! Eene jonkvrouw!" — onderbrak Cerialis zijne lezing, en zijne oogen fonkelden.

„Kunt ge het niet laten!" — riep Vespasianus wrevelig uit. — „Schaamtelooze! Ga voort!"

„„Eene profetes, die hun de overwinning voorspeld en beloofd heeft. Zij moet ongemeen schoon zijn. Vóór hare oogen springen de Germanen juichend in onze speren. Weleda is haar naam. Men beschouwt haar algemeen als de verpersoonlijkte, de onoverwinnelijke Germania zelve." — Ha!" — riep Cerialis, — „ik zou deze Germania in mijne armen willen knellen, tot zij kermend om genade smeekte."

„„Ik moest spoedig terug naar Neusz, naar Keulen. Hier kwamen eindelijk de troepen uit Gallië aan, die ik lang geleden te hulp had geroepen. Reeds hun dralen had mij achterdochtig gemaakt. Thans verborgen zij ternauwer-

nood hunne oproerige gezindheid. Naast de legioenen sloegen zij eene eigen legerplaats op. Hunne aanvoerders lieten mij in het geheim uithooren, om te weten te komen, hoe ik over het groote Gallische rijk dacht, dat Classicus, Tutor en Sabinus willen stichten. Ik liet hun zeggen, dat Rome nog niet de spot van Trierenaars en van Lingonen geworden was, dat het nog provinciën heeft, die haar trouw blijven, adelaars, die gewoon zijn, te overwinnen, en goden, welke wraak zullen oefenen. — Maar ik merkte een verdacht verkeer tusschen vele van mijne centurio's en het Gallische leger op. Men zegt, dat Classicus daar is aangekomen en met volle handen goud aan mijne wankelmoedige wachten uitdeelt. De onderhandelingen betreffen een aanslag op mijn leven, zoo heeft men mij gewaarschuwd. Bij geheele troepen willen zij naar het Gallische rijk overloopen!"

„Ha, de honden!" — stoof Cerialis op. — „Welk eene schande! Romeinsche legioenen!"

„Ziet ge wel, voor u is er toch ook een Rome! Lees maar verder!"

„„Ik riep zooeven het geheele leger tot eene bijeenkomst op. Ik wil tot allen spreken, en zal u den uitslag melden. Ik zal hun vragen, of zij, wanneer Germanen en Galliërs tegen den Tiber optrekken, de wegwijzers willen leveren? Of aan de spits der Lingonen de adelaars der legioenen gedragen worden, of de Bataaf hun het wachtwoord geven zal? Ik zal —"

„Het schrijven gaat niet verder — de papyrus is hier gescheurd, en deze donkere vlek is —"

„Bloed! Het bloed van den dapperen man. Hij hield de rede. Zij maakte niet veel indruk. Hij ging terug in zijne tent. Hier werd hij dadelijk daarop door overloopers van het eerste legioen vermoord. Dit meldt een trouwe slaaf, die zich van het begonnen bericht meester maakte, en naar Mainz vluchtte. Van daar uit schrijft mij nu de tribuun Helvidius, de laatste aanvoerder, die er nog was, want de beide andere legaten waren gelijktijdig door hunne eigen legioenen gegrepen, geboeid, en als onderpand van trouw aan de Galliërs uitgeleverd."

„O, kon ik ze laten geeselen, tot zij stierven, de schurken!" — riep Cerialis.

„Lees verder! Wat gaat Rome u aan!"

„„Julius Sabinus en Classicus, in de kleederdracht der oude Gallische vorsten, reden de legerplaatsen der legioenen binnen, en namen hun den eed van trouw af, maar niet voor Vitellius, niet voor Vespasianus, niet voor Rome, neen, voor het groote Gallische rijk!"

„En zij hebben dezen eed der schande gezworen?" — schreeuwde Cerialis.

„Gij leest slecht. Ga voort!"

„„Alle Romeinsche soldaten, alle vier legioenen in Gallië, het I^{ste}, het IV^{de}, het XVI^{de} en het XXII^{ste}, hebben Gallië trouw gezworen. Zij dwongen ook de goed gezinde Keulenaars zich aan te sluiten, daarna Mainz hetzelfde te doen. Drie mijner mede-tribunen, die dit weigerden, werden gedood. Met moeite gelukte het mij, de stad te verlaten. Ik vluchtte den Rijn af naar Neusz, waar een vrijgelatene van mijn vader mij in zijn wijnberg verborg. Helaas! hier moest ik een schouwspel zien, zoo vreeselijk, dat het was,

of het hart mij uit de borst gescheurd werd! Op bevel van hun nieuwen meester en opperbevelhebber, Julius Sabinus, moest het XVI^{de} legioen zijne vaste lergerplaats bij Neusz verlaten — de Galliërs kwamen er voor in de plaats! — en naar Trier optrekken, waar zij zich dan midden onder de opstandelingen, dus in waarheid in de gevangenschap, zouden begeven. Een tweede legioen, het IV^{de}, dat uit de legerplaats te Bonn eenvoudig weggeloopen was, deels zonder wapenen, en nu radeloos, hulpeloos, doelloos, daar aankwam, kreeg bevel, zich aan te sluiten. Ik kon, onder een hoop twijgen, achter een muur van den wijnberg gedoken, op den heerweg zien. Welk een treurig, vernederend gezicht! Het was, alsof de soldaten onder het juk door liepen. Schaamte en het bewustzijn, dat zij hunne eer verbeurd hadden, lagen op aller aangezicht te lezen, toen zij uit de ommuurde sterkte, die hunne vernedering nog zoolang medelijdend verborgen had, naar buiten, in het vrije daglicht moesten treden. De beeltenis des keizers was van de veldteekenen gerukt, de wapenen waren met stof en vuil be-

dekt, en aan beide zijden van den weg stonden de Galliërs in rijen, met hunne bonte, fladderende vaandels, en schitterende wapenen. Sabinus in eene blinkende wapenrusting, eene getande kroon op den van goud glinsterenden helm, door een rijk uitgedost gevolg omringd — aan zijne zijde, in een met goud en purper overladen draagstoel, bevond zich eene opvallend schoone vrouw — bleef, gezeten op een prachtig paard — uit den circus te Keulen had hij dit genomen! — aan de kromming van den straatweg, juist tegenover mij, stilstaan, en liet de scharen voorbijtrekken. Gallische priesters openden en sloten den stoet. Classicus reed aan het hoofd. Gallische ridders voerden bevel over de cohorten en onderafdeelingen. Als slaven, die naar de markt gedreven worden, bracht men de legioenen weg! En vele duizenden Galliërs uit de naburige streken, ook zeer vele vrouwen en kinderen, die wisten dat de ongehoorde gebeurtenis zou plaats hebben, waren van alle kanten uit de velden, uit de steden en dorpen komen aanstroomen, om het ongekende schouwspel te zien: Romeinsche legi-

oenen, die als gevangenen, — neen, als overloopers — door de Galliërs behandeld werden! Diezelfde Galliërs, die kort geleden nog gebeefd hadden, alleen bij het hooren van den naam Romein, met welk eene bandelooze vermetelheid gaven zij thans lucht aan hun overmoedigen spotlust! Half volwassen knapen wezen met den vinger naar de onteerde adelaars; hoonend gejoel begeleidde den stommen optocht, die een langen lijkstoet geleek. Maar het schaamteloost gedroegen zich de vrouwen: — niet maar alleen deernen uit het volk, neen, schitterend gekleede vrouwen van den adel. Zij drongen zich naar de rijen der voetknechten, stieten met gillende stemmen schimpwoorden uit, klapten in de handen, en spuwden op onze veldteekenen. En de Gallische legeraanvoerders! Zij gingen deze vrouwen niet tegen! Zij lieten hunne paarden voor haar heen en weer trippelen en knikten lachend deze dames toe. Help, imperator, wreek en red!"

„O! mocht ik naar Gallië!" — riep Cerialis knarsetandend uit, het schrijven op de tafel werpend.

De keizer had dit zeker niet verstaan, want hij zeide, van het rustbed opstaand: — „Mucianus wacht eene zware taak. De bode, welke, nadat hij menigmaal in doodsgevaar verkeerd had, dezen brief van Neusz over den Rijn, dan door Helvetië naar Milaan en Rome gebracht heeft — de arme Helvidius werd in zijne schuilplaats gevonden, en daar hij weigerde, Gallië trouw te zweren, door het volk, door woedende vrouwen, verscheurd — de bode meldde, dat geheel Gallië voor ons verloren is. Alleen Xanten was, toen hij den Rijn verliet, nog vrij, maar toch werd het ernstig bedreigd door Civilis, die wel is waar zijne Germanen niet met de Galliërs — zooals dezen wenschten — vereenigt, maar wel een verbond met hen voor elken aanval van Rome gesloten heeft. Zoo staan de zaken thans. Gij ziet, onze eer, ja, onze veiligheid eischt, zoo snel mogelijk de verloren landen terug te winnen. Spreek nu, hoevele legioenen heeft Mucianus daartoe noodig, hoeveel geld, en hoevele maanden?"

Het gelaat van den veldheer nam thans eene

geheel andere uitdrukking aan, het werd ernstig, bedachtzaam. — „Ik moet de kaarten zien. De kaarten der heerwegen van Gallië, Spanje, Helvetië, Rhaetië, Noricum, Germanië."

„Daar liggen zij, in gindsche zilveren vaas."

Cerialis liep naar de hooge, slanke, op den mozaïek-vloer staande vaas, tilde den gewelfden deksel eraf, nam de opgerolde kaarten, en breidde ze op de tafel uit. Nadat hij ze onderzoekend had ingezien, riep hij: — „De passen der Alpen! Zooals van zelf spreekt, zijn zij sedert lang door de Galliërs bezet!"

„Tot nu toe nog niet! Vluchtende kooplieden uit Narbonensis vonden ze nog vrij."

„Onmogelijk! Dat zou het toppunt van Gallische lichtzinnigheid zijn! Maar men mag ook met de fouten zijner vijanden rekening houden. Mucianus — de benijdenswaardige! — moet zijn geluk beproeven. Kan hij over de Alpen dringen, dan moet hij in — nu, hij is langzaam! — zeggen wij, in zes maanden gereed zijn met Gallië en Germanië — ik zou niet meer dan vier maanden noodig hebben."

„Gelooft ge dat?"

„Twijfelt ge er aan? Ik weet het zeker!"

„Sla ook eenige bekwame veldheeren voor! Het tooneel van den oorlog is zeer uitgebreid. Mucianus alleen kan niet tegelijk tegen de Bataven aan de Germaansche zee, en tegen de bewoners van Trier aan de Moezel strijden. Twee, misschien drie onderaanvoerders zal hij noodig hebben. Gij kent de bekwame mannen der legioenen van het Westen des rijks beter dan Mucianus en ik, — wij voerden jarenlang in het Oosten bevel."

„Ik ken wel bekwame! Maar zij zullen u niet bevallen . . ."

„Waarom niet?"

„Omdat zij deels Vitellianen geweest zijn, en u zonder twijfel om het leven zouden gebracht hebben . . ."

„Zoo zij hadden overwonnen! Maar ik heb hen overwonnen en — genade geschonken. En dit niet, opdat hunne krachten ongebruikt zouden blijven — anders had ik hen even goed kunnen laten dooden! — maar opdat zij deze, evenals vroeger, den staat zouden wijden! Dat zij mij haatten, en thans, daar zij mij dank

verschuldigd zijn, eerst recht zullen haten, brengt nergens verandering in, wanneer zij goed te gebruiken zijn. Noem de namen!"

„Nu, Gallus Annius!"

„Hij? Hij had Vitellius gevraagd de voorhoede aan te voeren, als mijn leger bestreden zou worden. Goed! Nu mag hij tot straf mijne voorhoede tegen Civilis laten vechten!"

„Dan Sextilius Felix!"

„Een dapper man. Wel vond ik een brief van hem tusschen de geheime papieren van Vitellius, waarin hij aanbood de Spaansche cohorten tegen mij op te ruien! Hij zal ze voor mij tegen de Galliërs doen strijden."

„Mummius Lupercus!"

Thans rimpelde Vespasianus het hooge voorhoofd. — „Neen! Die wellusteling! Verslaafd aan elke ondeugd!"

Cerialis trok de schouders op: — „Hij is geen Hippolytus, dat is waar. Maar hij verstaat de kunst van oorlog voeren. En, wat zwaar weegt — hij kent de streek aan den Rijn zóó nauwkeurig, als geen van de levenden, nadat

wij Vocula verloren hebben. Hij was langen tijd praefect van de legerplaats te Mainz. Wat bekommert gij er u om, of eenige Gallische en Bataafsche vrouwen zullen schreien? Gij hoort het hier toch niet!"

„Hij kent den Rijn, het is waar! Het zij dan zoo! En hoeveel — hoeveel geld zal, naar uwe schatting, deze oorlog vereischen? Maar bedenk hierbij, wat ik u verzoeken mag, dat sedert Nero vier verkwisters mij voorafgegaan zijn!"

„Ik zou denken, dat de oorlog zich zelf betalen moet. De bewoners der wingewesten —"

„Neen!" — sprak Vespasianus vol hoogheid. — „Afpersingen, gelijk aan de uwen in Afrika, hebben Galliërs en Bataven tot den opstand gedreven. Niets daarvan!"

„Nu, met vijf-en-twintig millioen sestertiën moet Mucianus uitkomen. Ik — het genot van deze overwinning zou het waard zijn! — ik zou aan twintig millioen genoeg hebben. Wat ontbrak, legde ik er dan uit eigen middelen bij."

„Dus twintig millioen?"

„Neen! Vijf-en-twintig zal Mucianus noodig hebben."

„Gij gooit maar zoo met millioenen om u heen! En hoevele legioenen moeten Mucianus volgen?"

„Laat zien! — Zooals te hopen is, keeren de afvalligen terug, wanneer zij de adelaars der wraaknemende legioenen tegenover zich zien blinken. Maar men kan — in den eersten tijd — niet op hen rekenen. Zij worden nog als vijanden beschouwd. Laat mij eens nadenken! — Spanje is u trouw, nietwaar? Gij kunt uit die provincie de troepen nemen? Goed — dus de twee legioenen, die zich daar bevinden, het VI^{de} en het X^{de}. — Ook op Brittannië kunt ge staat maken: dus het XIV^{de} van daar. Dat zijn drie. In Italië vertoeven thans zes legioenen — wanneer Mucianus deze negen krijgt, dan moet hij klaar komen, hoewel hij slechts Mucianus, en niet Cerialis is. Ik — bij Mars den wreker! — ik zou wel willen beloven, vier legioenen in Italië te laten — alleen de beide voortreffelijkste van hier, het II^{de} en het XXI^{ste}, zou ik mede willen nemen —

om dan met deze vijf het land van de Pyreneën tot den Rijn opnieuw te veroveren."

„Maar dan in een veel langer tijd?"

„Neen! Zijn de Alpenpassen — al waren het alleen de Adula en de Poeninus — vrij, in vier maanden!"

„Met slechts vijf legioenen?"

„Met vijf legioenen! Ik zou er mijn hoofd onder willen verpanden."

„Goed!" — sprak Vespasianus, zich in zijne volle lengte oprichtend. — „Ik neem dat voorstel aan! Dat het geluk u vergezelle!"

„Wat beteekent dat?" — stamelde de verraste man. — „Wat wil dat zeggen?"

„Dat wil zeggen — niet Mucianus, maar gij, Cerialis, gaat naar Gallië!"

„Mijn genadige keizer!" — jubelde de veldheer. — „Welk eene goedheid! Hoe zal ik u danken!" — En hij ijlde naar hem toe, om zijne hand te grijpen.

Maar streng wees Vespasianus hem met een gebiedend gebaar zijns arms terug. — „Blijf daar. — Laat dat! Wel hebt ge mij voor een blijk mijner genade te danken — maar voor

een geheel ander! Daarover later. — Luister! Gij onderwerpt met vijf legioenen, geholpen door de drie veldheeren, die ge zelf gekozen hebt, in vier maanden, te rekenen van het oogenblik, waarop ge vertrekt, dat land. Gij hebt het zelf voor mogelijk, voor gemakkelijk verklaard. Neemt ge dat op u?"

„Tot elken prijs? Met elk middel?"

Vespasianus knikte zwijgend.

„Dan neem ik het op mij!"

„Versta mij wel: gij levert — binnen dat tijdsbestek — den Bataaf Civilis in mijne hand — dood of levend!"

„Dood of levend!" — riep Cerialis.

„Eveneens — dood of levend — een tweeden vijand!"

„Julius Sabinus? In eene vogelkooi breng ik u den keizer van Gallië."

„Aan dezen tooneelheld is mij niets gelegen. De vijand is eene vijandin! Men moet den Germanen het afgodsbeeld hunner vrijheid ontnemen. Gij levert in mijne hand, binnen hetzelfde tijdsbestek — dood of levend — de jonkvrouw Weleda!"

„Ik breng Weleda naar Rome!" — Hij krulde de zinnelijke lippen om.

„De jonkvrouw Weleda, hoort ge? Ik zal over Germanië triomfeeren en in den optocht zal de jonkvrouwelijke Germania in gouden ketenen voor mijn wagen loopen. Men voert geene ontheiligde vrouw in triomf rond. Verstaat ge?"

Cerialis knikte gemelijk. — „Het zij zoo! Maar na den triomftocht vraag ik deze gevangene als mijn deel in den buit! — Altijd," — eindigde hij met een leelijken grijnslach — „als zij het waard is, deze wondervrouw. Wat wist Vocula van vrouwen? Ik ben niet gemakkelijk te voldoen! — Maar, hoe hebt ge, groote spaarder! mij in den val gelokt! Ik had in alles op Mucianus gerekend en nu . . . waarlijk slechts twintig millioen?" — Hij wilde den keizer lachend aankijken, maar de lust tot lachen begaf hem, toen hij de harde gestrengheid in dat gelaat zag.

„Tot afscheid nog iets. Gij verpandt er uw hoofd onder. Ge weet niet hoeveel waarheid uwe woorden bevatten. Lees, voor ge heengaat

— morgen breekt ge op naar Gallië — nog deze oorkonde!"

Hij drukte tegen eene plaat van den marmeren wand. Deze week en deed eene geheime bergplaats zichtbaar worden. Hij nam er eene rol uit, ontvouwde haar, en reikte haar den verbaasden veldheer. Snel doorliep deze het geschrift. Toen kromp hij ineen, en de rol viel uit zijne handen: — „Mijn doodvonnis!" — stamelde hij.

„In alle vormen van het recht!" — sprak de keizer, met het hoofd knikkend, en de oorkonde van de tafel opnemend. — „De senaat, bij welken men uwe beschuldiging van moord inbracht, beschouwde uwe schuld als bewezen."

„Hoe? Zonder verhoor?

„Ik nam op mij, uwe bekentenis uit te lokken. Gij hebt bekend. Ik wist dat vooruit. Daarom heb ik het — vooruit — onderteekend. Ga nu naar Gallië, en vecht om uw leven. Overwint ge, — geheel zooals ge beloofd hebt — komt ge — in alle opzichten! — uw woord na, dan verscheur ik uw vonnis, en

schenk u genade. Doet ge dit niet, dan laat ik het voltrekken. Intusschen blijft het hier in bewaring!"

Hij legde het weder in het geheime vak.

„Haast u thans, Petillius Cerialis, en behaal de overwinning! Dit raad ik u!"

DE BATAVEN.

II.

Mede verschenen de volgende Nieuwe Romans van

FELIX DAHN:

DE ONDERGANG DER WERELD. (1000 n. Chr.) 2 dln.

STRIJDENDE HARTSTOCHTEN.

ATTILA. (453 n. Chr.) 2 dln.

TOT DEN DOOD GETROUW. (Tijdp. Karel de Groote.)

DE KRUISVAARDERS. (13e Eeuw.)

FELIX DAHN,

DE BATAVEN.

HISTORISCHE ROMAN UIT HET TIJDPERK DER

VOLKSVERHUIZINGEN (A° 69 N. CHR.).

VERTAALD DOOR

MARIE TEN BRINK.

TWEEDE DEEL.

(Geautoriseerde uitgaaf.)

SNEEK,
J. F. VAN DRUTEN.
1890.

ZEVENDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Op den rechter Rijnoever, tegenover Xanten, liep, door dicht oerwoud, de Lippe volgend, een weg, juist breed genoeg, dat twee paarden naast elkander hem konden berijden. Hij leidde, langs den noordelijken zoom der rivier, verscheidene dagreizen van de plek, waar zij zich in den Rijn uitstort, naar eene doorwaadbare plaats. Deze werd den reiziger door ingeheide palen aangeduid, welke hem tevens, bij hoogen waterstand, een steun konden bieden.

Eene weelderige grasvlakte bedekte hier den boschgrond, welke door kracht van bijl en vuur zooverre van boomen beroofd was, dat de middagzon helder op het gras kon schijnen.

Schoone, bonte bloemen, prijkend met de

gloeiende kleuren, waarmede alleen de warmte des nazomers in staat is haar te tinten, schitterden boven het hooge gras: de donkerroode akolei, de warmgele brem, de roodachtige veldwinde, matgele leeuwenbekjes, het roode duizendguldenkruid, de elfrank, de bruine malve, en de fier omhoog strevende, van verre zichtbare koningskaars. IJverig glipten de bijen in de groote kelken der blauwe klokken, de hommels hingen, ingeslapen, aan de zoete bloemen der wilde klaver. Met majestueuze, langzame vlucht zweefde de schoone koningsvlinder over de sterk geurende munt heen, die met hare levendig licht paarsche kleur den vochtigen boord der rivier kroonde. En hoog in het diepe blauw van de onbewogen lucht beschreef een wouw breede, trotsche kringen.

Op de zachte zoden onder de schaduw eens breedgetakten eiks zat Weleda in reisgewaad. Op haar schoot lag het blonde hoofd van Merowech, wiens anders zoo frissche wangen er bleek en ingevallen uitzagen.

Weledamarka kwam terug van de rivier, uit

welke zij in een kleinen emmer van buffelleder water geschept had. Aan den oever, op eenigen afstand van den eik, hadden zich enkele krijgslieden neergevlijd: — het waren Brukteren, en, onder Katwald's leiding, een paar Bataven. Zij hielden een oog op de paarden, die, afgetuigd tijdens de middagrust, zich aan de geurige gewassen der weide te goed deden.

Thans was Weledamarka den eik genaderd. Zij zette den emmer, dien zij op het hoofd gedragen had, zacht neer, en wees zwijgend met den vinger naar den naakten rechtervoet van den knaap, die met linnen reepen omwonden was. Hij hield de oogen gesloten, maar thans opende hij ze: — „Ik slaap niet, ik droom maar! Wilt ge het verband vernieuwen?"

„Neen!" — antwoordde Weleda, teeder de lokken uit zijne slapen strijkend. — „Ik geloof, dat het niet meer noodig is. Gij zijt geheel hersteld, lieveling! Ik kan u gerust verlaten."

Toen kwamen er tranen in de oogen van het kind, en hij sprak tot Weledamarka, die zich naast hem nederzette: — „Gij hebt het goed! U

verlaat zij nooit. Gij moogt altijd bij haar zijn!"

„Maar zij zal niet lang meer bij mij willen zijn!" — sprak Weleda glimlachend. — „De jonge, schoone edeling uit het land der Tenkteren heeft reeds den bruidkoop aan Welo betaald in op Romeinen buitgemaakte solidi. En zeer spoedig, denk ik, komt hij haar uit de hoeve der Welingen afhalen."

Tot onder het krullende haar op haar voorhoofd blozend, vlijde het jonge meisje het hoofd tegen Weleda's schouder.

„Dan zult ge nog eenzamer zijn!" — zeide de knaap. — „Wie zal voor u zorgen, als ge eens ziek wordt?"

„Ik word niet ziek!"

„Dat dacht ik ook, tot — de leelijke doorn mij wondde! Het is wel geene ziekte geweest! Het deed ook in het geheel geene pijn . . ."

„Toch wel! Bittere pijn, tot hij er uit gezworen was. En om mijnentwille hebt ge hem in uw voet gekregen, dadelijk den eersten dag van onze reis. De zoetste braambeziën, handenvol, kwaamt ge mij onvermoeid aandragen. Daarbij gebeurde het zeker!"

„En gij dan! Hoe goed hebt ge voor mij gezorgd, zoodra ik het niet meer kon verbergen, daar ik hinken moest. Ach! als eene moeder — als mijne moeder zelve, vóór zij zich neerlegde, en nimmer weer opstond!"

„Ja, en ijverzuchtig," — sprak thans Weledamarka, — „als eene bruid. Ik — ik kon niets voor u doen. Ik mocht u zelfs niet aanraken! Alles deed zij alleen, en verrichtte dag en nacht het werk eener dienstbare. Ternauwernood vergunde zij mij, water te halen, om het verband vochtig te houden."

„Zeg mij," — vroeg Merowech, teeder Weleda's blanke hand streelend, — „lieve hand, die mij zooveel goed deed, — waar hebt ge dat geleerd? Hebt ge meer wonden verpleegd?"

„Nooit! Dat leert het hart. Ik heb u lief, dwaze jongen! Hebt ge dat nog niet gemerkt?" — En zij sloeg de armen om hem heen, en kuste hem op het voorhoofd. — „Nu zullen wij het verband geheel wegdoen — verroer u niet, gij wildzang! — Langzaam! — Doet dat nog pijn? Neen? Ook niet, wanneer ik hier druk? Nu, spring dan

overeind. Wacht, nog niet. Eerst de oude wondbezwering:

„Verzwind, smart!
Keer, koorts!
Wijk uws weegs,
Domme doorn!
Bloed bij bloed,
Huid bij huid, hersteld zij
De vlugge voet,
Als naderde nimmer
Hem eenig onheil!

„Thans opgestaan, en de reis voortgezet! Witvoet, uw paardje, staat reeds lang ginds bij de rivier te trappelen."

En zij rees op, de lange plooien van haar bruin kleed langs de slanke heupen gladstrijkend. Zeer eenvoudig was dit reisgewaad, geen versiersel schitterde aan de ranke gestalte — en toch, als eene koningin zag zij er uit.

Zeker kreeg de knaap dezen indruk toen hij tot haar opzag: — „O Weleda!" — sprak hij. — „Ik kan het maar niet begrijpen. Al dezen tijd heb ik het niet kunnen begrijpen, en ik heb er over nagedacht — onder de bitterste pijn!" —

„Ziet ge, kleine held en leugenaar! Nu hebt ge u verraden!"

„Gij, de groote profetes, de wichelares, tot wie geheele volken en hunne koningen opzien, als tot de vertrouwelinge der goden, tot haar, die in hun raad zit! — Gij, die ik, buiten de maalstede staande, met eene heilige siddering uit de verte zag naderen, zelve aan eene godin gelijk, op uw door herten getrokken wagen, — gij, deze zelfde Weleda, hebt de kruidenzalf op het pijnlijke gezwel gelegd, en mijn brandend voorhoofd verkoeld, en hebt mij vele dagen en nachten opgepast, — zooals, ja, zooals mijne moeder, ik herhaal het, of eene andere gehuwde vrouw. Hoe wist ge, hoe men dit alles doen moet? En dan, dat het u niet veel te gering en te onbeduidend was!"

Toen legde zij hare handen op zijne schouders, schoof hem zacht van zich af, zag hem vol liefde, met een teederen blik, in de oogen, en sprak: — „O kind! Het gelukkigste vrouwenlot, geloof mij, is niet, de wijsheid van goden opvangen, aan mannen voorspellingen ver-

kondigen, volken tot oorlog of vrede doen besluiten, met trotsche koningen nog trotscher taal spreken, — o kind! de vrouw, die in lompen gehuld, in eene armoedige hut op haar kind mag passen — haar eigen, geen geleend, zooals ik u leen! — en in deemoed en met een ontzag vol aanhankelijkheid naar den tred van haar echtgenoot, haar gestrengen, oppermachtigen meester! als hij naar huis keert, luisteren mag, — o geloof het, liefste knaap! zulk eene vrouw van den armsten man op eene kleine hoeve is oneindig veel gelukkiger dan Weleda, de vertrouwelinge der goden, en de raadgeefster van vele volken."

Zij zweeg, zeer ontroerd.

Verwonderd zag de knaap tot haar op, en, het hoofd schuddend, sprong hij weg naar zijn paardje. Weledamarka echter vatte de hand harer vriendin, en fluisterde: — „Dus zoo — juist zooals ik, klein, dwaas meisje, sedert ik den edeling Berthwalt gezien heb — zoo gevoelt ook gij, ongenaakbare Weleda? Ja, bij Freia en Frigga! Waarom hebt ge dan het aanzoek — mijn broeder zeide mij alles! —

van den koningszoon der Markomannen zoo beslist afgeslagen?"

„Waarom? — Zoudt gij het verhoord hebben?"

„Ik! Neen! Ik heb immers Berthwalt lief. Maar gij —"

„Welnu, en ik . . .? Ik heb den Markoman niet lief. Is dat niet genoeg?"

„Zeker! Nooit zal mijn broeder u tot een huwelijk dwingen. Wilde hij dat, dan zou hij . . ."

„Genoeg! — Het is tijd, op te breken! Zie, onze beide paarden worden reeds gezadeld, Katwald en Merowech moeten zonder verwijl naar de legerplaats terug. Slechts tot het wad veroorloofde hij . . . vergunde Civilis den knaap, mij te begeleiden."

„Maar waarom — waarom verlaat gij — vóór de geheele overwinning — de legerplaats, en zoekt ge uwe eenzaamheid weder op? Spreek, vertrouw het mij, als ware ik uwe zuster. Heeft Sido's aanzoek u verdreven?"

Zij schudde het hoofd: — „Geen Sido kan mij verschrikken. De eenzaamheid is het lot, dat de goden mij hebben toegedacht, zij is mijne

smart en mijne vreugde. Ik schik er mij in, ik heb het geleerd. — En volkomen eenzaam ben ik toch nooit!" — voegde zij er peinzend bij, een zachte blos vloog over hare bleeke trekken.

„Neen, want de goden der zege zijn bij u!"

„En eene vriendelijke godin. Kom! Laat ons te paard stijgen. En dan, naar de eenzaamheid, waar droomen tot mij komen."

TWEEDE HOOFDSTUK.

In den nacht van denzelfden dag lagen aan een der vele wachtvuren van de Germanen, welke Xanten aan alle zijden insloten, drie mannen.

Zij keerden den Rijn den rug toe en zagen waakzaam naar de donkere, zwijgende gevaarten van den hoogen, loodrechten muur der Romeinsche sterkte, welke slechts op driemaal een pijlschot afstands, westelijk van hen, zich dreigend in den nachtelijken hemel verhief. Grillig werd hij door den flikkerenden gloed der Germaansche wachtvuren nu meer, dan minder beschenen, al naarmate de draaiende wind de vlammen sterker aanblies, en haar schijnsel naar het Westen wierp. Evenzoo werd de vesting verlicht door de donkerrood brandende pekfakkels

en ijzeren pekketels, welke de Romeinen met ongelijke tusschenruimten op den breeden rand van den muur hadden aangebracht.

Terwijl het bij de andere wachtvuren luid en vroolijk toeging, ruwe liederen weerklonken, en schertsende plagerijen daarbij over en weer werden gezegd, tusschenbeide zelfs een hartige vloek, een grimmig scheldwoord uitgestooten werd, dat de volhoudende vijanden in hunne nog altijd niet ingenomen vesting gold, waren de drie mannen tamelijk stil. Zelfs de oerossehoorn waarmede zij uit eene groote, aan het spitse einde in den zandigen grond geplaatste amphora, donkerrooden wijn schepten, deed niet dikwijls de ronde.

Nadat gedurende geruimen tijd niemand gesproken had, begon een der drie mannen: — „Nu, Sido, hebt ge het spreken verleerd, evenals het zingen en het tokkelen der harp? Daar hangt uw speeltuig aan eene paal uwer tent, stom als gij zelve!"

De Markoman sprak: — „Is deze door de goden gehate sterkte eenmaal gevallen, Welo! dan zal ik de snaren tot Wodan's eer slaan!"

„Wel, zing en speel ook nu eens?" — vroeg Welo. — „Iets met Brinnobrand, een beurtzang. Gaarne zou ik u beiden met elkander hooren wedijveren bij de harp. En bedenk — ik — ik alleen heb met mijne Brukteren dezen wijn in de Romeinsche villa buit gemaakt, en gaarne deelde ik hem met u. Welnu, ik vraag u thans, mij ook iets te schenken. Verstond ik de kunst, een lied te zingen, dan zou ik niet weigeren mij te doen hooren, wanneer een goede vriend er mij om vroeg!"

„Kom, Brinnobrand!" — sprak nu de koningszoon, — „dat laten wij ons niet zeggen! Reik mij de harp aan! Zoo! En geeft thans acht."

Hij deed een paar grepen in de snaren en begon:

„Zeg mij, goede gezel,
Wat weet gij verruklijks
Op de wijde wereld?"

Brinnobrand nam nu het speeltuig, en antwoordde dadelijk:

„Verrukkelijk vind ik
De lieve lent', de lichte,
Wen zij weder ontwaakt
Na het wee van den winter:
Snel zwevend voor haar uit
Zwenkt snorrend de zwaluw! —
Echter iets anders
Verruklijkers wijze,
En verklare mij gij!"

Sido antwoordde, levendig de snaren tokkelend:

„Iets heerlijkers hoorde ik nimmer
Dan der harpe helder
Suizend gezang!
Hooger verheft zich het hart van den held,
Klinken de klanken, de klare,
Vóór het volk van den vijand,
Bij 't begin van den bloedigen
Slag, geslagen
Uit zilveren snaren!
Echter iets anders
Verruklijkers wijze,
En verklare mij gij!"

Met geestdrift nam Brinnobrand de harp van hem over, en, na eenige zachtere, meer plechtige tonen, begon hij met gedempte stem:

„Zelf zult gij, gezel,
Nu richtig raden — als raadsel —
Het verruklijkste wonder! —
Wat schrijdt er in schitterende schoonheid?
Zoo zweeft ook de zwaan
Op het wieglende water
Met hoog geheven hals!
Zoo wenkt uit het westelijk wolkgewemel,
Uit deinende dampen,
Trots en stil de stralende ster!
Zoo trillen de tonen
Der heerlijke harp
In volle, welluidende weekheid!
Zoo waait ook de warme wind,
Als het voorjaar verschijnt
Op de van ijs ontslagene aarde!
En zegevierend ziet zoo
Uit nacht en uit nevels
De zeegnende zonne!
Zoo zoet zinkt zacht
In 't geopende oor,
In het hopende hart
De zalige zang
Van de vooglen des voorjaars,
Der minnende meerlen! —
Zeg mij, gezel,
Wat schijnt u zoo schoon,
Wat vindt ge zoo verruklijk,
Dat het dit alles,

In zich vereenigt:
Het zweven des zwaans,
Het stralen der ster,
Het trillen van tonen,
Den zegen der zon,
En het zoete gezang,
Van de vooglen des voorjaars?
Raad nu mijn raadsel,
En zeg het, gezel!"

Vol vuur greep Sido naar de harp en antwoordde met ruischend snarenspel:

„Verruklijkers weet ik niets op de wereld dan de vrouw!
Want zij zweeft als de zwaan,
Met gevleugelden gang!
Want zij straalt als de ster,
Met blijmoedigen blik!
En zoo zoet als de zon
Is haar godlijk gelaat!
Zij verheft mij het hart,
Als het trillen van tonen
En het lied van de liefde
Der vooglen des voorjaars!"

De andere vervolgde:

„Richtig raaddet ge,
Goede gezel!
Maar nu noem mij nog . . ."

Daar viel Sido in:

„Neen! Noem gij mij nu . . ."

En thans spraken beiden, medegesleept door hunne groote geestdrift, de een den ander in de rede vallend, steeds hartstochtelijker, steeds sneller:

SIDO: „Der verruklijke vrouwen . . ."
BRINNOBRAND: „Welke weet gij . . ."
SIDO: „Allen anderen onvergelijkbaar . . ."
BRINNOBRAND: „De hoogste, heerlijkste, verhevenste?"
SIDO: „Ik weet haar wel!"
BRINNOBRAND: „Ik ken haar klaar!"
SIDO: „In 't harte houd ik . . ."
BRINNOBRAND: „En berg ik haar beeld."
SIDO: „Maar haar naam? Neen!"
BRINNOBRAND: „In ootmoedig ontzag . . ."
SIDO: „Voor de verhevene vrouwe . . ."

En toen eindigden beiden:

„Neen, den naam noem ik niet!"

Diep ademhalend zwegen zij. Hunne wangen gloeiden, hunne oogen schitterden.

Welo knikte: — „Dat heeft mij goed bevallen. Maar beiden bevalt gij mij al te goed! Nu weet ik weder niet, wat met de tweede amphora, die in mijne tent ligt, te beginnen.

Ik was voornemens haar den overwinnaar te schenken: — maar gij zijt tegen elkander opgewassen!"

„Spreek zoo niet!" — sprak de koningszoon. — „Wat kracht der liefde en sterkte van arm aangaat, daarin doe ik voor Brinnobrand niet onder. Maar door zijn lied heeft hij mij — ditmaal! — overwonnen! Ik gun hem van harte den roem en den wijn, en geef hem — hier — de harp bovendien, door welke hij mij verwon!"

En hij reikte hem de harp toe.

DERDE HOOFDSTUK.

„Heb dank, strijd- en zanggenoot!" — riep Brinnobrand. — „Dat de goden het iemand mochten gunnen, het u eenmaal in een gevecht te vergelden!"

„Kwam het maar weer eens spoedig tot een gevecht!" — sprak de Markoman. — „Hier zóó lang te moeten liggen, is bijna niet te harden."

„Ja, men moet er wel verdrietig onder worden!" — gaf Welo toe. — „Waarom lacht ge, Brinnobrand? Gij zijt de eenige, die zijne goede luim niet verliest!"

„Daarvoor is iemand ook, zooals zijne benijders zeggen, een gek. Iemand heeft met zijn verstand tegelijk alle ongeduld verloren. Iemand heeft nergens meer haast mede. Iemand

wacht maar op het oogenblik, dat hij, het Romeinsche zwaard in het hart, naar Walhalla gaat. Daar zijn geene gekken. Alleen die zijn gekken, die niet er naar streven, in Walhalla te komen. Maar het is geenszins dit vruchtelooze beleg, wat u beiden zoo verdrietig maakt. Niet, wat hier is — wat niet hier is, bezorgt u smartelijke gedachten. Tot voor enkele dagen beviel het u zeer goed in deze tenten."

„Zwijg!" — riep Sido toornig uit.

„Ja!" — sprak Welo nu. — „Alleen een gek zegt alles, wat hij opmerkt."

„Daarom zegt iemand het niet. Omdat iemand niet volkomen zoo gek is, als — andere menschen. Iemand heeft zich ten minste nooit verbeeld, dat men de schoonste ster daarboven — ziet ge haar ginds? wees gegroet, jonkvrouw! — met de hand zou kunnen afplukken, als eene hazelnoot van den struik, en dan medenemen naar zijn haard. Een dwaas, die zoo iets hoopt, verdient eene teleurstelling!"

„Ja, onze lieve dwaas spreekt wijze woorden!" — zeide Welo zuchtend. — „Ik zeide het u vooruit, koningszoon!"

„Niet, omdat ik mij met haar gelijkstelde," antwoordde deze op ernstigen toon, — „waagde ik het, mijn aanzoek te doen. Wie is harer waardig?"

„Hij — Wodan!" — sprak Brinnobrand plechtig.

„Maar het scheen mij toe, dat zij — niettegenstaande de hulde en vereering, die haar te beurt valt — dat zij treurig gestemd was. Van tijd tot tijd slaakte zij een zucht. Waarnaar verlangde zij?"

„Naar de eenzaamheid!" — antwoordde Welo. — „Niet naar een huwelijk, niet naar een sterfelijk man!"

„Maar misschien naar een onsterfelijken!" — merkte Brinnobrand gevat op.

„Zelf hebt ge toch menig lied tot lof van haar gezongen!" — herinnerde hem Welo.

„Jawel! En iemand zingt nog. Maar de hoop heeft hij opgegeven, lang vóór hij het verstand verloor."

„Zij kan niet liefhebben," — sprak Welo zuchtend, — „zij kan zich alleen laten beminnen."

„En ook dit nog ontvlucht zij haastig!" — riep Sido met een bitteren lach.

Maar Brinnobrand schudde de roode lokken: — „Neen, deelgenoot mijner liederen en van mijn leed! Ge moogt u zelfs niet verbeelden, dat zij voor u zou heengegaan zijn — zij vluchtte voor zich zelve!"

„Dat is weer een echte zet van een gek!" — zeide de Markoman. — „Maar hoe lang zullen wij nog voor dezen hoop aarde moeten liggen? Civilis moest nog eens laten stormloopen. Deze winterlegerplaats, waarin ruimte is voor twee legioenen — wordt door geen zesduizend man verdedigd!"

„En toch hebben wij haar reeds zeer dikwijls bestormd! Het schijnt, dat wij geen strijd kunnen voeren — als wij klimmen moeten!" — zeide Welo.

„En vervloekte werktuigen hebben zij!" — riep Brinnobrand lachend uit. — „Iemand had nog nooit een mensch zien vliegen. Maar gisteren vloog een van ons hoog door de lucht."

„Hoe kunt ge daarbij lachen?" — sprak Welo rillend. — „Eene reusachtige tang — een hefboom tusschen twee vervaarlijk lange balken! — pakte plotseling, van den wal naar beneden grijpend, een van onze bestormers, die den

muur beklimmen wilde, bij den hals vast, hief den schreeuwenden man hoog de lucht in, en slingerde hem — door verplaatsing van het zwaartepunt — hals over kop midden in de Romeinsche legerplaats. Het was vreeselijk om te zien!"

„Juist tegenover ons," — zeide Brinnobrand met de hand wijzende — „staat het leelijke ding. Ziet ge — in het schijnsel van den pekketel onderscheidt men duidelijk de schaduw der beide balken. Een tweebeenige, booze reus, die menschen steelt, en menschen verplettert! Met Grendel, den menschenroover, kan men hem vergelijken." — Hij sprong op. — „Iemand zou grooten lust hebben, met hem te vechten!" — Dreigend keek hij scherp voor zich uit. — „Den geroofden man te wreken! Iemand geheel alleen met hem, en met alle Romeinen, die naast het monster op den wal staan!"

„Hoor eens!" — zeide Welo waarschuwend. — „Ga dat niet beginnen!"

„Bah!" — riep Sido. — „Spaar u zorg en waarschuwing! Is hij ook al onze lieve dwaas, — zoo dwaas is hij niet, dat te wagen!"

„Gelooft ge dat, koningszoon?" — zeide de Canninefaat, en lachte. — „Zoo hoor eene gelofte. Een eed bij den beker!" — Hij nam den hoorn, vulde hem, dronk, wierp het overgebleven in de lucht, en sprak: — „Hoort dit, goden! Iemand doet het — voor iemand! Iemand overwint den reus of sterft — beide haar ter eere!" — Hij rukte een vlammend stuk hout uit het wachtvuur en liep, het in een kring om zijne fladderende haren zwaaiend, zonder helm, zonder schild, zonder ander wapen dan de korte akst in zijn lijfriem, met de snelheid des winds juist op den wal af.

„Brinnobrand! Onzinnige!" — riep Welo opspringend. — „Wilt ge alleen de legerplaats bestormen?"

„Hij loopt den dood tegemoet!" — sprak Sido, zijne speer omklemmend. — „Kom! Vlug! Wij mogen hem niet in den steek laten."

„Op dan! — Ook wij haar ter eere!"

En zij grepen hunne wapenen, en volgden Brinnobrand, die reeds ver weg was.

Toen hij op ongeveer een half pijlschot afstands van den muur gekomen was, riep hij in

het Latijn naar boven: — „Hei daar, mannen! Slaapt gij? Hier komt bezoek! Is de houten reus niet te spreken? Hij zal met iemand vechten, als hij een hart in het lijf heeft!"

En weder zwaaide hij den brandenden tak om zijn hoofd, zoodat de vlammen helderder opflikkerden.

Hierdoor werd hij voor hen, die op den wal stonden, geheel zichtbaar. In een oogenblik waren zes bogen op hem gericht.

„Halt!" — gebood de centurio. — „Schiet niet! De vermetele barbaar! Ik ken hem aan zijne roode manen! Reeds driemaal heb ik de stormladder omver geworpen, waarlangs hij zoo kalm omhoog klom, als ware hij onkwetsbaar! — Vijf man van mijne manipel heeft hij met zijne werpspeer geveld! — Hij zal vinden, wat hij zoekt! Hij zal leeren vliegen, en zijne hersenen zullen in onze legerplaats rondspatten. Richt de tang!"

„Nu?" — riep Brinnobrand luide. — „Is de reus niet wakker te krijgen? O, hij ziet iemand misschien niet? Wacht, iemand zal hem bijlichten!"

En hij wierp het brandende hout in een grooten stapel dorre rijsbossen, die, tot demping der gracht bestemd, nog van de laatste bestorming hier opgetast lagen.

Dadelijk steeg de vlam knetterend in den nacht omhoog en verlichtte met verbazende helderheid de geheele ruimte vóór de gracht en den wal. In de plaats van den weggeslingerden tak, greep Brinnobrand een balk, ongeveer zoo lang en zoo dik als een mensch, die uit een half vernield bolwerk der belegerden stak.

De drieste jongeling naderde tot dicht bij de gracht. — „Thans! Geeft acht! Opent de tang! Pakt hem juist onder het hoofd!"

„Terug! Brinnobrand! Bij alle goden! Terug!" — schreeuwden de beide vrienden, die nu eveneens genaderd waren, en in den vurigen gloed duidelijk zagen, hoe, een monsterachtigen, neerdalenden roofvogel gelijk, plotseling de ijzeren tang op hem afkwam.

Reeds dreigde de tang hem te pakken. — „Heft hem omhoog!" — klonk boven het bevel van den centurio — en de tang sloot zich knarsend, en sprong terug. Maar niet den jongeling

trok zij mede de hoogte in, maar den zwaren, langen balk. Hoog vloog deze door de lucht, en krakend stortte hij achter den wal in de naaste straat der legerplaats neder. Een huiveringwekkend geschrei en gekreun van verscheidene stemmen weerklonk.

„Bij den Tartarus!" — vloekte de centurio, achterwaarts naar beneden ziend. — „Drie manschappen! De ellendige hond!"

„Hij staat nog altijd bij de gracht!" — riep de man aan de tang. — „Hij zwaait zijne bijl! Wil hij haar werpen? Hoort ge zijn spottend gelach?"

„Wij zullen hem het lachen wel afleeren! Geef mij het spantouw!"

En weldra ging het werktuig voor den tweeden keer naar beneden. Ditmaal sprong de bedreigde het van den grond tegemoet, zijne bijl flikkerde en de metalen tang viel onschadelijk naast hem neder. Hij had met vaste hand zijn doel getroffen, en het strak gespannen touw, met hetwelk de tang aan den balk, die haar voorstootte, bevestigd was, doorgehouwen.

Jubelend bukte de jongeling zich, hief het

afgeslagen stuk metaal op, en toonde het aan de Romeinen op den muur. — „Hei! ziet hier den kop van uw reus! De romp kan geen kwaad meer doen!"

En met enkele sprongen was hij achter de brandende takkebossen, waar nu ook zijne vrienden stonden, wel binnen het bereik van een schot van den wal, maar buiten de helle verlichting. Zoo troffen de talrijke pijlen niet, die den wegsnellenden mannen nagezonden werden.

VIERDE HOOFDSTUK.

Toen Brinnobrand den volgenden morgen met opgetogenheid zijn buit aan Civilis, in diens tent, bracht, en zijne strijdmakkers het gebeurde vertelden, berispte de opperveldheer hen alle drie ernstig.

„Is dat uwe gehoorzaamheid?" — sprak hij ontevreden. — „Heb ik niet elken aanval, voornamelijk deze uitzinnige bestormingen van één enkele, het doen en volvoeren van dergelijke geloften, streng verboden? Hoevele menschenlevens hebben deze roekeloosheden ons reeds gekost! Wanneer gij, de aanvoerders, zulk een slecht voorbeeld geeft, wat kan ik dan van de manschappen verwachten? Onwillig, weerspannig, eigenzinnig zijn bijna al onze benden — mijne Bataven weten nog het best, wat tucht en

gehoorzaamheid is — zij hebben het van de Romeinen geleerd. Maar de Germanen van gene zijde des Rijns — Chaucen, Tenkteren en Tubanten vooral — zij volgen mij reeds nu niet meer, hoewel het geluk mij nog nimmer verlaten heeft. Wat zou in tijden van tegenspoed daarvan moeten worden? Op u moet ik toch kunnen rekenen!"

Brinnobrand liet het hoofd hangen als een beknorde knaap.

„Vergeef ons, veldheer!" — sprak Sido.

„Het was een gekkenstreek!" — voegde de Canninefaat er op vergoelijkenden toon bij.

„Ja!" — beäamde Welo. — „En één gek maakt vele gekken!"

„Dat kan wel zoo zijn, Wodan!" — sprak de schuldige. — „Maar een gek een gek, een woord een woord. Iemand had de gelofte gedaan — hij moest haar trouw blijven! En hoe zal zij zich verheugen, wanneer iemand haar het hoofd van den reus, met eikenloof omvlochten, toezendt. Vergeef haar — zij heeft het gedaan — door middel van iemand gedaan — iemand moest wel!"

„Nu!" — zeide Civilis glimlachend, — „dan moet ik wel vergeven. Hoewel ik boos op haar behoorde te zijn, terwille van dezen koningszoon, die — niet meer vroolijk is. Hoe gaarne, hoe zeer gaarne, hadde ik haar als koningin der Markomannen begroet! Een duurzame band zou zóó om twee ver van elkander wonende volken, van den Rijn tot den Donau, geslagen worden. Met warme woorden pleitte ik voor u, dappere Sido! Wat kon zelfs eene vrouw als zij beters verlangen, dan zulk een gemaal? Maar met hoe grooter ijver ik voor u sprak, des te meer trok zij zich terug. Zwijgend, bijkans met een verwijt in haar blik — ik kan het mij niet verklaren! — schreed zij uit deze deur, en dadelijk daarop reed zij weg!"

„En hoe lang, gelooft gij, veldheer!" — vroeg Welo, — „moeten wij nog voor deze koppige vesting liggen?"

„Niet heel lang meer! Door overloopers ontvang ik bijna dagelijks berichten uit de ingesloten legerplaats — de nood stijgt daar snel. De trekdieren, de paarden der ruiterij, ja, zelfs honden heeft men voor voed-

sel gebruikt. De voorraad aan graan is uitgeput, gras, plantjes en kruiden, die tusschen de steenen groeien, trekken zij uit. Het kan nog maar enkele dagen duren. Waartoe dus het bloed der onzen te offeren? Van zelf valt dan de rijpe vrucht ons in de hand. Denk aan Arminius! Hoe waarschuwde, hoe bezwoer hij de zijnen, den ingesloten Caecina uit te hongeren, de legerplaats niet te bestormen. De ongehoorzame troepen liepen storm, werden bloedig teruggeslagen, en door de vluchtenden heen ontkwam de legaat van Germanicus. Helaas! de onzen hebben in de halve eeuw sedert Arminius nog altijd niet leeren gehoorzamen! Zelfs hem volgden zij niet. En hoeveel lichter weeg ik dan de groote Cherusker! Ontmoet ik tegenspoed, dan zal ik mij bezwaarlijk op hen kunnen verlaten! — Zorgt er voor, dat niet, zooals herhaaldelijk gebeurde, door verzuim en nalatigheid onzer wachten — te veel wijn hebben zij mij in het rijke land buit gemaakt, en met stroomen drinken zij hem uit hunne helmen en stormhoeden! — er nogmaals voorraad door list of

geweld in deze sterkte gebracht worde! Anders verkrijgen de vijanden steeds weer nieuwe krachten!"

„Ja, het zou goed zijn, als we spoedig konden opbreken!" — zeide Welo. — „Want terwijl wij hier liggen, nemen de Galliërs altijd meer steden voor hun groot Gallisch rijk! Dat moesten wij niet zoo kalm toezien!"

„De Galliërs? Laat hen begaan!" — sprak Civilis glimlachend. — „Eerst moeten de Romeinen volkomen verslagen zijn. Daar mogen zij ons bij helpen, de zonen van dat land. Maar ook daarin verlang ik niets van hen — wee het volk, dat op vreemde bondgenooten zijne hoop moet vestigen! Slechts heb ik van hen geëischt — en deze voorzorg spreekt eigenlijk van zelf — dat zij de Alpenpassen — de huisdeuren van hun eigen gebied! — bezetten, en den Romeinen den weg versperren."

„Nu, dat zullen zij natuurlijk al wel gedaan hebben — voor zich zelven! — anders verdienen hunne veldheeren slagen met de roede!" — riep de koningszoon uit.

„Zijn de Romeinen uit Gallië verdreven, dan . ."

„Dan zal Wodan verder helpen!" — sprak de Canninefaat gevat.

„Komt! Laten wij Brinno op gaan zoeken, die reeds lang geheel alleen de wacht houdt ginds in het Oosten van ons leger, — dicht bij den Rijn. Het is een moeielijke post, want van die zijde beproeven de belegerden dikwijls voorraad in de legerplaats te krijgen. Komt, een vogeltje zingt iemand in de ooren: een gekkenstreek maakt een gekkenstreek goed!"

En hij trok vol ijver zijne beide vrienden met zich mede, de tent uit.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Vroeg in den morgen snelde Brinno naar Civilis.

„Zie zoo! Ik eisch loon als bode van eene goede tijding. Sido, mijn broeder en Welo zenden mij!"

„Waarom komen zij niet zelf?"

„Omdat zij niet kunnen! Alle drie liggen gewond in de tent."

„Is dat eene goede tijding?" — vroeg Civilis, zich wapenend.

„Het zijn maar schrammen! Het heeft niet veel te beduiden. Heden nacht stonden zij bij mijne schaar op wacht aan den Rijn. Beschermd door de duisternis schoot daar, onzichtbaar, ternauwernood hoorbaar, een schip den Rijn af, van de kiel tot het dek, zooals later bleek, met koorn geladen, naar de landingsplaats in de Romeinsche

legerplaats stevenend. Daar werd het blijkbaar verwacht, want eene geheele cohorte bevond zich op de kiezelsteenen aan den Rijn of in booten, om het te ontvangen. Maar mijn lange broeder — wat hem aan verstand ontbreekt, wordt hem door de scherpte zijner zintuigen vergoed — hoorde het zachte plassen der roeiriemen — ik en de anderen hadden het niet opgemerkt. Toen hij er mijne aandacht op vestigde, hield ik het voor omhoog springen van visschen. Maar hij — met den uitroep: — „Nu de tweede gekkenstreek!" — sprong in den donkeren stroom. Sido stiet in zijn hoorn: zijne Markomannen, Welo's Brukteren, deinsden een oogenblik terug. Maar onze manschappen, Bataven en Canninefaten, op het water evengoed tehuis als op het land, volgden mij dadelijk; wij deden zonder bedenken als hij. Toen schaamden zich de anderen, en sprongen Sido en Welo na. Zwemmend bereikten wij het schip, dat door eene sterke bemanning verdedigd werd. Booten uit de legerplaats der vijanden kwamen aanschieten, enkele fakkels doken daarin op, zoodat de Romei-

nen aan den oever thans een doel voor hunne pijlen hadden. En nu begon een zonderling vechten der onzen, die, zoodra zij, de messen in den mond, zwemmend het groote schip en de booten bereikt hadden, aan alle zijden enterden, aan de wanden omhoogklimmend, meestal in volkomen duisternis, menigmaal echter in het schelle, roode licht van de pekfakkels der Romeinen. Welk een geworstel van man tegen man! Half in het water, half schrijdelings op de wanden! Daar kon geene lans meer hulp bieden, alleen het mes en de bijl! Ternauwernood was het ons gelukt, het graanschip, dat met kracht de rivier af, en naar de Romeinsche sterkte dreef, tegen te houden. Plotseling riep Uffo, de veerman — „Hierheen! Allen naar dezen kant. Ik gevoel vasten grond!" — Hij had eene zandbank in de rivier bereikt — wel stond het water hem nog tot aan de kin — pakte met den haak van zijn stok het schip aan de binnenzijde vast: — een ruk met reuzenkracht! — en het schip zat aan den grond! Het was diep in het zand geschoten, en week geene handbreed, niettegenstaande het

roeien en de pogingen van de Romeinen om af te stooten.

„Nu waren de onzen, Brinnobrand het eerst, in een oogenblik aan alle kanten aan boord, de bemanning vloog links en rechts in het donkere water, en ten laatste kwamen ook van ons kamp booten in menigte aanroeien. Met de handen, met haken en touwen trokken wij het schip weer van de zandbank af, en thans naar onze zijde der rivier, ten spijt van het verzet der Romeinen in hunne booten — de honger dreef hen tot wanhoop! — Eindelijk was hunne laatste boot gevlucht of gezonken en wij haalden den buit onder luid gejuich aan onzen oever op het zand. De drie gekwetste jonge helden laten u vragen, hoe u deze gekkenstreek bevalt."

„Goed! Want nu zal er een einde aan het beleg komen!"

„Het is ten einde!" — riep Uffo, die, binnentredend, de laatste woorden gehoord had. — „De Romeinen hebben met dit lang verwachte schip de laatste hoop verloren. Zij hebben hun legaat, die nog niets van overgeven

weten wilde, gevangengenomen, geboeid, en zenden u hem. Zij geven zich over, en vragen om vrijen aftocht naar hunne wapenbroeders."

„Sta het niet toe!" — schreeuwde Brinno wild. — „Dood hen allen! Denk aan uw broeder, aan uw zoon! Denk aan de vele honderden mannen, die wij door hunne moorddadige werktuigen vóór dezen muur verloren hebben. Neem wraak!"

Maar Civilis wenkte afwerend met de hand. — „Zij trekken af, zonder wapenen. En eerst zweren zij trouw aan het groote Gallische rijk. Deze schande treft Rome zwaarder dan hun dood."

Het voorhangsel van de tent werd opengerukt. Merowech vloog aan den hals zijns vaders.

„O vader! vader! De overwinning is ons! Ik kwam ter rechter tijd!" — riep hij, zijn vader op het voorhoofd kussend.

„Ja, ter rechter tijd! Ginds ligt eene schaar. Knip mij haar en baard, mijn zoon! Geen Romein staat meer onoverwonnen op onzen grond!"

ZESDE HOOFDSTUK.

Te Langres in zijn prachtig, geheel op Romeinsche wijze gebouwd en ingericht huis, stond op een avond Julius Sabinus in zijn kleedvertrek, dat aan de zaal der warme baden grensde, voor den langwerpigen, metalen spiegel, die in den muur van donkergroen, Thracisch marmer ingevoegd was. Talrijke lampen en lampjes, van de zoldering afhangend, verbreidden een helder licht in het kleine vertrek. Eenige slaven waren bezig, hun heer feestelijk te kleeden, schitterend te tooien. De glanzend witte tunica van den fijnsten byssos was rijk met opgezette, gouden versierselen, ter dikte van een halven vinger, bedekt, ja bezwaard; hetzelfde was het geval met een scharlaken gordel van Spaansch leder. Een breede ketting van gouden plaatjes

slingerde zich driemaal om zijn hals. Gouden banden omgaven bovenarm en pols, zelfs de riemen der sierlijk wit en rood gestreepte sandalen waren op de wreef met gouden plaatjes voorzien. Een afzonderlijk hiervoor afgerichte slaaf hield, over beide armen uitgebreid, den saffraangelen pronkmantel gereed, die rondom met een breeden purperen rand omboord was.

Nog een blik vol tevredenheid wierp Sabinus in den spiegel en streek met een staafje geurig hars over zijn zwartbruinen knevel, dien hij — naar Gallisch gebruik — goed in orde hield.

„Neen, niet hier!" — riep hij den mantelslaaf, die hem naderde, toe. — „Licht worden de plooien in den draagstoel verkreukt. Gij volgt mij naar den tempel en werpt mij eerst daar den mantel om de schouders. Zegt den dragers van mijn stoel, dat zij dicht bij de deur komen! Er vallen enkele druppelen. Ik ga zelf mijne gemalin uit het vrouwenvertrek afhalen!"

En hij doorliep verscheidene vertrekken en eene lange gang, tot hij aan het gynæceum kwam.

Vóór de deur hiervan richtte hij zich in zijne volle lengte op, en streek met de hand door het gezalfde, glanzende haar.

Nu trad hij naar binnen. Maar de verrassende indruk, dien hij op zijne echtgenoote had kunnen maken, ging verloren. Epponina werd hem niet gewaar. Hem den rug toekeerend, knielde zij op den mozaïekvloer en hield beide armen voor den rooden muur opgeheven, op welken — blijkbaar eerst onlangs: de verf was nog niet droog — een visch en eene duif, alsmede een palmtak eenvoudig, met zwarte omtrekken, geschilderd waren. Zij bewoog zacht de lippen.

„Hoe?" — riep haar gemaal, uiterst ontstemd. — „Wat moet ik zien, Epponina? Nog in uw huiskleed — of liever, in een treur- en boetgewaad! De draagstoel wacht ons. Het feest begint dadelijk. Het volk, zoo meldt de deurslaaf, stroomt reeds over de straat van mijn huis tot aan den tempel. En gij —."

„Gij wist, dat ik niet naar dit feest ga!"

„Wat? Dat hebt ge nooit gezegd!"

„Ik zeide u, dat ik nooit meer naar dat huis, naar die vrouw ga!"

Hij trok de schouders op: — „Onzinnige ijverzucht?"

„Neen, dat is het niet: — dat is het niet meer. Ik weet, dat ik u verloren heb. Het is wel mijne schuld — waarom vermocht ik niet u te boeien? Maar die vrouw maakt mij anstig!"

„Mij niet!" — riep hij met een leelijken lach.

„O Julius, zij zal uw verderf worden! Ik zag in den droom, dat eene slang u omwonden had — ge kermdet van pijn! — en het schoone hoofd der slang — was het hare!"

„Slangen beteekenen geluk, zijn boden der goden! En eene schoone slang is mij meer waard dan uw leelijke visch ginds, en die onmogelijk lange palmtak. Waar zag ik toch ook dergelijk geknoei? Ik geloof te Rome! O ja, in het bedehuis der Christenen! Herhaaldelijk bepraattet ge mij, u daarheen te volgen. Hoe onnoozel! Omdat het Grieksche woord voor visch: ichtys, de beginletters van het een of ander formulier behelst, daarom een visch te aanbidden!"

„Ik bid alleen tot God den Heer. Maar de vrome teekenen doen mij aan hem denken. Daarom heb ik hen met ongeoefende hand —"

„Ik laat u uw visch, laat gij mij mijne slang! — Ge wilt dus niet medegaan? Nu, goed! Zelfs beter zoo! — Maar ik moet mij haasten. Het volk zou ongeduldig kunnen worden. En door dit feest, dezen optocht, wil ik ten minste hier — bij de Lingonen — voor altijd den eerzuchtigen Classicus den loef afsteken. Bid, terwijl uw echtgenoot tot imperator der Galliërs uitgeroepen wordt. Eene wonderlijke keizerin! Wat zult ge bidden?"

„Ik bid: „Uw wil, Heer, geschiede, gelijk in den Hemel, alzoo ook op de aarde," en: „Vergeef ons onze zonden, want ook wij vergeven aan een iegelijk, die ons schuldig is."

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Het schitterende feest, hetwelk Sabinus, Gutruates en hunne vrienden aan de stad der Lingonen, in waarheid echter aan zich zelven gegeven hadden, liep ten einde.

Voorbij waren de gevechten in wagens, de wedrennen, de gevechten van dieren, welke in de kleine arena der provinciestad, die Romeinsche voorbeelden nabootste, gehouden waren. Voorbij de optocht van rijk gekleede jongelingen en meisjes, welken aan Sabinus en Gutruates, als een blijk van de dankbaarheid der Lingonen, een gouden lauwertak, en eene zilveren misteltwijg in den hof des tempels hadden aangeboden. Voorbij eindelijk ook de wilde, hartstochtelijke dans, die in dezen hof faunen en bacchanten, weinig door kleede-

ren belemmerd, uitgevoerd hadden voor de treden der zuilenhal, waar de hooggepriester en diens vrouw, Sabinus en de voornaamste gasten op zachte kussens lagen.

„O Claudia!" — fluisterde Sabinus zich vooroverbuigend, in het oor der vrouw, die, roerloos neerliggende, traag naar de steeds stouter wordende sprongen der paren gezien had. — „Dit was de schoonste dag, dit wordt de zaligste nacht van mijn leven. Zoodra Tutor met de tijding uit Worms aankomt, strooi ik het goud onder het volk uit, en het zal, het moet mij als imperator van Gallië begroeten. Vierhonderd mannen, met sterke stemmen, zijn gehuurd. Dan, dan voor de eerste maal in het purper, zal ik u omarmen. Maar waarom kijkt ge met zooveel aandacht naar links? Waar denkt ge aan?"

„Ik denk dat de bruine bacchante, die de jonge Silvanus zooeven jubelend op zijn schouder wierp, veel gelukkiger is dan ik!"

„Waarom?"

„De jongen heeft op veel vuriger wijze lief dan gij. Kijk, hoe hij haar kust! Dat is toch

liefde! Die denkt daarbij niet aan het purper, — al zijne gedachten betreffen haar! Zoo zou ik ook bemind willen worden, zonder door andere wenschen te worden verdrongen. Hoe benijd ik die bruine deerne! En zie de krachtige spieren zijner armen! Deze gladiator werpt u gemakkelijk in iederen hoek van den hof, imperator van Gallië!"

„Hoor eens!" — sprak Sabinus op neteligen toon — „Herinner mij niet aan uwe zuster, die met den sterksten gladiator wegliep. Is het dan alleen kracht, — wat ge liefhebt?"

„Alleen kracht. — Niet juist alleen der spieren. O neen! de kracht van den geheelen man, van zijn geest, wil, moed en lichaam. Zorg dus te verhoeden, mijn keizertje! dat ik er een vind, die in dit alles boven u staat."

„Dien wacht ik af! Die man leeft niet op aarde. Maar stil thans . . ."

De hoogepriester had zich opgericht. Hij liep naar Sabinus toe. — „Weldra zult ge goud en zilver moeten strooien. De spelen zijn ten einde. Het volk wordt ongeduldig. Ge hebt het geld toch bij de hand?"

„Zes kisten! Mijne slaven droegen ze kort geleden in een vertrek daar ginds."

„Ik sta verbaasd! Ik wist niet . . ."

„Dat ik over zooveel geld beschik?" — vroeg Sabinus lachend. — „Nu, — dit blijve onder ons — het is ook het mijne niet. Het zijn — de bijdragen van alle steden van Gallië voor den oorlog tegen Rome . . ."

„Hoe? Die hebt ge aangetast?"

„Niet alleen aangetast, uitsluitend hiervoor gebruikt! Hoe kon ik beter de belangen van dezen oorlog behartigen, dan wanneer ik Gallië een imperator geef?"

„Maar wat zal Classicus daarvan zeggen?

„Bah! Daarom heb ik immers aan hem het — schijnbaar! — zooveel gewichtiger werk, de passen der Alpen te bezetten, overgelaten. Hij heeft zich slechts te vermoeien, te vervelen, en mag honger lijden in die woeste bergen. Hij bezet de Alpen — hij vermoedt niet, voor wien. Maar laten wij nu aan het werk gaan!"

„Neen!" — riep Claudia, plotseling omhoog varend, als eene opspringende adder, met

verrassende snelheid. — „Voor het vervelende tooneelspel van het imperatorendom begint — wil ik den dans der faunen nog éénmaal zien! — Hier! Neemt!" — Zij ontdeed beide hare gevulde armen van een breeden gouden band, en wierp de sieraden onder de bij de treden staande faunen en bacchanten. — „Nog eens! Maar sneller, vuriger! Slaat harder op de cimbalen! Neemt hooger de sprongen! — Zoo! Zoo is het goed, zwarte krullebol daar beneden! Nu, imperator," — fluisterde zij Sabinus toe, met fonkelende oogen, — „hier staat u w e bacchante — wilt ge mijn danser zijn?" — Met één ruk wierp zij den mantel, die zwaar was van het goud, af, en stond daar in een nauw sluitend zijden gewaad, dat de prachtige gestalte meer deed uitkomen, dan verborg.

Sabinus aarzelde: — „Bedenk u toch! Onder de gehuurde knechten! Geheel het volk staat er naar te kijken. Moet ik op dit oogenblik . . ."

„Bedenk g ij u!" — gaf zij met dreigende blikken ten antwoord. — „I k dans thans bij deze cimbalen en bekkens — zij maken mij ra-

zend van opwinding, van begeerte naar genot. Ik dans — zoo niet met u — dan met dien heerlijken faun ginds!"

En zij daalde werkelijk, daar hij nog draalde, den dansenden jongeling wenkend, de eerste trede af.

„Kom dan!" — riep Sabinus wild, vatte haar bij den schoonen arm, snelde met haar de trappen af, en reeds mengde zich het paar onder de overigen.

Maar hoe danste deze vrouw!

Niet als de anderen: — dezen geleken thans verkleede poppen — hier vloog de ware bacchante, ja, de maenade voort. Haar zwaar, zwart haar raakte los bij de eerste onstuimige beweging, het fladderde om haar heen, het sloeg haren danser in het gelaat, in de oogen, zoodat hij ze van pijn sloot. Waartoe ook zou hij ze openhouden? Niet hij leidde deze dansrei! De vrouw sleurde hem mede, zoo dikwijls de dans het met zich bracht, dat zij elkander aanraakten, de vrouw, die, zoo vaak zij de cimbaalslagers naderde, dezen toeriep: — „Sneller! Harder! Veel sneller!" — Nu wierp zij het

hoofd in den nek terug, uit de geopende lippen klonk een zacht steunen van genot — zij trok den imperator van Gallië bij de armen mede, zoodat de lange mantel, dien hij niet den tijd gehad had, af te leggen, ver achter hem aan vloog. — Thans viel het kleedingstuk, afgetrapt, op den grond, een der satyrs wierp hem zijn boksvel, waar de staart aan hing, over de schouders. Het geraas der cimbalen steeg tot het razendste getier — maar plotseling drong een verward rumoer van den ingang, van de straat in den hof des tempels. Een man in krijgsgewaad, met den helm op het hoofd, drong zich door de menigte, slingerde een paar bacchanten op zijde en bleef midden op den hof staan: — „Waar — waar is Sabinus? Wat? Hier? Zoo? Bokkesprongen makend? Wee over u, Gallië!"

Alle dansgroepen bewogen zich niet verder; zoo wild zij te voren zwierden, zoo onbeweeglijk bleven zij plotseling staan. Gutruates stormde de trappen af. Sabinus, wiens gelaat met zweetdroppelen bedekt was, wierp het boksvel op den grond. — „Tutor!" — riep hij — „Gij

hier? Gij zoudt immers te Worms . . . — Waar is Classicus?"

De dikke man haalde eerst adem, voor hij begon: — „Classicus? In stee van de passen der Alpen te bezetten, — wilde hij zich, vóór gij het vernaamt, eerst in Trier tot koning van Gallië laten uitroepen. Daaraan besteedde hij alles, tijd en geld!"

„Ha, de ellendeling!" — schreeuwde Sabinus.

„De Romeinen zijn — zonder één slag met een zwaard gedaan te hebben — over de Alpen gedrongen! Vele legioenen! Classicus werd te Worms overvallen en verslagen, zijn leger stoof uiteen. Mij bereikte de tijding hiervan te Bauconia tusschen Worms en Mainz. Ik wilde deze sterkte dekken. Ik greep de Romeinen op den heerbaan, die naar de vesting leidt, aan. Zij wierpen mij terug. Ik week naar Mainz. Maar de ellendige Galliërs daar zijn afgevallen van het Gallische rijk, en hebben Vespasianus trouw gezworen. Zij sloten de poorten voor mij. Toen vluchtte ik hierheen. De hoofdmacht der Romeinen staat te Mainz. Hun veldheer heet Cerialis. — Maar geef mij thans . . . te eten.

Ik ben doodmoede, en gekwetst! Een pijl trof mij in den hals! Gelukkig niet in mijne spijsbuis!"

En de dikke man wankelde, half buiten kennis zonk hij in de armen van Gutruates.

Talrijke scharen, dansers, toeschouwers, gasten stroomden thans uit den hof des tempels, naar buiten, de straat op. Daar schreeuwde en raasde het volk dadelijk door elkander:

„Wat? Geene gelduitdeeling?"

„Zij was vast beloofd!"

„De Romeinen! De Romeinen zijn gekomen!"

„Wij zijn verslagen!"

„Maar alleen door verraad!"

„Classicus heeft ons verraden!"

„Neen! Tutor!

„Neen! Sabinus! Waar is het geld der steden?"

„Weg met de verraders! Met alle drie!"

„Verraad! Verraad! Verraad! Verraad!" — brulde het volk door de straten.

En woedend werden steenen tegen de

ijzeren deur van den hof geslingerd, die de tempeldienaars juist nog vóór den opstand der menigte in het slot werpen, en van binnen met de sterke ijzeren grendels hadden kunnen bevestigen.

ACHTSTE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

„Aan Flavius Vespasianus, den imperator, zendt Petillius Cerialis uit Trier zijn besten heilwensch.

„De plaats, uit welke, o imperator! ik u dezen schrijf, verkondigt u het duidelijkst, hoe ik tot nu toe mijn weg koos. — Overal, waarheen ik mij begaf, overwon ik. Mijne stoutste verwachtingen zijn overtroffen.

„Maar Fortuna is eene vrouw, en ik heb geluk met deze wezentjes.

„Gaat het zoo voort, dan zal ik lang niet de vier maanden van onze overeenkomst behoeven te gebruiken.

„Toen ik u mijn afscheidsgroet had toegeroepen, het bevel over de beide Italiaansche legioenen overgenomen, en van Milaan uit, den

tocht over de Alpen begonnen was — ik nam den korsten weg, over den Adula, waarop de Rijn ontspringt — toen bonsde mij het hart geweldig tegen het pantser, want ik was in gespannen verwachting, of inderdaad, zooals vooruitgezonden verspieders gemeld hadden, het onmogelijke mogelijk, en de Gallische vijand zoo onzinnig lichtvaardig was, de passen niet te bezetten.

„Ik kon de dagelijks herhaalde verzekering hiervan niet gelooven. Met koortsige snelheid joeg ik met de ruiterij vooruit. — Ik deed een deel der voetknechten bij de ruiters opzitten, want de ruiterij alleen zou de bergen niet kunnen bezetten, en wat tot nu toe misschien verzuimd was, kon, ja, moest de vijand nu toch dagelijks inhalen. Ieder uur kon beslissend worden, want, waren de passen versperd, dan moest ik terug tot Genua, daar de legioenen inschepen, en in Marseille beproeven te landen, — met een verlies van tijd, dat ik niet lijden mocht. Nauwelijks kon ik begrijpen, dat het zoo was, toen ik, ver voor mijne ruiters uit jagend, en alleen de hoogte van den

Adula bereikend, daar, waar als kenteeken der grens het altaar van Mercurius is opgericht — inderdaad den weg open, en zonder verdedigers vond. Ik gaf een luiden schreeuw, en hief mij in de stijgbeugels van vreugde. — Waarlijk, de goden willen diegenen te gronde richten, die zij zóó verblinden! Heinde en ver geen vijand te zien! Ongehinderd daalden wij — legioen XXI vooraan — in het land der Helvetiërs neder — een troepje herders had het kunnen verhinderen! — staken de Aar bij Windisch over, den Rijn bij Augst, en trokken toen nacht en dag in snelle marschen recht naar het Noorden, de rivier volgend, op den ouden heerweg van den rechteroever. Zoo vlug en behoedzaam drongen wij voorwaarts, dat de Galliërs op den linkeroever langen tijd niets van onze nabijheid vermoedden. Eerst op het gebied der Vangionen, waar van uit het Oosten de Neckar naar den Rijn toe stroomt, stieten wij op vijanden. Het bleek de toekomstige koning van Gallië te zijn, die — eerst thans! — onder weg was om de Helvetische passen te bezetten.

„Met recht zult ge nu vragen, waarmede hij

gedurende die kostbare dagen, ja weken, zich had beziggehouden? Wel, hij moest toch overal op de heerwegen de Romeinsche mijlsteenen door nieuwe Gallische laten vervangen, met het heilige dier van het nieuwe rijk: den kraaienden haan! En in de steden liet hij de gedenkzuilen, op welke de verdragen met Rome gegrift zijn, omhalen en in de rivieren werpen. En daarbij vereerde hij elken mijlsteen met eene bijtende, geestige lijkrede, die overigens een goede vriend, Tutor, een andere aanvoerder van den opstand, voor hem maken moest. Dat kostte toch tijd, en veroorzaakte vermoeidheid.

„Zoo hield hij rustdag in eene dubbele legerplaats op beide oevers van de rivier bij Worms. Voorposten hadden de goede lieden niet uitgezet. Zij verpoosden zich in of voor hunne tenten of bereidden het middagmaal; de paarden waren vastgebonden, de wapenen afgelegd.

„Onze ruiters en onze pijlen stortten plotseling over de met bosschen begroeide hoogten op hen neder, de verwarring was onbegrijpelijk. Bij hunne soepketels, de gevulde schalen in de hand, werden zij omvergereden. Tot mijn

grooten spijt ontkwam koning Classicus over de schipbrug, die hier door hem gelegd was. Maar over hetzelfde gemakkelijke hulpmiddel drongen ook wij, hem op den voet volgend, over den Rijn, en trokken dadelijk naar Mainz. Bij Bauconia wierp zich, om de gewichtige stad te dekken, eene andere bende ons in den weg, en greep ons verwoed aan. Evenwel, zoodra de eerste aanval krachtig maar bedaard was teruggeslagen door het dappere XXI^{ste} legioen, stoven de gepantserde ruiters met hunne fladderende, roode helmbossen en het voetvolk in de bontgestreepte Gallische broek, uit elkander, en vluchtend schreeuwden zij luide: — „Verraad!"

„Wie hen moet verraden hebben, dat weet ik niet. Zeker niet hun aanvoerder, een opvallend dik heer, die zijn best deed, de vluchtelingen tegen te houden, tot zijn paard door de pijlen van onze Numidische boogschutters doodelijk getroffen, nederstortte.

„Mainz sloot de poorten voor de verslagen Galliërs, zond, toen dezen verdwenen waren, ons den geheelen Gallischen senaat (ook een paar

aardige jonkvrouwtjes!) tegemoet, en de burgers haalden ons door de met bloemen versierde straten in. Ik liet de wakkere mannen op de markt u, o imperator, trouw zweren, en in den tempel van hun god Hesus uwe beeltenis plaatsen. (Al te spaarzaam is zij verguld, o Vespasianus! Gij ziet er recht kaal uit, het brons kijkt, uwe spaarzaamheid verkondigend, overal tusschendoor.)

„Na eene korte rust brak ik op uit Mainz. Bijkans nergens vond ik verzet! Het groote Gallische rijk brokkelt af, waar men het aanvat. Hij is slecht door zijne bereiders gebakken, deze pronkkoek!

„Vele volksstammen, zooals de Sequanen van Besançon, en van Embrun, zenden mij gezanten, verzekeren slechts door de overmacht der boosaardige buren medegesleept te zijn, aan den opstand deel te nemen, smeeken om vergiffenis en bieden aan, geld en manschappen te zenden. Het geld mag een veldheer van Vespasianus niet afwijzen. Maar het maakte een voortreffelijken indruk, toen ik verklaarde: — „Rome behoeft geene hulp

buiten die zijner legioenen! Keert, o bondgenooten, terug naar de werken des vredes. Deze oorlog is Rome's oorlog. Door Rome wordt hij gevoerd. Hij is reeds zoo goed als geëindigd."

„Van Mainz trok ik naar Bingen.

„Hier was de brug over de Nahe afgebroken. Eene schaar krijgslieden uit Trier hield zich daardoor op den westelijken oever voor gedekt. Maar de schrandere paardjes mijner Afrikaansche ruiters vonden een wad, en nu waren die benden weldra uiteengejaagd. Thans — zoo verbrokkelt deze wijze van oorlog voeren hunne krachten — zond mij Classicus — hij moet bij Bingen gewond uit het gevecht zijn weggedragen — weder eene bijeengeraapte bende Triboken, Caerakaten en Vangionen tegemoet. Hij wilde hen laten steunen door overgeloopen Romeinen uit het I^{ste} en uit het IV^{de} legioen. Dezen hielden ook stand tegen onze Rhaetische hulptroepen. Toen ik hun echter zelf op den breeden straatweg tegemoet reed, — alleen — slechts tusschen de adelaars mijner beide legioenen, van het II^{de} en van het XXI^{ste}

en hun toeriep, of inderdaad Romeinsche voetknechten onder Gallische vlaggen tegen deze adelaars wilden vechten, toen keerden zij de werpsperen om, liepen op mij toe, bedekten mijne handen met kussen, en smeekten — tranen liepen over menig baardig, bruin gezicht — om vergiffenis, om weder opgenomen te worden. Ik schonk hun vergiffenis, verklaarde mij bereid, hen weder aan te nemen — en de barbaren stoven uit elkaar, vóór ik ze kon aangrijpen. En deze welwillendheid tegenover de „hooggeschatte her-overloopers", zooals ik hen noemde, droeg dadelijk de rijkste vruchten. Zoodra de beide afvallige legioenen van Neusz en Bonn — legioen XVI en XX — het vernamen, deden zij hetzelfde, en smeekten u den eed van trouw te mogen zweren. Dit stond ik gaarne toe. Dag op dag krijg ik verder goede tijdingen. Gisteren heeft Rheims zijne losmaking van het groote Gallische rijk aangekondigd — juist, terwijl ik dit schrijf, meldt de stad Metz hare onderwerping. Ik trek thans op naar Trier, de voornaamste plaats van den opstand. Maar ik hoor,

dat zij mij bij Ricol aan de Moezel den weg versperren willen. Wee hun, zoo zij het wagen! En des te beter voor mij. Hoe meer manschappen van hunne benden zich opeengedrongen tegenover mij plaatsen, des te sneller zal ik met hen klaar zijn!"

„Victorie, imperator, victorie bij Ricol! En daarvoor moet ik mij een weinig prijzen. Dat heb ik zoo slecht niet gedaan.

„De Galliërs onder Valentinus, een neef van Classicus — deze is nog niet in staat zich op het slagveld te vertoonen — hadden ditmaal eene goede standplaats uitgezocht, en met zorg versterkt. Aan beide zijden door de rivier en de bergen gedekt, hadden zij vóór hun front breede loopgraven gemaakt, en de toegangen door rotsbrokken uit de naaste steengroeven versperd. Maar de oude Romeinsche aanval van twee zijden handhaafde zijn roem ook hier. Ik zond hen uit het Zuiden, van uit Metz, de onder de Romeinsche adelaars teruggekeerde legioenen in den rechtervleugel. — „Maakt de schuld van maan-

den op één dag goed!" — schreef ik hun, — en zij maakten haar goed! — terwijl ik uit het Oosten — in drie snelle marschen was ik ter plaatse — hen van voren aangreep. Ik gaf het voetvolk onmiddellijk bevel, storm te loopen, niettegenstaande loopgraven en versperringen. Heerlijk rukten uwe legioenen tegen den vijand op, doken op een pijlschot afstands — lieten de werptuigen over zich heen vliegen — alle Galliërs schieten namelijk te hoog! — bestegen toen de hoogten, en wierpen de vijanden met het geweld eener lawine naar beneden. Daar — op het juiste oogenblik! — trof hun uit het Zuiden, van Metz, de stoot in de flank van onze ruiterij, en — nooit zag ik zulk eene vlucht! De ruiterij, de hoogten af zwenkend, zetten den vijand na, en maakten vele gevangenen, waaronder de aanvoerder Valentinus. Dadelijk liet ik hem en zes andere medegevangen, adellijke mannen uit Trier, aan het kruis slaan. Morgen hoop ik mijn intocht in Trier te doen. —

„Heden in de vroegte trok ik Trier binnen. Welk eene liefelijke stad! — Met moeite belette ik hare verwoesting. De manschappen kennen haar als de wieg van den opstand, als de geboorteplaats van Classicus en van Tutor (dit is de dikke held van Bauconia).

„Zij gunden u — vergeef mij! uw onverzadigbaren fiscus! — den buit, zij wilden niet plunderen, alleen brand stichten. Ik verbood het. Nog met veel moeite zorgde ik er voor, dat mijne (— uwe! —) nooit ontrouw geworden legioenen de „hooggeschatte terugloopers" niet als vijanden — en erger! — behandelden. Maar, wanneer een echt Romein beveelt, gehoorzamen echte Romeinen nog. Dat zij uw troost, imperator, voor nog een groot aantal jaren in de toekomst. Morgen breek ik op, om mij naar het Zuiden, naar Langres te begeven. Daar moet de hoofdmacht der Galliërs staan, onder Sabinus.

„Opdat gij echter niet zult gelooven, dat ik uit louter pleizier in mijne eigen gevechten vergeten ben, waarmede de gedachten van een Romeinsch opperbevelhebber zich behooren be-

zig te houden, meld ik u mijn oorlogsplan. Het is daarop aangelegd, Gallië en de Germanen aan alle kanten tegelijk aan te grijpen. En het is — tot nu toe — volkomen gelukt. Terwijl ik van het Oosten kwam, stormden van het Westen uit de Pyreneën het VI^{de} en het X^{de} legioen het land binnen. Van het Zuiden daalden over den Poeninus — deze Galliërs hebben nog niet ontdekt, tot welk doel de goden bergen om hun land plaatsten! — de laatste cohorten van II^{de} in het dal der Rhone. Uit het Noorden, uit Brittannië brengt de vloot het legioen XIV om tegen Bataven en Friezen te strijden, en dan zullen wij eens zien, of de vijanden den druk van de ijzeren tang aan alle kanten kunnen weerstaan.

„Eerst ga ik nog den „keizer van Gallië" bij Langres zoeken. Hij zal ternauwernood gevaarlijker zijn dan de „koning". Dan trekken wij tegen de Germanen op. Ditmaal was het dus: eerst het genoegen, daarna de arbeid. Deze zal wel bloedig worden. De legioenen, die ons weder trouw zwoeren, berichten, dat de halfnaakte mannen, — vooral die, van gene zijde des

Rijns — welke Civilis aanvoert, even verschrikkelijk zijn, als de beren en oerstieren hunner wouden. Het blijft evenwel de vraag of deze monsters hem zullen gehoorzamen! Dan — maar ook alleen dan! — zal het er hevig toegaan. Ik verheug er mij op! Onze door hem geslagen manschappen noemen dezen Bataaf — hij is éénoogig — een tweeden Hannibal of Sertorius. Zij het zoo! Scipio was tegen genen, Pompejus tegen dezen, opgewassen. Ik acht mij niet minder dan Scipio of Pompejus, dus zal ik ook dezen éénoogige kunnen staan."

TWEEDE HOOFDSTUK.

Weldra was de hoogvlakte van Langres wijd en zijd met Romeinsch krijgsvolk bedekt. Om de vesting strekten zich aan alle kanten hunne tenten uit. Cerialis was echter volstrekt niet geneigd de stad langdurig belegerd te houden, vooral daar zijn plan, Sabinus en de hoofdmacht der Galliërs te bestrijden en te vernietigen, niet kon worden ten uitvoer gebracht. — Sabinus had het grootste gedeelte zijner troepen, vele duizenden — wel is waar meest ongeoefende, kortelings gelichte of vrijwilig toegestroomde benden — naar het land der Sequanen tegen Besançon laten optrekken, om de bewoners voor hunne afvalligheid van het keizerrijk Gallië te straffen, en hen te dwingen, zich weder te

onderwerpen. Tutor was met eene andere schaar naar het Noorden getrokken, naar Classicus, welke, zooals het heette, thans alles in het werk stelde, om zich met Civilis te vereenigen.

Dus was er Cerialis veel aan gelegen, hier spoedig gereed te zijn, om zich eveneens naar het nieuwe, het Germaansche, tooneel van den oorlog te kunnen begeven.

Eene ijdele onderneming wilde hij echter toch niet met dezen tocht naar Langres gemaakt hebben. Hij beproefde, zonder belegering, eene uitkomst te verkrijgen.

Hij verlangde een onderhoud met de invloedrijkste hoofden der stad. Dit waren thans — nu Sabinus, Tutor en Classicus zich verwijderd hadden — in de eerste plaats de opperdruïde en diens adellijke verwanten. Gutruates was er mede gevleid, dat hij zijne stad tegenover de Romeinen zou vertegenwoordigen. Gaarne gaf hij gehoor aan Cerialis' verzoek, en noodigde den veldheer, om den volgenden dag vóór de Oosterpoort der stad met hem te beraadslagen. Alleen maakte hij er zich ongerust over, hoe zijne echtgenoote, de groote vriendin van Sabinus,

het denkbeeld eener onderhandeling met den vijand zou opnemen.

Tot zijne verbazing volhardde zij, toen hij haar zijn voornemen mededeelde, in hare onverstoorbare kalmte. Zij trok de schouders op en zweeg. Aangenaam verrast, toen hij bemerkte, dat zijne vrees voorbarig geweest was, sprak de priester met zalving: — „Uwe instemming is mij en den goden welgevallig!

„Instemming?" — vroeg zij op gerekten toon.

„Eene onderhandeling kan ook Sabinus baten."

„Dat is mij zeer onverschillig. Hij is weg. Wie weet, of hij, wanneer hij, hoe hij terugkeert."

Met groote oogen, verheugd, keek Gutruates naar zijne vrouw. — „Zie!" — sprak hij tot zich zelven — „Ik deed haar toch onrecht in mijne gedachten. Onlangs bij den bacchantendans — Tutor had mij sedert lang geplaagd — scheen het mij . . . maar neen! Hoe zou zij ook op hare hooge plaats aan mijne zijde, aan een ander kunnen denken! — En voor ons," — sprak hij hardop — „is het beter, het niet

tot het uiterste te laten komen. Worden wij gevangengenomen —."

„Dan zal mij niet veel onaangenaams wedervaren!" — antwoordde zij glimlachend. — „Alleen uwen vrienden, en dat komt hun van rechtswege toe. Ik waarschuwde voor de geheele dwaasheid. Ze moeten fijn gewreven worden, als klei tusschen steen en staal. Wij zijn niet zoo sterk als de Germanen, en niet zoo schrander als de Romeinen, gij altijd uitgezonderd, doorluchtige gemaal!"

Den volgenden middag stond op den wal naast de Oosterpoort, lang vóórdat Gutruates en zijne geleiders daar aankwamen, Claudia, in het gewaad, dat haar het beste kleedde, hetzelfde, dat zij op den bacchantenavond gedragen had. Alleen Boadica, eene jonge slavin, vergezelde haar. Opmerkzaam, met scherpen blik, keek zij naar beneden, naar de vlakte vóór de poort, waar thans de Romeinsche veldheer en zijn schitterend gevolg kwamen aanrijden. Met hoeveel kracht drukte Cerialis het edele zwarte paard tusschen de sterke knieën! — Nu stegen allen af.

Cerialis werd daarboven een vrouwenkleed

gewaar, als een pijl schoot zijn blik omhoog. — „Bij Eroos en Anteros!" — riep hij haar toe — „Gij zijt eene godin! Of Lucretia's zuster — maar duizendmaal schooner. Ik breng u de groeten van Lucretia!"

Zonder een woord te spreken — maar na een vlammenden blik — trad Claudia op zijde, achter den toren naast de poort. — „Dat is een man. Eindelijk!" — fluisterde zij, diep ademhalend.

Weldra werd beneden ééne vleugeldeur der poort voorzichtig geopend, en Gutruates, in zijn met goud overladen feestgewaad, omringd door vele priesters, en een groot aantal edelen en ridders der Lingonen, begaven zich naar de open ruimte.

Na eene korte begroeting nam Cerialis het woord. Hij sprak krachtig, maar rustig, met trotsche overtuiging, niet twijfelend aan den indruk van elk zijner woorden, de oogen in het bewustzijn zijner triomfeerende meerderheid op zijne hoorders vestigend. Doch menigmaal vloog een blik naar boven, naar den rand des muurs, waar zich de witte, weelderige gestalte

vertoonde, die geenszins geheel achter den toren verscholen bleef — zich misschien ook niet verschuilen wilde.

„Edele mannen van Andematunum!" — begon hij met luide stem. — „Op het spreken in schoone woorden heb ik mij nooit toegelegd — met de wapenen drukt de Romein zijne gedachten uit. Daar echter bij u woorden het zwaarst wegen, niet de zaak, wil ik ook een paar woorden zeggen, en voor u is het veel meer noodig ze aan te hooren, dan voor mij, ze uit te spreken.

„Wij zijn weleer naar Gallië gekomen, niet, om iets voor ons te zoeken, maar daartoe verzocht door uwe voorvaderen, die met elkander overhoop lagen, tot de eene helft de Germanen van over den Rijn tegen de andere helft te hulp had geroepen.

„Dezen waren met groote haast gekomen, en hadden vriend zoowel als vijand onderworpen. Toen smeektet gij ons, u te bevrijden. Wij bevrijdden u, dreven bijkans alle Germanen het land uit, en bezetten den Rijn. Waarlijk niet om ons Italië, dat toch niet aan te grijpen is,

te beschermen, neen, opdat u niet een tweede Ariovistus zou kunnen overwinnen. Maar gij? Wat doet gij thans? Gelooft gij, dat de Bataven en hunne stamgenooten het beter met u meenen dan wijlen Ariovistus met uwe voorvaderen?

„Steeds zullen de Germanen weder over den Rijn uw land binnendringen! Niet alleen, wijl het hun een lust is te vechten, te rooven, van woonplaats te veranderen! Neen, uit hunne moerassen en uit de wildernissen hunner wouden zullen zij altijd door dezen beteren grond, door uwe warmere zon, zich aangetrokken gevoelen. Thans zetten zij u aan, tegen ons te vechten. Het schoone woord „vrijheid" gebruiken zij als voorwendsel — zooals van ouds allen gedaan hebben, die anderen onderdrukken wilden. Verdeeldheid en de heerschappij van geweldenaars hebben Gallië zóó lang verscheurd, tot wij orde brachten. Wilt gij orde hebben, dan moet gij krijgslieden leveren en belastingen betalen — meer verlangen wij niet van u. Wilt gij den imperator, die ginds aan den Tiber regeert, manschappen bezorgen, of den Germaan, den vechter, den drinker in wolfsvacht, die zich van uw tuin,

en van uw huis, van uw kelder en van uw bed meester maakt? Kiest tusschen Rome en de barbaren! Want waarlijk, gij hebt geene derde keuze. Gij zijt te geestig om met elkander in vrede te leven, te zwak, om u zelven te beschermen. Bij Jupiter! Gallië wordt Germaansch of blijft Romeinsch. Daarbij behoudt gij echter zooveel vrijheid, als gij maar eenigszins zult kunnen verdragen — en zelfs meer! Burgers van Andematunum, bondgenooten, vrienden! Opent uwe poorten, en keert onder het schild der legioenen naar de vrijheid terug. Doet ge dit niet, dan zweer ik bij den genius van Vespasianus — geen steen zal op zijne plaats blijven in het voormalige Andematunum. Kiest!"

Niettegenstaande den hoonenden toon, niettegenstaande de ternauwernood verborgen minachting, maakten deze woorden een grooten indruk. Want de waarheid, die ze behelsden, hoe bitter deze ook wezen mocht, was bezwaarlijk te bestrijden.

Nadat hij eene korte beraadslaging met zijne geleiders gehouden had, vroeg Gutruates bedenktijd.

„Hoevele uren?" — vroeg Cerialis.

„Dagen!" — antwoordden de Galliërs. Zij moesten Sabinus boden zenden, en diens meening eerst vernemen.

„Zeer overbodig! Maar het zij zoo!" — Hij bedacht, dat eene belegering weken zou kunnen vorderen. — „Hoevele dagen?"

„Zes!"

„Geen drie! Twee dagen sta ik u toe. Twee dagen lang hebt ge niets van mij te vreezen."

En dus werd er een wapenstilstand van twee dagen beloofd, en bij de goden van Rome en Gallië plechtig bezworen.

DERDE HOOFDSTUK.

Op den avond van denzelfden dag liet eene slavin zich bij den veldheer aanmelden.

„Is zij jong? Ja? Vrouwen hebben altijd toegang!" — zeide hij lachend, en zette den beker met donkeren wijn neder. — „Gij laat haar binnen, en gaat zelf naar buiten, honden van slaven!"

Een sierlijk Gallisch meisje stond vóór hem.

„Van Lucretia's zuster!" — zeide zij, en gaf hem een dichtgebonden wastafeltje. Hij sneed de koorden met zijn dolk door, las, werd steeds verbaasder, en toen hij opkeek, om eenige vragen tot de aardige brengster te richten, was deze verdwenen.

Het was kort vóór middernacht.

De lamp van veelkleurig dik glas wierp, van de marmeren zoldering afhangend, een schemerlicht op de zachte kussens in Claudia's slaapvertrek. Op deze kussens zaten de schoone vrouw en Cerialis; deze, zonder helm en pantser, had zijn zwaard afgegespt, en naast zijn bruinen krijgsmantel op den hoog met tapijten bedekten vloer geworpen.

Claudia was als veranderd.

Hare onverschillige traagheid was geweken, zij was geheel vuur, leven, beweging. Hare groote oogen straalden met een wonderbaren glans, nooit was zij zoo schoon geweest.

Met welgevallen liet zij hare hand over den sterken arm van den Romein glijden, en sprak met eene welluidendheid in hare stem, die Gutruates, zoo min als Sabinus, ooit vernomen had: — „En weet ge, onweerstaanbare man, waarom ik u het vurigst liefheb? Niet enkel om de groote kracht, waardoor uwe armen, wanneer zij mij omstrengelen, mij dreigen te verpletteren — neen, om de stoutheid, om den moed vol doodsverachting,

die u hierheen deden komen. Heb dank voor dezen moed. Ik zal er u voor beloonen!"

En zij wierp zich onstuimig aan zijne breede borst.

„Ja!" — riep hij lachend, den geur van hare ongezalfde lokken ophalend — „Het is eene dolheid! Het is waanzin! Maar alleen den stoutste valt het zoetste loon ten deel. Wanneer Vespasianus het vermoedde! Toen ik uw briefje gelezen had, zeide ik tot mij zelven: — „Is het een valstrik? Neen! De goddelijke vrouw heeft uw vurigen blik beantwoord, en alleen zij hoorde u Lucretia's groet overbrengen. Heeft zij — zij bezit Hera's gestalte met Aphrodite's bekoorlijkheid! — u aan haar opgeblazen man, dezen dikken kemphaan, verraden? Neen! Ook zij verlangt naar geluk — haar smachtend oog getuigden daarvan." — Ik ging dus — alleen — naar den in den brief aangeduiden marmeren steen naast het altaar van Eppona voor de Zuiderpoort. Waarlijk! zoodra ik hem optilde, werd ik de eerste treden eener onderaardsche gang gewaar. Ik aarzelde één oogenblik — toen sloot ik de

oogen, riep mij uw beeld voor den geest en — sprong naar beneden, de opening achter mij met den steen sluitend. En, toen hij dof neerviel, vloog mij de gedachte door het hoofd: — „Daar ben ik in de val geloopen! Maar nu ben ik er in, nu voorwaarts!" — Weldra had ik de aangegeven ijzeren deur tastend gevonden, de kleine sleutel paste — zij ging open. Thans begroette mij het matte licht van een muurlampje, ik snelde de steenen trappen op, het getrokken zwaard in de hand. Ik klopte zacht, zooals het mij voorgeschreven was, driemaal aan eene tweede deur — gereed, den eersten vijand, die zich vertoonen mocht, te doorboren! In mijn hart geloofde ik niet aan verraad en gevaar! U zocht ik, u vond ik, en nimmer gesmaakt genot, bedwelmend schoone vrouw!"

En hij omvatte haar met zijne forsche armen, zoodat de adem haar begaf.

„Spaar mij, vermetele! ge zult mij dooden!"

„Zou er een schooner dood zijn?"

„Neen! Maar nog niet! Eerst nog vele, vele uren als dit. Ge zult, ge moet mij bevrijden

uit deze verveling, uit dezen echt, uit . . .!"

„Zeker! Morgen, vóór nog de zon in het Zuiden staat, zijt gij de mijne. Mijne gevangene in schijn, mijne godin in waarheid!"

„Morgen reeds? Maar het verdrag, dat ge gesloten hebt — de bedenktijd." —

Cerialis lachte. — „Laat dat mijne zorg zijn. Toen ik het verdrag sloot, kende ik u nog niet . . . Maar luister!" — Hij sprong op. — „Wat was dat? Er wordt beneden aan de deur geklopt — driemaal! — zooals ik klopte! Toch verraad! Vrouw, dan . . .!"

Hij greep zijn mantel en zijn zwaard van den grond. Maar door een blik op haar gelaat — alle kleur was daarvan verdwenen — begreep hij, dat hare ontsteltenis niet geringer was dan de zijne. Zij vond geene woorden van schrik.

„De echtgenoot?" — vroeg hij. — „Neen! Die komt niet langs een geheimen weg. Dus een medeminnaar? Wacht dan!" — Hij rukte zijn zwaard uit de scheede, en hief het dreigend omhoog.

„Bij alle goden!" — smeekte thans Claudia

in den hoogsten angst. — „Wilt ge u en mij ongelukkig maken? Stil! Daarheen! Achter dat gordijn. Verroer u niet! Laat mij begaan. Dan keer ik alle gevaar van ons af."

„Van hem misschien? Neen! — Hij zal niet leven! Ik wil . . ."

Zij duwde hem, half met geweld, achter het gordijn, en haastte zich, de valdeur op te heffen, die in het voorportaal de onderaardsche gang sloot.

Dadelijk daarop verscheen zij weder in het slaapvertrek, gevolgd door een met stof en straatslijk bedekten man. De kostbare mantel hing in flarden om zijne schouders, zijn rijk harnas was stuk geslagen, de gouden en zilveren platen, die het versieren moesten, hingen half vernield aan de riemen naar beneden, de donkere haren waren op het voorhoofd door opgedroogd bloed aaneengekleefd. Met moeite, wankelend, hield hij zich aan eene korte werpspeer op.

„O! Wat ziet ge er uit!" — fluisterde Claudia zóó zacht, dat het hem verbaasde. — „Waar komt ge vandaan?"

„Van Besançon! Verslagen! Volkomen verslagen! Romeinsche cohorten — het II^de^ legioen! — juist van de Rhone aangekomen, hadden de Sequanen geholpen. Alles is verloren! Den Romeinen tegenstand te bieden, is onmogelijk. Zwaar gewond, — door den helm kreeg ik een houw in het hoofd — redde ik mij, door zoo snel ik kon, te vluchten. Ik reed twee paarden dood!"

Zij krulde de lippen om. — „Van louter vrees!" — sprak zij verachtelijk.

Hij had het niet verstaan. — „Daar het donker is, gelukte het mij, ongemoeid door de rijen der belegeraars en door de onderaardsche gang in de stad te komen, en nu ben ik allereerst naar u gesneld . . ."

„Gij wilt u zeker achter mijne kleederen verschuilen?"

Hij staarde haar aan. — „Neen! Ge moet met mij vluchten! Ver weg vluchten, naar eene plek, waar niemand ons kent!"

„Vluchten? Ik denk er niet aan!" — sprak zij nu plotseling zeer luide.

„Bedenk, dat de vijanden binnen enkele dagen in de stad kunnen zijn!"

„Waarschijnlijk zullen zij dit!"

„En ge wilt niet met mij vluchten?"

„Neen!"

„Dus hebt ge mij niet langer lief? Zoo! ben ik dan niet meer dezelfde, die ik was?" — riep hij smartelijk uit. — „Niet Julius Sabinus?"

„Die zijt ge dus?" — klonk daar eene stem uit het nevenvertrek. — „Wacht, keizer van Gallië!"

En Cerialis stortte naar binnen, hij had den mantel als verdedigingsmiddel om zijn linkerarm gewonden, en trok het breede zwaard, gereed, toe te stooten.

„Een man! Een Romein bij u! Trouwelooze!" — riep de verschrikte man. — „Weg met hem!"

En hij wierp zich Cerialis in den weg.

Maar één slag van diens zwaard sloeg hem de speer uit de hand, een stoot doorboorde zijn rechterarm. Met een luiden kreet keerde hij zich om, en vluchtte.

Cerialis volgde hem.

Door de valdeur, welke Sabinus achter zich had dichtgeworpen, werd hij een oogenblik opgehouden. Toen hij langs de trap de halfdon-

kere gang bereikt had, was de vluchteling niet meer te zien.

„Onbegrijpelijk! Hij kan de ijzeren deur nog niet bereikt hebben. Waar zijt ge, keizer van Gallië? In een muizenhol?"

Hij zag overal in de smalle gang rond — daar bemerkte hij eene kleine houten deur, die ter linkerzijde klaarblijkelijk toegang tot een uitweg verleende.

Hij rukte aan de deur — maar zij was van buiten gesloten. — „Daardoor is hij ontkomen, is hij de stad ingeloopen. Wacht maar, zij zal u niet lang beschermen!"

VIERDE HOOFDSTUK.

Een uur later was de stad in handen der Romeinen.

Onverwachts uit het huis van den hoogepriester stormend, hadden de zwaargewapende Romeinsche manschappen zich plotseling op de ongelukkige bewoners geworpen, onder het schetterend geschal der tuba's, de fakkels in de linker-, het zwaard in de rechterhand, overal waar zij zich vertoonden, brandstichtend, doodend, plunderend.

Tot na het aanbreken van den dag duurde deze verschrikking voort, toen gebood Cerialis zijne troepen op te houden.

Toch was hij niet tevreden met zijne uitkomst. Hij had de woning van Gutruates, den tempel, het huis van Sabinus tot in de meest ver-

borgen hoeken doorzocht — vergeefs. De keizer van Gallië, evenmin als de hoogepriester, zelfs Claudia had hij niet kunnen vinden. Spoorloos was ook zij verdwenen. —

Verscheiden dagen waren voorbijgegaan.

De Romeinen hadden, eene kleine bezetting in de half verbrande stad achterlatend, Langres ontruimd, en zich naar het Noorden begeven.

In een woud, een paar duizend schreden ten Zuiden der stad, lag op een bos stroo in een soort van spelonk onder den grond, een bleeke man met half gesloten oogen. De wortelen der reusachtige boomen waren door de aarde en door de los samengevoegde steenen tot in de niet zeer diepe ruimte gedrongen. Zij reikten bijkans tot aan het leger van den zieke. Op de steenen van den vloer zat eene vrouw. De vlam eener kleine olielamp van gebakken klei dreigde uit te dooven in de bedompte lucht; zij verlichtte met een mat schijnsel de wanden, waar het vocht afdroop. Ternauwernood kon men de figuren onderscheiden, die daar met zwartbruine verf op waren afgebeeld: zij stelden een visch, eene duif en een palmtak voor.

Zwaar haalde de zieke adem. Met de magere, kleurlooze vingeren scheen hij iets te zoeken: dadelijk bracht de zachte hand der vrouw hen tot rust, stil hield zij ze vast.

Hij opende thans de doffe oogen — zij lagen diep in de kassen.

„Waar ben ik?" — vroeg hij.

„In veiligheid. En bij mij."

„Zijt gij het, Epponina? Dus was het geen droom! Maar zeg mij, waar — waar — is . ."

Hij beproefde zich op te richten, maar hij zonk weer op het stroo neder.

„Neem eerst de artsenij! En blijf volkomen kalm, dan zult ge alles vernemen. De Heer zij geloofd!" — eindigde zij, zijne hand loslatend. — „De wondkoorts is bijna geheel geweken."

„Wondkoorts? Ach ja! De slag! De helm! En dan — dan de stoot in den arm en — helaas! dat veroorzaakt nog bitterder smart!"

„Stil, stil, lieve man! Dat is nu alles voorbij!"

„Hoe lang lig ik hier?"

„Zes dagen. Op den zevenden, zeide de vrijgelatene, de trouwe Senecio, zou de keer ten goede of ten kwade komen. Hij is gekomen.

De Heer heeft u gered: — O! nu is alles goed. Hij zij geloofd!"

„Maar verklaar mij . . ."

„Gaarne. Blijf alleen rustig liggen. Zoo! De mantel drukt uw gekwetsten schouder? Nu is het beter, nietwaar? Dus, dien nacht verbreidde zich, overal schrik verspreidend, door de stad een duister gerucht — ook in ons huis drong het door — van dien slag, van de vlucht onzes legers. Een torenwachter van de poort dicht bij onze woning zeide aan onze slaven, dat hij meende, u in het licht zijner fakkel herkend te hebben, en dat ge, dicht bij de poort met uw paard gevallen waart. Het dier was niet meer opgestaan, de ruiter vlak voor den wal in de duisternis verdwenen. Een voorgevoelen zeide mij, dat de slag vreeselijke gevolgen zou hebben. Door de poorten, die de Romeinen bewaakten, kondt gij niet binnen de vesting komen, maar ik wist, dat ge vele der gangen kent, die onder den muur doorloopen. En waart gij ongedeerd in de stad gekomen, — waarheen ge u dan het eerst zoudt begeven, — dat wist ik."

„Epponina!"

„Lang verbeidde ik u met smart, doch geduldig. En toen ge nog maar altijd niet kwaamt, greep een onuitsprekelijke angst mij aan. Ik kon het niet langer binnenshuis uithouden. Ik snelde naar buiten — ik wilde naar het huis . . . van den afgodenpriester, om hem te vragen, of hij iets van u wist. Toen, in de kleine zijstraat, die rechts van ons huis naar den tempel voert — stiet mijn voortijlende voet tegen een donker voorwerp. Ik bukte mij — de maan kwam tusschen de drijvende wolken te voorschijn — ik herkende u. Roerloos laagt ge daar, als waart ge dood. Maar uw hart sloeg onder mijne hand. Mijn geroep om hulp deed onze slaven, Senecio den vrijgelatene en diens vrouw, toesnellen. Wij droegen u naar huis, ik deed water in uw half geopenden mond vloeien. Gij sloegt de oogen op, uwe eerste woorden waren: — „Naar Gutruates! Om hem te waarschuwen! Verraad! Romeinen in de stad. Gauw!"

„En er lag zulk een angst in uw blik, zooveel nadruk in den toon uwer stem — zonder

twijfel waren dat geen woorden, in ijlende koorts uitgesproken, — zij moesten waarheid bevatten! Ik vloog naar den priester — lang duurde het, vóór hij gewekt, vóór hij bereid was, mij te ontvangen — en eindelijk gelukte het mij, hem van den ernst des gevaars te overtuigen. — Hij beval zijne vrouw, hem en mij naar uwe legerstede te volgen. Hij wilde van u zelf nadere berichten inwinnen: — evenwel, zij weigerde mede te gaan, zij wilde het huis niet verlaten.

„„Hier worden wij het eerst gezocht, gevangengenomen!" — riep Gutruates.

„Vergeefs. Zij verzette er zich tegen, hem te volgen. Toen greep hij achterdochtig, toornig, hare hand, en trok haar met geweld mede. Daarna stonden wij aan uw leger. Gutruates trachtte van u uit te vorschen, hoe het kwam, dat gij van verraad wist. Zij — die vrouw — was doodsbleek. Zij trok de schouders op, en sprak: — „Wat bewijzen de verwarde gezegden van een koortslijder?" — En gij — gij zweegt. Ge waart weder bewusteloos, niets kon u doen ontwaken. Triomfeerend zeide zij: — „Mag ik nu terug naar mijn zacht bed, gij dwazen? De vrees voor

de Romeinen heeft u allen uw verstand doen verliezen!" — En reeds wilde de priester — hij smeekte haar om vergiffenis! — inderdaad met haar naar zijn huis terugkeeren — toen daar — juist van den kant des tempels! — het kletteren der wapenen en het woeste geschreeuw van de in de stad dringende vijanden weerklonk. Gutruates verschrikte, maar hij herstelde zich weldra, greep weder zijne vrouw, die alleen wilde vluchten, bij den arm, en wenkte mij, hem te volgen: — „Laat dezen dooden of stervenden man hier achter," — raadde hij mij — en red u!"

„Ik echter riep den vrijgelatene en zijne vrouw, en ik en zij, wij tilden u op en droegen u uit onze woning, den priester volgend. Hij vluchtte in het kleine sanctuarium van Hesus, vlak in de nabijheid van ons huis — en dit was gelukkig! Want ternauwernood konden wij met u de voortsnellenden bijhouden. Daar aangekomen, lichtte hij een steen van het hoofdaltaar omhoog, en sprong, de weerstrevende vrouw medetrekkend, in eene donkere, gapende diepte.

„Behoedzaam daalden ook wij met u neder. Slechts langzaam en rondtastend konden wij drieën in de donkere, ons onbekende gang verder komen. Smartelijk kermdet ge bij iederen stap! Eindelijk waaide ons van boven de koelte van den nachtwind tegen. Wij bereikten — nadat wij met moeite over half vervallen steenen treden naar boven geklommen waren — den begaanbaren grond. Wij bevonden ons in het dennenwoud buiten den wal. De priester en zijne vrouw waren verdwenen. Hoewel het fel, flikkerend licht der vlammen van de brandende stad tot ons doordrong, was er niets van hen te bespeuren! Radeloos, niet wetende waarheen ons te begeven, stonden wij nu alleen in het groote woud!

„In mijn hevigen angst smeekte ik den Heer, u te redden voor de vijanden, wier zegekreten en vreeselijk moordgeschreeuw tot ons doordrongen. En God verhoorde mijn vurig gebed. Plotseling herinnerde ik mij dit toevluchtsoord, waarvan de ingang door vele struiken en heesters geheel verborgen wordt, en dat zich toen in onze nabijheid bevond."

„Maar hoe — waardoor? O! Die teekeningen op den muur — Christenen!"

Zij knikte. — „Toen vijf jaar geleden Nero tegen de geloovigen woedde, en vooral de oudste mannen der gemeenten, de presbyteri, welke, de leer des heils verkondigend, door de provinciën trokken, met den dood dreigde, heeft Senecio den presbyter, welke onze kleine gemeente juist gesticht had, in dit eens op de jacht door hem ontdekt hol verborgen, tot de korte storm der vervolging van Nero voorbij was. Want sedert hij ons naar Athene begeleid had, was deze vrijgelatene door een welsprekenden redenaar op den Areopagos voor het geloof in het kruis gewonnen. Hier kwamen wij gedurende die bange weken menigmaal bijeen — slechts acht in getal — den leeraar aardsch brood brengend, en hemelsch van hem ontvangend."

„Epponina! Ge waagdet uw leven!"

„Het korte, treurige leven hier, om het eeuwige, zalige, daarboven deelachtig worden. Aan dit toevluchtsoord deed mij nu de Heer voor u denken. Met onze laatste krachten droe-

gen wij u naar beneden, en legden u, helaas! op den harden rotsgrond, tot Senecio en Pia uit onze villa stroo en brood en wijn konden halen. Herhaaldelijk waagden de getrouwen zich ook in de stad, om artsenij voor u te verkrijgen. Ons huis daar is afgebrand. Een hooge prijs is op uw hoofd gezet door eene openbare bekendmaking op de markt. De Romeinsche bezetting zoekt nog altijd naar u. Wie uwe verblijfplaats kent, en haar niet aangeeft, wordt met de doodstraf bedreigd. Alleen de grootste voorzichtigheid kan u redden. En — van wie ge wel het meest verlangt, iets te hooren — van haar . . ."

„Van wie?" — vroeg de gewonde man.

„Nu . . . van — die vrouw. Er is geen spoor van haar en Gutruates ontdekt!"

Toen schudde hij moede het hoofd, en sprak: — „Neen, Epponina! Niets meer van haar! Geen woord — geene gedachte zij meer haar gewijd! Gij — gij alleen zijt het heil mijner ziel. Te laat zie ik het in! Welk eene liefde, welk eene trouw! Kunt ge mij vergeven? Als dat de vruchten van uw geloof zijn, o leer dan ook mij, zoo

te gelooven. De ijdelheid der wereld en van haar glans, de leegheid van de eerzucht, de verachtelijkheid van het genot: — ik heb dat alles tot op den bodem, tot op den afkeerwekkenden droesem leeren kennen. Nooit keer ik in die valsche wereld terug. Sterf ik niet, — dan wil ik voor u alleen leven, voor u en voor uw God, die de zijnen reeds op aarde tot heiligen maakt! O Epponina, kunt ge mij vergeven?"

En met trillende hand greep hij naar haar hoofd.

Zij antwoordde niet. Zij boog zich over hem heen, en drukte een kus op zijn bleek voorhoofd. Twee tranen rolden langzaam uit de zachtmoedige oogen, maar het waren geene tranen van smart — eene ontroering vol zaligheid deed ze vloeien. Stil werd het in de donkere spelonk. — Aan elkanders zijde sluimerden de echtgenooten. —

NEGENDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Intusschen had Civilis niet alleen het land der Bataven en der Canninefaten van de laatste, verspreide Romeinsche troepen gezuiverd, hij was ver naar het Zuidwesten, de Maas op, Gallië ingedrongen, om hier hetzelfde te volbrengen, en voor de veiligheid van zijn vaderland ook het naburige gebied te bezetten.

Hij lag met een deel zijner manschappen in het land der Aduatucers op den linkeroever der Maas voor een kleinen Romeinschen burcht, in welken een paar cohorten, uit hunne zomerlegerplaatsen in het vlakke land, gevlucht waren. Na eene hardnekkige verdediging werden zij gedwongen, zich over te geven. Den Bataven, bekend en vertrouwd met alles, wat op het water betrekking had, was het gelukt,

hun de rivier en de wellen af te graven.

Door Civilis was aan de dappere mannen, nadat zij hunne wapenen overgegeven hadden, vrijen aftocht met hunne roerende bezittingen toegestaan. In den vroegen morgen hadden zij hunne reis naar het Zuiden aanvaard, met woorden van dank tegenover Civilis op de lippen.

Deze zat nu omstreeks het midden van den dag in zijne tent, verdiept in eene buitgemaakte Romeinsche kaart der heerwegen, die op de tafel lag uitgebreid.

Hij had bevel gegeven, de legerplaats af te breken. Hij wilde nu nog verder westelijk trekken, om met de aanvoerders der Galliërs de sedert lang door dezen gewenschte samenkomst te houden, en hier de toekomstige verhouding tusschen de Germanen van den linker Rijnoever en het Gallische rijk, evenals de bepaling der grenzen, vast te stellen.

Hij werd in zijne overpeinzingen gestoord door zijn zoon, die haastig het voorhangsel der tent op zijde sloeg, en naar binnen snelde. Tegelijkertijd weerklonk een verward rumoer,

geschreeuw, ook wapengekletter, in het kleine kamp.

„Vader, vader!" — riep het kind opgewonden. — „Dat is schandelijk! Dat tast uw woord en uwe eer aan! Dat moogt ge niet dulden!"

„Wat is er gebeurd? Op uw verzoek liet ik u met Welo, die de Romeinen zou uitgeleiden, medegaan. Waarom zijt ge reeds terug? Waar is Welo?"

Daar stormde deze de tent binnen: — „Eene ongeluksboodschap breng ik u, veldheer!"

„Wat beduidt dat gedruisch in de legerplaats? Ik hoor de taal der Romeinen!"

„Treurige dingen zijn voorgevallen. Ik kon het niet verhinderen. Ik geleidde, gehoorzamend aan uw bevel, de wegtrekkende Romeinen een eind weegs buiten de legerplaats, om zorg te dragen, dat zij het verdrag geheel nakwamen, en geene wapenen medenamen. Zij zijn het nagekomen. Maar niet uwe manschappen."

„Hoe? Wat? Wie?" — riep Civilis, in toorn gerakend.

„De Chauken!" — antwoordde de knaap.

„Op den heerweg naar Gemblours ontmoet-

ten wij hunne wilde scharen, wien gij gelast hadt, hierheen te komen, om u naar Tournay te volgen. Nauwelijks kregen zij de Romeinen in het oog, die zonder wapenen, maar met reisgoed op de schouders en op hun wagen, voortliepen, of zij stormden op hen los, beroofden en doodden hen."

„En gij, Welo? Dat dulddet gij?"

„Ik poogde het te beletten, ik riep: — „Verbreekt het verdrag en uwe trouw niet! Zij mogen vrij aftrekken. Civilis heeft zijn woord gegeven! Hoort gij? Civilis!"

„„Maar niet wij!" — brulden zij. — „Wij zijn vrije Chauken. Wij zijn alleen hier om te helpen vechten en rooven. Civilis heeft ons niets te bevelen. Wij zijn vrije mannen, geene Romeinsche krijgsknechten, die voor hun centurio beven." — En zij gingen voort met rooven en plunderen."

„En dat dulddet gij?" — herhaalde Civilis dreigend.

„Vader, wij waren vijftig tegen vijfduizend. Welo kreeg een slag met eene knots, hij stortte van zijn paard."

„Ook Merowech trof een steenworp — zie, hij bloedt. Wij weken met de in leven gebleven Romeinen — honderden zijn vermoord! — terug naar het kamp. De Chauken bleven op de plek waar zij zooveel bloed hadden doen vloeien, en verheugden zich in hun buit!"

„Niet lang meer zullen zij zich verheugen!" — riep Civilis. — „Merowech, mijn paard! — Gij blijft, allen blijven in de legerplaats."

„Gij alleen wilt . . .?" — vroeg Welo.

„Ontslaan wil ik hen, dadelijk! De mannen naar hun land terugzenden, die mijne eer en die der Bataven bezoedelden. Hen met den dood straffen, zooals zij het verdienden, kan ik niet — dat ware strijd tusschen broeders, waarin de vijand zich zou verlustigen. Maar weg moeten zij — dadelijk!"

„Veldheer, het zijn vijfduizend mannen! Wij zullen hun gemis gevoelen. Zij tellen onder de benden, die het verwoedst vechten."

„Maar zij gehoorzamen niet! Dus doen zij meer kwaad dan goed. Daarenboven — van Keulen zijn vierduizend Tenkteren in aantocht, uitgelezen scharen, dus schadeloosstelling voor . . ."

Daar snelde Brinno naar binnen: — „O Civilis! Waarom hebt ge niet naar mijn, naar ons aller raad geluisterd! Wij waarschuwden zoo dringend! Nu is het ongeluk gebeurd! Nu hebt ge het loon voor uwe goedheid!"

„Wat hebt ge te berichten?"

„Keulen, de valsche stad der Ubiërs! Hoe nadrukkelijk vroegen de Tenkteren, Usipiërs, Tubanten, zij, die aan gene zijde des Rijns wonen, en die zoo lang en zoo veel te lijden hadden van de machtige Romeinsche vesting, sedert zij dreigend over de rivier ziet — dat ge, nadat zij zich had moeten overgeven, hare wallen zoudt slechten, haar met den grond gelijk maken, hare bewoners over geheel Gallië verspreiden zoudt."

„De Ubiërs zijn Germanen!"

„Ontrouw zijn zij! Afvallig en Romeinsch geworden, tot in hunne trouwelooze harten! Toen zij u de verzoening afsmeekten, hoe zwoeren zij toen met heilige eeden trouw aan de zaak der vrijheid! En thans . . ."

„Spreek! Zeg alles!"

„De vierduizend Tenkteren —"

„Nu?"

„Zij zijn door de Ubiërs vermoord!"

„Onmogelijk!" — riep Civilis.

„De verraderlijke burgers hadden de van de verre reis vermoeide mannen gezamenlijk tot een groot feest vóór de poorten genoodigd, en allen in een reusachtigen, houten circus, dien de Romeinen voor hunne spelen gebouwd hadden, verzameld. Een rijkelijk gebruik der spijzen, maar nog meer dat der dranken deed de afgematte Tenkteren weldra onder den invloed van slaap en van bedwelming geraken. Toen sloten de Ubiërs de deuren, staken het gebouw in brand, en deden alle vierduizend in de vlammen omkomen, of versloegen hen, die van de hooge wanden naar beneden sprongen. Slechts tien mannen zijn ontkomen; ik vond hen zooeven vóór de legerplaats."

Civilis was bleek geworden, maar niet van vrees. — „Mag men dan nooit vertrouwen in menschen stellen, zonder zwaar daarvoor gestraft te worden?" — sprak hij smartelijk.

Merowech zocht naar zijne hand — hij ver-

stond het, op het gelaat zijns vaders diens hevigste gemoedsbewegingen te lezen.

Daar werd nogmaals het voorhangsel der tent op zijde geslagen. Sido snelde naar binnen, hij trok een man in Friesche kleederdracht met zich mede.

„Slechte tijding, Civilis, bedroevend nieuws! Spreek, Sigiswalt!"

De bode boog, en begon: — „Mij zendt Ulemer, uw trouwe wapenbroeder. Van Brittannië kwam eene Romeinsche vloot!"

Civilis knikte ongeduldig met het hoofd: — „Ik verwachtte haar sedert lang. Zij brengt het XIV^{de} legioen. Daarom beval ik, dag en nacht strandwachten uit te zetten. Men kan op uwe wadden, wanneer men tegenstand vindt, niet landen. Heeft Ulemer . . .?"

„Hij heeft alles, wat gij bevolen hadt, ten uitvoer gebracht. Maar in een stormachtigen nacht hebben de Kleine-Friezen — tegen zijn bevel! — hun strand verlaten!"

„Zij kunnen niet gehoorzamen!" — steunde Civilis.

„Daar er bij zulk eene branding geen gevaar

dreigde. Doch juist in dezen nacht zijn de Romeinen op platte booten geland, dicht bij het dorp Dunvik."

„Daar worden Labeo evenals Julius en Cajus Briganticus bewaakt!" — riep Brinno.

„De Romeinen hebben hen bevrijd. Dadelijk bracht Labeo een paar cohorten in het land der Canninefaten, die daar nu moorden en brandstichten!"

„Wacht! Ik kom!" — schreeuwde Brinno. — „Mijn paard! Mijn paard! Al mijne scharen breken op!" — En hij wilde naar buiten stormen.

Maar met ijzeren greep legde zich eene hand op zijn schouder. — „Halt!" — sprak Civilis ernstig. — „Denkt ook gij alleen aan uzelven? Gij blijft, Brinno, en wacht mijn besluit af. Tot nu toe heb ik u nooit bevolen. Thans — thans wordt het tijd, dat men gehoorzaamheid leert."

En de reus bleef staan, en liet beschaamd het ruige hoofd op de borst zinken.

„De broeders Briganticus zijn met andere Romeinen in uwe eigen gouw, o Civilis! getrok-

ken. Zij zoeken uwe Bataven afvallig te maken — en vele, vele . . ."

„Ik kan het mij voorstellen!" — sprak Civilis treurig knikkend. — „De meesten volgen hem. Ik had altijd benijders. En onder vijf partijen in eene gouw kan dat niet anders. Ik zal dus . . ."

Hij kon den zin niet eindigen. Brinnobrand stoof de tent in, hij hield een gesloten brief in de hand. — „Voor u, Wodan! En nu, redder en raadgever, red en raad! Een Gallische ruiter, een bode van Classicus, joeg zooeven de legerplaats binnen op een met schuim en bloed overdekt paard. Hij zelf heeft eene wonde, hij kon alleen nog stamelen: — „Voor Civilis!" — toen zonk hij bewusteloos uit het zadel.

Civilis nam de wastafel, en las: — „De Romeinen grijpen ons aan! Van alle zijden! Met vijf legioenen! Daarbij nog de vier, die tot ons waren overgeloopen; zij zijn ons afgevallen. Ik ben bij Worms geslagen en bij Bingen, Tutor bij Bauconia, Valentinus bij Ricol — hij werd gevangengenomen en ter dood gebracht, —

Sabinus bij Besançon — hij is verdwenen! — Van Worms tot Neusz, van Mainz tot aan den mond der Garonne is alles verloren. Kom! Red! Help! Ik word reeds weder aangevallen. Met moeite houd ik nog aan de Maas bij Epoïssum stand. De voorhoede der Romeinen wordt aangevoerd door den legaat Mummius Lupercus."

Een schok voer Civilis door de leden, hij verbrijzelde het tafeltje in zijne vuist.

„Hoort ge het? Hebt ge dien naam vergeten? Den naam van Mummius Lupercus?" — schreeuwde Brinno.

„Voorwaarts, Civilis! Laten wij optrekken om wraak te nemen!" — riepen allen.

„Neen!" — sprak Civilis — „Dat ware waanzin! Zou ik den vijand in onzen rug laten? Eerst ons volk — dan al het andere! Wij breken op — dadelijk. — Terug naar onze gouwen!"

„Hoe? Terug?" — riep Brinno teleurgesteld. — „Ge wijkt voor de gehate adelaars?"

„Gelooft ge, dat het mij licht valt? Eerst de plicht — en dan de hartstocht! O, zult ge het dan nooit leeren?"

TWEEDE HOOFDSTUK.

Civilis scheen voor zijn wijs en grootsch besluit beloond te worden. Het geluk, dat sedert het optreden van Cerialis bijkans onafgebroken de legioenen begeleid had, keerde, zoodra Civilis zich tegenover hen plaatste.

In het vaderland aangekomen, liet hij Brinno, volgens diens vurigen wensch, Claudius Labeo uit de gouwen der Canninefaten verdrijven. Deze had zijne Romeinsche cohorten met door hem opgeroepen Gallische Nerviërs van de Sambre uit de omstreken van Bavay en met Baetasiërs uit Zuid-Brabant versterkt, en daarna Brinno's Canninefaten en diens zuidelijke buren, de Marsaken, beoorloogd.

De driftige held wierp zich met verwoedheid op de vijanden, en deed hen weldra het land

ruimen. Maar hierdoor niet voldaan, trok hij de door de Romeinsche vloot bedreigde Friezen te hulp, greep, met Ulemer vereenigd, het smaldeel der hooge, diepgaande galeien met drie roeibanken, die zich tusschen de wadden zoo onbeholpen als de walvisch in laag zoetwater bewogen, met eene menigte lichte visschersbooten aan, nam het grootste gedeelte, boorde vele schepen in den grond, en liet maar enkele ontkomen.

Intusschen had Civilis Julius en Cajus Briganticus uit zijn land doen vluchten, en ver in zuidoostelijke richting, tot aan de Maas, vervolgd. Hier zochten zij zich te redden, door naar Claudius Labeo te snellen, welke in het gebied der Tongeren de brug over de Maas bezet had, en vertrouwend op deze vaste stelling, hier stand hield. Maar Brinnobrand, die niet van de zijde zijns Wodans geweken was, zwom 's nachts aan de spits eener afdeeling Bataven over de rivier, en viel de vijanden in den rug aan. Verslagen vluchtten de drie aanvoerders in de wildernissen der Belgen, hardnekkig, maar vergeefs, door Civilis vervolgd.

Na dus de vijanden uit de noordelijke land-

streken te hebben verdreven, verliet Civilis weder zijn bevrijd vaderland met Brinno en alle strijdkrachten, waarover hij beschikken kon, en begaf zich naar het Zuidoosten, om aan de dringende beden om hulp der Galliërs gehoor te geven.

In dien tusschentijd was Cerialis, nadat zijn tocht tegen het leger van Sabinus door diens nederlaag bij Besançon overbodig geworden, en de hoofdstad der Lingonen in zijne hand gevallen was, weder noordwaarts getrokken, en had hij bij Trier eene vaste standplaats ingenomen.

Tot dezen voorzichtigheidsmaatregel werd de veldheer, die anders steeds tot den aanval gereed was, gedrongen, door de herhaaldelijk aankomende berichten, dat nieuwe Germaansche benden, welke zich onder Civilis wilden scharen, op den rechter Rijnoever in aantocht waren.

En dezen wilde hij den weg versperren. Hij hoopte, hen te verslaan, en dan eveneens Bataven en Galliërs, voor zij zich met elkander vereenigden, te vernietigen.

Om te voorkomen, dat zij elkander ontmoetten, zond hij eene sterke troepen-afdeeling over Keulen stroomafwaarts tot Neusz.

Hij zelf bleef langer in Trier dan zijne onderbevelhebbers raadzaam, en overeenkomstig met den voortvarenden aard van hun aanvoerder vonden.

Zij verbaasden zich weldra over veel vreemds in zijn doen en laten. Wat den zijnen het meest opviel, was, dat hij, de meedoogenlooste der menschen, plotseling medelijden met de arme Galliërs aan den dag legde, en zich bereid verklaarde, naar voorslagen ten gunste van hen, te luisteren.

Reeds vóór zijn aftocht van Langres had hij in dezelfde openbare bekendmakingen, waarin op Sabinus' hoofd een prijs gezet werd, den hoogepriester Gutruates volkomen vergiffenis toegezegd, ja, hem opgeroepen, ter voorkoming van verdere gevechten tusschen zijn volk en de Romeinen, met hem in onderhandeling te treden. „Want wie," zoo eindigde het geschrift, „is voor zulk eene edele taak geschikter, dan de opperdruïde van den hoogsten god der Galliërs, die daartoe wordt aangewezen door zijn hoogen rang, zijn godsdienstigen plicht, en de verheven wijsheid zijns geestes?"

Dat had gewerkt.

Dadelijk op den eersten dag, nadat Cerialis weder in Trier was aangekomen, ontving hij een schrijven van Gutruates. Deze bood in schoonklinkende woorden aan, de bemiddeling tusschen Rome en Gallië op zich te nemen, wanneer aan hem en zijner echtgenoote volle vrijheid zou gezworen worden. Gebeurde dit, dan zou hij ook zijne in den brief nog niet medegedeelde verblijfplaats opgeven, en den veldheer tot zich nooden. Toen werd Cerialis plotseling innig vergenoegd.

Hij bezwoer in tegenwoordigheid van den bode, die zijnerzijds den brief zonder kennis van de schuilplaats des stellers van andere boodschappers ontvangen had, alles wat Gutruates wilde, bij alle goden van Gallië en Rome, en vernam spoedig daarop, dat de hoogepriester en zijne gemalin, na vele gevaren doorworsteld te hebben, in de onmiddellijke nabijheid van Trier een onderkomen gevonden hadden in Obringadunum, een zeer sterken burcht, die nog in bezit der Galliërs was, en, niet door bestorming te nemen, hoog van eene steile zandsteenrots op de Moezel nederzag. Het was — ongetwijfeld ook wegens zijne ligging, die tegen aanvallen vrijwaarde —

tegelijkertijd een oeroud Keltisch heiligdom van Teutates, den oorlogsgod, wiens meer dan levensgroot standbeeld van brons in het sacrarium van den burcht stond.

De eerste gedachte, die het hoofd van den driftigen krijgsman doorflitst had, was geweest, dadelijk op te breken, de sterkte te veroveren, den opgeblazen priester over de tinnen naar beneden te werpen, en de schoone weduwe te troosten.

Maar zij, die met de gesteldheid van het land vertrouwd waren, verzekerden — en op een onderzoekingstocht bevestigde hem dit zijn eigen ervaren krijgsmansblik — dat eene bestorming inderdaad onmogelijk was. En de bewoners door uithongering tot overgave te dwingen, dit verzekerde men hem, zou eene langdurige insluiting van weken, ja van maanden vereischen, daar dadelijk bij het begin van den opstand een buitengewoon groote voorraad levensmiddelen in deze heilige sterkte was gebracht. Maanden! En hij moest binnen enkele weken reeds weder als overwinnaar in Rome voor den imperator staan.

Zijn ongeduldig verlangen, de — nauw gewonnene — dadelijk weer verlorene, terug te zien, deed hem besluiten, iederen voorslag aan te nemen, die hem zoo spoedig mogelijk in hare nabijheid zou brengen.

Stond hij maar eerst, al was het dan ook door een verdrag gebonden, en in tegenwoordigheid haars gemaals, tegenover haar, dan zou list of geweld zeker verder helpen.

Zoo verdroot het hem niet, den eenen dag na den anderen met een klein gevolg naar Obringadunum, dat een groot uur de Moezel op, gelegen was, te rijden, en voor de poort met den druïde, welken hij van ganscher harte minachtte, te onderhandelen.

Vergeefs had hij in de eerste dagen gehoopt, in den burcht binnengelaten te worden, en de vrouw, naar wie hij zoo zeer verlangde, te zien, ten einde zich, al was het dan alleen door blikken, met haar te verstaan. Hij zou zich — geen acht gevend op de waarschuwing van zijn gevolg — stout binnen de sterkte, en zoo in de macht des priesters begeven hebben — zóó groot was zijn verlangen, zoo had de hartstocht voor deze

vrouw al het andere in zijne ziel verdrongen.

Evenwel, Gutruates hield hem met groot wantrouwen buiten den burcht. Hij vond hiertoe aanleiding in de verraderlijke overrompeling van Langres, welke hij den veldheer ernstig verweet. Vergeefs trachtte deze haar te verontschuldigen door te zeggen dat zijne manschappen, nadat zij — door een toeval — de onderaardsche gang ontdekt hadden, niet meer tegen te houden waren geweest. De priester verscheen buiten den burcht met een sterk geleide van gewapende krijgslieden, terwijl Cerialis zijn gevolg beneden moest laten wachten. Zoo was de ongeduldige man genoodzaakt, het zich te laten welgevallen, dat hij, in plaats van zich in de tegenwoordigheid der schoone, vurig beminde vrouw te verheugen, buiten voor de poort op een blok schoonen, rooden zandsteen, lange, onbeduidende redeneeringen van haar gemaal, die zich voor zeer gewichtig hield, moest aanhooren, en bovendien nog voorzichtig beantwoorden, opdat de voortzetting eener onderhandeling, waar hij innerlijk om lachte, mogelijk bleef. Hoe zou hij ooit Gallië andere voor-

waarden stellen, dan onvoorwaardelijke onderwerping! Maar nog moest hij zijne ergernis over den ingebeelden praatjesmaker inhouden!

En de hoop, dat het hem gelukken zou, zijn doel te bereiken, steeg, sedert — op den derden dag der onderhandelingen — de verlokkende gestalte van Claudia op den wal zichtbaar was geworden. Dus leefde zij, vertoefde in waarheid binnen de sterkte — niet te vergeefs luisterde hij naar het ijdele gepraat!

Den volgenden dag vroeg hij om de gunst, de gemalin des hoogepriesters, van wier schoonheid hij reeds veel gehoord had, te leeren kennen.

Doch Gutruates scheen hier geene ooren naar te hebben. Wantrouwend keek hij naar den kloeken, krachtigen man — hij weigerde het. Maar toen den volgenden middag Cerialis — hij had de vrouw boven op de tinne, waarheen Gutruates met zijn rug gekeerd stond, zien staan, en een zilveren beker aan den mond brengen — om een dronk wijns vroeg, en Gutruates een zijner geleiders naar den burcht zond — zie, toen trad Claudia plotseling met de sierlijke Boadica, hare vertrouwde slavin, die kruik en

beker droeg, uit de poort naar de smalle ruimte tusschen den burcht en de steile helling der rots. Het was haar een genoegen, zeide zij, elken wensch van haar gast en overwinnaar tegemoet te komen. Zij zette zich bij de mannen op de bank van rooden zandsteen, en dronk met hen uit één beker. Met achterdocht sloeg Gutruates Claudia en den Romein gade, en hoe goed de vrouw ook hare rol speelde, en den vreemdeling, welken zij veinsde nooit van te voren gezien te hebben, beleefd maar koel behandelde, — de hartstocht van den man verried zich al zeer spoedig door vlammende blikken. Hij kon heden maar geen einde aan de onderhandeling maken: — hij gaf verwarde antwoorden, stond veel toe, wat hij tot nu toe steeds geweigerd had — en daarbij rustte zijn oog voortdurend op Claudia.

Knorrig stond Gutruates op. Hij deelde Cerialis mede, dat hij, voor hij een afdoend besluit kon nemen, eerst naar den wil van Teutates moest vragen, aan wie dien nacht een groot offer gebracht zou worden. Hij zeide zijn gast dus, den volgenden middag terug te ko-

men. Reeds wilde deze vertrekken, toen plotseling Claudia riep: — „Zie, hoe aardig, hoe aardig! Daar! Cerialis! Daar dat vogelnest in den muur!"

Beide mannen keken naar de door haar aangeduide plek — beiden verbaasden zich over den levendigen uitroep. Want inderdaad was er aan het verlaten musschennest niets opvallends te zien. Maar Cerialis had haar begrepen, toen Claudia op zijn verwonderd vragenden blik, de zware wenkbrauwen met bedoeling optrok.

Gutruates werd stil. Desniettemin nam hij met zijne gewone neerbuigende minzaamheid van den Romein afscheid.

Toen verscheiden uren later — de duisternis was reeds gevallen — Claudia haar echtgenoot vroeg of hij haar toe wilde staan, dat zij buiten voor de poort ging wandelen, vergunde hij dit met een genadigen hoofdknik. Met snellen tred ruischte zij weg — buiten gekomen wierp zij een verlangenden blik langs de rots naar beneden. Helaas! daar stonden wachten van Gutruates.

DERDE HOOFDSTUK.

Bij het aanbreken van den nacht liet Cerialis zijn praefect van de legerplaats, den tribuun Sextilius Felix, bij zich komen, en droeg hem het bevel over leger, kamp en stad op; inzonderheid beval hij hem de brug over de Moezel aan. Hij zelf moest den nacht elders doorbrengen, en wenschte van alle nasporing verschoond te blijven. De tribuun kende de neigingen van zijn bevelhebber, boog zwijgend, en ging.

Ook toen reeds bood de schoone Moezelstad een wonderbaar liefelijken aanblik.

Wel is waar ontbraken de groene wijngaarden, die thans de heuvels en hoogten in het rond tooien, maar in de plaats daarvan waren de hellingen met zware bosschen bedekt en

voornamelijk door beuken beschaduwd, want deze schieten gaarne hunne wortelen boven zandsteen.

Het was een zoele, warme nacht in het begin van den herfst. Wel trokken lichte wolken door het luchtruim, maar de maan kwam toch dikwijls te voorschijn uit dezen sluier, dien een zoele Zuidwestenwind langzaam voor zich uit schoof.

Op zulke oogenblikken zag men beneden de stad zwijgend aan de donkere, in het maanlicht glinsterende rivier liggen, de brug over het water, de talrijke daarin voor anker liggende oorlogsschepen met hunne driekante Latijnsche zeilen, en de witte tenten der Romeinsche legerplaatsen op beide oevers der Moezel.

Maar de eenzame ruiter sloeg niet veel acht op de schoonheid van het beneden hem liggende landschap, dat zich voor hem uitbreidde, zoodra hij, steeds stijgend, den weg door het dichte beukenbosch, hetwelk zich van de laagte tot de halve hoogte der berghelling uitstrekte, afgelegd had. Ongeduldig, slechts recht voor zich uitziend, spoedde hij

zich, het edele paard de sporen gevend, het steile pad op.

Weldra had hij snel voortrijdend de plaats bereikt, vanwaar alleen een voetpad hooger de rots op leidde. Hij sprong van zijn paard, wierp het schrandere dier de teugels over den hals en beklom zonder gedruisch te maken het rotspad, voorzichtig bij iederen bocht daarvan vermijdend, in het maanlicht te verschijnen; want hij wist zeer goed, dat op den muur boven de poort altijd een wacht stond.

Maar het toeval of de nalatigheid der vijanden was hem, zooals reeds dikwijls in dezen oorlog, en in zijn geheele leven, gunstig. Toen hij met bezorgdheid naar boven keek, zag hij — dat de wacht heden niet betrokken was.

„Geen toeval — haar werk, aan hare behendigheid is dit te danken!" — jubelde hij, en meer grond voor zijne verwachtingen gekregen hebbend, ijlde hij nog onverschrokkener en sneller voorwaarts.

Weldra stond hij op de halfronde ruimte vóór de poort, waar hij met Gutruates onderhandeld had.

Nergens een menschelijk wezen, overal stilte.

Nauwkeurig had hij zich de plek in den muur in het geheugen geprent, waar het bewonderde nest lag — het was slechts ongeveer zes voet boven den grond — hij greep in de spleet van den muur. Het nest lag er nog, hij tastte erin — het was ledig; toen zocht hij haastig daaronder: stroohalmen, dunne takjes — maar neen, hier — hier bevond zich iets grooters. Hij trok het eruit: eene strook papyrus. Met een hevig kloppend hart plaatste hij zich in het volle licht der maan, die juist uit de drijvende wolken trad, en beproefde te lezen.

Dit was niet gemakkelijk, maar ten laatste ontcijferde hij deze woorden: „Zooals te Langres. Eene onderaardsche gang uit den hollen wilg bij het begin van het voetpad leidt tot in het beeld van den god. Te middernacht kom ik u tegemoet."

Met groote sprongen — want middernacht was nabij — stormde hij het voetpad weder af. Na korten tijd stond hij voor den hollen wilg; niet ver daar vandaan wachtte zijn paard. Hij maakte zich gereed, zich in den boomstam af

te laten. Helm, pantser en schild had hij, daar hij ze te zwaar en hun glanzen te verraderlijk vond, buitendien in zijne tent gelaten. Thans legde hij ook zijn mantel en de scheede zijns zwaards af, trok het wapen er uit, en hield zich met de linkerhand aan den tot halve manshoogte reikenden bovenrand van den wilg vast, om er zich aan op te heffen, en zich dan naar beneden te laten.

Toen overviel hem toch eene twijfeling.

Het was weder een waagstuk op leven en dood. — „Zou het ditmaal — een valstrik zijn? Maar neen! Het was hetzelfde handschrift! En dan! Wie wist iets van zijn nachtelijk bezoek in Langres? Alleen zij! En Sabinus! Maar zeker niet haar gemaal! Voorwaarts dus! Deze heerlijke vrouw was de prijs! . . ."

En hij slingerde zich op den stam, en tastte naar beneden.

Maar luister! Een verwijderd gedruisch kwam van de stad, van den kant der rivier!

Hij hief het hoofd op, hij keek naar beneden, naar het dal — daar stegen vlammen omhoog. Op een, twee, reeds op vier, op zes plaat-

sen! — Maar waar? Op de rivier zelve? — Water kon toch niet branden! — Neen! Dat waren schepen! Zijne schepen! Brand op den linker-, nu ook op den rechteroever. Waar? Waar? In zijne beide legerplaatsen!

En tegelijk verhief zich steeds meer dat gedruisch.

Zonder twijfel! Het was het rumoer van een slag!

Dat was de Romeinsche tuba! Maar haastig, snel, kort achter elkaar weerklonk zij, met trillende stooten — dat was het teeken tot den terugtocht. En steeds luider, de als om hulp roepende tuba overschallend, steeds dichter komend, een andere klank — dat — dat waren de hoorns der Germanen!

„De barbaren zijn daar!" — schreeuwde hij luide van woede en smart. — „In mijne schepen, in mijne tenten, en ik — uren ervan verwijderd! — Terwille eener vrouw! O thans sterven!"

In een oogenblik was hij op den grond. Dadelijk zat hij in het zadel, en joeg als een razende van de steile rots naar beneden, zoodat de steenen links en rechts in de diepte vlogen.

Het was een halsbrekende rit.

Maar hij werd er door gered.

Want ternauwernood had hij het begin van het dichte beukenbosch bereikt, of uit de struiken sprongen zes Gallische krijgslieden hem in den weg.

De eerste werd door Cerialis' sterken Spaanschen hengst omvergereden.

Een tweede riep: — „Dit zendt u Gutruates!" — en wierp, nauwkeurig mikkend, zijne speer. Maar vlak voor zijne borst sloeg de Romein de spits terzijde, en spleet met een tweeden houw helm en schedel van zijn tegenstander.

Toen weken de vier anderen verschrikt, en stortten daarbij rechts en links van de helling — de weg was vrij. En Cerialis suisde naar de diepte, als werd hij door de furiën vervolgd.

VIERDE HOOFDSTUK.

Intusschen werd boven in den burcht ongestoord het offer aan Teutates gebracht.

Op den binnenhof der sterkte stond het sacrarium — een hoog, rond gebouw uit leem, zonder verdiepingen, van boven geopend, en dat alleen door dwars daarover te spannen doeken tegen sneeuw, regen of zonnegloed beschermd kon worden. Evenwel, in dezen helderen herfstnacht werden zij niet gebruikt, en het met een helm gedekt hoofd van het reusachtige, meer dan twaalf voet lange, beeld, dat zich op een hoog altaar verhief, reikte tot dicht aan den bovensten rand des muurs.

Het was een huiveringwekkend afgodenbeeld!

Naar schoonheid had de Keltische kunste-

naar van vervlogen eeuwen niet gestreefd. Alleen naar het schrikwekkende — en dit had hij bereikt.

De ontzaglijke ledematen, de in dierenvoeten uitloopende beenen, het lange koperen zwaard in de rechterhand, hetwelk steeds vochtig van bloed moest zijn, het afgeslagen menschenhoofd van koper, met door doodstrijd verwrongen trekken, dat door de linkerhand naar den beschouwer werd uitgestrekt, boezemden reeds ontzetting in: maar nog meer het afschuwelijke gelaat! In plaats van haren, kronkelden dikke slangen uit den helm om wangen en hals, en in den triomfeerenden lach van den gapenden, grooten mond met de bloedrood geverfde, spitse, ijzeren tanden had de beeldhouwer duivelachtigen moordlust weten uit te drukken.

Bij de menging van het metaal voor het beeld had het koper zoo zeer de overhand gehad, dat de kleur van den god niet de tint van brons, maar die van roodkoper had. En dit was met opzet geschied, want nu blonk de gestalte, wanneer zij, hetgeen bij iedere offerplechtigheid gebeurde, aan alle kanten door vlam-

men omkrinkeld werd, met zulk een glans, dat zij geheel in één vreeselijken gloed scheen te staan.

De rood en geel met menie en oker bestreken wanden van het ronde gebouw waren vooral van boven zwart geworden van den rook, welke hier sedert eeuwen ter eere van den afgod omhooggestegen was, terwijl de ten offer gebrachte ongelukkige misdadigers, gevangenen of slaven, een gruwzamen dood vonden.

Reeds sedert de duisternis begon in te vallen, waren Gutruates en zijne druïden ijverig met de voorbereiding van het feest bezig geweest.

Van de drakenvoeten tot de opengespalkte oogen, was de afgod aan alle kanten met droog rijshout, dat van bijzonder heilige struiken en boomen gebroken was, en met stroo, vlas en werk omwoeld en omwonden. Wierook-korrels in overvloedige hoeveelheid, en het snel opflikkerende aardmos-poeder waren er overheen gestrooid.

Toen het geheel donker geworden was, werd er met een zwaren hamer een dreunende slag tegen een offerketel gegeven, en op dit teeken

verscheen Gutruates in een bloedrood, van gouden versierselen stijfstaand gewaad, in den ingang des tempels. De heilige misteltak omkranste zijn ongedekt hoofd. In de rechterhand droeg hij een vlijmend scherp geslepen offermes, dat in den vorm eens sikkels gebogen was. Achter hem kwamen, in plechtigen optocht, drie aan drie, blootsvoets als hij, een-en-twintig druïden in gelijke, maar minder rijke kleederdracht.

Velen droegen fakkels, anderen echter kleine metalen staven, handpauken — „tympana" — en cymbalen in de handen. Achter hen drongen zoovele krijgslieden van de bezetting der sterkte den tempel binnen, als deze bevatten kon.

Na een statigen omgang plaatsten de priesters zich, eerbiedig buigend, tegenover het beeld van den god.

Het wekte bevreemding, dat Gutruates, vóór hij met de plechtigheid begon, achter het standbeeld trad. Hij tastte door het ook hier aangebrachte rijshout heen, keek er scherp tusschen, daarop raakte hij den breeden rug van

den god aan, en schoof een zwaren dwarsgrendel, waarmede de soort van deur, die zich hier bevond, van buiten gesloten kon worden, maar nu teruggetrokken was geweest, zorgvuldig toe.

Daarop wendde hij zich tot een der druïden en vroeg hem zacht: — „Hebt ge gedaan, Ancalix, wat ik u bevolen heb?"

„Zeker, heer! Zoodra de zon gezonken was, ging ik met den sleutel, welken ge mij gegeven hadt, in het beeld, en sloot de ijzeren plaat, die onder de voeten van den god de gang door het altaar naar de diepte dekt."

„Geef mij den sleutel!"

„Hier is hij, gebieder!"

„Zoo! — Nu is alles in orde."

Daarop ging hij vóór de eerste rij der druïden staan, en sprak: — „Heden wil ik — als buitengewoon teeken van mijn eerbied voor het offer — zelf den heiligen brand ontsteken." — En hij nam een priester de pekfakkel uit de hand, en raakte maar even een der naastbijzijnde bundels van den reusachtigen hoop rijshout aan. Dadelijk steeg de roode vlam knetterend

omhoog, en ontstak de om de ledematen van den god gevlochten brandstoffen: werk, vlas en stroo. Tegelijkertijd dwarrelden walm en wierook van alle zijden naar de hoogte.

Thans bewogen de druïden hunne speeltuigen, zoodat deze rinkelden en dreunden — de wanden weerkaatsten de geluiden, — en nu ontstond een oorverscheurend rumoer. Op een wenk van Gutruates werd het plotseling stil. Hij wilde spreken.

Maar Ancalix, die het naast bij den god ~~stond~~, fluisterde hem, huiverend en bleek, toe: — „Vergeef, o heer! Een wonder! Ik meen een kermen en steunen uit den god te hooren komen!"

„Ja!" — bevestigde een tweede, een zeer oude man. — „Zooals men ons vertelt, dat in de dagen onzer voorvaderen wel gebeurde, toen het heiligste aller offers — dat van menschen! — nog niet door Romeinsche dwingelanden verboden was. Luister! Er wordt van binnen tegen de deur in den rug van het beeld geslagen. De god herinnert ons aan vroegere tijden: — hij wil de oude gebruiken hernieuwen!"

En allen rilden, priesters zoowel als leeken.

Maar Gutruates wenkte. Nogmaals dreunden de metalen ketels en de pauken, rammelden de schellen aan cymbaal en tamboerijn.

„Luider! luider!" — gebood de priester.

Nog steeds hoorde men daar binnen jammeren.

Toen steeg het rumoer ten top. De priesters, door heiligen waanzin aangegrepen, sloegen als razenden op hunne speeltuigen. Zij wilden den schrik verdooven, waarmede het wonder van den god hen doortrilde. Hun haar ging overeind staan, hunne oogen staarden wijd geopend naar den afgod, wiens roodkoperen ledematen nu reeds als vloeiend vuur gloeiden.

De hitte, de wierookwalm, het hevige geraas deden de bezinning verdwijnen, verstikten de gedachten.

Zwarte, gele en witachtige rook vulde nu den geheelen tempel, hulde de gestalten der menschen als in een nevel, in welken alleen de pekfakkels donkerrood, zonder stralenkrans, als de oogen van monsters gloeiden.

Boven den walm en damp stak alleen het

afschuwelijke, nu geheel roode gezicht van den afgod uit, dat, door de trillende vlammen onbestendig verlicht, jubelend scheen te grijnzen.

Toen de tierende druïden eindelijk van uitgeputheid ophielden met razen — het zweet droop hun van het voorhoofd — naderde Gutruates het afgodsbeeld. Alles was thans stil — geene klacht werd meer gehoord.

Toen richtte hij zich in zijne volle lengte op, en begon:

„Ja, de oude priester sprak de waarheid. De god wilde, dat hem weder het grootste offer zou worden gebracht, en ik — ik heb dit gedaan.

„Eene euveldaad zonder weerga was voorgevallen. Ik heb gezorgd, dat de smet daarvan niet op het Gallische volk blijft rusten. Eene vrouw is van haar aan de goden gelijken gemaal tot den vijand des volks afgedaald, heeft stad en tempel van Grannus te Andematunum aan hem verraden, en wilde hem ook dit heiligdom ontsluiten. Mij heeft de god hare boosheid ontdekt. Ik liet haar den brief, dien haar minnaar riep, ongestoord neerleggen. Ik las hem, ik legde hem wijselijk weder op zijne plaats, op dit

oogenblik heeft de wraak den Romein reeds bereikt. De vrouw echter! — Spreek, druïden, wat heeft zulk eene vrouw verdiend?"

„Den dood! Den vuurdood!" — schreeuwden allen razend dooreen.

„Welaân, uw vonnis is reeds door den god voltrokken! Het was mijne vrouw. In het beeld van Teutates ligt zij — verbrand."

TIENDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Toen Cerialis in vliegende vaart de stad bereikt had — bijkans een vol uur had hij daarvoor noodig, niettegenstaande hij onophoudelijk zijn paard tot snelleren draf aanspoorde, — toen schenen rivier en schepen, beide legerplaatsen en de brug, stad en slag en leger, alles scheen verloren.

Civilis had zich beneden Neusz met de Galliërs vereenigd, de hier geplaatste Romeinsche legerafdeeling omsingeld, en gedurende den nacht in den rug overvallen. Hij liet bij de pinnen de touwen der tenten afsnijden: deze stortten over de slapende krijgslieden in, en begroeven hen. Zonder uitzondering werden de verraste Romeinen verslagen of gevangengenomen, zoodat niet één stroomopwaarts ont-

vluchten en de hoofdmacht waarschuwen kon.

In snelle marschen was hij toen met de Galliërs over Duren, Markmagen, Neumagen langs den linker-, den westelijken oever, naar Trier getrokken, in de hoop, zijn tegenstander, die hem voor even onvoorzichtig als dapper bekend was, onverwacht aan te vallen.

De stelling der Romeinen — Gallische overloopers uit Trier hadden hier nauwkeurig bericht van gegeven — was door den kundigen aanvoerder uitstekend gekozen.

Het voornaamste steunpunt vormde, zooals van zelf sprak, de stad op den Moezeloever, toenmaals wel is waar nog lang niet de sterke vesting, tot welke zij door Romeinsche kunst later — in de vierde eeuw — gemaakt werd, maar ook in dien tijd reeds beschermd door eene gracht en een steenen muur. In dit opzicht verschilde zij dus van andere West-Gallische steden, welker wallen meestal uit leem werden samengesteld. De hier overvloedig gevonden wordende zandsteen gaf daar als van zelf aanleiding toe.

Vóór de binnenstad, die van eene sterke be-

zetting voorzien was, had Cerialis twee kampen op laten slaan — op den rechter rivieroever, in de open voorstad, het grootste, bij den oostelijken toegang tot de houten, maar tamelijk breede Moezelbrug — eene tweede en kleinere legerplaats op den linkeroever, aan het westelijk uiteinde derzelfde brug. Deze, aan de twee toegangen gedekt, werd ook op de rivier, door sterk bemande Romeinsche schepen, aan beide zijden verdedigd.

Door het kleine, westelijke kamp liep op den linker Moezeloever, evenwijdig met dezen, de bewonderenswaardige heerweg, welke van Trier naar Coblenz leidde.

Op Civilis rustte nu de zware taak, tegenover deze voortreffelijke, in vele afdeelingen gesplitste kampen met veelvoudige, achter elkander liggende verdedigingsliniën, een plan van aanval te ontwerpen.

Het opperbevel over de vereenigde strijdkrachten was hem door Classicus, wel is waar met tegenzin, maar op aandringen van Tutor eindelijk toch, hoewel alleen voor dezen aanval, afgestaan.

Hij had zijn leger in drie afdeelingen gesplitst. In het midden plaatste hij de door hunne nederlagen ontmoedigde Galliërs. Hun was de gemakkelijkste weg tot den aanval, de breede heerbaan, toebedeeld.

In den linkervleugel moesten de Friezen en de Brukteren onder Ulemer en Welo, versterkt door Sido's scharen, tusschen den heerweg en de rivier aanrukken, en zich op de voor anker liggende schepen werpen, terwijl Civilis zich zelven met zijne Bataven en den Canninefaten onder Brinno, de moeielijkste taak gesteld had — het kleine kamp, de brug, en de groote legerplaats te veroveren. In de voorstad zouden de drie afdeelingen elkander ontmoeten, en dan met vereenigde krachten het laatste steunpunt der vijanden, de stad zelve, bestormen.

Het plan gelukte boven alle verwachting.

Want de veldheer, die ook, nadat de buitenste posten overrompeld waren geworden, in staat zou geweest zijn het wijken zijner troepen te beletten, de tot nu toe altijd overwinnende aanvoerder — hij ontbrak op het beslissende oogenblik.

Kort vóór middernacht kreeg Civilis, die zijn weg over de hoogten van het Noordoosten naar het Zuidwesten, gedekt door de duisternis van den nacht en van het woud, in alle stilte vervolgd had, door Brinnobrand bericht, dat de Galliërs, en ook de linkervleugel in aantocht waren, en dat hunne nadering evenmin bespeurd was geworden. Toen gaf Civilis door het afgesproken teeken: — eene aan den top van een hoogen denneboom vastgebonden, brandende fakkel — bevel tot den algemeenen aanval.

In kleine scharen verdeeld, zooals de gesteldheid der landstreek van de toppen der hoogten tot aan de bedding der rivier dit vorderde, had Civilis zijne troepen in de diepste stilte naar beneden geleid, tot zij — uit het Noordoosten komend — den straatweg nagenoeg bereikt hadden. Hier door Romeinsche wachten te paard opgemerkt en aangeroepen, antwoordden zij door onstuimig hun oorlogskreet: — „Bátavo! Bátavo!" — aan te heffen, en stormden over de gracht ten Westen van den heerweg, naar de vlakte.

Voor allen uit zwaaide Brinno zijne zware,

steenen akst, die als Donar's hamer door de helmen, schilden en pantsers der Romeinen drong.

Opgeschrikt door het rumoer van den strijd en de vluchtende voorposten, greep de bezetting der eerste legerplaats — het was het XXI^{ste} legioen — naar de wapenen, en trad voor de poorten van den wal huns kamps, den aanvallers in het Westen tegemoet. Weldra zagen zij zich echter genoodzaakt, ook in het Noorden weerstand te bieden. De Galliërs hadden op den straatweg zelf de legerplaats bereikt, en vielen, snel naderend, dapper aan. Classicus en Tutor wilden zich beijveren hunne nederlagen goed te maken.

Wijl er nu uit de tweede legerplaats over de brug een tweede legioen — het VI^{de}, het Spaansche — in stormpas naderde, bepaalde het gevecht zich tot deze plaats.

Evenwel niet voor lang.

Want nu was ook de linkervleugel, die den langsten weg had moeten afleggen, ter plaatse. Friezen en Brukteren sprongen zonder aarzeling in de rivier, en enterden, de bijl in de

hand, de Romeinsche schepen, terwijl Sido het eerste kamp in den rug — van uit het Oosten — aantastte.

Weldra sloegen de vlammen uit de schepen, want vele waren genomen, en reeds drongen tegelijkertijd van drie kanten Civilis, Tutor en Ulemer in de eerste legerplaats.

Maar de tribuun Sextilius Felix was een onverschrokken man. Koelbloedig gelastte hij, naar de brug terug te trekken. In goede orde werd zijn bevel uitgevoerd. Zoodra hij het westelijk uiteinde der brug bereikt had, liet hij haar zeer dicht bezetten.

„Houdt stand, Sabijnen!" — riep hij zijn manschappen toe. — „Op deze brug ligt onze roem en ons leven. Laat de barbaren haar niet betreden. Dadelijk moet Cerialis komen met twee legioenen. Ik blijf hier bij u, in leven of in sterven!"

Aldus sprekend nam hij eene speer, en plaatste zich in de eerste rij der strijders op de brug.

Dit bleef niet zonder uitwerking.

Zijne troepen, Romeinen uit Sabina, stonden als een muur. De onbeweeglijke rij van voor-

uitgestoken speren scheen ondoordringbaar.

Daar vertoonde Brinno zich, achter hem Brinnobrand.

„Wat aarzelt ge, mannen? De lansen? Wel, wat niet in de breedte gaat, moet maar in de lengte gaan. Van boven komt ook Donar met zijn hamer. Geef mij de hand, broertje, en spring!"

En de beide reusachtige broeders wierpen zich door een hoogen sprong over de op meer dan halve manshoogte gevelde speren der voorste cohorte, van boven op de schachten. Vier, vijf werden daardoor neergedrukt, waaronder die van den tribuun. In hetzelfde oogenblik sloeg Brinno's hamer hem neder, en in de opening drongen, wigvormig geschaard, met luide triomfkreten de Bataven en de Canninefaten.

De brug was genomen.

In de woeste worsteling, in den strijd van man tegen man, werden de Romeinen naar het Oosteinde der brug en in de tweede legerplaats teruggeworpen.

Nadat vriend en vijand voorbij gestormd waren, hief een gewonde centurio zich op, die naast den stervenden tribuun gevallen was. —

„Ik kan staan." — zeide hij — „Ik kan misschien loopen, ik zal u dragen, tribuun!"

„Neen," — sprak deze — „kunt ge ontkomen, zoek dan Cerialis. O, waar draalt hij? Zeg hem, dat ik de brug . . . niet . . . verlaten heb."

En de dappere Romein zonk achterover op zijn rond metalen schild, rekte zich uit, en stierf.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Op den wal der tweede legerplaats trad den vervolgers, nadat de wijkende vijanden binnen de reddende poorten gekomen waren, een derde, een versch legioen — het was het X^{de} — tegemoet.

In dichte zwermen sloegen de zware, aan balken gelijke pila 1) der Romeinen van boven op de hoofden der aanvallers. Dezen leden zware verliezen, de wallen bleken niet te beklimmen te zijn, stormladders waren niet bij de hand. De aanval bleef steken.

Civilis kwam op dit oogenblik in de voorste rij aan, hij overzag den toestand: — „Niet over den wal! Door de poort!" — riep hij. — „Grijpt de bijlen!"

1) Werpspiesen.

Hij zelf nam de strijdakst eens gevallen Bataafs en spleet een eikenhouten balk der poort. Allen om hem heen volgden zijn voorbeeld: weldra stortte de eene vleugel krakend naar binnen. Maar dadelijk plaatste zich eene rij Romeinsche hastaten met gevelde speren in de opening, in het midden de legaat van dat legioen zelf, die met rijken wapendos prijkte. Eene tweede rij Romeinen gooiden de spiesen, eene derde — Baleaarsche slingeraars — deden een hagel looden werptuigen op hunne vijanden neerkomen.

Civilis beval nu den zijnen den „eversnuit" te vormen, dit wil zeggen, zich in een driehoek te plaatsen. Hij trad, het lange zwaard omhoogheffend, geheel aan de voorste spits der wig. Op dat oogenblik herkende hem de Romeinsche krijgsman, die vlak achter den legaat stond. — „Mikt op den aanvoerder met den adelaarsvleugel op den helm," — riep hij, — „dat is Civilis zelf!"

„Wie?" — vroeg de legaat en verbleekte.

„Claudius Civilis!" — antwoordde de soldaat en wilde werpen. Maar hij kon niet, van ver-

bazing, want de legaat, wiens dikwijls beproefde moed allen bekend was, wankelde, zijne knieën knikten — hij scheen op het punt inéén te zakken. Strak staarde hij recht voor zich uit, als vestigde hij den blik op zijn noodlot.

„Lupercus! Mummius Lupercus!" — schreeuwde Civilis, hem herkennend, en ijlde op hem af.

Maar de legaat — vluchtte.

Eene doodelijke ontsteltenis had hem aangegrepen. Hij keerde zich om, en duwde met beide handen de achter hem staande krijgslieden op zijde. Reeds was hij in de derde rij, die der slingeraars.

„De legaat vlucht! De legaat vlucht! Vlucht! Redt uzelven!" — klonk het nu in het eerste, het tweede, het derde gelid.

De manschappen, toen zij zich door hun aanvoerder verlaten zagen, geloofden, dat alles verloren was. Zij volgden zijn voorbeeld, keerden den vijand den rug toe, en vluchtten terug in de legerplaats. Juichend stormden de Germanen hen na.

Lupercus was ver vooruit — maar Civilis verloor hem niet uit het oog.

Reeds had hij den derden Romein geveld, en zoodoende zich door het derde gelid der vluchtelingen, door dat der Balearen, een weg gebroken. — Thans beproefde de legaat naar rechts, in eene nauwe, donkere gang, tusschen twee rijen tenten, te ontkomen.

Evenwel, de vervolger bemerkte dit zeer goed. In drie sprongen was hij hem genaderd.

„Sta, keer om en verdedig uw leven!" — schreeuwde hij hem toe.

En de dappere legeraanvoerder, die menigmaal den dood getrotseerd had, wilde staan blijven, wilde voor zijn leven strijden — maar hij kon niet!

Snijdend weerklonk in zijn oor de doodskreet van den schoonen knaap, dien deze, op den marmeren vloer neerslaand, had uitgestooten — hij zag steeds den vreeselijken blik des vaders, toen Civilis zijn naam uitriep — en zijne wilskracht begaf hem . . . hij kon niet in dat gelaat zien.

Hij deed, verder vluchtend, nog één sprong — den laatsten.

Civilis, thans dicht achter hem, sloeg met één vreeselijken slag het hoofd van den Romein van den romp, zoodat helm en hoofd, door den geschubden stormband onder de kin nog verbonden, op den grond rolden.

Civilis bukte zich, greep met de linkerhand den helm bij den hoogen kam, en keek den gehaten vijand in de brekende oogen.

Zwijgend, met groote voldoening diep ademhalend, begaf de overwinnaar zich, zijn bloedige buit omhoog houdend, naar de hoofdstraat der legerplaats, waar een paar centurio's weer eene kleine schaar tot staan hadden gebracht.

Hier werd het tooneel van den strijd helder verlicht door de vlammen, die uit menige tent, waarin de Germanen eene fakkel geworpen hadden, opstegen. Zoo zagen de Romeinen duidelijk, wat Civilis met zijne linkerhand in de hoogte hield als een Gorgonenhoofd.

„Ziet hier, uwen veldheer!" — schreeuwde hij. — „Ik zond hem naar den Hades, om u plaats te bereiden!"

En hij slingerde het bloedende hoofd voor hunne voeten.

Verschrikt, schreeuwend, stoven zij uit elkaar.

Iedere poging tot verdediging van de tweede legerplaats werd opgegeven. Ongeregeld stroomde de bezetting uit de oostelijke poorten daarvan naar de stad terug.

Luide jubelend verspreidden zich toen Germanen en Galliërs in alle gangen en straten van het kamp.

Het scheen, dat zij hier wenschten te verwijlen.

Ook Brinno maakte een oogenblik halt, om „uit te blazen," zooals hij zeide. Hij leunde op zijn hoog, met buffelleder overtrokken schild. Een zijner manschappen had hem uit eene nabijstaande zoetelaarstent een grooten beker met wijn gebracht.

Civilis snelde op hem toe, rukte hem den beker uit de hand en slingerde dezen in de dichtstbijzijnde brandende tent.

„Bij Wodan!" — riep hij — „Het is thans nog geen tijd, om te rusten en te drinken. Voort!

De vluchtelingen achterna! Tegelijk met hen moeten wij binnen de poorten der stad komen. Of zij houdt ons lang, zeer lang op. Eene halve overwinning is geene overwinning. Ge volgt mij oogenblikkelijk met al de uwen, en gij eveneens, Ulemer, met de Friezen. De Galliërs zijn reeds aan gene zijde van het kamp. Moeten zij eerder de stad bereiken, dan wij? Gij, Sido, houdt de anderen hier in de legerplaats bijeen, als onze spaarbenden! Wij zullen ze misschien noodig hebben. Want nog heb ik niets van Cerialis gezien, en niets van de ruiterij des vijands. Staan onze Tubantsche ruiters rechts van de legerplaats, zooals ik beval, Sido?"

„Ja, allen, vierdehalf duizend! Ik zag hen de rivier over zwemmen, snelde naar hen toe, en bracht hen zelf naar de plek, waar gij gelast hadt, dat zij moesten wachten."

„Katwald, daar zwerft een onbeheerd paard. Breng het mij! Vlug! Zoo! Volg mij thans!"

En nu leidde Civilis de zijnen het kamp uit, naar de Westzijde der stad, steeds de vluchtelingen vervolgend.

Hier, op de vlakte voor den muur was het tamelijk donker. De Oostenwind dreef de vlammen van de brandende legerplaats naar de rivier toe, en op de wallen der stad waren maar weinige pekfakkels ontstoken.

DERDE HOOFDSTUK.

Op dit oogenblik bereikte Cerialis de tegenovergestelde, de oostelijke poort der stad. Zijn edel paard stortte hier, toen het stil moest staan, ter aarde — het was dood.

Het gelukte den ruiter terzelfder tijd van het dier af te springen, daardoor bleef hij ongedeerd.

Hij beukte met den greep zijns zwaards tegen de poort. — „Op! Opent de poort! Ik ben het, Cerialis! Ik kom!"

Maar met wantrouwen, met angst keken de weinige hier geplaatste wachten van de tinne des muurs naar beneden. In dien half gekleeden man, zonder helm, pantser, schild en veldheersmantel wilden zij niet dadelijk hun geweldigen aanvoerder herkennen — zij vreesden voor eene list der vijanden, zij aarzelden.

Toen schreeuwde hij hun in vertwijfeling toe:

„Brengt lichten hierheen, dan zult ge mij herkennen! Ik ben geheel alleen, lafaards! Opent! Of ik laat u kruisigen!"

De soldaten herkenden hem nu — aan de stem, aan den toornigen toon.

Zij vreesden hem meer dan de barbaren. Zij trokken den poortketting terug, hij wierp zich naar binnen. — „Een paard! Dadelijk een paard!" — gelastte hij, hen voorbij en de stad in stormend. — „Hier ben ik, Cerialis, en de overwinning!"

Hij bereikte nog te voet de marktplaats. Hier stond de ruiterij van alle legioenen, in acht gelederen. De aanvoerder van de eerste bende herkende hem. — „O Cerialis!" — riep hij. — „Gij komt te laat! De schepen, de brug, de beide legerplaatsen zijn verloren!"

„Dat weet gij, hond!" — riep Cerialis met donderende stem, — „en staat hier met al de ruiters? Wacht, ik zal u leeren, wat uw plicht is!"

En hij doorstak hem, zoodat de man van

zijn paard sloeg — en daarna slingerde hij zich op het schichtig geworden dier.

Nu zat hij in het zadel.

„Voorwaarts!" — gebood hij. — „Volgt mij! Wij zullen overwinnen!"

En hij draafde weg, naar de Westerpoort toe. Dadelijk volgden hem de met hunne wapenen kletterende benden.

Toen hij de Westerpoort bereikte, zag hij, dat op den wal, en daarachter, twee legioenen stonden — het waren de eerst afvallige, en daarna berouwvol tot hem teruggekeerde manschappen. Het I^ste^ legioen bevond zich in de stad, het IV^de^ boven op den muur.

„O veldheer!" — riep de legaat van het I^ste^ legioen hem toe. — „Alles is verloren!"

„Niets is verloren. Want ik ben hier!"

„Wij hebben de poorten niet voor onze vluchtelingen geopend. — Hoort gij, hoe zij daarbuiten jammeren en schreeuwen? — De vijanden waren anders ook naar binnen gedrongen."

„Het was goed, wat ge deedt, tot op dit oogenblik maar nu, de poort geopend! De

ruiters volgen mij! Dan het Iste legioen!"

„Bij alle goden!" — smeekte de legaat. — „Doe het niet! Doe het niet! Zij zijn zeer ontmoedigd! Ik kon mijne manschappen bijna geen stand doen houden. Zij stuiven voor Civilis uit elkander! Zij zullen u niet volgen!"

„Dat zullen wij zien! — Romeinen van het Iste legioen! Wilt ge mij ontrouw worden, mijn bloed over uw hoofd doen komen, als dat van Hordeonius en van Vocula? Of wilt ge heden goed maken, wat ge misdeedt? — Volgt mij dan! Anders keert Rome zich voor eeuwig van u af! Opent de poort, en weg met de barbaren!"

En ziet — allen volgden hem, de ruiters en het voetvolk.

De eerste stoot trof de Galliërs — hunne voorste rijen werden in het halfduister door den onverwachten aanval der ruiterij verrast en overrompeld. Zij, die zich toen het naastbij bevonden, schenen willens, te vluchten.

„Houdt stand!" — schreeuwde Tutor. — „Moeten wij den slag, dien de Germanen gewonnen hebben, weder verliezen? Staat! Of gij kunt nooit weder uwe vrouwen in de oogen zien!"

En de Galliërs vluchtten niet — het beroep op hun eergevoel had gewerkt — zij boden den vijanden weerstand.

Maar reeds viel de Romeinsche, zwaar gewapende ruiterij hunne beide flanken aan. Zij weken opnieuw, in het begin nog langzaam.

„Blijft! Blijft! Verlaat de vlag niet!" — riep Classicus, den wegsnellenden vaandeldrager den bonten, met goud versierden standaard uit de hand rukkend, en in het maanlicht omhoog heffend.

En nogmaals bleven zij staan.

Maar dadelijk daarop viel het schitterende veldteeken. Cerialis had het bereikt, en met suizend zwaard de schacht doormidden gehouwen. Toen waren de troepen niet meer te houden. Zij keerden zich om, vluchtten wild weg, sleepten de aanvoerders mede, en liepen ook de eerste rijen der nu aanrukkende Bataven omver.

Reeds deden de Romeinsche ruiters op dezen, zoowel als op de Galliërs, hunne slagen neerkomen.

Brinno, die geen voetbreed wilde wijken,

kreeg in den schouder een houw van Cerialis zelf — Katwald en de zijnen droegen hem weg.

„O schandelijk!" — had hij geklaagd. — „Gewond — te worden — weg te worden gebracht — en weder zonder een adelaar!"

Civilis zag den grooten ommekeer.

„Onze ruiters! De ruiters moeten komen! Waar zijn de Tubanten? Haal hen, Brinnobrand!"

Maar vóór deze weg kon snellen, kwam de aanvoerder van de ruiterij aandraven. — „O Civilis!" — riep hij uit. — „Het is niet mijne schuld. Zij zijn weg!"

„Waarheen?"

„Naar de legerplaats! Zij hoorden het juichen en joelen der plunderaars —"

„Wie plundert daar?" — vroeg Civilis, bleek van toorn.

„De — de Overrijnsche benden. Allen! Zij drinken en eten en rooven. Dat konden mijne manschappen niet aanzien. Zij drinken met hen mede!"

Civilis keek zwijgend naar de legerplaats. Rumoerig geschreeuw, drinkliederen en het

brullen van beschonkenen klonk hem tegen.

„Allen? Allen?" — vroeg Civilis toonloos. — „Waar is Sido?"

„Hier!" — antwoordde deze, achter hem te voorschijn komend, met matte stem. — „Ik breng u mijne Markomannen. Ik wilde de anderen, daar zij niet luisterden, met geweld van hun boos opzet terughouden, hen tot de orde brengen — maar wij waren te zwak tegenover die vele duizendtallen."

„Ge bloedt!" — merkte Brinnobrand op.

„Dat heeft niets te beduiden — zij liepen mij onder den voet, toen ik mij tusschen hen begaf. Tubanten, Usipiërs, Tenkteren — allen vergaten hun plicht! Onder elkander vechten zij om de vaten met wijn. Alleen de mijnen gehoorzaamden."

„Wakker zijn zij, uwe Markomannen!" — riep Civilis. — „Hoe groot is hun aantal?"

„Driehonderd!"

„Dat is te weinig," — antwoordde Civilis treurig. — „De slag is verloren."

„Ja!" — riep Brinnobrand, met een bitteren lach. — „Wodan's geest had hem gewon-

nen, en reuzendomheid heeft hem doen verloren gaan. Kom, Wodan, keer om! Te veel vijanden zijn om u heen!"

En hij deed Civilis' paard wenden, en trok het, vooruit rennend, bij den teugel mede.

In het brandende kamp, waar zwelgende en worstelende Germanen dooreenwemelden, was geene orde meer onder de manschappen te brengen. De onbereden paarden der Tubanten renden dol van schrik in de vlammen.

Door hunne eigen benevelde, razende wapenbroeders moesten de wijkende Bataven, Canninefaten, Friezen, Brukteren en Markomannen zich met het zwaard op bloedige wijze een weg banen. Daar de Galliërs hetzelfde deden, kwam het tot een slag in de straten der legerplaats tusschen hen en de plunderaars en drinkers, tot Cerialis aan de spits zijner ruiters verscheen en beide partijen bestreed. Toen was alles uit!

Onder een vreeselijk bloedvergieten werden de beschonken Germanen en de door hen opgehouden Galliërs uit het kamp geworpen, en naar de rivier gedrongen, waar vele duizenden verdronken.

Civilis had bevel gegeven, de brug tot iederen prijs te houden. Hij zelf en Ulemer, in de voorste rij strijdend, — den reeds omsingelden, en nogmaals verwonden Sido had Brinnobrand bevrijd, en op zijne schouders tot aan de Oostzijde der brug gedragen — sloegen den eersten aanval der Romeinsche ruiters terug.

Een tweede volgde.

Cerialis, die voor de zijnen uit draafde, had zich wel is waar een klein schild laten opdringen — maar hij droeg nog altijd geen helm en geen pantser. Dit zag Ulemer. Hij trok zijn spits mes, wierp het, en trof den Romein in den linkerschouder. Cerialis wankelde in het zadel. Het zwaard ontgleed aan zijne hand. Zijne ruiters joegen met hem terug, en vernieuwden den aanval niet meer.

Civilis liet zijn oog onderzoekend gaan over de strijdkrachten, welke hij nu nog bezat. Hij overwoog, of eene nieuwe poging misschien niet toch nog . . .

Daar draafde Classicus van het Oosten, naar de brug toe. Somber sprak hij — „Nu ziet ge,

Bataaf! de gevolgen ervan, dat ik aan u het bevelhebberschap over alle troepen toevertrouwde. Niet de Romeinen, uwe volkomen beschonkene barbaren hebben mijne Galliërs doen sneven. Ik zeg mijne gehoorzaamheid op — wij trekken af!"

Een toornig antwoord zweefde op de lippen van hem, tot wien dit verwijt gericht was, — maar daar naderde Tutor in snelle vaart: — „Luister niet naar hem, Civilis! Niet hij spreekt, — maar de ijdelheid. Die maakt ook dol, evenals wijn. — Wij moeten terug! Ook gij — want zooeven meldden vluchtende Galliërs uit Diedenhoven, dat twee, drie nieuwe legioenen in aantocht zijn — morgen bevinden zij zich hier."

„Terug dan!" — beval Civilis zuchtend. — „Waar de eendracht niet regeert, is geen geluk; waar tucht niet heerscht, behaalt men geene overwinning."

De terugtocht der Germanen en Galliërs werd van Trier uit niet vervolgd.

Daartoe ontbrak het den zeer merkbaar verzwakten Romeinen aan nieuwe krachten, en hun onstuimige veldheer was door wondkoorts op zijne legerstede nedergeworpen.

Dadelijk in den vroegen morgen na den slag zond hij, daar hij zelf zich niet buiten zijne tent kon begeven, eene schaar naar Obringadunum met de opdracht, door de onderaardsche gang binnen de sterkte te dringen, alle mannen af te maken en alle vrouwen gevangen tot hem te voeren.

Maar zeer spoedig keerde de bende terug met het bericht, dat de burcht geheel verlaten was, en dat de bezetting zelve, vóór zij aftrok, haar door brand vernield had. Klaarblijkelijk waren de Galliërs daarboven, nadat zij van hunne hooge verblijfplaats uit den nederlaag der bondgenooten hadden waargenomen, gevlucht, maar eerst na het heiligdom verwoest te hebben, om het niet in handen der vijanden te laten vallen. De Romeinen brachten slechts ééne gevangene mede, een meisje, dat zich in het beukenwoud verborgen had, en zelve op hen was toegeloopen,

en hen gesmeekt had, naar Cerialis gebracht te worden.

Het was Boadica, de slavin.

Zij berichtte hem huiverend den vreeselijken dood van hare meesteres.

Deze had haar gezegd, dat zij van plan was, in het beeld van den god af te dalen, en door de valdeur aan diens voeten en de onderaardsche gang daar beneden buiten de muren te komen. Klaarblijkelijk had Gutruates de voor Cerialis bestemde regelen gelezen, zijne vrouw ongehinderd in het beeld laten binnengaan, maar eerst de valdeur doen sluiten, en daarna de opening in den rug van den god gegrendeld, zoodat de gevangene niet naar beneden ontvluchten en niet naar boven uit het beeld ontkomen kon, vóór dit gloeiend gemaakt werd.

Cerialis rees van zijn stoel op.

„Hm! Hm! Hoe jammer van de vrouw! — Slechts éénmaal heb ik haar gekust! — Reeds velen zijn slecht aan haar einde gekomen, omdat zij mij liefhadden. Maar zoo — zoo slecht toch nog geene enkele! — — Jam-

mer van Claudia Sacrata! — Meisje, gij? . . . Gij kunt in de legerplaats blijven — hier — in mijne tent. Ge zijt veel te sierlijk voor de ruwe centurio's!"

ELFDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Het had Tutor mogen gelukken, de twistende veldheeren te verzoenen. Classicus zag in, dat Gallië zonder de Germanen verloren was, en Civilis koesterde geen wrok. — „Voor onze zaak ben ik genoodzaakt zoo te handelen, voor de redding van ons volk!" — antwoordde deze den herstelden Brinno, die in het geheel niets van eene verzoening hooren wilde.

Van zijn kant trachtte de grimmige Canninefaat vruchteloos te bewerken, dat zijn vriend den ongehoorzamen krijgslieden, door wier schuld bij Trier de nederlaag geleden was, vergiffenis schonk. Zonder uitzondering verwijderde Civilis allen, die daarvan waren overgebleven, uit zijne legerplaats.

„De sterkste helden zijn daaronder!" — bracht Brinno in het midden.

„Ja! Maar evengoed kon men ongetemde beren tegen den vijand opdrijven. Zij zouden het eerst hun leider verscheuren."

Civilis, aan wiens meerderheid Classicus zich nu toch ook weder onderwierp — eigenlijk wist hij ook geen raad! — antwoordde op de vragen der Galliërs naar zijne plannen, hoe hij thans dacht oorlog te voeren: — „Op het water zullen wij strijden! Spottend noemt men ons de kikvorschen! Nu zal men ons zien zwemmen en springen."

Maar onder opgeruimde woorden verborg hij de groote bezorgdheid zijns harten. Hij dacht dikwijls aan Weleda. Gaarne had hij haar tot zich geroepen. Maar, moest een man zich door een meisje laten raden en bijstaan? Het was zijn plicht, zich zelf te helpen.

En hij hielp zich zelven.

Zich er niet om bekommerend, of Brinno al bromde, en de Galliërs den neus optrokken, week hij tot Xanten terug. Hier had hij voortreffelijke hulpmiddelen voor den slag te water

op het oog, — „en de plaats zelve," — sprak hij tot Tutor — „zal vriend en vijand aan zege en nederlaag herinneren."

Dat gezegde beviel den Galliër.

Hij deelde het Classicus met welgevallen mede. — „Ziet ge," — eindigde hij, — „deze Germaan is de eenige, die de gave heeft, zich in fraai klinkende woorden met welsprekendheid te uiten. Wij, wij bezitten allen de gave, ons van fraai klinkende woorden te bedienen, maar hij, hij heeft er ook gedachten bij."

De geheele landstreek om Xanten was moerassig en door talrijke kleine vertakkingen en ondiepe armen van den Rijn, en van zijne bijrivieren, doorsneden. Zelfs in vredestijd kon men alleen met groote moeite door dit land reizen.

Civilis liet dadelijk na zijne aankomst dwars in den Rijn, van het Noordoosten naar het Zuidwesten, een langen dam leggen, zoodat de rivier, op gewelddadige wijze hier in zijn loop gestuit, naar het Zuidwesten over de vlakke oevers vloeide en het rondom gelegen land overstroomde, alle beddingen dieper uithollend, alle in den regel doorwaadbare plaatsen onbruik-

baar makend, en zoodoende het naderen der Romeinen uit het Zuiden buitengewoon bemoeielijkend.

De in zulk soort van arbeid geoefende Bataven hadden hiervoor ruimschoots tijd.

Cerialis had wel is waar, zoodra hij een weinig hersteld was, met den arm nog in het verband, zich bedienende van al zijne strijdkrachten, de vervolging der wijkende Germanen met verwoedheid in het werk gesteld. Alleen in Trier, Coblentz, Bonn, Keulen, waren bezettingen achtergebleven.

Maar hij was op zijn tocht dikwijls opgehouden geworden door de Galliërs. Niet meer door tegenstand van hunne zijde, maar door de noodzakelijkheid, orde in den toestand van het land, dat hij nu achter zich liet liggen, te brengen, de gezantschappen der steden, welke om strijd hare onderwerping betuigden, te ontvangen, de gemeenten geldboeten op te leggen, overal mannen, welke Rome toegedaan waren, met de verschillende ambten te bekleeden.

Toen hij nu eindelijk de standplaats van den vijand naderde, en haar meer van nabij leerde

kennen, riep hij vol verbazing uit: — „Waarlijk! Deze neef van Arminius heeft van zijn oom en ook van diens overwinnaars geleerd!"

Het was hem alleronaangenaamst, zelfs wekte het in hooge mate zijne bezorgdheid, dat hij moest inzien, hoe hij weken — en weinige mocht hij nog maar gebruiken! — noodig zou hebben, alvorens hij zelfs niet meer dan een uitgangspunt voor zijne aanvallen op den vijand zou kunnen machtig worden.

De bondgenooten beschikten over de beide oevers: op den linker stonden, door de overstrooming tegen een aanval beveiligd, de Galliërs, op den rechter, Civilis met zijne Germanen. Eene vloot op de rivier, onder bevel van Ulemer en Uffo, onderhield het verkeer tusschen beiden.

De bewaking van den nieuwen dam door den Rijn had Civilis aan den trouwen Brinno opgedragen. — „Aan u vertrouw ik den dam toe," — had hij gezegd — „omdat ik weet, dat ge hem even dapper zult beschermen, alsof ik dit zelf deed. Brinno! aan deze smalle strook gronds hangt ons aller lot. Heeft de vijand

haar in bezit, dan ben ik omtrokken en moet wijken — ik weet nog niet waarheen. Brinno, ik bouw op u! Bescherm den dam!"

Toen had de reus zijne hand gegrepen, en gesproken — „Zoolang ik daar sta, krabbelt geen vijand naar boven."

Den Galliërs drukte Civilis op het hart, zich tot geen prijs van hunne onaantastbare standplaats te laten weglokken. Door de overstrooming van voren, den dam, de rivier en de Germanen in den rug en aan de zijkanten gedekt, waren zij daar zoo veilig als in eene vesting.

Classicus gaf dit toe, maar Tutor moest toch menige spotternij over zijn vriend, den „kikvorschenkoning", den „waterspringer", den „Prins der treuzelaars" vernemen.

Cerialis besloot, vóór alle andere dingen, den vijand de heerschappij over de rivier te ontnemen met de Romeinsche oorlogsvloot, die werkeloos boven op de rivier lag, voornamelijk bij Keulen, en slechts tot Gellep ongeveer voorraad gebracht had.

In allerijl zorgde hij voor de uitvoering van

deze gedachte, want bij een op het water gevoerden oorlog, hing daar alles van af.

De uitslag scheen niet aan twijfel onderworpen. De Germanen hadden geene oorlogsschepen, want, de vroeger op de Romeinen buitgemaakte galjoenen uitgezonderd, bezaten zij alleen visschersbooten en veerponten, waarvan geen enkele de aanvaring van een der hooge roeivaartuigen zou kunnen doorstaan.

Dus was Cerialis overtuigd, dat de barbaren in het geheel niet in staat zouden zijn, de rivier te verdedigen, zoodra de trotsche Romeinsche galeien, door honderd roeiers in twee of drie rijen boven elkander gezeten, voortbewogen, met groote snelheid stroomafwaarts zouden komen aanruischen, alles wat zich in hun weg zou plaatsen, wegvegend of tot omslaan dwingend.

Maar hij vergiste zich.

Toen op den daarvoor bepaalden dag bij het schemeren van den morgen de Romeinsche vloot — drie schepen met drie roeibanken boven elkander aan het hoofd, bijna de geheele breedte der rivier innemend, en vijftien vaartuigen

met twee of drie roeibanken in hun kielwater — Gellep bereikt hadden, bleek er van eene overrompeling geene sprake te kunnen zijn.

Civilis, door mededeelingen zijner vlugge visschersbooten bijtijds van de toebereidselen te Keulen op de hoogte gebracht, was rusteloos bezig geweest, om den stroom van zijn vaderland krachtig te kunnen verdedigen.

Het was een koude, regenachtige morgen en door de Rijnnevels kon men niets onderscheiden, dan wat zich in de onmiddellijke nabijheid der schepen bevond. Toen nu de Romeinsche galjoenen de bocht der rivier onder Gellep achter zich hadden, stieten zij plotseling op eene ontelbare menigte kleine Germaansche vaartuigen, die zich vermetel door de rijen der groote gevaarten drongen, en van alle kanten een hagel van schiettuigen naar de bemanning, welke zich op dek bevond, afzonden.

Wel werden vele der Bataafsche notendoppen alleen door de draaiing van het water, bij het roer der Romeinsche schepen, omgekanteld, of door de slagen der lange roeispanen van de

bovenste roeibank aangeraakt en omgestooten — maar hier bekommerden de zonen van den Rijn zich niet om. Fluks zwommen zij, snel en zonder gedruisch, als otters, de wapenen in den mond, naar de naastbijzijnde hunner booten, klommen erin, schudden het water lachend van zich af, en begonnen opnieuw het voor de Romeinen zoo ongunstige gevecht.

Civilis zelf had zich aan boord van een der grootste Friesche schepen begeven. Juist deze, en de buitgemaakte Romeinsche galeien, kwamen niet vlug genoeg, tegen de sterk stroomende rivier op, vooruit. De roeiers spanden al hunne krachten in.

„Dat gaat langzaam!" — bromde Uffo, die naast hem stond.

„Ja! En geheel alleen mogen wij op den duur onze hazelnoten toch niet tusschen die vervaarlijke baktroggen laten!" — sprak Ulemer. — „Hadden wij maar zeewind! Maar er is geen briesje te bekennen!"

Ternauwernood was dit woord gesproken, of de wimpel aan den top van den mast, die tot nu toe slap en zonder beweging naar beneden

had gehangen, begon langzaam dwars te staan, en zacht golvende lijnen te beschrijven.

„Vrienden!" — riep Welo, — „de wind draait! Maar vanwaar kan hij komen?" — Hij hield de hand in de hoogte.

„Dat moet zeewind zijn — om dezen tijd, en bij nieuwe maan!" — sprak Uffo de veerman.

„Dat is zoo!" bevestigde Ulemer. — „Ziet gij? Nu staat de wimpel strak naar het Oosten."

„Ha!" — riep Brinnobrand. — „Gij zelf hebt ons den gewenschten wind gezonden, Wodan!"

„Ja," — zeide Uffo. — „De wind is wel die, welken wij hebben moeten. Maar wij bezitten geene zeilen!"

„Zeer enkele onzer booten hebben deze."

„Zeilen?" — zeide Civilis peinzend. — „Laat eens zien! Wel, waartoe hebben wij onze mantels? Wij zullen zonder mantels niet bevriezen! Leggen wij ze af! En dan, ze aaneengebonden en hoog naar boven, naar de ra's getrokken!"

En, als de eerste, ontdeed hij zich van zijn donkerblauwen mantel.

„Het denkbeeld is uitstekend!" — riep Uffo.

„Heerlijk!" — jubelde Welo.

„Gij zijt een even groot veldheer op het water als op het land!" — sprak Ulemer prijzend.

„Nu ja!" — riep Brinnobrand lachend uit — „Er is op het water geen andere Wodan dan in het woud!" — en hij knoopte zijn roodbruinen mantel aan den donkergroenen van Ulemer.

Allen volgden dit voorbeeld.

De zeewind had boven de wolken een weinig uiteengedreven, maar beneden op de rivier hing de nevel nog, met langzame kronkelingen zich wendend, als ware hij eene monsterachtige, grijze slang.

Nu deden de andere schepen als het bevelhebbersvaartuig, weldra vlogen overal de bonte mantels aan de masten in de hoogte, lustig blies er de frissche morgenwind in, hief hen in de hoogte, vulde hen en zette hen strak. Snel voeren toen de gezamenlijke groote Germaansche schepen de rivier op, en namen deel aan het gevecht.

De aanblik der veelkleurige, in de zon schitterende en door den wind bol staande mantels was zoo eigenaardig schoon, dat zelfs de Romeinen midden in het gevaar van den strijd het nimmer genoten schouwspel met uitroepen van verbazing begroetten.

Het verloop van den slag werd thans steeds ongunstiger voor de moeielijk verplaatsbare galeien. Zij liepen in het voor zulke groote vaartuigen niet toereikend breede water tegen elkander, waarbij zij meermalen elkanders roeispanen braken. Gebeurde dit, dan werden zij hulpeloos, roerloos, en dreven met den stroom mede. Menig schip geraakte daarbij van den bevaarbaren, den goeden weg, en voer op zandbanken en ondiepten vast.

Dit overkwam ook het trotsche, rijk versierde galjoen van den legaat Gallus Annius, den bevelhebber der vloot. Den boegspriet schuin omhoog strekkend, het stuurboord zoo diep naar beneden hellend, dat het woelende water hier bijna het dek in zijne geheele lengte overstroomde, zat het op treurige wijze vast;

de roeispanen, aan de lijzijde afgebroken, deden geen dienst.

In een oogenblik was de onbeweeglijk geworden houten vesting door talrijke Bataafsche booten omgeven, en weldra lag het grootste deel der bemanning, door ontelbare schoten getroffen, dood of gewond op het dek.

Brinnobrand bemerkte den benarden toestand der „Colonia Agrippina". — „Wodan!" — riep hij — „die moeten wij hier halen! Kom, Uffo, kom, kleine Merowech, gij treft zoo zeker met den korten pijl!"

En, nadat zijn vader hem door een hoofdknik toestemming had gegeven, sprong de knaap juichend achter Brinnobrand en den veerman in de kleine reddingsboot, welke van het bevelhebbersschip neergelaten werd.

Spoedig hadden zij het op den grond gevaren galjoen bereikt.

Uffo nam thans het bevel over de vele booten, die zich hier bevonden, op zich.

„Geef acht! Houdt de touwen gereed! Allen hierheen! Aan den rechterkant van den Romein! Ik zal door het luikgat het schip

met den bootshaak vastgrijpen. Klampt u dan met touwen aan mijn vaartuig vast en roeit uit alle macht naar den rechteroever. Wij moeten den Romein aan land hebben, daar kan geen vijand volgen, om hem te halen!"

„Maar zoodra hij weer kan zeilen, zal hij stroomopwaarts sturen!" — sprak Ulemer waarschuwend.

„Ja, de stuurman — ik ken hem" — antwoordde Uffo, met het hoofd knikkend, — „hij kent zijn beroep."

„De stuurman?" — vroeg Merowech. — „Die daar? Hij heeft den helm verloren! Wacht! Die zal . . .!"

Reeds snorde zijn pijl. In den slaap getroffen stortte de man aan het roer neer..

„Heil u! Dank Merowech!" — riepen de vrienden.

Uffo sloeg — ondanks de onzeker geslingerde, van het wiegelende schip uit slecht gemikte schoten — den haak van zijn bootsstang in een luikgat even boven den waterspiegel. — „Trekt thans!" — beval hij.

En twintig vaartuigen, die zich, achter elk-

ander, aan zijne boot met touwen hadden vastgemaakt, trokken nu opeens. — Zie! door één krachtigen ruk werd de gestrande galei vlot en volgde nu hulpeloos, als zonder wil, de booten, die haar pijlsnel naar den rechteroever trokken, waar het leger der Germanen stond. Hier, onbereikbaar voor de diepgaande Romeinsche schepen, werd de hooge houten burcht dadelijk door honderd koene strijders, met de bijlen in de hand, bestegen en geënterd.

Bijkans zonder tegenstand gaven zich de weinige mannen op het dek, die nog zouden kunnen strijden, over; daaronder bevond zich de door een pijl gewonde legaat zelf.

„Ha!" — jubelde Merowech. — „Brinnobrand, dezen Romein brengen wij — de Lippe op — aan haar; — het schip met den legaat!"

„Eerst zond iemand haar den grooten Romeinschen houten vogel, nu zendt hij haar den nog grooteren Romeinschen houten visch! Zij zal zich verheugen over Brinnobrand's kleine geschenken!"

De overgave van den bevelhebber met zijn schip besliste den slag, gedurende welke de Romeinen reeds zooveel verliezen hadden geleden.

Beroofd van haar aanvoerder, van alle kanten beschoten, bood de vloot geen verderen weerstand.

Zij werd uit elkander gejaagd, eerst door de vermetele roeibooten, daarop stuurden ook de grootere schepen met hunne mantel-zeilen in de openingen, en toen gaf de onderbevelhebber door vlaggen en wimpels het teeken, dat ieder schip zich redden moest, waarheen het dit het beste kon.

De meesten spoedden zich stroomopwaarts, naar Keulen terug — maar anderen, van dezen gescheiden en reeds beneden de Bataafsche zeilschepen geraakt, beproefden, den Rijn volgend, de open zee te bereiken.

Met machtelooze woede zag Cerialis op den linkeroever voor zijn in slagorde opgesteld leger, te paard heen en weer dravend, de verspreiding en vlucht zijner vloot aan.

Ook de volgende ontmoetingen der vijandelijke legers hadden voor de Romeinen geen gelukkigen afloop.

Civilis ging, zonder zijne stelling te verlaten, door middel van kleine, onverwacht verschijnende benden, weder tot den aanval over. Op één dag voerde hij niet minder dan vier slagen tegen de legioenen en ruiterbenden, die zich, daar de manschappen verpleegd moesten worden, in ver van elkander gelegen kampen bevonden.

„Gelukken ook niet alle aanvallen," — sprak hij tot zijn aanvoerders — „toch zeker de een of andere."

Tegelijkertijd dus werd door Brinno het X^{de} legioen in zijne vaste legerplaats te Rinderen, door Welo met zijne Brukteren de in aanbouw zijnde brug bij Wijk-bij-Duurstede aangetast, terwijl Civilis, versterkt door Sido en de Markomannen, zich op Grinnes, Ulemer zich op Alte-Furth wierp.

Brinno verraste de voor het vellen van hout uitgerukte manschappen midden in het woud, versloeg met eigen hand den praefect der le-

gerplaats en twee centurio's van den eersten rang. Drie andere centurio's en een groot aantal voetknechten sloegen op de vlucht naar de beschermende wallen van het kamp.

Welo vernielde een gedeelte der nog niet voltooide brug. Het invallen van den nacht maakte hier een einde aan den strijd.

Hevig ging het voor Grinnes toe.

Met onwederstaanbaar geweld drong Civilis vooruit. De dapperste manschappen der Romeinen vielen toen.

Opeens plaatste zich Julius Briganticus, die hier bevel voerde, aan de spits zijner Rome trouw gebleven ruiterbende, tegenover zijne landslieden, om de vluchtende Romeinen te beschermen. Hij deed het gevecht tot staan komen, en toen ontbrandde er met bijzondere verbitterdheid een strijd onder stamgenooten. Vol haat zocht hij Civilis zelf, luid diens naam roepend.

Eindelijk stond hij tegenover hem, en schreeuwde hem toe: — „Sterf, gehate Bataaf!"

„Laat af, bloedverwant!" — antwoordde hem Civilis, zich vergenoegend, de verwoede houwen

af te weeren, — „het is den goden een gruwel!"

„Denk aan de elzetwijgen!" — riep de andere. — „Geen band bindt ons meer!" — En met nog meer drift ging hij voort hem aan te vallen.

Toen doorstak Civilis met zijn zwaard het paard van zijn tegenstander — het begroef den ruiter door zijn val.

Brinnobrand, aan Civilis' linkerzijde, zwaaide zijne bijl boven den ter aarde gevallen man.

Doch Civilis hield zijn arm tegen.

Op hetzelfde oogenblik stortte ook zijn paard neer — een centurio sprong, niet bemerkt door Brinnobrand, van rechts op den weerlooze los, en trok zijn zwaard tot een doodelijken stoot.

Maar dat zag Sido — hij mikte, en wierp zijne speer — de Romein viel.

„Weleda!" — riep Civilis. — „Nu is hare voorspelling vervuld. Uwe speer vloog, en de centurio viel."

Thans kwam, door Cerialis — deze had Ulemer's bestorming van Alte-Furth teruggeslagen — aangevoerd, het geheele XXI^{ste} legioen op het slagveld aan. Voor zulk eene groote overmacht moesten de Bataven wijken.

In goede orde trokken zij naar den Rijn, naar hunne booten terug.

Maar Romeinsche boogschutters hadden Civilis herkend — allen legden op hem aan. Een nieuw paard, dat Brinnobrand hem gebracht had, viel, vóór hij het bestijgen kon, met pijlen doorboord.

Toen verwijderden de vrienden zich snel met hem. Zij sprongen in den Rijn, doken, en zwommen ongedeerd naar de overzijde.

De verliezen der Romeinen waren zeer groot geweest.

„Dat kan niet zoo voortgaan!" — sprak Cerialis vol gramschap. — „Dat deze waterserpenten ook zelfs uit hunne poelen omhoogspringen en ons aansissen, is te onbeschaamd!"

Hij beval den volgenden dag — tegen den raad van al zijn onderbevelhebbers — een algemeenen aanval op de Germanen bij Xanten.

Deze mislukte volkomen. Paarden en ruiters zonken onder hunne zware wapenen en uitrusting in de moerassen. De Romeinsche voetknechten, hoe moedig zij ook op den vasten grond mochten zijn, waren vreesachtige zwemmers.

De stoutmoedigsten werden door de versaagden, die zich in wanhoop aan hen vastklemden, mede naar de diepte getrokken.

De Germanen daarentegen hielden zich door hun hoogen wasdom nog staande, als het water den Romeinen reeds over den mond reikte. Hoog springend met behulp hunner speren, bewogen zij zich over de hun welbekende ondiepten en door de rivier, en, wanneer het op zwemmen aankwam, dan gevoelden Bataven, Canninefaten en Friezen zich eerst recht op hunne plaats.

„Dit kikvorschen-geslacht verdrinkt niet onder water!" — bromde Cerialis. — „Zij slikken het als duikeenden! De vervloekte dam! Kon ik uit de lucht op hem neerstooten, als de zeearend op den visch!"

TWEEDE HOOFDSTUK.

Toen de berichten van al deze overwinningen van Civilis in de legerplaats der Galliërs aankwamen, geraakte Classicus in groote opgewondenheid.

„Onze manschappen moeten alle achting voor zich zelven verliezen!" — sprak hij gramstorig tot Tutor.

Maar deze trok de schouders op. — „Hunne geestigheid hebben zij ten minste nog niet verloren. Zij verlaat hen niet, zelfs niet midden in het gevaar van de vlucht! Hoor slechts! Verleden bij Trier zag ik een vaandeldrager in vliegende vaart wegloopen. Ik snel op hem toe, grijp hem bij den schouder, draai hem om, en roep hem het woord van Caesar toe: — „Man, daar staat de vijand!"

„„Daarom juist!" — gaf hij ten antwoord, rukte zich los, en liep nog vlugger dan te voren. — Dat noem ik geestig!"

„Maar schandelijk! Moeten alleen de barbaren in dezen oorlog roem behalen?" — zeide Classicus mismoedig.

„Nu, wij hebben ook ons deel!" — antwoordde Tutor. — „Wij zijn namelijk dikwijls genoeg geslagen."

„Het is onverdraaglijk! Ik doe een aanval! — Hoe zullen wij na de overwinning, na de verdrijving der Romeinen, ons aan onze landslieden moeten vertoonen?"

Tutor floot zacht.

„Wij zijn nog niet zoo ver! Breek er u het hoofd niet mede, hoe ge u dan vertoonen zult! En dan, vergeet dit niet: ge hebt Civilis plechtig beloofd, niets te doen zonder zijne toestemming."

„Dat de bliksem hem treffe! Ja, helaas! Gij hebt mij daartoe overgehaald. Zonder dat . . ."

„Waart gij reeds in Rome! Maar onthoud dit: ik blijf trouw aan mijn eenmaal gegeven woord.

Ik blijf hier, al trekt gij tot een aanval uit!" —

Maar den volgenden morgen stormde Classicus in nog grooter opgewondenheid Tutor's tent binnen. Deze zat genoeglijk aan tafel.

„Hoe? Ge kunt thans eten en drinken?"

„Wees zoo goed en doe mede. Hier — in deze gouden kruik — uitstekend Rijnwater! En ginds — op die zilveren schaal — waterkers met gebraden kikvorschen! Alles is waterig in dezen oorlog te water! — Ik ving ze eigenhandig — springend als zij, tusschen de biezen — de Romeinsche pijlen trotseerend, die de vijandelijke voorposten wangunstig op mij afschoten. De honger maakt onverschrokken! O, waar zijn de lijsters van Gutruates!"

„Gutruates! Ik kom juist van hem."

„Hoe?" — riep Tutor, en sprong op, den laatsten kikvorsch nog in den mond. — „Waar . . .?"

„Dezen nacht kwam hij — na vele gevaren doorleefd te hebben — in mijne tent aan. Hij zendt u zijn groet, en —"

„Hij kan hem houden! Zijn groet en alles! Ik wil niets meer met hem te doen hebben.

Zelfs niet met zijn kok. Dat met zijne vrouw — wat er van haar dood verteld wordt — dat is eene handeling, die niet een priester, maar eer een kok waardig is! Ik was nooit haar bijzondere vriend. Zij wekte eerder mijn afkeer dan mijne genegenheid op. Zij at bijna niet, en was toch zoo bloeiend. Ik zeide hem — waar zij bij was — in scherts, en later onder vier oogen in ernst, — de arme Epponina wekte mijn medelijden! — dat mij de vriendschap zijner vrouw met Sabinus — waarheen mag hij wel gevlucht zijn, deze Julius Caesar zonder zegepralen? — een weinig te sterk gepeperd smaakte. En wat antwoordde hij?

„„Men zinkt niet van een aan de goden gelijken gemaal tot een gewoon sterveling af!" — Nu, zij is zelfs tot dezen Romeinschen demon van den Tartarus, dit monster van wellust en moordlust, afgedaald, of opgestegen, want hij versloeg ons allen. Had Gutruates, haar het schoone, valsche hoofd afgeslagen — goed! Maar zijne vrouw braden als een hazelhoen — foei!"

„Dat doet er alles niets toe! Hij sterkt mij

in mijn besluit. Hij heeft naar den wil der goden gevraagd . . ."

„Ach, houd daarmede op!" — riep de dikke man wrevelig. — „Kom mij daar niet mede aan! Hebben misschien zijne vervloekte heilige hennen weer goed gekakeld? Zijt ge vergeten, dat zij ons de overwinning beloofd hadden door hun eten, en ik geloof zelfs, door dat, wat daarop volgt! Deze leugenachtige beesten! Ik wurg ze, als ik ooit weer in Langres kom! Om te eten zijn ze mij te taai."

„Hij las mijne nieuwe zegepraal heden nacht uit het fonkelen der sterren."

„Blijf mij van het lijf met dat gefonkel! Nog eens, valt gij de Romeinen zonder Civilis' toestemming aan, — dan blijf ik met de mijnen hier op den wal der legerplaats, en al hakken de vijanden u zoo fijn als worstvulsel — ik kijk toe, en wrijf mij in de handen."

„Dan zal ik alleen zegevieren — zonder de barbaren, en zonder u!" — antwoordde Classicus verbolgen, en verliet de tent, om de noodige bevelen uit te vaardigen.

Zijne voorbereidselen ontgingen niet aan de waakzame voorposten van Cerialis. Zij meldden hun opperbevelhebber, dat er in het kamp der Galliërs eene onheilspellende beweging ontstaan was. Dit bericht kwam juist, toen de veldheer in zijne tent de aanvoerders der uit het Noorden aangekomen versterkingen — afdeelingen van het XIV^{de} legioen — begroette. Het waren Labeo en Briganticus.

„De Galliërs?" — riep hij. — „O, wanneer zij slechts hunne stroompjes en poelen, die de Bataven zoo meesterlijk voor hen aangelegd hebben, wilden verlaten, en op een slagveld komen, waar men vasten grond onder de voeten heeft! Maar zoolang de gehate dam door de barbaren bezet is, helpt ons zelfs de nederlaag van den koning der Galliërs niet. Ook wanneer wij ons in zijne legerplaats dringen, zijn kamp nemen — die aan de overzijde blijven onaantastbaar, zoolang de dam niet in onze hand is."

„Wie voert ginds bevel?" — vroeg Labeo. — „Civilis zelf?"

„Dan behoeven wij geene poging te doen,

hem te veroveren!" — voegde Cajus erbij.

„Neen, die roodharige reus, wiens steenen akst reeds door de beste Romeinsche helmen heen de hoofden mijner edelste strijders verpletterd heeft."

„Brinno?" — sprak Labeo. — „Laat mij eens zien!" — vervolgde hij peinzend.

„Brinno zou men weg moeten lokken!" — zeide Cajus.

„Ja, waarmede? Zal ik hem schoone Gallische vrouwen toonen? Ik heb er geene, ten minste geene, die ik missen kan, in de legerplaats. Of drinkt hij? Zal ik een paar wijnvaten den Rijn af, en voorbij den dam laten drijven? Bij Trier heeft Bacchus ons gered, nadat Mars en Minerva ons verlaten hadden."

„Wel is het waar, dat hij gaarne drinkt" — riep Labeo lachend uit, — „evenals wij allen. Maar dat lokt hem niet van zijn wachtpost. Neen! Maar iets anders misschien wel!"

„Welnu, wat dan? Spreek! Alles, wat ge verlangt, zult ge als lokaas hebben."

„Ik zelf reeds ben een tamelijk sterk lokaas

voor zijn haat. Ziet hij mij en daarbij nog dezen boozen neef van zijn vriend, dan trilt de hamer hem in de hand. Maar dat is toch wel niet toereikend, wanneer de dam zoo gewichtig is."

„De dam is alles. Hij is de plek, waarop de godin der zege in dezen oorlog zweeft."

„Waarlijk? Vertrouw mij dan — als lokaas — een adelaar toe . . . den adelaar van een legioen. Ziet Brinno dien, en de mogelijkheid, hem buit te maken —"

„Dan stormt hij op hem los" — eindigde Cajus — „als de stier op den rooden doek."

Cerialis schudde peinzend het hoofd. — „En wanneer hij hem inderdaad buit maakt?"

„Dat mag niet! Dat zal hij niet!" — riepen beiden.

„Ik verwed er mijn hoofd onder — ik lok hem weg met den adelaar."

„En ik breng u mijn hoofd, als ik den adelaar niet terugbreng!"

„Een hoofd is mij niet genoeg. Begrijpt mij goed — den adelaar of uw beider hoofden. — Is dit afgesproken? Ja? — Goed, gij zult den adelaar van het X^{de} legioen krijgen."

DERDE HOOFDSTUK.

Enkele uren later was de slag tusschen Galliërs en Romeinen geslagen.

Classicus was met zijne troepen onstuimig aan komen stormen.

Deze bestonden slechts uit de helft der Trierenaars. Tutor had woord gehouden. Zeer gramstorig stond hij met de andere helft en de Lingonen op den wal der legerplaats — maar toch had hij bevolen, dat allen zich in slagorde gereed moesten houden.

Classicus had de Rhaetische en Vaskoonsche hulpcohorten eerst in eene schermutseling teruggeworpen, maar bij een tweede gevecht, met het XXI^{ste} legioen, werd de Gallische stroom tegengehouden, hij ging niet verder, stond een oogenblik stil, daarop was er eene beweging

te bespeuren, die steeds sterker werd, en thans, nu het XIV^{de} legioen met nieuwe krachten ter rechterzijde aanviel, dwarrelde en golfde alles terug naar de legerplaats toe.

Tutor zag het met klimmende deelneming. — „Daar! Daar hebben wij het! Hij krijgt, wat hem toekomt! Nu ook nog Romeinsche ruiters, die hem nazetten! Kijk, kijk, kijk! Hoe vallen zij, de onzen! Dat kan ik niet aanzien! Blaast op de hoorns! Naar buiten! Wij moeten hen redden. Dat zullen wij wel is waar niet! Maar ik kan het toch niet aanzien. O goden, welk eene domheid! Door deze domheid zal ik sterven. En ik heb zelfs niet den troost, dat het er een van mij was."

De versterking kwam alleen ter rechter tijd, om de overwinning der vijanden grooter te doen zijn, niet meer, om haar tegen te houden.

De vluchtenden sleepten de rijen dergenen, die hen kwamen bijstaan, met zich mede voort.

Tutor kwam met eene kleine schaar nog het dichtst in de nabijheid van den vijand.

Hij zag, dat op eene onaanzienlijke hoogte eenige druïden, kenbaar aan hunne roode man-

tels, de handen smeekend ten hemel hieven.

„Kijk, is dat niet" — sprak Tutor, zich in de stijgbeugels oprichtend — „de aan de goden gelijke vrouwenbrader? Jawel! Die daar, voor de andere kreeften — dat is Gutruates. Romeinsche ruiters komen aanrennen, den heuvel op! Zie! Hij vlucht niet. Wat doet hij toch? Wat houdt hij hen voor met omhoog gestrekte armen? Een schild? Neen! Een beeld? Teutates is het, de oorlogsgod, diens beeld van klei! Die moet hem en den slag redden! Dat zal bezwaarlijk gaan! Daar! Daar ligt de vertrouweling der goden op den buik! Dadelijk komt de beurt aan ons! Voorwaarts, kinderen! Ge kunt niet meer dan eenmaal sterven! Maar ééns moet ge het! Waarom niet thans? Ik heb genoeg van kikvorschen, zoowel wanneer ik ze gebraden zie, als wanneer zij zich als Bataven vertoonen."

Voetvolk van Classicus, dat vluchtend langs hem stoof, schreeuwde: — „Gij, Tutor? Red u! Verraad! Wij zijn verraden!"

„Ezel! Dat is het domste woord van onze taal!" — riep hij den naastbijzijnde toe.

Moedig voerde hij zijne ruiters aan, en wierp

hij zich op de voorste bende der Romeinen. Hier kwam er een einde aan de vlucht. Maar Tutor zonk stervend uit het zadel.

Classicus kwam dwars over het slagveld heen, op hem afrennen.

„Gij, vriend? Kom! Zet u op een versch paard! Vergeef mij mijne dwaasheden."

„Stil! Om die op te tellen, blijft u niet meer de tijd, en mij niet, ze alle aan te hooren."

„Ge zijt zwaar getroffen?"

„Ik geloof, zwaar genoeg. De werpspeer moet lang geweest zijn. Want hij ging door mijn geheelen buik en onder de ribben er uit. Ja, mijn buik! Waardoor de mensch zondigt, daaraan wordt hij gestraft. Gutruates heeft zeker een pijl door de hersenen gekregen? Dat de maaltijd — des levens — u goed — bekome. Ik — heb hem verteerd."

Hij stierf.

Hij hoorde niet meer, dat Classicus riep: — „Ik overleef de schande niet! De dood wischt alle dwaasheid uit!"

En hij hield woord.

Hij deed zijn paard keeren en joeg, geheel

alleen, de naderende benden tegemoet. Een oogenblik later was hij gevallen.

De overwinnaars stormden gelijk met de vluchtenden de legerplaats binnen. Het verslagen leger loste zich op, daarmede was ook het groote Gallische rijk hetzelfde lot beschoren. —

De beslissing had zoo snel plaats gehad, dat Civilis niet meer in staat geweest was, de rivier over te steken en zijne bondgenooten te hulp te snellen.

Wel had hij na het eerste bericht van den aanval der Galliërs, luid klagend over zulk eene waanzinnige ongehoorzaamheid, zijn leger onder de wapenen geroepen. Maar op zijn tocht stroomopwaarts — bij de plaats waar zijne schepen lagen — moest hij de bocht der rivier voorbijtrekken, vanwaar uit hij zijn dam in den Rijn gelegd had.

En hier snelden de ruiters, die het dichtst bij de rivier draafden, plotseling op hem toe. Een paar druipende Canninefaten en Gugernen hadden zij in hun midden.

„O Civilis! — riep Sido, die de ruiters aanvoerde, — „welk eene ramp!"

„De Galliërs zijn verslagen? — Het is treurig. Maar dat kan ons geen kwaad doen. De vijand komt niet over den dam."

„De dam!" — riep Welo, de tweede, die op hem afrende, — „De dam is in handen der Romeinen!"

„Dat verhoede Wodan!" — riep Civilis, en verbleekte.

„Zie ginds!" — sprak Ulemer. — „Zie daarheen! Dat zijn Romeinsche helmen, Romeinsche adelaars!"

„O groote Wodan, ja! Waar is Brinno? Dood?"

„Neen," — sprak Brinnobrand, in galop naderend, — „maar zwaar gewond. Dadelijk wordt hij hier gebracht! — O, hadt ge iemand den dam toevertrouwd, hij had hem niet verlaten!"

„Brinno," — begon Sido opnieuw, — „dit vertellen de weinige geredden zijner troepen — zag, dat een galjoen en verscheidene booten door den stroom werden medegesleept — zij schenen reddeloos verloren. Labeo en de broeders Briganticus bevonden zich op deze vaartuigen. Brinno wilde met zijne manschap-

pen den dam verlaten, en zich op zijne booten begeven, om de Romeinsche schepen buit te maken. Maar nog bleef hij, gedachtig aan uw gebod, op zijn post. Plotseling werd op het van zijn roer beroofde galjoen, de adelaar van een legioen zichtbaar. Nu was Brinno niet meer te houden. Hij sprong in eene boot en stiet af, juichend volgden hem — ondanks zijn verbod — de zijnen — bijkans allen. Hij bereikte het vluchtende, nagenoeg zinkende schip.

„Maar plotseling wendde dit den hoogen voorsteven, liep op de vervolgers aan, wierp Brinno's vaartuig en vele anderen om, en ruischte naar den dam toe — dien intusschen — hij werd bijna niet verdedigd! — Cerialis van den anderen kant met de bemanning van al zijne zeilschepen landend, aangevallen en genomen had."

„Daar brengen zij hem op zijn schild. Vergeef mijnen broeder!"

Maar Civilis antwoordde niet.

Hij hield zijn trappelend paard met de linker in bedwang, en drukte de gebalde rechterhand tegen het oog.

„Ook hij! — Ook op den getrouwste kan ik mij dus niet verlaten! — Is dat een leger? Is dat een volk? — Er wordt nimmer een staat van!"

„Veldheer, wat beveelt ge?" — vroeg Sido bezorgd, zijn rechterarm grijpend. Dit stilzwijgen, dit werkelooze dralen was ondraaglijk.

„Spreek Civilis!" — riep Welo. — „Ik heb hem nooit zoo gezien. Wat doet hij?"

„Wodan lijdt!" — sprak Brinnobrand. — „Hij is ook zoo alleen!"

„Beveel, Civilis!" — zeide Ulemer. — „Wat zal er gebeuren? Moeten wij voorwaarts, en de Galliërs helpen?"

„Neen!" — antwoordde Civilis toonloos. Zijne stem klonk mat. — „Terug!"

„Waarheen? Naar de legerplaats?"

„Neen! Wij hebben geene legerplaats meer! Alles is — hier verloren! Onze geheele stelling — hoe dierbaar was zij mij! — is weg. Wij moeten vluchten. Zoo ver naar het Noorden als wij kunnen! Ja, vluchten vrienden! Vluchten! Snel! Men drage den gewonden Brinno mede!"

VIERDE HOOFDSTUK.

De overwinnaar had, nu het Gallische leger verslagen, en de dam bezet was, den veldtocht voor geëindigd gehouden.

Maar Civilis scheen onvermoeibaar en onuitputtelijk in het bedenken van plannen, om den Romeinen tegenstand te bieden.

Door een oogenblikkelijken aftocht naar het Noordwesten had hij zich voor eene wijl aan iedere ontmoeting met den Romein onttrokken, en de tijd, in welken deze hem weder trachtte op te zoeken, had hij in het Noorden — tot ver achter het Cleefsche Spijk was hij geweken — gebruikt, om den dam te doorsteken, dien Drusus, benevens eene gracht, bij het Cleefsche Spijk had aangebracht, om als waterafleiding der Waal dienst te doen.

Nu stroomde al het water westwaarts, naar de Gallische zijde, terwijl tusschen het Bataafsche eiland en de Germaansche landstreken van den rechter Rijnoever slechts een smalle waterloop overbleef, zoodat zoowel de komst van Germaansche helpers naar het eiland vergemakkelijkt, als de terugtocht der Bataven, in het geval dat deze noodzakelijk zijn zou, naar het hart van Germanië gewaarborgd was.

Deze maatregelen van den vijand maakten een grooten indruk op Cerialis.

„Hoe?" — zeide hij tot zich zelven. — „Zal er na de dubbele nederlaag bij Xanten nog geen einde aan den tegenstand komen? De vier maanden zijn bijna om. Wel een weinig te lang maakte ik in het zonnige Trier jacht op de schoone Claudia Sacrata! Het einde mag zich niet lang laten wachten — binnen een paar weken behoor ik voor den imperator te staan — anders — bij Jupiter! — maakt hij ernst van die belachelijke overeenkomst. Hij is er de man voor. De gierigaard houdt zich aan zijne schuldvordering. Dus een snel einde — zooals vooruit bedongen is — tot elken prijs."

Hij hoorde van alle kanten, dat Civilis' voornaamste steun wederom de jonkvrouw in het land der Bataven was, welke door hare vermaningen en voorspellingen de Overrijnsche Germanen steeds van nieuws aanspoorde, ondanks de overwinningen der Romeinen, der zaak van Civilis trouw te blijven, hem bij geheele benden toe te stroomen, en zijne sterk gedunde scharen weder voltallig te maken.

Hij besloot Weleda en Civilis door eene onderhandeling onschadelijk te maken.

Wel kregen de gezanten, die aan de Wala gestuurd werden, haar niet te zien: — de aan de Lippe wacht houdende Brukteren deelden mede, dat zij niet willens was, voorslagen van Rome aan te hooren. Maar daarop zond Cerialis zijnen boden aan Civilis andere boodschappers na, die hem op moesten dragen, in het geval, dat hij bereid was om te onderhandelen, ook Weleda rede te doen verstaan, haar tot het willen houden van een mondgesprek, dat eene verzoening der partijen zou beoogen, over te halen. Daarbij bood hij niets minder dan de volle vrijheid aan Bataven en Canninefaten in hunne

tegenwoordige woonplaatsen, zonder eenige verplichting tegenover Rome, en zeide hij, van elke bestraffing der Friezen of andere aan gene zijde des Rijns wonende Germanen te zullen afzien. Dit was — na het mislukken van het plan, een Gallisch rijk te stichten, en na de herhaalde nederlagen der Bataven — zulk een gunstig aanbod, dat Civilis het niet mocht afslaan. Hij moest er op ingaan, wanneer hij niet wraak voor de geleden verliezen, maar het welzijn van zijn zwaar lijdend volk op het oog had. Voor de onafhankelijkheid der zijnen van Rome had hij het zwaard getrokken, en deze werd thans aangeboden. De Romeinen uit Gallië te verdrijven, — dat was na het gebeurde onmogelijk geworden. Alles, wat van het Gallische rijk overbleef, waren honderdtwintig voorname mannen uit Langres en Trier, die niet op de vergiffenis der Romeinsche overwinnaars durfden hopen, en derhalve na den slag bij Xanten zich bij de Bataven gevoegd hadden. Als vluchtelingen, zonder vaderland, zonder brood, zonder hoop, gingen zij den Rijn over, naar de Brukteren.

Dus zond toen Civilis Welo — Brinnobrand sloot zich aan — naar Weleda, om haar te smeeken, hare onbuigzaamheid te overwinnen, — om zijnentwil! — de reis te ondernemen, en zich in eene onderhandeling met Cerialis te willen schikken.

Brinnobrand kwam het eerst — alleen — terug.

„Zij wilde niet, Wodan! Zij wilde volstrekt niet. Toen iemand echter zeide: — „Hij verlangt het! Om zijnentwil!" — den naam behoefde ik niet te noemen! — toen zuchtte zij: — „Hij? Dan moet ik — maar het zal mijn ongeluk zijn.""

„Mijn eigen volk verlaat mij, maar zij blijft mij trouw!" — sprak Civilis bewogen. — „En waarom? — Zij, de vreemde!"

Toen trad Brinnobrand dicht op hem toe, zag hem doordringend in het oog, en sprak: — „Waarlijk, hij is niet blind! O wijze Wodan, hoeveel ziet gij, dat anderen verborgen is! Gij ziet het geluk en het ongeluk van zoovele menschen, en uw eigen, hoogste geluk, dat hebt gij niet gezien. Arme Wodan! Arme Weleda!"

„Arme Brinnobrand! Heden praat hij weder geheel verward!" — sprak Civilis hoofdschuddend tot Uffo, dien hij — maar vruchteloos — naar zijn vaderland had gezonden, om nieuwe scharen op te roepen, en welke juist teruggekeerd was.

„En dus is het waar? De Bataven, mijne eigen gouw, en de naburige gouwen — zij zijn mij afgevallen?"

„Het is niet anders! Sedert de Romein eene boosaardige list gebruikt heeft, hebben zij het vertrouwen in u verloren!"

„Welke list?"

„Ge weet, dat van de zee uit hunne schepen diep het land in voeren, langs de armen des Rijns. Zoo kwamen zij tot in uwe gouw. Alle hoeven werden verbrand, verwoest, — alleen de uwe werd zorgvuldig verschoond. — „Nu kan men het zien!" — morden de arme menschen, toen zij, nadat de vijanden afgetrokken waren, hunne schuilplaatsen tusschen de moerassen durfden verlaten, en voor de verkoolde deuren, de neergestorte nokbalken hunner hutten stonden, voor hunne geplunderde

stallen, voor hunne platgereden, vernielde graanvelden, en in uwe bezitting alles ongedeerd en ongeschonden zagen, — „nu kan men het zien. In het geheim heeft hij zich met de legioenen verstaan. Ons heeft hij daarvoor opgeofferd! Hij, de rijke edeling, behoudt zijn rijkdom, onze hoeven, alles wat wij hadden, is verdelgd en verbrand. Hij is tot zijne oude liefde, tot Rome teruggekeerd.""

Toen kermde Civilis, en riep uit: — „Deze schuld — nooit zal ik mij van haar kunnen losmaken — eens verplettert zij mij nog!"

„„Ons durft hij het nog niet in het gezicht zeggen, ons, die hij in den oorlog en in het verderf gejaagd heeft, om zijne bloedverwanten te wreken!""

„En hebt ge hun niet tegengesproken, die domme praatjesmakers?" — riep Brinno toornig uit. — Civilis had den diep beschaamden man na zijn herstel slechts dit gezegd: — „Zonder gehoorzaamheid geene overwinning, onthoud dit, Brinno!"

Uffo trok de breede schouders op. — „Zoodra ik begon te spreken, schreeuwden zij woest

dooreen: — „Zwijg gij maar! Ook gij wilt alleen uwe eigen grieven wreken, en uwe dochter, die ge zelf gedood hebt!" — En zoo — het waren dezelfde mannen, ik ken ze goed, die u luid juichend bij het feest van den zomerzonnekeer op het schild hieven! — zoo schreeuwden zij, en riepen, dat zij even slim als gij waren. Ook zij zochten — zonder u, evenals gij het zonder hen gedaan hadt — vrede met Rome te sluiten! Zij hebben u als aanvoerder met groote meerderheid van stemmen in eene openbare vergadering afgezet, en tot uw opvolger hebben zij gekozen —"

„Claudius Labeo!"

„Zoo is het! En Cerialis moet beloofd hebben, dat Rome weder koningen over de Batáven uit Labeo's geslacht zal dulden."

„Koningen bij de genade des imperators! Stadhouders van Rome!" — sprak Civilis op smartelijken toon.

„En de meeste gouwen volgden dit voorbeeld en onderwierpen zich."

De grijze Ulemer echter zuchtte: — „Is het zóó gesteld, dan, mijn arme vriend, kan ik ook

voor mijne Friezen niet langer instaan! De aanvallen der Romeinsche oorlogsschepen op onze kusten hebben wij gelukkig kunnen afweren, ligt echter thans uw land open voor de legioenen, grijpen zij ons tegelijkertijd van de zee- en van de landzijde aan, — dan zullen onze mannen den moed verliezen.

„Dit alles hoort ge, Brinno!" — sprak Civilis toonloos. — „Wilt ge nu nog altijd niets van onderhandelingen hooren, terwijl de Romein ons volle vrijheid aanbiedt?"

„Ik? O, ik ongelukkige — ik mag u niet meer tegenspreken. Maar geef acht, hoe schrander ge ook zijt — zij zullen u in gevatheid overtreffen! Zij het bij het sluiten, zij het bij het nakomen van het verdrag. O! ware Weleda reeds hier!"

„Weldra zal zij hier zijn. En ik zal niets zonder haar raad, niets tegen haar wil besluiten."

VIJFDE HOOFDSTUK.

Evenwel, Civilis' veronderstelling, dat Cerialis gelijktijdig, op dezelfde plaats, met hem en met de profetes zou onderhandelen, zou niet verwezenlijkt worden.

Wel had de Romein beiden in dit denkbeeld versterkt. Hij had beiden voor de samenkomst denzelfden dag aangewezen, evenals dezelfde plek — de brug over de Nabalia — een der kleinere Rijnarmen. Om het wantrouwen van Brinno en anderen krachteloos te maken, had Cerialis er in toegestemd, in het midden der brug de balken van de ééne rij steunpijlers tot de andere weg te laten nemen, zoodat wel de woorden der onderhandelenden op het zuidelijke en het noordelijke gedeelte der brug verstaan zouden kunnen worden, maar zij overi-

gens niet in staat zouden zijn, elkander door een sprong te bereiken. Zoo werd door Civilis en Weleda het voorstel, eene samenkomst te houden, aangenomen.

De afgesproken dag brak aan.

Van de zuidzijde kwam Weleda, vergezeld van Welo, Sido en Brinnobrand, welke Civilis haar tegemoet gezonden had, om haar te geleiden. Hier, aan den zuidelijken kant der rivier, stonden de tenten der Romeinen.

Aan de noordzijde der brug, op den rechteroever, zou Civilis, in gezelschap van zijn zoon, van Katwald, Brinno, Ulemer, Uffo en een kleine schaar Bataven verschijnen. Men was overeengekomen, dat de onderhandelaars aan beide zijden slechts uit twintig manschappen zouden bestaan.

Toen Weleda het kamp der Romeinen naderde, reed een tribuun haar en hare geleiders tegemoet, en noodigde de jonkvrouw, met haar gevolg in de tenten der Romeinen te wachten, tot Civilis aan de andere zijde der brug zou aangekomen zijn; dan zou zij met de haren op booten naar de Bataven worden gebracht.

Brinnobrand gaf zijn roodvos de sporen, en voegde zich aan Welo's zijde. — „Gij — gij zijt haar voogd — aan u is het in de eerste plaats om te spreken. — Iemand kan zich niet zoo goed uitdrukken, als er met verstand moet gesproken worden. Vraag dien Romein nog eens — plechtig! — of zij volkomen veilig is?"

„Ge hebt gelijk, schrandere dwaas! — Hoor mij aan, tribuun, voor wij u in de legerplaats volgen! — Zweer nogmaals, dat de profetes niets te duchten heeft."

Dadelijk hief de Romein de rechterhand omhoog: — „Bij Jupiter, den wreker des meineeds! Cerialis heeft gezworen: „Vrij en veilig en ongedeerd zal de jonkvrouw mijn kamp verlaten.""

Weleda had het gehoord en toch — aarzelend, bekommerd, reed zij met haar gevolg door de decumaansche poort onder de gehate vijanden. Zij zag wel, hoe de soldaten nieuwsgierig de barbaarsche profetes op haar wit paard aangaapten; maar zelfs deze ruwe krijgsknechten waagden geene onbeschaamdheid, haar betreffend, te uiten, nu zij, met

strengen blik recht voor zich uit kijkend, waardig haar weg vervolgde.

Voor de tent van den veldheer liet zij zich van haar paard neer. De wachten groetten haar eerbiedig, maar wilden haren geleiders den toegang ontzeggen.

Toen greep Brinnobrand in de vooruitgestoken lansen — „Wij ook — of zij niet!" — sprak hij.

Op een wenk van den tribuun liet men hare drie geleiders eveneens de tent binnengaan. De ongeveer vijftien Brukteren, die de jonkvrouw van de Lippe had medegenomen, werden naar de naastbijzijnde straat van het kamp gebracht.

In de rijk, ja, met overdaad ingerichte tent, welke, daar het bovenste dekkleed op zijde geslagen was, het volle daglicht ontving, trad haar, door verscheidene zijner aanvoerders gevolgd, Cerialis in schitterenden wapendos tegemoet.

Hij moest opzien tot de heerlijke vrouw, eene huivering deed hem rillen.

„Ja! Haar gelijke zag ik nooit! Wat is Claudia bij haar! Zeer norsch — onverdraaglijk trotsch, maar bovenmenschelijk schoon. Ha!

Welk een genot, dezen trots te breken! — Wacht maar — na den triomf!"

Hij reikte haar de hand, maar met de houding eener beleedigde godin hief zij kalm hare rechterhand op, en legde die op den boezem.

Dit gebaar was zoo vernederend — dat de wellusteling geene tweede poging waagde. Tegenover deze jonkvrouw gevoelde hij zich schuchter als een knaap.

„Ook daarvoor — wraak!" — zeide hij tot zich zelven, terwijl hij zich weder herstelde, en hare drie geleiders met een korten groet verwaardigde.

„Gij dus zijt het, die sedert den dood van Cleopatra de grootste vijandin van Rome blijkt!" — sprak hij, haar nog steeds vol verbazing aanziend.

Zij zweeg, en keek hem recht in de begeerige oogen.

En de overwinnaar van Lucretia en van Claudia en van zoovele anderen, — hij gevoelde zich machteloos tegenover deze uitdrukking van hooge reinheid. Hij keek ter zijde, hij wees haren geleiders op de schenktafel, waar

eene kostbare wijnkruik en verscheidene bekers stonden.

Zoo had hij zijne verwarring overwonnen.

Thans begon hij opnieuw: — „Ik ben het toeval dankbaar, hetwelk — het is ongetwijfeld een misverstand — oorzaak is, dat uw vriend Civilis nog niet op den anderen oever is aangekomen. Ha! hoe gelukkig moet hij zijn, die zich op zulk eene vriendin mag beroemen!"

„Die moet een Civilis zijn!" — deed Brinnobrand zich hooren.

„Of — diens onderwerper, jonge gigant! Maar — waarom antwoordt ge niet, wichelares?"

„Ge hebt nog niets gezegd!" — sprak zij, en keek over hem heen.

Gebelgd antwoordde hij: — „O, toch wel! Zijt gij inderdaad de vriendin van den overwonnene, red hem dan, door hem een goeden raad te geven."

„Civilis ontvangt den besten raad van zich zelf."

„Wel, men zegt, dat gij de Egeria van de-

zen Bataaf zijt. Welnu, red hem dan, door hem te raden, de onderwerping —"

Dreigend waren deze woorden gesproken — met gefronst voorhoofd trad hij eene schrede nader.

Maar de uitwerking was niet die, welke hij verwachtte. Zonder hem nog één blik te gunnen, keerde zij zich om, en schreed de tent uit. Hare drie geleiders volgden haar.

„Veldheer!" — sprak een der Romeinsche aanvoerders in de tent. — „Was dat niet al te duidelijk, al te snel? Vrijheid, niet onderwerping hadt gij —"

„Wacht het einde af!"

„In toorn ging zij heen! Zij zal den Bataaf in zijne onbuigzaamheid versterken."

Cerialis gaf geen antwoord. Hij liep eenige malen in de tent op en neer. — „Denkt ge," — vroeg hij, plotseling staan blijvend, — „dat zij de legerplaats nu reeds achter zich heeft?"

„Te paard — zeker!"

„Haast u dan. Stijg te paard! Ge hebt gelijk. Ik ben tot andere gedachten gekomen. Zeg haar, dat ik haar verzoek terug te keeren. Zij

zal niets meer van onderwerping, alleen van volle vrijheid hooren."

„Zij zal zich verzetten."

„Zeg haar dan — dat Civilis aangekomen is, dat hij, hij zelf verlangt, haar te zien. Hij moet ook binnenkort komen. Haast u! — En zeg den centurio Macer, die voor mijne tent de wacht houdt, deze woorden: — „Het koren is rijp!"

De tribuun haalde op zijn snel voortdravend ros den kleinen stoet even buiten de legerplaats in. Hij deed mededeeling van zijne boodschap.

Maar Weleda reed verder. Zij had haar paard zelfs niet aangehouden.

Toen riep de tribuun: — „Maar luister toch! Niet alleen naar wat ik uit naam van Cerialis spreek, ook naar Civilis' woorden!"

Zij bleef stilstaan.

Hij bemerkte zijn voordeel, en vervolgde: — „Civilis laat u zeggen —"

„Dus is hij aangekomen?" — vroeg Sido.

Zonder hem te antwoorden, vervolgde de Romein: — „Moet Civilis u vergeefs smee-

ken? Hij — hij zelf wenscht, dat ge omkeert."

„Doe het niet, Weleda!" — riep Brinnobrand, als buiten zich zelven, de teugels van haar paard vastgrijpend. — „Kijk, daar vliegt een raaf krassend uit de legerplaats naar ons toe. Een slecht voorteeken. Doe het niet, Weleda!"

„Hoordet ge het niet? Hij verwacht mij!" — En met een krachtigen ruk deed zij het paard wenden, en haastte zich zoo snel terug naar het kamp, dat de mannen haar ternauwernood konden volgen.

De straat voor de tent van den veldheer was thans door honderd krijgsknechten bezet. Zij hielden de drie Germanen, die met de jonkvrouw kwamen, weder aan.

„Het wordt te klein in de tent!" — zeide de centurio, als opheldering.

„Deze drie mannen gaan met mij mede!" — beval Weleda gebiedend — de soldaat verzette zich niet langer.

Intusschen was de tribuun vooraf de tent binnengegaan, om het gelukken van zijne opdracht te melden. Slechts een paar woorden fluisterde Cerialis hem toe — de man verbleek-

te. — „Neen!" — sprak hij zacht. — „Dat is —"

„Noodzakelijk!"

„Maar het is —"

„Het bevel van den imperator!"

Een meewarige blik wierp de tribuun op de heerlijke gestalte der jonkvrouw.

„Waar is Civilis?" — vroeg Weleda, om zich heen ziend.

„Dadelijk — dadelijk zal hij komen. Ik verwacht hem — met meer ongeduld dan gij zelve. Intusschen" — vervolgde hij langzaam maar met zeer luide stem, — „het koren is overrijp."

Toen traden tien krijgsknechten met den centurio de tent binnen. Cerialis rukte zijn zwaard uit de scheede, en riep: — „Van nu af zijt gij mijne gevangene!" — En hij sprong op den Germaan, die het dichtst bij hem stond, af, en doorstak hem — deze stortte ter aarde. Het was Welo.

Eenmaal nog richtte hij zich op. — „Romeinsche hond!" — schreeuwde hij. — „Zoo houdt ge uw woord?"

„Ik hield het! Eenmaal verliet zij in het

bezit harer vrijheid mijne legerplaats — voor een tweeden keer had ik dit niet beloofd."

Toen zonk de trouwe jonge man neder. — „Vlucht, Weleda!" — stamelde hij, en stierf.

Op hetzelfde oogenblik hadden zich op de beide anderen verscheiden soldaten geworpen, terwijl Cerialis den rechterarm der jonkvrouw vastgreep.

Maar hij tuimelde achteruit.

Sido rukte zich van de vier armen, die hem vasthielden, los, en deed met zijn lang mes zulk een stoot op het pantser van Cerialis neerkomen, dat deze tot den achtersten wand der tent terugvloog. Doch dadelijk daarop doorboorden den koningszoon drie Romeinsche zwaarden. — „O Weleda!" — kermde hij, en blies den laatsten adem uit.

Brinnobrand echter schudde de drie vijanden van zijne reuzensterke armen, trok de korte bijl uit zijn lijfriem, sloeg haar den centurio Macer door den helm in den schedel, daarop den tribuun door het schild diep in den arm, deed Cerialis' sterke Norische kling in stukken

vliegen, en slaagde er in, Weleda door de deur der tent mede naar buiten te voeren. Nog een Romein velde hij hier.

Het was Weleda gelukt — haar mantel liet zij in de handen harer vervolgers — weerstand te bieden aan eene gevangenneming.

Daar klonken hun luide juichkreten tegen. De Numidische boogschutters — die met de zwarte helmbossen — kwamen aanrennen.

„Triomf, Cerialis! Onze onverwachte aanval gelukte."

„Twee giftige pijlen troffen!"

„Stervend viel hij in de rivier!"

„Civilis is dood!"

„Wee!" — kreet toen Weleda, en viel buiten kennis op het aangezicht neder.

Brinnobrand wilde haar omhoog heffen. Hij nam zijne bijl in de linkerhand, en trachtte haar met de rechter- op te beuren.

Toen sprong Cerialis op hem toe, zwaaide een nieuw zwaard, en hieuw hem de rechterhand bij den pols met één slag van den arm. Zijn bloed stroomde over haar wit kleed. Hij liet zijne bijl vallen, en trok haar met de lin-

kerhand tot zich. Een houw in den arm verlamde ook deze hand. Toen wierp hij zich over haar heen, om haar met zijn lichaam te dekken. En Cerialis stak hem daarop het zwaard onder den opgetrokken linkerschouder in de borst.

De stervende drukte een kus op haar blanken hals. — „Het beste van geheel mijn leven is de dood!" — zuchtte hij, en ontsliep.

ZESDE HOOFDSTUK.

Het bericht der Numidiërs berustte op waarheid.

Cerialis had nadrukkelijk gelast, den Bataaf door de eerste bende — „met de buitengewone pijlen" — te doen ontvangen.

Terwijl Weleda voor de tweede maal de legerplaats binnenreed, was Civilis, door zijn zoon en de drie vrienden begeleid, op den noordelijken kant van de brug zonder leuning aangekomen. Zijn gevolg van ongeveer twaalf krijgslieden was eenige schreden vóór de brug afgestegen, en bewaakte daar de rossen hunner aanvoerders en hunne eigen paarden.

Brinno ging, wantrouwend, eerst alleen de brug op. Hij overtuigde zich, dat inderdaad in het midden eene opening gaapte, zóó breed,

dat men, al waagde men den koensten sprong, niet de overzijde bereiken kon. Hij ging terug, en meldde dit.

„Zie — op onzen oever — liggen zelfs de weggenomen balken en planken!" — zeide Civilis glimlachend.

Hij gaf Merowech een wenk, met Katwald aan den oever achter te blijven, en begaf zich met de drie anderen op de brug.

„Waar is Cerialis?" — riep hij den tribuun op de zuidzijde toe — hij herkende hem. — „Het is Labeo, de koning der Bataven!" — sprak hij met bitteren wrok.

„En de beide aanvoerders achter hem," — riep Brinno gramstorig, — „dat zijn de broeders Briganticus!"

„Ja!" — riep Labeo van de overzijde. — „Wij hebben Cerialis verzocht, u door ons naar behooren te laten ontvangen."

„En waar blijft Weleda?"

„Zij zal dadelijk in de legerplaats zijn," — sprak Julius.

„Ik wacht slechts op het teeken!" — voegde Labeo erbij; hij keerde zich om en zag uit.

„Wat beweegt zich daar in het dichte kreupelhout op den Romeinschen oever?" — vroeg Brinno. — „Ziet ge het niet, Uffo?"

„Jawel!" — antwoordde deze. — „Ook de biezen trillen."

„Het is de wind!" — verklaarde Cajus.

„Het is de wind niet, die zal eerst tegen den middag opsteken."

„Dan is het wild!"

„Het is geen reiger, en geen visch!"

„Hinnikte daar niet een paard?" — vroeg Ulemer.

Opeens riep Labeo: — „Ziet het teeken!"

„Op de tent van den veldheer wordt de vlag geheschen," — sprak Julius.

„Weleda is in de legerplaats!" — jubelde Cajus.

„Thans!" — schreeuwde Labeo en trok zijn zwaard.

Toen haalden de zeventien achter hem staande krijgsknechten uit hunne wijde mantels balken te voorschijn, die juist de vereischte lengte hadden, — Cerialis zelf had de maat genomen — wierpen en schoven ze over de gapen-

de opening en snel, met woest krijgsgeschreeuw, liepen alle twintig nu naar de overzijde, de zwaarden zwaaiend.

„Verraad! Vlucht, Civilis!" — schreeuwde Brinno. — „Red u!"

„Red Merowech!" — riep Uffo.

„Wij dekken u in den rug!" — sprak Ulemer.

En de drie mannen beproefden, naast elkander staand, de brug te versperren, terwijl Katwald, Merowech en de krijgsknechten toe kwamen snellen.

Maar Civilis week niet. Als vierde sprong hij tusschen hen. — De eerste aanloop der Romeinen werd teruggeslagen. Vlak vóór Civilis stortte Labeo dood neder, vóór hij dezen had kunnen bestrijden. In het voorhoofd had hem een korte pijl getroffen, getooid met de vederen van den grauwen reiger.

„Goed gemikt, Merowech!" — riep Brinno.

Het was zijn laatste woord.

Want nu sprongen uit de biezen en het kreupelhout van den Romeinschen oever eene geheele bende Numidische ruiters op de brug. Hunne

ellenlange pijlen vielen op het doel, waarheen ze gezonden werden, als grimmige vogels met ijzeren snavels.

Civilis had geen schild, ook Brinno niet. Toen wierp deze zich op zijn vriend, met beide armen hem omstrengelend, met zijn lichaam hem beschermend.

Op dit oogenblik zag Julius hen. Kwaadaardig wierp hij zich naar voren, en stiet den weerloozen man zijn zwaard in den nek. De sterke armen verloren hunne kracht, hij gleed langzaam neder.

Maar nog week Civilis niet terug.

Daar moest hij getuige zijn, dat Ulemer, door vele pijlen gewond, viel. — „O! red u!" — smeekte de Fries, en stierf.

„Wee, wee om Weleda!" — riep Civilis. — „Ik heb haar in dit net gebracht!"

Met verwoedheid had Uffo tot nu toe de Romeinsche krijgsknechten van zich af gehouden. Hij veegde de brug met vreeselijke slagen van zijn zwaren bootshaak schoon. Vijf had hij neder of van de brug geslingerd, daar trof hem een pijl in de borst. — „Red u! Vaarwel, Ci-

vilis!" — riep hij, wierp de stang weg en keek scherp rond onder de vijanden. — Julius en Cajus Briganticus stonden naast elkander — hij sprong op hen toe, omvatte met iederen arm een der broeders, en wierp zich met hen in de rivier.

„Vader! Laat mij met u sterven!" — riep Merowech, en ijlde met Katwald naar voren, op de brug.

Nu maakten de ruiters der eerste bende zich gereed, zich over de in stapels liggende lijken heen, en op de Bataven te werpen, om dezen levend in hunne macht te krijgen. Tegelijkertijd klonk op den Romeinschen oever een stoot op de tuba. Eene tweede bende ruiterij plaatste zich in het gelid en maakte toebereidselen om zwemmend de rivier over te steken, de brug in den rug der Bataven te bezetten, en den weinigen nog overgebleven verdedigers den terugtocht af te snijden.

Maar in dit oogenblik troffen Civilis twee pijlen, de eene in de linkerborst, de andere in het rechterbeen. Zijn voet steunde hem niet langer, hij wankelde, en, daar hij — de lijken

lagen op het midden der brug — geheel naar den uitersten balk rechts gedrongen was, viel hij in den stroom.

Oogenblikkelijk sprongen Katwald en Merowech hem na, om hem te redden. Maar hij zonk dadelijk. Het bloedig schuimende water sloeg hoog boven hunne hoofden samen. Toen doken zij. Want speren en pijlen vlogen in menigte op hen af — en zoo verdwenen alle drie in de rivier.

„De oorlog met de Bataven is gedaan, even-als het spel met de Galliërs!" — jubelde Cerialis, toen hij de tijding ontving. — „Breekt de legerplaats af. Legt de profetes der overwinning gouden ketenen aan. Nu gaat onze weg naar Rome!"

TWAALFDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

In overwinnaarstooi, in de prachtige palmata gehuld, den vergulden lauwerkrans om de slapen, stond Cerialis in het schrijfvertrek van Vespasianus. Volgens eene vergunning van dezen, mocht hij de beide eereteekenen eens triomfeerders dragen, schoon eigenlijk de keizer zelf den zegetocht hield wegens de overwinningen zijner veldheeren.

Het was de heerlijkste dag uit het aan gevechten en zegepralen rijke leven van den overwinnaar.

Geruimen tijd moest hij, hoewel hij aangemeld was, wachten. Het heette, dat Vespasianus bezig was, zich door de slaven met het feestgewaad te laten kleeden.

Dus had de veldheer gelegenheid, zich aan

de herinneringen over te geven, die deze ruimte in hem opwekten.

Hier had hij gestaan — voor deze citrushouten tafel — weder was zij met brieven en oorkonden bedekt — nog geene vier maanden geleden — eene geheele week ontbrak — als een van zware misdaden beschuldigd man. Hier had hij leven en eer verwed, om een werk te volbrengen, een groot, moeielijk werk. Hij kende geen enkelen onder zijne wapenbroeders, geen enkelen, die dat voor een gelijk, een even kort tijdsbestek op zich zou genomen hebben — maar hij, hij had het volbracht! Hier stond hij weder in het gevaarlijke paleis des keizers — en ditmaal sloeg zijn hart van blijden trots.

Hij hoorde den tred van den naderenden imperator, hij hoorde, hoe hem het purper ruischend nasleepte — welaan, hij kon komen!

De veldheer richtte zich in zijne volle lengte op.

Het bevreemdde hem, dat de imperator niet alleen verscheen — slechts zij beiden kenden immers den inhoud van het verdrag,

de voorwaarden der begenadiging. Onwillekeurig wierp hij een snellen blik naar het geheime vak in den muur, waaruit toenmaals Vespasianus de oorkonde, die zijn leven bedreigde, genomen had. Deze was ongetwijfeld sedert lang vernietigd — het vak stond open: het was ledig.

Nu trad Vespasianus binnen. Hem volgden in het vertrek zijne beide zonen en Mucianus, zijne rechterhand, welke Cerialis niet zeer genegen was, zooals deze wel wist. Ernstig was de uitdrukking op aller gelaat, opvallend ernstig voor een dag van triomf. Zijn oog zocht den vriendelijken blik van Titus. Hij ontmoette hem niet, met gerimpeld voorhoofd keek de keizerszoon naar den grond.

De hooge gestalte van Vespasianus maakte een overweldigenden indruk. De imperator droeg reeds het gewaad van den triomfeerder. Dit was echter geen minder, dan dat van den Capitolijnschen Jupiter zelf, hetwelk zooeven uit den tempelschat was afgehaald geworden. De purperen, met gouddraad geborduurde tunica palmata, en de met gouden versierselen en edel-

gesteenten bezaaide toga picta van dezelfde kleur, benevens gouden sandalen, sierden hem. In de linkerhand droeg hij den langen schepter van elpenbeen, gekroond door den bliksemdragenden adelaar, en een donkergroene lauwertak omlijste het fiere hoofd.

Hij nam tegenover den veldheer plaats in een stoel van elpenbeen, waarover purperen kleeden hing; zijne beide zonen plaatsten zich aan weerszijden van hem, Mucianus achter den stoel.

„Petillius Cerialis!" — begon de keizer op zulk een ijskouden toon, dat den verbaasden man eene rilling door de leden liep. — „Weken geleden hebben wij eene overeenkomst gesloten in deze zaal. Ik beloofde, het over u gevelde doodvonnis voorloopig niet te laten voltrekken!"

„Wat praat hij daarover — in tegenwoordigheid van die anderen?" — dacht Cerialis knorrig.

„Wanneer ge binnen vier maanden zoudt vervullen, wat ge op u naamt. Ge zijt terug!"

„En dat vóór mijn tijd!" — viel Cerialis met

trots in de rede; hij kon zijn wrevel niet langer bedwingen. — „Nog geen woord van erkentenis, van dank!" — dacht hij kregelig.

„Voor uw tijd! In ieder opzicht! Want ge hebt niet volbracht, wat ge beloofdet te zullen doen!"

Cerialis stoof op. Met welwillendheid wenkte hem Titus te zwijgen.

„En zult het niet volbrengen in nog vier maanden!"

„Imperator!" — sprak Cerialis toornig, — „Galliërs en Bataven liggen aan uwe voeten en in gouden ketenen wacht Weleda op het oogenblik, waarop zij voor uw triomfwagen zal moeten loopen!"

„En waar is Claudius Civilis?"

„Dood, imperator!"

„Gelogen! Hij leeft! Een betrouwbaar bericht ontving ik door Mucianus. Hij ontkwam levend over de rivier, hij ligt gewond in het land der Brukteren."

Cerialis trok de schouders op. — „Heeft Mucianus hem daar gezien? Het kan zijn! Maar hij heeft gift in het lichaam, waaraan hij on-

vermijdelijk sterven moet. Meer dan één pijl uwer Numidiërs heeft hem getroffen, en ge weet . . ."

„Genoeg! Den Bataaf willen wij er buiten laten! Wel hebt ge uwerzijds het verdrag niet nagekomen — en ge naamt de vervulling ervan onvoorwaardelijk op u — dus ben ik ook niet gebonden, ten uitvoer te brengen, wat ik alleen onder beperking beloofde. Doch zooals gezegd — Civilis blijft er buiten! Ik reken u den gewonde als een doode toe. Maar, Petillius Cerialis, waar waart gij gedurende de eerste twee uren van den slag bij Trier?"

Dit verbitterde den veldheer, die zoovele zegepralen de zijne kon noemen. — „Waar ik ook in het begin was, — op het einde stond ik als overwinnaar, hoewel aan eene wond bloedend — bloedend voor u, o Vespasianus! — maar toch als overwinnaar op het slagveld!"

Toen rees Vespasianus in edele gemoedsbeweging op. Zijn grijs oog flikkerde van heiligen toorn. Majestueus verhief zich zijne gestalte boven alle aanwezigen: — „En door welk middel hebt gij de stad der Lingonen genomen?

Door welke middelen Weleda geboeid en Civilis in den Rijn geworpen?"

„Door krijgslist, imperator! Herinner u, dat ik u vroeg: in vier maanden — tot elken prijs? En toen kniktet gij mij bevestigend toe."

„Maar niet tot den prijs van Rome's eer!" — riep Vespasianus met donderende stem. — „Niet door lage trouwbreuk, door meineed en verraad! Ellendige! Lang overlegde ik bij mijzelven, of ik u niet den schandelijk misleiden vijanden moest uitleveren. Maar aan wien? Drie volken hebben recht op uw misdadig hoofd. De Lingonen, als prijs voor hunne verbrande stad, de Brukteren, voor hunne verraden wichelares, de Bataven, voor den dapperen Civilis. Gij hebt niet, zooals de hond der hel, drie hoofden. Blijf dus in het bezit van uw eerloos leven! Maar geene gemeenschap zult gij meer met eerbare, brave menschen hebben. Het lang geleden gevelde vonnis wordt niet voltrokken, ik schenk u genade — — uwe straf zal levenslange verbanning zijn. Hier, Mucianus," — uit den purperen mantel haalde hij eene papyrusrol te voorschijn — „gij staat mij voor hem borg.

Dadelijk scheept gij hem in. Het galjoen ligt in den Tiber voor anker, gereed om onder zeil te gaan. Gij brengt hem naar Cassyra op het eenzaamste eiland van de wereldzee! Geen woord, laaghartige! — En nu, mijne zonen, volgt mij ten triomftocht! Hoort gij het? Beneden staan de paarden voor den gouden wagen te trappelen.

„Niet over het opnieuw onderworpen Gallische wingewest — over Germanië triomfeert weder een Romeinsch imperator. Voor de eerste maal sedert Germanicus, sedert meer dan twee menschenleeftijden. En evenals toenmaals de vrouw des Cheruskers, zal heden, als de verpersoonlijking van Germanië, Weleda voor mijn wagen loopen. Op! Naar het Capitool!"

TWEEDE HOOFDSTUK.

Intusschen had de stoet van den triomfeerder zich, naar oude gewoonte, vóór de stad — — buiten het Pomerium — op het Marsveld geregeld.

De weg, die gevolgd zou worden, liep door de Porta Triumphalis naar den Circus Flaminius, waar vele duizenden toeschouwers eene plaats vonden, dan in de stad door de Porta Carmentalis en over het Velabrum en het Forum Boarium in den Circus Maximus, vervolgens tusschen het Palatium en den Caelius door over de Via Sacra en over het Forum naar het Capitool.

Aan het hoofd van den optocht bevonden zich de hoogste ambtenaren en de senatoren, op hen volgden de tuba-blazers. Daarna kwam

de buit, die getorst of gereden werd. Ditmaal was hij niet zeer rijk — den Germanen kon men niet veel ontnemen, en over de Galliërs, die alleen opnieuw gehoorzaamheid gezworen hadden, zou niet getriomfeerd worden. Dus had Vespasianus figuurlijke voorstellingen laten maken van den geweldigen, veelarmigen Rijnstroom, en van de moerassige wouden aan de Lippe. Na deze werden de gouden kransen gedragen, welke de dankbare steden van Gallië — het in puin liggende Langres, Trier, Metz, Rheims, Besançon — „hunnen bevrijder Vespasianus" hadden gebracht. Schitterend gekleede jongelingen en knapen, met gouden en zilveren offerschalen in de handen, geleidden dan de offerdieren. Het was eene groote kudde, honderd-twintig witte stieren, welker vergulde hoornen met linten en kransen omvlochten waren.

Hierop moesten de voornaamste gevangenen verschijnen — zij, die niet als slaven verkocht, maar bestemd waren voor de grootste verheerlijking van dezen dag. Zulken werden, nadat de triomfeerder het Capitool bereikt had, in een kerker aan den voet hiervan, vóór het offer be-

gon, gewurgd, als Jugurtha, of met de bijl onthoofd, als Vercingetorix en de nog onlangs gevallen Joodsche aanvoerder Simon.

Dergelijke aanzienlijke gevangen krijgslieden ontbraken ditmaal geheel. Van de aanvoerders der Germanen was niet één levend in handen der Romeinen gevallen. — De twaalf tamme beren, welke Cerialis in de Gallische steden aan den Rijn gekocht had, waren eene gebrekkig zinnebeeldige plaatsvervanging voor Brinno of Sido. Daarom juist zou de gevangen wichelares hier het fierste pronkstuk van den stoet zijn.

Nu kwamen de lictoren van den triomfeerder in purperen gewaden, met bekranste staven en bijlen; dan veertig citharisten en fluitspelers.

Achter dezen stond, wachtend op Vespasianus, de geheel vergulde zegewagen gereed, met lauwertakken omvlochten, bespannen met vier sneeuwwitte paarden, omgeven door schoone, rijk gekleede knapen, welke kostbare wierookvaten heen en weer bewogen, en door de gewapende apparitores.

Volgend op dezen wagen had nu Cerialis, als legaat van den triomfeerder, moeten loo-

pen. Nu hij zich niet zou vertoonen, was hier aan de zonen van Vespasianus hunne plaats in den optocht gegeven.

De stoet werd gesloten door de zegevierende legioenen — de vijf, door Cerialis naar Gallië gebracht, waren mede teruggekeerd, daarentegen zij, welke afvallig van Rome geweest waren, daar achtergelaten.

Deze scharen van krijgslieden, in hunne beste uitrustingen en wapenen, aan helmen, veldteekenen en speren met kransen getooid, ver boven dertigduizend man in aantal, boden een trotsch, indrukwekkend schouwspel. Uit hunne rijen klonk — de vrijheid, die zij dezen dag genoten, was oorzaak, dat dit vergund werd — menig schertsend en spottend lied op den spaarzamen imperator, op den verliefden Cerialis, en op zijne onopspoorbaarheid in menigen nacht.

DERDE HOOFDSTUK.

In hetzelfde uur, waarin het lot van Cerialis beslist was geworden, en de stoet nog alleen op den imperator en zijne zonen wachtte, naderde eene schaar Romeinsche krijgsknechten, onder aanvoering van een tribuun, de baden van Nero, niet ver van de brug van Fabricius, op den linker Tiberoever, gelegen, waar Weleda werd gevangen gehouden.

De breede, met wit marmeren tegels bedekte bovenrand van den recht uit de diepe rivier omhoogstrevenden muur, was met talrijke beeldzuilen van goden, imperators, helden versierd.

Laurierboomen, oleanders en andere steeds groene heesters, in groote en kostbare vazen hier in rijen neergezet, wierpen eene donkere schaduw. De warme zon van het Zuiden stond

aan den diepblauwen, onbewolkten hemel, en scheen met brandenden gloed.

In deze schaduw wandelde, het aangezicht naar de koele lucht, die van den Tiber kwam, gekeerd, Weleda in een wit kleed. Hare beide handen waren door eene lange, dunne, gouden keten verbonden. Dit was meer eene vertooning tegenover de Romeinen, dan een werkelijke kluister. Zonder verzet had zij zich de keten laten aanleggen, zich ook zonder verzet — als een offer — het lichtblonde haar door een vollen krans van eikebladeren laten omwinden.

Naast haar liep, peinzend, een ernstige, bleeke jongeling met diepliggende, zwaarmoedige oogen. Hij borg wastafel en stift tusschen de plooien zijner toga.

„Ik dank u, jonkvrouw!" — sprak hij nadenkend. — „Veel heb ik door u omtrent de zeden en de eigenaardigheid van uw volk vernomen. Menige zaak begreep ik — andere dingen gis ik — maar nog meer, veel meer moet ik uit uwe mededeelingen putten!"

Een zonderlinge glimlach speelde om de lippen der gevangene.

„Neen, Weleda!" — riep de jonkman. — „Wees niet bevreesd voor uw leven, niet voor uwe — voor uw lot!"

„Ik koester geene vrees!"

„Sedert ik u onder de gevangenen zag — sedert ik u mocht spreken — heeft eene groote bewondering voor u zich van mij meester gemaakt. Ik heb den zoon des imperators verzocht, voor mij te smeeken, om —"

„Mijne invrijheidstelling?"

„Onmogelijk! Maar . . ."

„Onmogelijk! En dat zegt van alle Romeinen, die ik zag en sprak, de edelste en beste! Een knaap nog, en reeds zoo diep doordrongen van de laagheid der Romeinen! Maar het is goed zoo! Hoe bedorvener de appel is, des te eerder valt hij af!"

„Volken ontluiken," — sprak de jongeling peinzend — „Volken bloeien, rijpen; — moeten alle door bederf vergaan? — In ieder geval — gij in uwe wouden zijt nog verre van het bederf, gij ontluikt eerst. En niet zacht of vriendelijk zijn uwe stamgenooten, maar hen wacht, naar ik meen, eene grootsche toekomst.

Ik wil den Rijn bezoeken — ik moet uw volk nog beter leeren kennen. Gij echter — uwe roerende gestalte boezemt mij medelijden in."

„Spaar uw medelijden voor Rome. Ge zult het noodig hebben, als de dag der vergelding aanbreekt. — En toch", — met minzamer glans rustte thans haar grijs oog op hem — „heb dank! Uwe manier van zijn, uwe eerbiedige bescheidenheid, hebben mij goed gedaan, ook, dat gij mij met zooveel belangstelling en schranderheid, en niet op verachtelijken toon, omtrent mijn volk ondervroegt. Helaas! ben ik dan nog Weleda? Ik, die met de goden raadpleegde, die in het ruischen der heilige kruinen verheven voorspellingen vernam, aan wie het klotsen van den stroom beloften van zege influisterde? Wee mij! Weggerukt van den grond mijns vaderlands, buig ik hopeloos het hoofd, verwelkend, als de afgeplukte bloem, onder dezen zonneschijn. Waar zijt gij, mijn donkergroen beukenwoud, waar is uwe liefelijke koelte, frisch als de morgenlucht? Ginds — ginds in het verre Noorden zoekt u mijn innig verlangende blik!"

Daar weerklonk buiten vóór den muur des

tuins een tuba-stoot. De kleine stoet hield voor de poort stil, de tribuun betrad, kletterend met zijne wapenen, den tuin, en klom de marmeren treden op, welke naar de tinnen des muurs leidden.

Hij begroette den jongeling, dien hij als gunsteling des imperators kende, eerbiedig, en begon: — „Kom, barbaarsche! Het is tijd!"

Zij antwoordde niet; zij had, zoodra zij de soldaten gewaar werd, hun den rug toegekeerd. Droomerig blikte zij naar het Noorden.

„Tijd? Waarvoor?" — vroeg de jongeling.

„Voor den triomf! Alle straten zijn met bloemenslingers versierd, open staan de deuren van alle tempels! Haast ook gij u, Cornelius Tacitus! Titus heeft naar u gevraagd, gij zult hem begeleiden!"

„Maar de jonkvrouw?"

„De barbaarsche vrouw zal de overwonnen Germania voorstellen — in gouden ketenen moet zij voor Vespasianus' wagen loopen."

„Ik vrees, dat dit te vroeg is! Hoe lang reeds triomfeeren wij over het onderworpen Germanië? Hoevele malen gebeurde dit, sedert wij de Kimberen bestreden! En steeds moeten

wij Germanië weder opnieuw overwinnen!"

„Kom, wichelares! De imperator wacht niet!"

En daar zij hem niet scheen te hooren, klom hij van de laatste trede op den muur, schreed den jongeling voorbij, en strekte de hand naar haar uit.

Zij week snel een paar stappen achterwaarts.

„Hoor! Van de stad, van den schouwburg van Marcellus, dringt reeds de zegezang der legioenen, en de juichende kreet der menigte: — „Io triumphe!" — Volg mij! Verstaat ge mij niet?"

„Ik heb u verstaan!" — riep zij. — „O dit uur — en ook het einde ervan — zenden mij de goden, de goden van mijn vaderland! Sedert het afschuwelijk verraad mij trof, zwegen zij, helaas! — waren zij van mij geweken. Maar heden — thans — ik voel het, dalen zij neder!"

„Spreek dan weder voorspellingen!" — zeide de tribuun met een lach. — „Ge hadt den uwen de overwinning beloofd. Heden wordt uwe wijsheid bewezen!"

Toen sprak de jonkvrouw, en haar helder oog flikkerde: — „Nooit, zoomin als Weleda, voert gij Germania in triomf Rome binnen!"

„Aan die voorspelling wil ik gelooven! Kom, Germania! Hoe schoon komen op uwe blanke armen de gouden boeien uit!"

Met één ruk der krachtige armen trok zij den dunnen ketting in het midden vaneen.

„Niet, zoolang ik geboeid was, keerden de goden tot mij terug, maar thans — nu ik vrij ben — mag ik weder in de toekomst blikken. In deze huivering, die mij met de ijzige koude des toorns doortrilt, vaart, als in mijn land door de kruinen der esschen, Wodan's adem." — Zij keerde zich nogmaals naar het Noorden. — „Ziet ge, Romein!" — en zij wierp het hoofd in den nek, zoodat het blonde haar als eene zilveren golf over hare schouders vloeide, — „ginds — verre van gindsche bergen, daalt in uw land, schitterend in hunne wapenrusting, een geheele wereld van helden. Altijd nieuwe, nieuwe scharen! Namen, waar de zege uit klinkt! Adelaarshelmen zie ik blinken! Hoor! De hoornen! Hoor! De krijgszang! Heil u, zegevierende

vorsten! Zwaait de strijdakst! — Ziet, de poort biedt niet langer weerstand! De roestige kluister der volken springt, evenals Weleda's keten sprong! En gij, wreek mij, gij zult, gij moet mij wreken, geest van Civilis!"

Verbaasd had de tribuun deze wilde opwinding aangezien. Bezorgd trad de jongeling hem voorbij en naderde haar eene schrede.

Nu volgde hem de krijgsman, hij wilde haar aanvatten.

Maar zie! Plotseling wierp zich van den hoogen muur naar de diepte eene witte gestalte, snel en schitterend, zooals eene ster van den hemel schiet — en de stroom droeg de schoone doode mede naar de vrije zee. —

VIERDE HOOFDSTUK.

Waar diep in het groene, boschrijke land der Cheruskers de Weser door een donker dennenwoud loopt, verheft zich op den rechteroever, van de vochtige vlakte, dicht bij den stroom, een niet zeer hooge heuvel.

Op zijn top lagen, door menschenhanden daar gebracht, eenige groote steenen. Mos en steenbreke hadden hen reeds toenmaals overdekt. In den bovensten was kunsteloos een kort zwaard gegrift, het oude wapen der Cheruskers. Zoo kon zich deze begraafplaats gedurende een menschenleeftijd hier bevinden.

Eenzaam lag het graf. Rondom heerschte diepe stilte, de plechtige stilte van het oerwoud. Wijd en zijd geene hoeve, geen spoor van menschelijk leven, van gras- of veldbouw.

Het was laat in den herfst. De gele bladeren vielen langzaam van de elzen en esschen, die door elkander onder het naaldhout stonden.

Een koude nevel zweefde om de kronen der hooge, slanke dennen, in kleine, witte wolken van de rivier en de moerassige oevers opstijgend.

Twee raven zaten, als de wachters van het graf, op den bovensten steen.

Thans vlogen zij op, en streken langzaam, langzaam af, dieper het woud in — naar het Oosten.

Want van het Westen, van de zijde der rivier, naderden voetstappen.

Het waren twee mannen en een knaap.

Een der mannen leidde aan diens linkerarm den anderen, die niet dan met inspanning en moeite den eenen voet voor den anderen zettend, voorwaarts ging. Op den schouder van den knaap, welke aan zijn rechterkant voortschreed, steunde de kranke zich, toen hij den heuvel beklom.

Eindelijk was de top der hoogte bereikt.

„Hier is het!" — sprak hij, die den ander leidde. — „Daar liggen de vier steenen."

„En zie, vader! hier, op den bovensten, het ingebeitelde zwaard! Wij hebben de plek dus toch gevonden — hoewel gij de aanbieding van onzen gastvriend, om ons den weg te wijzen, afsloegt. Waarom? Het pad door het woud was bijkans niet meer te vinden."

„Ja, mijn zoon! Gemakkelijk en spoedig maakt plantengroei den weg naar graven onherkenbaar — ook die paden, welke naar de heerlijkste voeren! De volken zijn ondankbaar. Of liever, zij vergeten spoedig. Het is vergeeflijk. Ieder geslacht heeft zijn eigene zorg, den arbeid van zijne dagen. Niet dikwijls vinden zij den tijd, gewezen grootheid te gedenken. — Waarom ik den Cherusker niet medenam? Omdat gij alleen, mijn zoon! met den trouwen Katwald, vernemen zult, wat ik u te zeggen heb op deze plek. Dit oord is heilig, Merowech! Kus dezen steen! Dit is het graf van Arminius."

Vol eerbied boog de knaap de knie, de blonde lokken vielen op den grijzen steen. Moede

liet Civilis zich op het onderste rotsblok neder.

„Hier ligt hij, de groote held, van wien ons volk weet te zingen en te vertellen. Hier ligt hij, op wien zijne eigen stamgenooten muichelmoord pleegden, omdat zij hunne vrijheid tegenover hem wilden handhaven, zooals zij beweerden — dit wil zeggen: omdat zij zijne grootheid niet konden begrijpen.

„Zoolang hij leefde, hebben zij hem slecht gehoorzaamd. Van menigen zegepraal hebben zij hem verstoken door hunne „vrijheid", hunne ongehoorzaamheid, hunne tweedracht. En ten laatste — hebben zij hem — zijne eigen Cheruskers! — verraderlijk bij het verzoeningsmaal doorstoken. Dat is de dank der volken, Merowech!"

Hij kromp ineen, hij drukte de linkerhand tegen de borst.

„Vader, doet de oude wond — van den boozen pijl — u weder pijn?"

„Niet die, mijn lieveling!"

„Heer, ge wordt zoo bleek! De weg was misschien toch te ver. Drink! Ik heb wijn voor u in dezen lederen zak!"

Maar Civilis weerde hem zwijgend af.

„Maar" — vervolgde de trouwe man, — „waarom ook zoo ver te gaan? Gij zijt nog volstrekt niet genezen van uwe wonden. Wat ge den knaap waarschuwend wildet zeggen, kondt ge hem immers ook aan den Rijn of aan de Lippe mededeelen!"

„Neen, Katwald! ik moest naar dit graf gaan. Om mijnentwil — en ook voor mijn zoon."

Wankelend rees hij op: — „O, hoor het Arminius! gij, die daar van boven die nevelwolken uit Walhalla op mij nederziet — hoor het, groote oom, hoe uw neef, in het bewustzijn zijner geringheid, u om vergeving smeekt voor de schuld van twintig jaren! Ik zelf en mijn onzalig voorbeeld hebben mijn volk Romeinsch gemaakt. Is het dus wonder, dat zij ten laatste — na mijne eigen dwaasheid! — zich tot Rome tegen mij keerden? Ik vergeef het hun."

„Maar ik niet, vader!" — riep Merowech toornig; een gloeiende blos overtoog zijn schoon gelaat, onstuimig wierp hij de lokken in den nek. — „Ik nooit! De ondankbaren! De ellendigen! Van hun bevrijder, van hun held af te

vallen, van hem, die hen de eene overwinning na de andere heeft doen behalen. Waarlijk, zij zijn niet waard . . ."

„Zwijg, kind! Nooit meer zulk een woord!"

„Maar ge spraakt zooeven zelf met hoonende bitterheid over de dankbaarheid der volken!"

„En zijn zij ondankbaar — wat dan? Niet om den dank uws volks deelachtig te worden zult gij een held voor uw volk zijn, maar omdat gij moet — omdat de eer u dit als plicht oplegt! Zie, daarom heb ik u hierheen gebracht — naar dit graf. Niet, om u te waarschuwen, neen, om u op plechtige, heilige wijze voor altijd aan uw volk te wijden. Zie hierheen!

„Hier ligt Arminius, de oneindig veel heerlijker held dan uw vader.

„Weet ge, wat zijn laatste woord was, toen hem de zijnen, geheel Cheruskia vervloekend, den dolk uit den rug trokken? Weet ge, wat hij sprak met brekende oogen: — „Moest ik alles nog eens ondervinden — zelfs Thusnelda weder in boeien zien — toch deed ik alles nogmaals! Het hoogste blijft mijn volk."

„Zoo sprak Arminius, en stierf.

„En zoo, Merowech, door zulk een geest bezield, zult gij denken en leven. Wel zag ik wrok, bitteren wrok in uw hart ontkiemen, tijdens de lange weken, gedurende welke gij met Katwald mij in onze moerassige schuilplaats verpleegdet.

„Toen rijpte in de slapelooze, aan smart zoo rijke nachten de gedachte in mij aan dit graf, aan dezen gang: — aan dezen heiligen tocht. En ik bad de goden, mij nog zoo lang te laten leven en zooveel kracht terug te geven, dat ik u hierheen zou kunnen leiden. — Zij willen, dat ik dit voornemen ten uitvoer breng — daarom hebben zij mij verhoord. Ik dank hun daarvoor!

„Hier, bij dit graf, ruk ik u den wrok tegen uw volk met den laatsten wortel uit de borst of — bij Wodan's speer! — ik dood u, kind! Een, die mijn volk haat" — hier sprong hij op en greep gramstorig naar zijn zwaard — „wil ik niet het leven geschonken hebben! Geloof mijn woord, neen, geloof uw grooten oom. Ondanks alles en alles, uw hoogste goed blijft toch uw volk, het volk, dat uwe taal spreekt, dat

uw recht eerbiedigt, volgens welks zeden ge leeft. Scheur u los van dezen stam en ge vergaat zoo zeker, als hier de dorre tak aan uwe voeten. Aan uw volk dankt ge, wat ge zijt, uw bloed en uwe eigenaardigheid. Voor uw volk alleen, moet ge leven! Anders zijt ge plichtvergeten, eerloos, krachteloos, waardeloos!

„Wilt ge dat, kunt ge dat, Merowech, mijn lieve zoon? O verzet u niet! Keer het hoofd niet terzijde. Het is uws vaders laatste gebod — de wensch van zijn sterfuur! Want — ik gevoel het — mijne voeten zullen dezen weg niet nogmaals afleggen."

Hij liet zich op het rotsblok neerglijden. Katwald omvatte hem, en steunde hem zoo.

Toen wierp de knaap zich met een luiden kreet voor hem neder, omstrengelde zijne knie, en snikte: — „O vader! Lieve vader! Alles! Alles, wat ge wilt! Ik gevoel het, ge hebt gelijk!"

Met vochtige oogen legde de zieke de sidderende hand op het blonde hoofd: — „Zoo is het goed! Zoo vervult ge mijn wensch, mijn lieveling! Zweer mij dus bij dit heilige graf,

zweer mij, dat ge van dit uur af al uw wrok tegen het arme, verblinde volk der Bataven aflegt, en dat ge het zult liefhebben, en voor dit volk zult leven en sterven."

En de knaap sprong op, legde de rechterhand op den bovensten steen, op de afbeelding van het zwaard, en sprak met vaste stem: — „Ik zweer het!" — zijne stem trilde niet meer.

„Goed — Arminius en Wodan hebben het gehoord! Maar nog iets: — dan is mijne levenstaak volbracht. Luister nog — naar een raad — de nalatenschap, welke ik u opdraag! De Bataven van mijne dagen — het einde van dezen oorlog heeft het met smartelijke duidelijkheid bewezen! — waren nog niet rijp voor dat, wat ik wilde. Tucht, gehoorzaamheid ontbreekt hun, evenals onzen bloedverwanten hier, rechts van den Rijn. Wellicht zal het nog langen, langen tijd zoo blijven! Wellicht moet eerst de nood, de dreigende ondergang hun eendracht en gehoorzaamheid leeren. Ook gij, mijn kind, zult den dag hunner rijpheid nog wel niet zien — gij niet, zoomin als vele uwer nakomelingen!

Maar beloof mij, de herinnering, de gelofte van dit uur . . ."

„Nooit vergeet ik het!"

„Ik weet het. Maar dat is niet voldoende. Aan uwe zonen, aan uwe vrienden, aan allen, die het waard zijn, moet gij het geheim van dit uur en van Civilis' laatsten raad toevertrouwen. Wij alleen zijn te zwak tegen Rome, ja, tegenover elk groot gevaar! Zoolang iedere gouw, elke volksstam alleen voor zich zelven zorgt, alleen voor zich zelven strijdt, moeten wij voor anderen onderdoen. Gij moet verbonden sluiten! Voor vredes- en voor oorlogstijd. Allen, die tot denzelfden stam behooren, maar ook de buren, al naardat berg en dal en de gemeenzame, natuurlijke verdedigingsmiddelen dit aanwijzen en verlangen — moeten zich aaneensluiten, tot een hechten, onverbreekbaren bond — niet alleen, zooals tot nu toe, telkens voor één oorlog. Die bond der vrijheid zal uwe vrijheid bevorderen en beschermen. Deze mijn raad — onthoud hem, vertrouw hem den uwen toe, laat hem van geslacht op geslacht overerven. Dat, mijn zoon, moet ge mij ook zweren. Neen! Niet bij

dit graf! Bij — helaas! het eenige erfstuk, dat u door uw vader wordt nagelaten. — In puin liggen — door mijn eigen volk verbrand! — onze hoeve, al onze bezittingen. — Zie, hier naar dit zwaard! Dikwijls heb ik het gezwaaid, en overwonnen — de moordenaar uws broeders viel door deze kling. — Zweer mij op dit zwaard, dat ge mijn raad aan hen, die na mij komen, zult mededeelen."

„Ik zweer het, vader!"

„Neem het dan! Het is thans uw eigendom!"

„Maar, vader! — deze bond van vrijen en franken — van allen, die één recht hebben, één strijd voeren — hoe zal zijn naam luiden?"

Civilis bleef een oogenblik zwijgen; toen sprak hij: — „Noemt u de Franken! uw naam zelf zal u aan uw plicht herinneren! Maar noemt u openlijk voor de wereld, eerst zoo, als gij het geworden zijt — frank en vrij, sterk en fier! — En nu, mijn Merowech, en gij, trouwe Katwald! — laat mij — eene kleine wijl nog — ik voel het, het duurt niet lang meer! — alleen bij dit graf — bij den geest van Arminius.

En, is alles geëindigd — laat mij dan hier — op vrijen grond! — rusten, niet al te ver — van zijn graf."

„O vader, vader!"

„Wat klaagt ge? Ik sterf aan eene doodelijke wond. Van dit graf, om mij naar Wodan en Arminius te voeren, haalt mij de Walkure. — Zijt gij het, die daar boven zweeft? Ik wacht u! Kom, Weleda!"

J. F. VAN DRUTEN te SNEEK, geeft mede uit:

FELIX DAHN:

DE ONDERGANG DER WERELD.

Geschiedkundige vertelling uit het jaar 1000 na Christus,
vertaald door MARIE TEN BRINK.
2 dln. in gr. 8vo. *f* 4,90.

In verschillende tijdschriften aanbevolen als: „Een fraai geschreven, hoogst vloeiend vertaalden roman." — „Een dichterlijk epos, door treffende historische trouw geadeld." — „Een verhaal waarin FELIX DAHN zich weer den talentvollen kenner en beschrijver toont van lang vervlogen dagen."

STRIJDENDE HARTSTOCHTEN. (Vert. MARIE TEN BRINK.) 1 dl. gr. 8vo. . . . . *f* 2,75.

ATTILA. (Vert. MARIE TEN BRINK.) 2 dln. gr. 8vo. . . „ 4,90.

TOT DEN DOOD GETROUW. (Vert. J. VAN LOENEN MARTINET.) **2de** druk. 1 dl. post 8vo. *f* 2,40; geb. . . . . „ 2,90.

DE KRUISVAARDERS. (Vert. J. VAN LOENEN MARTINET.) **2de** druk. 1 dl. post 8vo. *f* 2,40; geb. . . . . „ 2,90.

MAX KRETZER:

EEN GELOTEN KARAKTER.

Roman uit het Hoogduitsch vertaald door F. Z. MEHLER.
1 dl. in gr. 8vo. *f* 2,50. (*Pas verschenen.*)

„Kretzer grijpt het gemoed aan, zooals een Dickens en Reuter dit deden." WOLFG. KIRCHBACH.

BAAS TIMPE. (Vert. F. Z. MEHLER.) 1 dl. groot 8vo. . . *f* 2,80.

„Deze werken van Max Kretzer zijn waard gelezen en herlezen te worden, omdat ze mooi en goed en waar zijn."
Portefeuille.

„Baas Timpe" is ontegenzeglijk Kretzers beste werk — tenzij men den eerepalm wil toereiken aan zijn onlangs verschenen roman: „*Een gesloten Karakter.*" Wel is de taal nog niet volkomen onberispelijk, wel komen er in het boek zoo soms van die hyperromantische trekjes voor die we in romans van het gewoon kaliber ontmoeten, doch het geheel is zoo aangrijpend, dat men zich aan die kleinigheden niet stoort.

„Het is een mooi boek dat wij dringend ter lezing aanbevelen."
Weekbl. Amsterdammer.

H. RIDER HAGGARD'S

CLEOPATRA,

bewerkt door H. TH. CHAPPUIS. 2 dln. post 8vo. *f* 3,50; geb. *f* 3,90. (*Pas verschenen.*)

Algemeen aanbevolen als: „Een zeer boeiend verhaal." — „Een der beste Romans van RIDER HAGGARD." — Een boek dat druk zal worden gelezen."

FRANK R. STOCKTON:

EEN MODERNE DIOGENES. (Vert. H. Th. Chappuis.) 2 dln. post 8vo. *f* 3,50; geb. . . . . *f* 3,90.

EEN LIEFDE IN VIRGINIE. (Vert. H. Th. Chappuis.) 2 dln. post 8vo. *f* 3,50; geb. . . . . „ 3,90.

ONS HUISHOUDEN OP ROERWIJK. (Vert. H. Th. Chappuis.) 1 dl. post 8vo. *f* 1,75; geb. . . . . „ 2,25.

„Kostelijke boeken voor allen, die behoefte hebben aan verfrissching van den geest, die zich aan gezonden humor willen verkwikken, of al is het maar wenschen te luisteren naar een geestigen, opgewekten verteller." Nederland.

TWEE AMERIKAANTJES OP REIS. Een boek voor Jongens. (Vert. H. Th. Chappuis.) 1 dl. post 8vo *f* 1,50; geb. . . . . *f* 1,90.

„Een Nederl. Jongen zal vreemd van al deze dingen opzien, maar bij het lezen zich kostelijk amuseeren." Vaderland.

Wladimir Korolenko, VERHALEN UIT SIBERIE. JASCHKA DE KLOPPER - ARME MAKAR. *f* 1,25; geb. . . . . *f* 1,75.

Walter Besant, VOOR GELOOF EN VRIJHEID. 2 dln. „ 5,60.

Friedrich Spielhagen, NOBLESSE OBLIGE. 2 dln. . „ 5,20.

Edgar Fawcett, EEN EERZUCHTIGE VROUW. 2 dln. „ 4,90.

E. Juncker, WERNER ELTZE. 3 dln. . . . . „ 7,50.

Florence Marryat, NAAR VEILIGE REEDE. 2 dln. „ 5,60.

Wilhelm Jensen, KARIN VAN ZWEDEN. . . . . „ 2,75.

Fayr Madoc, DOKTER TRIAMOND. 2 dln. . . . . „ 5,20.

Mark Twain's ONTMOETINGEN VOETREIS. *f* 2,60; geb. „ 3,25.

George Taylor, CLYTIA. 2 dln. *f* 4,50; geb. . . . . „ 5,80.

George Eliot, ADAM BEDE. *f* 2,70; geb. . . . . „ 3,25.

Elisabeth Klee, PAULA'S LEVENSLENTE. 2de druk. Met 4 Illustr. In post 8vo. *f* 1,80; geb. in prachtb. verg. op sneê . *f* 2,40.

WILHELMINA HEIMBURG:

LIESJE VAN DEN LOMPENMOLEN — UIT HET LEVEN MIJNER OUDE VRIENDIN — HET KLOOSTER WENDHUSEN — WOUDBLOEMEN — HAAR EENIGE BROEDER — EEN ARM MEISJE — VOORHEEN.

7 dln., post 8°, **2de** druk, à *f* 1,50; geb. *f* 2,00 per deel.
Afzonderlijk id. id. à *f* 1,75; geb. *f* 2,25 per deel.

„In zulke boeken ligt opvoedende kracht en eene bron van degelijk genot." Tijdspiegel.
